

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

**KATILIM ÖNCESİ
EKONOMİK PROGRAM
2012 - 2014**

**ANKARA
Aralık 2011**

Katılım Öncesi Ekonomik Program (2012-2014) Yüksek Planlama Kurulunun 2011/40 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

1. GENEL POLİTİKA ÇERÇEVESİ VE AMAÇLAR	1
2. MAKROEKONOMİK GÖRÜNÜM	3
2.1. Son Ekonomik Gelişmeler	5
2.1.1. Reel Sektör.....	5
2.1.2. Enflasyon, Para ve Kur Politikaları	10
2.1.3. Mali Sektör	14
2.1.4. Ödemeler Dengesi	15
2.2. Orta Vadeli Makroekonomik Senaryo	19
2.2.1. Reel Sektör.....	19
2.2.2. Enflasyon, Para ve Kur Politikaları	27
2.2.3. Ödemeler Dengesi	28
2.2.4. Öngörülerin Gerçekleşmesinde Ortaya Çıkabilecek Temel Riskler	32
3. KAMU MALİYESİ	33
3.1. Genel Devlet Dengesi ve Kamu Borcu	33
3.1.1. Maliye Politikası Stratejisi ve Orta Vadeli Amaçlar	34
3.1.2. Mevcut Durum ve Orta Vadeli Perspektif	36
3.1.3. Yapısal ve Devresel Genel Devlet Dengesi	42
3.1.4. Kamu Borç Yönetimi	48
3.1.5. Yapısal Reformların Bütçe Üzerindeki Etkileri	55
3.2. Duyarlılık Analizi	55
3.3. Kamu Maliyesi Riskleri	56
3.4. Kamu Maliyesinin Kalitesi	56
3.5. Kamu Maliyesinin Kurumsal Özellikleri.....	58
3.5.1. Sayıştay Kanunu	58
3.5.2. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu	58
4. YAPISAL REFORMLAR	61
4.1. Reel Sektör	61
4.1.1. Özelleştirme	61
4.1.2. Rekabet Hukuku ve Politikaları	62
4.1.3. Yatırım Ortamının İyileştirilmesi	62
4.1.4. Kamu Hizmetleri ve Şebeke Endüstrileri.....	63
4.2. Mali Sektör	65
4.2.1. Bankacılık Sektörü.....	65
4.2.2. Sermaye Piyasası	67
4.2.3. Sigortacılık	70
4.3. İşgücü Piyasası	70
4.4. Tarım Sektörü	76
4.4.1. Tarım	76
4.4.2. Kırsal Kalkınma	79
4.5. İdari Reform	80
4.5.1. Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme	80
4.5.2. Ekonomik ve Sosyal Konsey	81
4.6. Diğer Reform Alanları	81
4.6.1. Bölgesel Gelişme	81
4.6.2. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Reformu	84
4.6.3. Ar-Ge ve Yenilik	86
4.6.4. Bilgi ve İletişim Teknolojileri.....	87
4.6.5. Ulaştırma	89
4.6.6. Enerji	91
EK TABLOLAR.....	95

TABLolar

Tablo 2.1: Büyüme Hızları ve Talep Unsurları	6
Tablo 2.2: İşgücü Piyasasında Gelişmeler.....	9
Tablo 2.3: Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü	15
Tablo 2.4: Ödemeler Dengesi.....	16
Tablo 2.5: Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına Göre Dış Ticaret.....	17
Tablo 2.6: Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret.....	18
Tablo 2.7: Büyümenin Talep Bileşenleri.....	20
Tablo 2.8: Yatırım-Tasarruf Dengesi	23
Tablo 2.9: Sektörler İtibarıyla Katma Değer Gelişmeleri	24
Tablo 2.10: Üretim Faktörleri Artışları	25
Tablo 2.11: Üretim Faktörlerinin Büyümeye Katkıları	25
Tablo 2.12: İşgücü Piyasasında Gelişmeler.....	27
Tablo 2.13: Ödemeler Dengesi Tahminleri	31
Tablo 3.1: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi	37
Tablo 3.2: Genel Devlet Gelir ve Harcamaları - 1	40
Tablo 3.3: Genel Devlet Gelir ve Harcamaları - 2	41
Tablo 3.4: Genel Devlet Denge Analizi	43
Tablo 3.5: AB Tanımlı Genel Devlet Nominal Borç Stoku	49
Tablo 3.6: Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	49
Tablo 3.7: Merkezi Yönetim Borç Stokunun Döviz ve Faiz Yapısı.....	50
Tablo 3.8: Alacaklılara Göre Merkezi Yönetim İç Borç Stoku.....	51
Tablo 3.9: Merkezi Yönetim İç Borç Stokunun Vade Yapısı	51
Tablo 3.10: Merkezi Yönetim Dış Borç Stokunun Vadeye Kalan Süresi	52
Tablo 3.11: Hazine Garantili Dış Borç Servisi Projeksiyonu*.....	54
Tablo 3.12: Genel Devlet Borç Stoku Tahminleri.....	54
Tablo 4.1: 2011 Yılında Tamamlanan Özelleştirme İşlemleri	61
Tablo 4.2: Standart Arabağlantı Referans Ücret Tarifeleri (Vergiler Hariç).....	64
Tablo 4.3: Toptan Hat Kiralama Ücret Tarifesi (Vergiler Hariç).....	64
Tablo 4.4: Yerel Ağa Erişim Ücret Tarifeleri	65
Tablo 4.5: Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri	71
Tablo 4.6: İstihdamın Sektörel Dağılımı	72
Tablo 4.7: Brüt Okullaşma Oranlarındaki Eğilimler	72
Tablo 4.8: 2010 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi.....	73
Tablo 4.9: İŞKUR Tarafından Yürütülen Aktif İşgücü Programları	73
Tablo 4.10: İşgücü Piyasası Politika Taahhütleri Matrisi.....	76
Tablo 4.11: Tarım Politika Taahhütleri Matrisi-I (Tarım Desteklerindeki Önemli Gelişmeler).....	78
Tablo 4.12: Tarım Politika Taahhütleri Matrisi-II (Tarım Sektöründe Yürütülen Önemli Projeler).....	79
Tablo 4.13: Bölgesel Kalkınma Ajanslarına İlişkin Bilgiler	83
Tablo 4.14: Bölgesel Gelişme Politika Taahhütleri Matrisi	84
Tablo 4.15: Sağlık-Sosyal Güvenlik Politika Taahhütleri Matrisi	86
Tablo 4.16: Ulaştırma Politika Taahhütleri Matrisi.....	90
Tablo 4.17: 2011 Yılında Enerji Piyasasında Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler	92
Tablo 4.18: Enerji Politika Taahhütleri Matrisi	93

ŞEKİLLER

Şekil 2.1: GSYH'daki Gelişmeler	6
Şekil 2.2: Sanayi Üretim Endeksi ve Kapasite Kullanım Oranı	7
Şekil 2.3: Mevsimsel Düzeltilmiş İşsizlik Oranı ve İşgücüne Katılma Oranı	8
Şekil 2.4: Tarım ve Tarım Dışı İstihdam	9
Şekil 2.5: Sanayi ve Hizmetler Sektörü İstihdamı	9
Şekil 2.6: Yıllık Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşmeleri	10
Şekil 2.7: TÜFE ve Çekirdek TÜFE	10
Şekil 2.8: İhracat ve İhracat Fiyatlarındaki Gelişmeler	16
Şekil 2.9: GSYH Büyümesi	21
Şekil 2.10: GSYH Büyümesine Katkılar	21
Şekil 2.11: Üretimin Sektörel Kompozisyonu	23
Şekil 2.12: Hasıla Açığı	26
Şekil 3.1: Genel Devlet Dengesi	44
Şekil 3.2: Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi	44
Şekil 3.3: Devresel Genel Devlet Dengesi	45
Şekil 3.4: Hazine Borçlanmasının Ortalama Vadesi ve Maliyeti	52
Şekil 3.5: Sürdürülebilirlik Senaryoları	55

KUTULAR

Kutu 2.1: İhracata Dönük Üretim ve Girdi Tedarik Stratejisi	29
Kutu 3.1: Mali Bildirim Kapsamında Genel Devlet Dengesinde Yapılan Ayarlamalar	33
Kutu 3.2: Yapısal ve Devresel Genel Devlet Dengesi Hesaplama Metodolojisi.....	46

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AB-27	1 Ocak 2007 Tarihli Genişleme Sonrasında AB'ye Üye Ülkeler
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
BASEL II	Yeni Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BOTAş	Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim şirketi
BT	Bilgi Teknolojisi
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
ÇATAK	Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DGD	Doğrudan Gelir Desteği
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ECOFIN	Ekonomik ve Mali İşler Konseyi
EDAş	Elektrik Dağıtım Anonim şirketi
EFSF	Avrupa Finansal İstikrar Fonu
ENTSO-E	Türkiye Avrupa İletim Sistemi İşletmecileri Birliği
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ESA	Avrupa Birliği Milli Hesaplar Sistemi
EÜAş	Elektrik Üretim Anonim şirketi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSM	Küresel Mobil Haberleşme Sistemi
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IPA	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
IPARD	Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Fonu
İKİS	İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İşKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğu
KASDEP	Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
KAYS	Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi
KEP	Katılım Öncesi Ekonomik Program
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsleri
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖY-DES	Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi
LNG	Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
MERSİS	Merkezi Sicil Kayıt Sistemi Projesi
NGS	Nükleer Güç Santrali
ODKA	Orta Doğu ve Kuzey Afrika
OECD	Uluslararası Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı
OVP	Orta Vadeli Program
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
PYş	Portföy Yönetim şirketi
SDR	Özel Çekme Hakkı
SEGEM	Sigortacılık Eğitim Merkezi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SODES	Sosyal Destek Programı
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu

TAEK	Türkiye Atom Enerjisi Kurumu
TAKBİS	Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEDAŞ	Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEİAŞ	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi
TFV	Toplam Faktör Verimliliği
TGB	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜFE	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UCTE	Elektrik Dağıtım Koordinasyonu Birliği
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
ÜFE	Üretici Fiyatları Endeksi
VEDOP	Vergi Dairesi Tam Otomasyon Projesi
YİD	Yap-İşlet-Devret
YOİKK	Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu
YPK	Yüksek Planlama Kurulu

1. GENEL POLİTİKA ÇERÇEVESİ VE AMAÇLAR

Türkiye, Avrupa Birliğine (AB) tam üyelik için aday ülke olarak, 26/27 Kasım 2000 tarihli Ekonomik ve Mali İşler Konseyinin (ECOFIN Council) talebine istinaden, 2001 yılından itibaren Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP) hazırlamakta ve Avrupa Komisyonuna sunmaktadır. KEP (2012-2014), Kalkınma Bakanlığı (Devlet Planlama Teşkilatı) koordinasyonunda ilgili bakanlık ve kurumların katkılarıyla hazırlanmış ve Yüksek Planlama Kurulunun (YPK)¹ 2011/40 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Katılım Öncesi Ekonomik Program, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) kapsamında, Orta Vadeli Program (2012-2014) ve 2012 Yılı Programı esas alınarak hazırlanmıştır. Orta Vadeli Programın (OVP) yayımlanmasından KEP hazırlıklarına kadar geçen kısa sürede meydana gelen gelişmeler orta vadedeki eğilimlerin yönünü değiştirecek gelişmeler olarak değerlendirilmemektedir. Bu nedenle, KEP'te, OVP'de esas alınan makroekonomik çerçeve ve öngörüler korunmuştur.

Küresel krizden çıkış stratejisini ilan eden ve uygulayan az sayıda ülke arasında olan Türkiye'nin son 1,5 yılda ekonomik performansı dikkat çekici olmuştur. Alınan önlemlerin ve uygulanan politikaların etkisiyle, Türkiye ekonomisi 2010 yılında ve 2011 yılının ilk yarısında dünyanın en hızlı büyüyen birkaç ekonomisinden biri olmuştur.

Türkiye ekonomisi 2010 ve 2011 yıllarında, gerçekleştirdiği yüksek büyüme performansı ve istihdam artışının yanında, kamu açığı ve borçların sürdürülebilirliği açısından AB ülkelerinden önemli ölçüde ayrılmıştır. 2010 yılında yüzde 9 oranında büyüyen Türkiye ekonomisi, 2011 yılının ilk yarısında yüzde 10,2 oranında bir büyüme kaydetmiştir. Diğer taraftan, 2010 yılında yüzde 1,8 büyüyen Avro Bölgesinde 2011 ve 2012 yıllarında yüzde 1,6 ve yüzde 1,1 gibi düşük büyüme oranları öngörülmektedir. Kriz sonrasında AB ülkelerinde yaşanan istihdam kayıpları henüz telafi edilememişken ve İspanya, İrlanda, Portekiz ve Yunanistan gibi bazı AB ülkelerinde işsizlik oranlarında ciddi artışlar yaşanırken, Türkiye ekonomisinde istihdamda hızlı bir toparlanma yaşanmıştır. İstihdamda, 2010 yılında yüzde 6,2, 2011 yılının ilk üç çeyreğinde ise yüzde 6,8 oranında yüksek artış hızları yakalanmıştır. Krizin etkilerini azaltmak amacıyla alınan önlemler nedeniyle 2009 yılında artan genel devlet bütçe açığı, 2010 yılı itibarıyla gerilemeye başlamış ve GSYH'ya oran olarak yüzde 2,9 olarak gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak, 2010 yılı itibarıyla düşüş eğilimine giren genel devlet borç stokunun GSYH içindeki payı, 2010 yılında 3,9 puan düşüşle yüzde 42,2'ye gerilemiş olup, önümüzdeki dönemde istikrarlı bir şekilde gerileyerek 2014 yılı itibarıyla yüzde 32 seviyesine düşeceği öngörülmektedir. Diğer taraftan, başta Yunanistan, İrlanda ve İtalya olmak üzere AB ülkelerinde yaşanan yüksek oranlı borçlar ve bozulan mali yapı nedeniyle Avro Bölgesinde 2010 yılında yüzde 6'ya ulaşan genel devlet bütçe açığının GSYH'ya oranının, alınan önlemlerin etkisiyle önümüzdeki dönemde gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, Avro Bölgesi genelinde genel devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranının artış eğiliminin devam ettiği ve 2012 yılında yüzde 90 seviyelerine ulaşacağı öngörülmektedir. Bu durum, AB ekonomilerine ilişkin belirsizlik ortamının sürdüğüne işaret etmektedir.

Avrupa Komisyonunun Ekim 2011 tarihinde açıkladığı 2011 yılı İlerleme Raporunda da Türkiye ekonomisinin krizden çıkış stratejisine değinilerek Türkiye'nin para ve maliye politikası bileşimini kriz süresince başarılı bir şekilde yürüttüğü ifade edilmiştir. Raporda, Türkiye'nin, küresel mali krizden olumsuz etkilenmiş olmasına rağmen, önceki dönemlerde hayata geçirilen denetleyici ve düzenleyici reformların neticesinde, güçlü büyüme performansını hızlı bir şekilde tekrar yakalamış olduğu vurgulanmıştır. Buna paralel olarak, ekonomideki güçlü toparlanmanın, istihdamda ciddi oranlarda artışları ve işsizlik oranında önemli bir gerilemeyi beraberinde getirdiği belirtilmiştir. Diğer taraftan, güçlü iç talebin, ithalatı ve dolayısıyla cari açığı artırarak ekonominin dış şoklara karşı duyarlılığının artmasına sebep olduğu ifade edilmiştir.

Katılım Öncesi Ekonomik Program (2012-2014) küresel ekonomide belirsizliklerin ve risklerin arttığı, güven ortamının bozulduğu ve büyüme üzerinde aşağı yönlü risklerin baskın olduğu, özellikle AB bölgesinde artan kamu borçlarının sürdürülebilirliğine ilişkin kaygıların

¹ Yüksek Planlama Kurulu, Başbakan başkanlığında, 1 Başbakan Yardımcısı ve 7 Bakan'dan oluşan bir kuruldur.

yoğunlaştığı ve gelecek döneme ilişkin kırılganlığın ve belirsizliklerin halen sürdüğü bir ortamda hazırlanmıştır.

Güçlü mali yapısı ve bankacılık sektörü sayesinde dayanıklılığı artmış Türkiye ekonomisi, zamanında alınan ve kararlılıkla uygulanan politikalar sonucunda küresel krizin olumsuz etkilerinden hızla uzaklaşmış ve güçlü bir büyüme sürecine girmiştir. Ekonomide tesis edilen güven ortamına da paralel olarak, büyüme 2010 yılında ve 2011 yılının ilk yarısında beklentilerin üstünde bir performans sergilemiş ve büyüme özel sektör kaynaklı gerçekleşmiştir. 2011 yılının ikinci yarısında ve 2012 yılında küresel ölçekteki gelişmelere bağlı olarak ekonomide görece yavaşlama beklenmektedir. 2011 yılında yüzde 7,5 olarak öngörülen GSYH büyümesinin, 2012 yılında yüzde 4 olacağı, 2013-2014 döneminde ise artarak yüzde 5'lere ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Önümüzdeki dönemde büyümenin sürdürülebilir bir yapıda devam etmesi önem taşımaktadır. Bu çerçevede Katılım Öncesi Ekonomik Program (2012-2014) ülkemizin refah seviyesinin artırılması nihai hedefi doğrultusunda; istikrarlı bir büyüme sürecinde istihdamı arttırmak, mali disiplini sürdürmek, yurtiçi tasarrufları arttırmak, cari açığı azaltmak ve böylece makroekonomik istikrarı güçlendirmek amacı ile hazırlanan Orta Vadeli Program (2012-2014) ile uyumlu olarak hazırlanmıştır.

İstihdamı arttırmak için istikrarlı büyüme ortamını sağlayacak politikaların yanında işgücünün niteliğini, işgücü piyasasının esnekliğini ve işgücüne katılımı artıracak politikalara ağırlık verilecektir.

KEP (2012-2014) döneminde sürdürülecek maliye politikası Programda öngörülen gelir, harcama ve borç stoku büyüklükleri gözetilerek; makroekonomik istikrarın sürdürülmesine, özel sektör öncülüğünde bir büyüme sürecinin desteklenmesine ve cari açıkla mücadele edilmesine yardımcı olacak bir yaklaşımla yürütülecektir. Bu dönemde, maliye politikasının uygulanmasında mali disiplinden taviz verilmeyecektir. Bu çerçevede, 2010 yılında azalmaya başlayan genel devlet nominal borç stokunun GSYH'ya oranının azalma eğiliminin Program döneminde de devam ettirilmesi hedeflenmektedir.

KEP (2012-2014) döneminde de, fiyat istikrarının sağlanması temel amacıyla tutarlı olarak, enflasyon hedeflemesi rejimi uygulamasına devam edilecektir. Enflasyon oranının nihai olarak Maastricht kriterlerine uygun seviyelere düşürülmesi hedeflenmektedir. Merkez Bankasının, zorunlu karşılıklar ve faiz koridoru aracılığıyla etkin likidite yönetimi önümüzdeki dönemde finansal istikrara katkı yapacak politika araçları olacaktır.

Dalgalı döviz kuru rejimi, mevcut çerçevesi korunmak suretiyle, önümüzdeki dönemde de sürdürülecektir. Önceki yıllarda olduğu gibi Merkez Bankasının herhangi bir döviz kuru hedefi olmayacaktır. Ancak, döviz piyasasında derinliğin kaybolmasına bağlı olarak sağlıklı fiyat oluşumları gözlemlendiğinde, Merkez Bankası dalgalı döviz kuru rejimiyle çelişmeyecek şekilde döviz satım ihaleleri düzenleyebilecek ve/veya döviz piyasasına doğrudan müdahale edebilecektir. Küresel koşulların ve yurtiçindeki döviz piyasasının gelişimine bağlı olarak gerekli görüldüğü durumda yeniden döviz alım ihalelerine de başlanabilecektir.

Son yaşanan kriz Türkiye ekonomisinin yapısal reformlar sayesinde dayanıklılığını artırdığını göstermiştir. Ancak, mevcut küresel gelişmeler ve belirsizlikler, Türkiye dahil birçok ülkede reformların önemini daha ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin önümüzdeki dönemde ihtiyaç duyduğu yapısal reformları kararlılıkla sürdürmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, 2012-2014 döneminde de etkin bir şekilde yapısal reformlara devam edilecektir.

Dört ana bölümden oluşan Katılım Öncesi Ekonomik Programın (2012-2014) izleyen ikinci bölümünde, dünya ekonomisine ilişkin gelişmeler dikkate alınarak Türkiye ekonomisindeki son ekonomik gelişmeler değerlendirilmekte ve ardından 2012-2014 dönemine ilişkin makroekonomik tahminler sunulmaktadır. Üçüncü bölümde KEP (2012-2014) dönemine ilişkin maliye politikaları ile birlikte bütçe ve borç yönetimiyle ilgili öngörülere ve analizlere yer verilmektedir. Dördüncü bölümde ise yapısal reform alanlarındaki gelişmeler ve bütçe etkilerine ilişkin değerlendirmeler ile reform takvimi yer almaktadır.

2. MAKROEKONOMİK GÖRÜNÜM

Dünya ekonomisinde son bir yıllık dönemde ekonomik ve finansal istikrarın sağlanamadığı, gelişmiş ülkelerde artan kamu borçlarının sürdürülebilirliğine ilişkin kaygıların ve bankacılık sektörü üzerindeki risklerin arttığı, belirsizliklerin sürdüğü, güven ortamının bozulduğu ve büyüme üzerinde aşağı yönlü risklerin arttığı bir süreç yaşanmıştır. Küresel krizin etkilerini azaltmak ve piyasalarda kaybolan güveni yeniden tesis etmek amacıyla ülkelerin aldıkları önlemlerin etkisiyle 2010 yılında dünya ekonomisi yüzde 5,1 oranında büyümüştür. 2010 yılında yükselen ve gelişmekte olan ülkeler, Çin ve Hindistan'ın önemli katkısıyla, yüzde 7,3 oranında büyürken, gelişmiş ülkelerde büyüme yüzde 3,1 oranında gerçekleşmiştir.

2010 yılında küresel düzeyde sağlanan ekonomik toparlanmaya rağmen, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ayrışma giderek daha belirgin hale gelmiştir. Son dönemde gelişmiş ülkeler yüksek oranlı kamu borçları, zayıf bankacılık-finans yapısı ve düşük büyüme performansı nedeniyle sorunlar yaşarken, yüksek oranda büyüyen gelişmekte olan ülkelerde enflasyon baskısı ve artan sermaye akımları nedeniyle kırılğanlıklar ön plana çıkmıştır.

2011 yılında özellikle Avro Bölgesinde risk göstergelerinde ciddi bozulmalar olmuş ve piyasalarda güven kaybı yaşanmıştır. Borç krizinin getirdiği riskler nedeniyle, Avrupada bazı ülkelerin ve bankaların kredi notları düşürülmüştür. Borç krizinin yayılması ile birlikte küresel risk iştahında belirgin düşüşler gözlenmiştir. Avrupa Merkez Bankasının sorunlu ülkelerin tahvillerini satın alması ve Avrupa Finansal İstikrar Fonunun (EFSF) genişletilmesi gibi tedbirler alınsa da, bunlar sorunu öteleyen tedbirler olarak değerlendirilmiş ve risk iştahındaki bozulmayı durdursa bile piyasalarda kalıcı olarak güveni tesis edememiştir. Avrupa Birliğinde karar alma mekanizmasında yaşanan güçlükler ve gecikmeler bu sürecin kontrol altına alınmasını zorlaştırmıştır. ABD ekonomisinde beklenenden düşük gerçekleşen büyüme, istihdamda yeterli iyileşme sağlanamaması, borçlanma limitine ulaşılması ve karar alma süreçlerinde yaşanan gecikmeler, ABD'nin tarihinde ilk kez kredi notunun düşürülmesi ve güçlü bir orta vadeli mali konsolidasyon planının ortaya konamaması gibi etkenler piyasalarda güven ortamını zedelemiştir.

Gelişmiş ülkelerde, mali ve finansal sorunlara yönelik olarak alınan tedbirlerin yetersiz kalması ile geleceğe yönelik belirsizliklerin iç talebi daraltması sonucunda 2011 yılının ikinci çeyreğinden itibaren ekonomik büyüme yavaşlamıştır. Öncü göstergeler, Japonya dışındaki bütün gelişmiş ülkeler için, ekonomik aktivitede yavaşlamaya işaret etmektedir.²

Bu gelişmeler sonucunda, 2011 yılında dünya ekonomik görünümüne ilişkin tahminler aşağı yönlü güncellenmiştir. Nisan ayında yüzde 4,4 olarak tahmin edilen dünya büyümesi Haziran ayında yüzde 4,3'e, Eylül ayında ise yüzde 4'e indirilmiştir. 2012 yılı büyüme tahmini de yüzde 4,5'ten yüzde 4'e düşürülmüştür.³

Gelişmiş ekonomilerde büyümenin 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla yüzde 1,6 ve yüzde 1,9 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Gelişmiş ekonomilerde yaşanan mali sorunlar nedeniyle yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin büyüme performansının ticaret ve finansman kanallarıyla olumsuz yönde etkilenmesi ve 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla yüzde 6,4 ve yüzde 6,1 oranında büyümesi beklenmektedir.

ABD ekonomisinin 2011 yılında yüzde 1,5, 2012 yılında ise yüzde 1,8 büyüyeceği tahmin edilmektedir. Avro Bölgesi büyüme tahmini de 2011 yılı için yüzde 2'den yüzde 1,6'ya, 2012 yılı için ise yüzde 1,7'den yüzde 1,1'e revize edilmiştir. Mart 2011 tarihinden bu yana düşen Avrupa Komisyonu Ekonomik Duyarlılık Göstergesinin (ESI) özellikle Eylül ayında ciddi ölçüde değer kaybetmesi, Avro Bölgesi büyümesindeki yavaşlamanın belirginleşerek devam ettiğine işaret etmektedir.

2010 yılında yüzde 12,8 büyüyen dünya ticaret hacminin, büyümede beklenen yavaşlamaya paralel olarak 2011 yılında yüzde 7,5 artması beklenmektedir. 2012 yılında ise ticaret hacminin yüzde 5,8 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

² OECD Bileşik Öncü Göstergeler Bülteni, Ekim 2011.

³ IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Eylül 2011.

2010 yılında gelişmiş ülkelerde enflasyon oranları düşük bir seyir izlerken, gelişmekte olan ülkelerde çıktı açığının kapanması ve kriz öncesi üretim seviyesinin üzerine çıkılmasıyla oluşan talep baskısı nedeniyle enflasyon oranları artmıştır. 2010 yılında gelişmiş ülkelerde enflasyon oranı yüzde 1,6, gelişmekte olan ülkelerde ise yüzde 6,1 olmuştur. Enflasyon oranlarının 2011 ve 2012 yıllarında gelişmiş ülkelerde sırasıyla yüzde 2,6 ve yüzde 1,4, gelişmekte olan ülkelerde ise sırasıyla yüzde 7,5 ve yüzde 5,9 olması beklenmektedir. 2010 yılında yüzde 1,6 olarak gerçekleşen Avro Bölgesi enflasyon oranının, 2011 yılında yüzde 2,5 ve 2012 yılında yüzde 1,5 olacağı ve zayıflayan ekonomik aktivitenin fiyatlar üzerinde aşağı yönlü baskı oluşturacağı öngörülmektedir.

Yüksek işsizlik oranları gelişmiş ülkelerde önemli ekonomik sorunların başında gelmektedir. 2010 yılında küresel düzeyde sağlanan ekonomik toparlanmaya rağmen, işsizlik oranlarında iyileşme sağlanamamış, birçok ülkede işsizlik oranları artmıştır. İspanya, İrlanda, Portekiz ve Yunanistan gibi bazı AB ülkelerinde işsizlik oranlarında ciddi artışlar yaşanmıştır. İşsizlik oranı Avro Bölgesinde yüzde 10,1'e, ABD'de yüzde 9,6'ya ve OECD genelinde ise yüzde 8,6'ya yükselmiştir⁴. 2011 yılında düşük büyüme beklentisi ve yeterince istihdam yaratılamaması nedeniyle işsizlik oranlarında belirgin bir iyileşme beklenmemektedir. 2011 yılı işsizlik oranları ABD ve Avro Bölgesi için sırasıyla yüzde 9 ve yüzde 9,9 olarak tahmin edilmektedir⁵. 2012 yılında ABD'de ve Avro Bölgesinde işsizlik oranının aynı seviyelerde kalması beklenmektedir. Gelişmiş ülkelerde kriz sonrası yükselen işsizliğin kalıcı hale gelme olasılığı, uzun dönem işsizlik oranının artış eğiliminde olması ve krizde yaşanan ücret ve gelir kayıplarının telafi edilememesi, önümüzdeki dönemde karar alıcılar için önemli bir sosyal risk unsurudur.

Başta Yunanistan, İrlanda ve İtalya olmak üzere AB ülkelerinde yaşanan yüksek oranlı borçlar ve bozulan mali yapı nedeniyle Avro Bölgesinde 2010 yılında yüzde 6'ya ulaşan genel devlet bütçe açığının GSYH'ya oranının, alınan önlemlerin etkisiyle 2011 yılında yüzde 4,1'e ve 2012 yılında yüzde 3,1'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Krize kamu dengelerinde sorunla yakalanan ülkelerde uygulamaya konulan genişlemeci maliye politikaları ve bankacılık sektöründen gelen yükler, söz konusu ülkelerin bütçe dengelerinde daha fazla bozulmaya yol açmıştır. Güçlü Avro ve düşük faiz oranlarının yarattığı borçlanma kolaylıklarından yararlanan bu ülkelerde, kamu borç stoku önemli ölçüde artmıştır. 2009 yılı sonunda Avro Bölgesi genelinde yüzde 79,7 olan genel devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranı, 2010 yılı sonunda yüzde 85,8'e yükselmiştir. AB ülkeleri arasında önemli farklılıklar olmakla birlikte, Avro Bölgesi genelinde 2011 yılında genel devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranının yüzde 88,6 ve 2012 yılında yüzde 90 olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Önümüzdeki dönemde Avro Bölgesinde alınacak tedbirlere ilişkin olarak ortaya çıkabilecek politik riskler, finansal piyasalar ve bankacılık sektörünün kırılganlığından kaynaklanabilecek finansman sorunları önemli risk unsurlarıdır.

ABD'de para politikalarında uygulanan niceliksel gevşemenin istenen sonucu vermemesi, maliye politikalarında ise genişlemeci tutumun hala devam etmesi nedeniyle kısa vadede bütçe dengesinde önemli bir iyileşme beklenmemektedir. ABD'de 2010 yılında yüzde 10,3 olarak gerçekleşen genel devlet bütçe açığının GSYH'ya oranının 2016 yılında bile ancak yüzde 6'ya gerileyeceği tahmin edilmektedir. Alınacak mali tedbirlerin kamu borç stokunu kısa ve orta vadede azaltamayacağı ve 2010 yılında yüzde 94,4 olan genel devlet brüt borç stokunun GSYH'ya oranının artmaya devam ederek 2016 yılında yüzde 115,4'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2010 yılında gelişmekte olan ekonomilere dış kaynak akışı 2009 yılına göre önemli miktarda artarak 482,3 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. 2011 ve 2012 yılları için dış kaynak akışının sırasıyla 574,7 milyar dolar ve 610,9 milyar dolar seviyesine yükselmesi beklenmektedir. Dış kaynak akımlarının mali sorunlar yaşayan gelişmiş ekonomilerden, kriz sürecini çabuk atlatan, yüksek büyüme potansiyeline sahip gelişmekte olan ekonomilere doğru kaymaya devam edeceği tahmin edilmektedir. Ancak, gelişmiş ülkelere ilişkin artan endişelerin gerçekleşmesi durumunda gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarının sınırlanabileceği düşünülmektedir.

⁴ OECD, Uyumlaştırılmış İşsizlik Oranları Basın Duyurusu, Eylül 2011.

⁵ OECD, Ekonomik Görünüm Raporu, Kasım 2011.

Önümüzdeki dönemde güvenin, istikrar ortamının ve küresel büyümenin yeniden tesis edilmesi için; ABD, Japonya ve Avro Bölgesindeki mali sorunların ve yüksek borçların açıklanacak mali plan çerçevesinde düşürülmesi, ihtiyaç durumunda gevşek para politikasına devam edilmesi, bankaların mali yapısının güçlendirilmesi, mal ve işgücü piyasaları ile finans sektöründe yapısal reformlara devam edilmesi öncelikli politika alanlarıdır. Avro Bölgesinde yüksek kamu borçları, bankacılık ve finansal sistemin ülkelerarası etkileşimi, parasal ve mali birliğin tartışılan yapısı, kuzey-güney ülkeleri arasındaki rekabet farkları, düşük seyreden büyüme oranları ve yüksek işsizlik oranları yapısal sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Mevcut döngüden çıkılabilmesi için hükümetlerin bu alanlarda güçlü siyasi irade ortaya koyarak zor kararları almaları gerekli görülmektedir. Yatırımcıların güvenini yeniden tesis etmek için özellikle Avro Bölgesinde mali konsolidasyon yoluyla kamu maliyesinde dengenin sağlanması ve güçlendirilmesi, ayrıca EFSF'nin esnekliğinin ve imkanlarının artırılması önerilmektedir. Küresel düzeyde ülkelerin kararlı ve eşgüdümlü hareket etmesinin ve G20 platformu gibi gelişmekte olan ülkelerin de dahil olduğu hükümetler üstü yapıların etkin çalışmasının ve alınan kararların uygulanmasının önemi bir kez daha artmış bulunmaktadır.

Türkiye bu dönemde gösterdiği yüksek büyüme performansı ve güçlü mali yapısı ile hem AB hem de geçiş ekonomilerinden önemli ölçüde ayrılmıştır. Ancak, en büyük dış ticaret ortağımız olan AB'deki kamu borç krizinin daha da derinleşmesi, krizin bankacılık krizine dönüşmesi ve ekonomik aktivitede yavaşlama eğiliminin devam etmesi durumunda bu gelişmelerden Türkiye'nin de olumsuz etkilenmesi muhtemeldir.

Katılım Öncesi Ekonomik Program (2012-2014), dünya ekonomisine ilişkin güncel gelişmeler dikkate alınarak, küresel düzeyde belirsizliklerin ve risklerin arttığı bir ortamda hazırlanmıştır. KEP tahminlerinde kullanılan tüm dışsal değişkenlere ilişkin varsayımlar Ek-Tablo 6'da sunulmuştur.

2.1. Son Ekonomik Gelişmeler

2.1.1. Reel Sektör

2.1.1.1. Büyüme

Türkiye ekonomisi, zamanında alınan ve kararlılıkla uygulanan politikalar sonucunda küresel krizin olumsuz etkilerinden hızla uzaklaşmış ve güçlü bir büyüme sürecine girmiştir. Sağlam makroekonomik temeller ve güçlü bir Orta Vadeli Programla belirsizliklerin azaltılması, sermaye girişinin devam etmesi, faiz oranlarının düşük seviyelerde kalması ve kredi genişlemesi sonucunda Türkiye ekonomisi 2010 yılında yüksek bir performans sergileyerek yüzde 9 oranında büyümüştür.

2010 yılında, özel tüketim yüzde 6,7, özel kesim sabit sermaye yatırımları ise yüzde 33,5 oranında artmıştır. Özel kesim yatırımlarındaki yüksek artışın temel belirleyicisi yüzde 43 oranında artan makine-teçhizat yatırımları olmuştur. Kamu tüketimi ve sabit sermaye yatırım harcamalarındaki artış sırasıyla yüzde 2 ve yüzde 15,1 olarak gerçekleşmiştir. Belirsizliklerin azalmasının ve talebin canlanmasının, üretim artışını beraberinde getirmesiyle stok değişiminin büyümeye katkısı 2,4 puan olmuştur. Böylece, yurtiçi talep yüzde 13,4 oranında artmış ve 2010 yılındaki güçlü büyümede önemli rol oynamıştır.

Küresel ekonomideki toparlanma, mal ve hizmet ihracatına olumlu yansırken, iç talepteki canlanma mal ve hizmet ithalatını artırmıştır. 2010 yılında mal ve hizmet ihracatı yüzde 3,4 artarken, mal ve hizmet ithalatı yüzde 20,7 artmıştır. İç talep artışı ile dış talep artışı arasındaki belirgin farklılaşma sonucunda net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısı -4,4 puan olarak gerçekleşmiştir.

Ekonomideki güçlü büyüme 2011 yılının ilk yarısında da devam etmiştir. Nitekim, 2011 yılının ilk yarısında GSYH artış hızı yüzde 10,2 olarak gerçekleşmiş ve Türkiye dünyada en hızlı büyüyen ülkeler arasında yer almıştır.

Tablo 2.1: Büyüme Hızları ve Talep Unsurları

(1998 Fiyatlarıyla, Yıllık Yüzde Değişme)

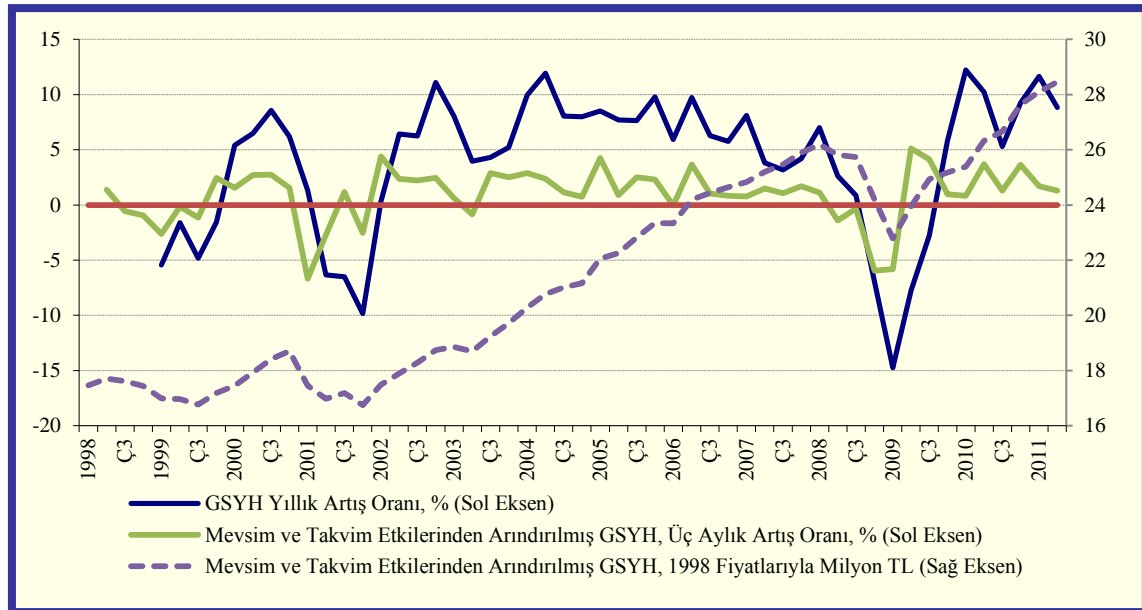
	Dönemler İtibarıyla								
	Yıllık		2010				2011		
	2009	2010	I	II	III	IV	I	II	İlk 6 Ay
GSYH	-4,8	9,0	12,2	10,2	5,3	9,2	11,6	8,8	10,2
Tarım	3,6	2,4	3,7	2,8	0,9	4,3	7,5	6,4	6,8
Sanayi	-6,9	12,6	19,4	14,6	7,2	10,5	13,5	7,6	10,4
İmalat Sanayii	-7,2	13,3	21,2	15,1	7,2	11,2	13,7	8,0	10,7
Hizmetler	-3,2	8,5	9,1	9,1	6,2	9,6	10,7	10,5	10,6
İnşaat	-16,1	17,1	8,3	20,4	22,1	17,5	14,7	13,2	13,9
Toplam Tüketim	-1,0	6,1	7,0	3,4	5,8	8,0	11,7	9,0	10,3
Kamu	7,8	2,0	0,6	4,7	-0,9	3,2	6,7	7,9	7,3
Özel	-2,3	6,7	8,0	3,2	6,7	9,0	12,4	9,2	10,8
Sabit Sermaye Yatırımları	-19,0	29,9	16,8	28,4	30,0	42,1	33,6	28,9	31,1
Kamu	-0,6	15,1	13,6	15,5	13,5	17,1	7,4	6,6	6,9
Özel	-22,5	33,5	17,3	31,4	34,2	49,5	38,0	33,5	35,6
Toplam Yurtiçi Nihai Talep	-5,1	10,7	8,9	8,3	10,4	14,8	16,3	13,6	14,9
Toplam Yurtiçi Talep	-7,4	13,4	18,2	12,0	9,7	14,7	16,5	13,6	15,0
Mal ve Hizmet İhracatı	-5,0	3,4	-0,9	12,5	-1,6	4,3	8,3	0,2	3,9
Mal ve Hizmet İthalatı	-14,3	20,7	22,0	19,2	16,2	25,4	27,2	18,8	22,7

Kaynak: TÜİK

Not: Hizmetler sektörü, sektörler toplamından tarım ve sanayi sektörlerinin çıkarılmasıyla elde edilmiştir.

GSYH harcama kalemleri itibarıyla incelendiğinde, azalan belirsizlikler, artan tüketici güveni ve iyileşen kredi koşullarının tüketim ve yatırım kararlarını olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Nitekim, özel kesim tüketim harcamaları 2011 yılının ilk yarısında yüzde 10,8 oranında artmıştır. Özel kesim sabit sermaye yatırımları ise yılın ilk yarısında yüzde 35,6 oranında artarken özel kesim makine-teçhizat yatırımlarındaki artış yüzde 45,1'e ulaşmıştır. Diğer taraftan kamu kesimi tüketim ve sabit sermaye yatırım harcamaları 2011 yılının ilk yarısında sırasıyla yüzde 7,3 ve yüzde 6,9 oranında artış göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda, aynı dönemde yurtiçi nihai talep yüzde 14,9 oranında artmıştır.

Şekil 2.1: GSYH'daki Gelişmeler

Kaynak: TÜİK

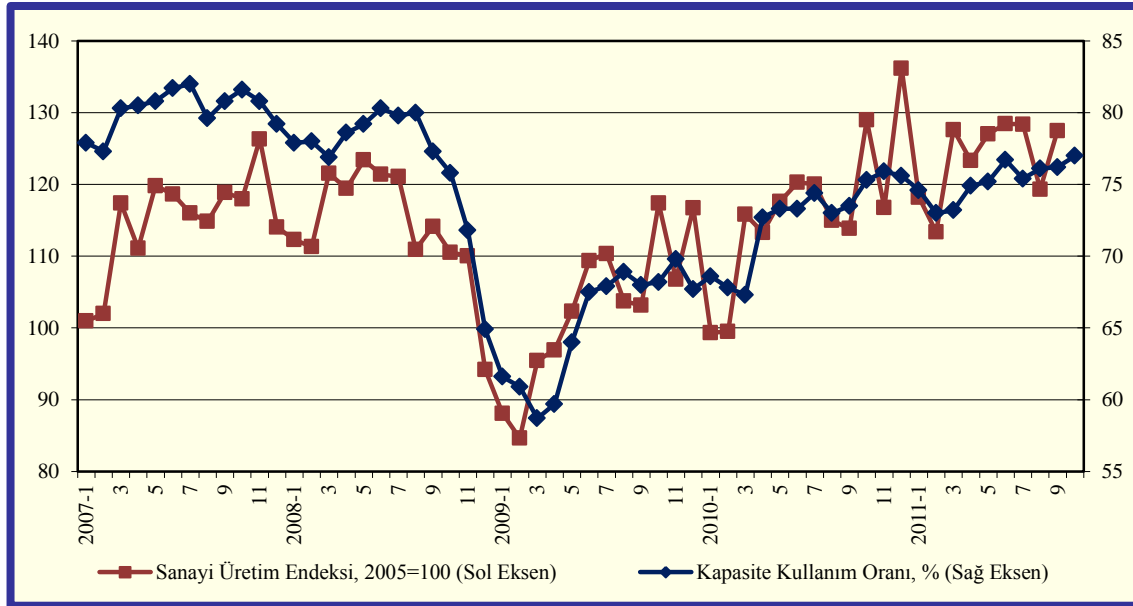
Reel mal ve hizmet ihracatında, 2011 yılının ilk yarısında yüzde 3,9 oranında artış kaydedilmiştir. İhracattaki bu düşük performansa rağmen yurtiçi talep ve üretimdeki güçlü artış, reel mal ve hizmet ithalatının aynı dönemde yüzde 22,7 oranında artmasına neden olmuştur. Buna paralel olarak, 2011 yılında dış ticaret açığında önemli miktarda artış kaydedilmiştir. Türkiye ekonomisindeki büyümenin ihracat pazarlarımızdaki büyümeye göre daha hızlı olması ve enerji fiyatlarındaki artış bu gelişmelerin altında yatan en önemli faktörlerdir.

Bu gelişmeler ışığında, 2011 yılının ilk yarısında GSYH büyümesine özel tüketimin katkısı 7,6 puan, özel sabit sermaye yatırımlarının katkısı 6,9 puan, kamu tüketiminin katkısı 0,7 puan, kamu sabit sermaye yatırımlarının katkısı 0,2 puan olmuştur. Bu dönemde stok değişiminin büyüme üzerinde herhangi bir etkisi olmamıştır. İhracat artışının ithalat artışının oldukça gerisinde kalması sonucunda net ihracatın büyümeye katkısı ise -5,3 puan olarak gerçekleşmiştir. Net ihracatın büyümeye katkısının önemli oranda negatif olması büyüme performansındaki olumsuz bir nokta olarak öne çıkmaktadır.

Sektörel gelişmeler incelendiğinde, sanayi sektörü katma değerindeki yüzde 12,6 ve hizmetler sektörü katma değerindeki yüzde 8,5 oranındaki artışların 2010 yılı büyüme performansında etkili olduğu görülmektedir. Tarım sektörü katma değeri ise yüzde 2,4 oranında artmıştır.

2011 yılının ilk yarısında tarım sektörü katma değeri yüzde 6,8 oranında artmıştır. Diğer yandan, sanayi sektörü katma değeri ise yüzde 10,4 oranında artmıştır. Alt sektörler bazında bakıldığında, katma değerdeki artış madencilik sektöründe yüzde 5,4, imalat sanayinde yüzde 10,7, elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtım sektöründe yüzde 8,8 olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 2.2: Sanayi Üretim Endeksi ve Kapasite Kullanım Oranı

Kaynak: TÜİK ve TCMB

Sanayi üretim endeksi 2011 yılının Ocak-Eylül döneminde yüzde 9,7 oranında artmıştır (Şekil 2.2). Sanayi üretiminin alt sektörlerine bakıldığında, aynı dönemde motorlu kara taşıtları imalatı (yüzde 21,3), elektrikli teçhizat imalatı (yüzde 19,3), bilgisayar, elektronik ve optik ürünler imalatı (yüzde 15) ve makine-teçhizat imalatı (yüzde 26) gibi önemli sektörlerde yüksek üretim artışları dikkati çekmektedir.

Ekonomik aktivite için başka bir öncü gösterge olan imalat sanayii kapasite kullanım oranına bakıldığında, 2011 yılı Ocak-Kasım dönemi itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre ortalama 3,1 puan artış görülmektedir. Ancak kapasite kullanım oranı henüz kriz öncesi seviyelerine ulaşmamıştır.

Hizmetler sektörü katma değeri, 2011 yılının ilk yarısında yüzde 10,6 oranında artış göstermiştir. Alt sektörler incelendiğinde yılın ilk yarısında tüm alt sektörlerin üretiminde artış kaydedildiği görülmüştür. Önemli alt sektörler bakımından, toptan ve perakende ticaret sektöründe yüzde 15,2, inşaat sektöründe yüzde 13,9, ulaştırma sektöründe yüzde 12,3, mali aracı kuruluşların faaliyetleri sektöründe yüzde 11,7, konut sahipliği sektöründe yüzde 2 ve gayrimenkul kiralama iş faaliyetleri sektöründe yüzde 9,2 büyüme kaydedilmiştir.

2.1.1.2. İşgücü Piyasası

Küresel kriz döneminde ciddi bozulma gösteren Türkiye işgücü piyasası, 2010 yılı boyunca hızlı bir toparlanma sergilemiştir. Yıl genelinde gözlenen güçlü istihdam artışlarına paralel olarak, krizle birlikte tarihsel olarak en yüksek seviyelerine çıkan işsizlik oranı hızlı bir gerileme kaydetmiştir.

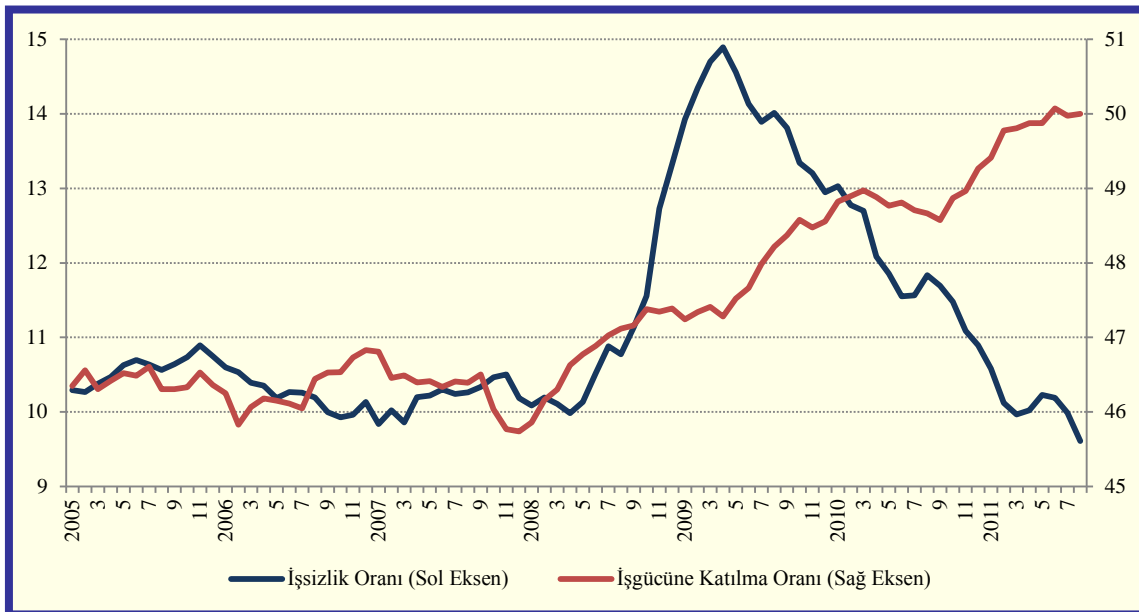
İş kayıpları açısından krizin etkilerinin en belirgin hissedildiği sanayi sektöründe, ekonomik toparlanma ile birlikte istihdam hızla artmış ve 2010 yılında en yüksek istihdam artış hızı bu sektörde gerçekleşmiştir. 2010 yılı genelinde sanayi sektöründe katma değer yüzde 12,6 oranında artarken, istihdam yüzde 10,2 oranında artmış ve sektörde 417 bin yeni iş yaratılmıştır. Sanayi sektöründeki istihdam artışının 346 bini imalat sanayiinde gerçekleşmiştir.

2010 yılında hizmetler sektöründe, katma değer yüzde 8,6 oranında artarken, istihdam yüzde 3,9 oranında artmış ve 461 bin yeni iş yaratılmıştır. Hizmetler sektörünün alt detayları incelendiğinde, inşaat ile idari ve destek hizmet faaliyetleri sektörlerinde sırasıyla 125 bin ve 167 bin yeni iş yaratıldığı görülmektedir. Böylece 2010 yılında tarım dışı sektörlerde 874 bin yeni iş yaratılmış ve istihdam yüzde 5,4 oranında artmıştır.

2010 yılında işgücü piyasası gelişmeleri açısından dikkat çekici bir nokta tarım istihdamında kaydedilen yüksek oranlı artıştır. Tarım sektöründe istihdam 2010 yılında yüzde 8,5 oranında artmış ve böylece tarım istihdamı 443 bin kişi artmıştır.

Tarım ve tarım dışı sektörlerde gözlenen bu gelişmeler sonucunda 2010 yılında istihdam yüzde 6,2 oranında artmış ve toplamda 1 milyon 317 bin ilave iş yaratılmıştır. İstihdamda yaşanan olumlu gelişmeler neticesinde, 2009 yılında yüzde 14 olan işsizlik oranı, işgücüne katılma oranındaki artışa rağmen 2010 yılında yüzde 11,9 seviyesine gerilemiştir. Bu açıdan Türkiye kriz sonrasında işgücü piyasasında hızlı toparlanma yaşayan az sayıdaki ülke arasında yer almaktadır.

Şekil 2.3: Mevsimsel Düzeltilmiş İşsizlik Oranı ve İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)

Kaynak: TÜİK

İşsizlik oranında gözlenen gerileme eğilimi, kadın, tarım dışı ve genç işsizlik oranlarında da görülmektedir. 2009 yılında yüzde 14,3 olan kadın işsizlik oranı 2010 yılında yüzde 13'e, 2009 yılında yüzde 17,4 olan tarım dışı işsizlik oranı yüzde 14,8'e, 2009 yılında yüzde 25,3 olan genç işsizlik oranı da yüzde 21,7'ye gerilemiştir.

Tablo 2.2: İşgücü Piyasasında Gelişmeler

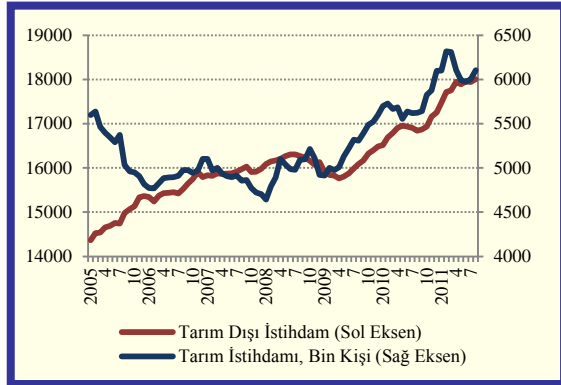
	(15+Yaş, Bin Kişi)								
	Yıllık		2010				2011		
	2009	2010	I	II	III	IV	I	II	III
Çalışma Çağındaki Nüfus	51.686	52.541	52.223	52.431	52.645	52.860	53.152	53.439	53.734
İşgücüne Katılma Oranı, %	47,9	48,8	47,5	49,4	49,7	48,6	48,5	50,5	51,0
İşgücü	24.748	25.641	24.831	25.901	26.166	25.665	25.766	26.995	27.406
İstihdam	21.277	22.594	21.267	23.055	23.195	22.854	22.802	24.445	24.884
İşsiz	3.471	3.046	3.564	2.846	2.971	2.811	2.964	2.550	2.521
İstihdam Oranı, %	41,2	43,0	40,7	44,0	44,1	43,2	42,9	45,7	46,3
İşsizlik Oranı, %	14,0	11,9	14,4	11,0	11,4	11,0	11,5	9,4	9,2
Tarım Dışı İşsizlik Oranı, %	17,4	14,8	17,5	13,8	14,5	13,7	14,2	12,0	11,9
Genç Nüfus İşsizlik Oranı, %	25,3	21,7	25,5	19,8	21,1	20,8	20,6	17,5	18,6
İstihdamın Sektörel Dağılımı									
Tarım	5.240	5.683	5.040	5.831	6.178	5.682	5.573	6.273	6.704
Tarım Dışı	16.037	16.911	16.227	17.224	17.017	17.172	17.229	18.172	18.180
Sanayi	4.079	4.496	4.308	4.470	4.525	4.667	4.652	4.777	4.682
Hizmetler	11.958	12.415	11.919	12.754	12.492	12.505	12.577	13.395	13.498

Kaynak: TÜİK

İşgücü piyasasındaki olumlu gelişmeler, 2011 yılının ilk aylarında tüm sektörlerde devam etmiştir. 2010 yılında kriz öncesi seviyelerini aşan sanayi sektörü istihdamı 2011 yılı Nisan ayına kadar önemli artışlar kaydetmiştir. Ancak, 2011 yılının ikinci çeyreğinde, dünya ekonomisinde artan belirsizlik ve olumsuzluklar öncelikle sanayi sektörünü etkilemiş ve mevsimsellikten arındırılmış sanayi sektörü istihdamı son dört ayda belirgin bir şekilde gerilemiştir (Şekil 2.5). Hizmetler sektöründe ise istihdam artış oranları son aylarda yavaşlamıştır. Böylece mevsimsellikten arındırılmış tarım dışı istihdam son aylarda yatay bir seyir izlemeye başlamıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra ikinci çeyrekte önemli düşüşler kaydeden tarım istihdamı üçüncü çeyrekte bir miktar artış göstermiştir (Şekil 2.4).

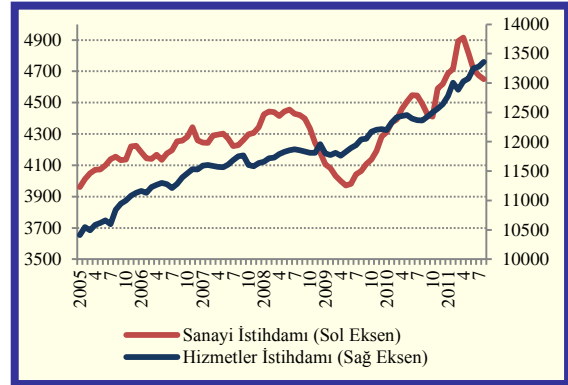
Bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında gerek tarım gerekse tarım dışı istihdam ilk üç çeyrekte önemli artışlar sergilemektedir. Bu sebeple 2011 yılında işsizlik oranındaki gerileme sürmüş ve mevsimsel düzeltilmiş işsizlik oranı kriz öncesi seviyelerinin de altına inmiştir.

Şekil 2.4: Tarım ve Tarım Dışı İstihdam

Kaynak: TÜİK

Şekil 2.5: Sanayi ve Hizmetler Sektörü İstihdamı

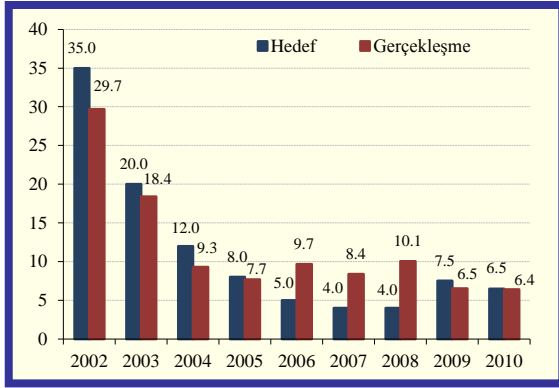
Kaynak: TÜİK

2.1.2. Enflasyon, Para ve Kur Politikaları

2.1.2.1. Enflasyon

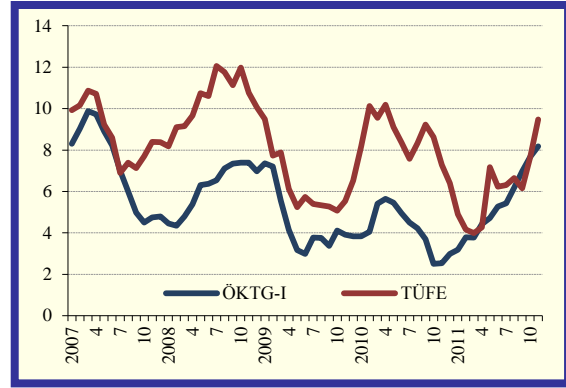
2010 yılı sonunda Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) ve Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) yıllık artış oranları sırasıyla yüzde 6,4 ve yüzde 8,87 olmuştur (Şekil 2.6). Enflasyonda 2009 yılı son çeyreğinde gözlenen artış eğilimi, akaryakıt ürünleri ile alkollü içecekler ve tütün ürünlerini kapsayan vergi düzenlemelerine ve işlenmemiş gıda fiyatlarındaki yüksek oranlı artışlara bağlı olarak 2010 yılının son çeyreğine kadar sürmüştür. 2010 yılı genelinde enflasyon gelişmelerinde gıda fiyatlarının seyri belirleyici olmuştur. Enerji grubunda ise yıllık enflasyon yılın ilk yarısında yükselmiş, ancak ikinci yarıda kademeli olarak gerileyerek yıl sonunda yüzde 9,96 olmuştur. Alkollü içecekler ve tütün ürünleri enflasyonu, yıl içinde yapılan vergi artışları sonucunda yüksek oranda artarak yıl sonunda yüzde 24,66 seviyesine ulaşmıştır. Gıda ve enerji fiyatlarındaki artışların yemek ile ulaştırma hizmetleri kanalıyla hizmet fiyatları üzerindeki etkisinin belirginleşmesine karşın, hizmet yıllık enflasyonu 2010 yılı içinde endeks tarihindeki en düşük seviyesine ulaşmış ve yıl sonunda yüzde 4,24 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, çekirdek enflasyon göstergeleri de yıl içinde düşük seyrini korumuş, ÖKTG-H ve ÖKTG-I⁶ göstergeleri yıllık enflasyonları 2010 yılı sonunda sırasıyla yüzde 3,49 ve yüzde 2,99 olarak gerçekleşmiştir (Şekil 2.7). Sonuç olarak, 2010 yılı Aralık ayı itibarıyla yıllık tüketici enflasyonu 2009 yıl sonuna kıyasla 0,13 puan gerileyerek yüzde 6,4 olmuş ve yıl sonu hedefine oldukça yakın gerçekleşmiştir.

Şekil 2.6: Yıllık Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşmeleri (TÜFE, %)

Kaynak: TCMB, TÜİK

Şekil 2.7: TÜFE ve Çekirdek TÜFE (Yıllık Yüzde Değişim)

Kaynak: TÜİK

2010 yılı son çeyreğindeki yıllık enflasyondaki düşüş eğilimi, baz etkisi ve işlenmemiş gıda fiyatlarındaki olumlu gelişmeler nedeniyle 2011 yılının ilk aylarında da sürmüş ve TÜFE yıllık artış oranı Mart ayı sonu itibarıyla yüzde 3,99 ile oldukça düşük bir düzeye gerilemiştir. Buna karşın, Türk Lirasındaki değer kayıpları ve uluslararası emtia fiyatlarındaki artışlar 2011 yılının ikinci çeyreğinden itibaren tüketici fiyatlarını etkilemeye başlamıştır. Söz konusu artış baskısının en belirgin olarak hissedildiği temel mal grubu yıllık enflasyonu önemli oranda artarak 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 7,64 oranında gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak, temel mal grubunun yıllık enflasyona katkısı da 2011 yılı başından bu yana istikrarlı bir şekilde yükselerek Eylül ayında 1,91 puana ulaşmıştır. Uluslararası gıda fiyatlarındaki artışa bağlı olarak işlenmiş gıda grubu yıllık enflasyonu da kademeli şekilde yükselirken, petrol fiyatlarındaki artışlara bağlı olarak yıllık enerji enflasyonu belirgin olarak artmıştır. Yaşanan gelişmeler, son dönemde enflasyondaki yükselişte iç talep koşullarındaki toparlanmadan ziyade, maliyet baskılarının belirleyici olduğuna işaret etmektedir. Sonuç olarak tüketici yıllık enflasyonu Eylül ayında yüzde 6,15 oranında gerçekleşmiştir. Temel enflasyon göstergelerinin yıllık artış oranları ise 2010 yılı Ekim ayından bu yana istikrarlı olarak yükselmiştir. Söz konusu artışta temel mal grubunun, göstergelerin yıllık

⁶ ÖKTG-H: Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri-H (İşlenmemiş gıda ürünleri, enerji ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ve altın hariç TÜFE).
ÖKTG-I: Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri-I (Enerji, gıda ve alkolsüz içecekler,alkollü içkiler ile tütün ürünleri ve altın hariç TÜFE).

değişim oranlarına yaptığı katkı önemli rol oynamaktadır. Eylül ayı itibarıyla ÖKTG-H ve ÖKTG-I endeksleri yıllık artış oranları sırasıyla yüzde 7,42 ve yüzde 6,96 olmuştur (Şekil 2.7).

OVP (2012-2014) yayınlandıktan sonra TÜFE Ekim ve Kasım aylarında sırasıyla yüzde 3,27 ve yüzde 1,73 oranlarında artmıştır. Bu gelişmede yönetilen/yönlendirilen fiyat ayarlamaları ve döviz kuru hareketlerinin gecikmeli yansımalarına bağlı olarak temel enflasyon göstergelerindeki yükselişler etkili olmuştur. Böylece Kasım ayı itibarıyla 12 aylık enflasyon yüzde 9,48'e yükselmiştir. İşlenmemiş gıda fiyatlarındaki baz etkisi nedeniyle yıllık enflasyonun Aralık ayında sınırlı da olsa yükselmeye devam edebileceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, 2011 yıl sonu enflasyon rakamının yüzde 10 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

2.1.2.2. Para ve Kur Politikası

Merkez Bankası, küresel krizin finansal piyasalar üzerindeki etkisinin hafiflemesiyle birlikte, kriz sırasında alınan likidite önlemlerinin geri alınmasını ve para politikasının operasyonel çerçevesini normalleştirmeyi içeren çıkış stratejisini 14 Nisan 2010 tarihinde açıklamıştır. Bu kapsamda, repo ihaleleri vasıtasıyla piyasaya ihtiyacın üzerinde likidite sağlanması politikası çerçevesinde yapılan fonlamanın miktarı, para piyasalarındaki normalleşmeye paralel olarak kademeli bir biçimde azaltılmaya başlanmıştır. Piyasadaki likidite koşullarının öngörüldüğü şekilde gelişmesiyle, Mayıs 2010'da çıkış stratejisi kapsamındaki teknik faiz ayarlaması sürecinin ilk adımı atılarak bir hafta vadeli repo ihale faiz oranları politika faiz oranı olarak belirlenmiştir.

2010 yılının ikinci yarısında kısa vadeli sermaye girişlerinin güçlenerek devam etmesi, iç ve dış talebin büyüme hızlarındaki ayrışma ve hızlı kredi genişlemesi, cari işlemler açığında gözlenen artışa katkıda bulunarak Türkiye için makro finansal riskler açısından dikkatle değerlendirilmesi gerekli bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunların bir sonucu olarak, Merkez Bankası fiyat istikrarı ile finansal istikrarın birbirini tamamlayıcı olduğu bir çerçeve dahilinde para politikasını belirlemeye başlamıştır. Dolayısıyla, Merkez Bankası fiyat istikrarı temel amacı ve finansal istikrar görevi doğrultusunda, 2010 yılının son çeyreğinde makro finansal riskleri kontrol altında tutmaya yönelik olarak daha düşük bir politika faizi, daha geniş bir faiz koridoru ve daha yüksek zorunlu karşılık oranlarından oluşan yeni bir politika bileşimini uygulamaya koymuştur.

Bu çerçevede, sermaye girişlerini uzun vadeye yönlendirmek ve Türk Lirasının istikrarını korumak amacıyla, politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı Aralık 2010 ve Ocak 2011 aylarında alınan kararlarla yüzde 7'den yüzde 6,25'e düşürülmüştür. Bunun yanı sıra Merkez Bankası, gecelik piyasada uyguladığı borç alma ve borç verme faiz aralığını belirgin şekilde genişletmiştir. Merkez Bankası bu doğrultuda, gecelik borçlanma faiz oranını yüzde 1,50'ye çekmiş, borç verme faiz oranını ise yüzde 9'a çıkarmıştır. Benzer bir düzenleme geç likidite penceresi faiz oranlarında da uygulanmıştır.

Merkez Bankasının makro finansal riskleri kontrol altında tutma amacı doğrultusunda kullanmaya başladığı politika bileşiminin önemli bir unsuru olan zorunlu karşılık oranlarına yönelik olarak Eylül 2010'dan itibaren önemli kararlar alınmıştır. Öncelikle, çıkış stratejisi kapsamında Türk Lirası zorunlu karşılık oranı Eylül ve Kasım aylarında 0,50'şer puan artırılmıştır. Buna ilave olarak, Eylül 2010'da alınmış olan kararlar zorunlu karşılık oranlarının bir politika aracı olarak daha etkin şekilde kullanılabilmesini sağlamak amacıyla Türk Lirası zorunlu karşılıklara faiz ödenmesi uygulamasına da son verilmiştir. Aralık ayında kapsamlı bir düzenlemeye daha gidilerek, gerek bankacılık sisteminde yükümlülüklerin vadesinin uzatılması ve banka bilançolarındaki vade uyumsuzluğunun azaltılması, gerekse yabancı sermaye girişlerinin daha uzun vadeye yönlendirilmesi amacıyla Türk Lirası zorunlu karşılık oranları vadelere göre farklılaştırılmıştır. Bu doğrultuda kısa vadeli yükümlülükler için zorunlu karşılık oranları artırılmış, ayrıca bankaların, birbirleriyle ve TCMB'yle yaptıkları hariç olmak üzere repo işlemlerinden sağladıkları fonların zorunlu karşılık kapsamına alınması suretiyle zorunlu karşılık tabanı genişletilmiştir. 24 Ocak 2011 tarihinde alınan kararlar Türk Lirası zorunlu karşılık oranları, kısa vadeli mevduat/katılım fonu ve bunlar dışındaki diğer yükümlülükler için yeniden yükseltilmiştir. Bu düzenlemeler sonucunda, yükümlülüklerin payı dikkate alınarak hesaplanan ağırlıklı ortalama zorunlu karşılık oranları, 23 Eylül 2010'dan 24 Ocak 2011'e kadar olan dönemde yaklaşık 4 puan yükseltilmiştir.

Gerek döviz rezervlerini kuvvetlendirmek için sermaye akımlarından daha etkin bir şekilde faydalanmak, gerekse akımların değişkenliğine karşı daha esnek olabilmek amacıyla Ekim 2010'da döviz alım ihalelerinde yöntem değişikliği yapılmıştır. 3 Ocak 2011 tarihinden itibaren gerçekleştirilecek düzenli ihalelerde ise bankaların opsiyon hakkı olmayacağı karara bağlanmıştır. Ayrıca aynı kararlar günlük ihale alım tutarı 50 milyon dolara yükseltilerek, opsiyon uygulamasının sona erdirilmesinden ötürü Merkez Bankasının döviz alımlarının belirgin şekilde hız kesmemesinin sağlanması amaçlanmıştır.

Merkez Bankası fiyat istikrarı temel amacı ve finansal istikrar görevi doğrultusunda, 2010 yılı Kasım ayında başladığı düşük düzeyde politika faizi, geniş faiz koridoru ve yüksek zorunlu karşılık oranlarından oluşan politika bileşimi uygulamasına 2011 yılı ilk çeyreğinde de devam etmiştir. Bu çerçevede Ocak ayında politika faizi olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranı 25 baz puan indirilerek yüzde 6,25 seviyesine çekilirken, hızlı kredi genişlemesini kontrol etmek amacıyla zorunlu karşılık oranlarının ağırlıklı ortalamasında artırımı gidilmiştir. Takip eden dönemde petrol ve diğer emtia fiyatlarındaki hızlı artışların sürmesi enflasyon üzerindeki yukarı yönlü riskleri artırmış, Merkez Bankası bu doğrultuda ikincil etkileri sınırlamak amacıyla ilave bir parasal sıkılaştırmanın gerekli olduğunu değerlendirmiştir. Söz konusu sıkılaştırmanın politika faizinden ziyade zorunlu karşılıklar vasıtasıyla yapılmasının iç ve dış talepteki ayrışmadan kaynaklanan makro finansal risklerin azaltılması açısından daha etkili olacağı değerlendirilerek zorunlu karşılık oranlarının ağırlıklı ortalamasında güçlü bir artışa gidilmesine karar verilmiştir. Bu kapsamda, Mart ayında Türk Lirası zorunlu karşılıkları, vadesiz ve kısa vadeli mevduat/katılım fonları ile diğer yükümlülükler için yaklaşık 4 puan artırılmıştır. 21 Nisan 2011 tarihinde, iç ve dış talebi dengeleyerek makro finansal riskleri azaltmak amacıyla kısa vadeli yabancı para ve Türk Lirası zorunlu karşılık oranlarının sınırlı oranda artırılmasına karar verilmiştir. Böylece Türk Lirası zorunlu karşılık oranlarının ağırlıklı ortalaması yüzde 13,5 seviyesine yükselmiştir. Öte yandan, makro finansal riskleri azaltıcı tedbirler kapsamında, 21 Nisan 2011 tarihinde yabancı para zorunlu karşılık oranlarında vadeye göre farklılaştırmaya gidilerek kısa vadeli yabancı para zorunlu karşılık oranlarının sınırlı oranda artırılmasına karar verilmiştir.

2011 yılının ikinci çeyreğinde ithalat fiyatlarındaki birikimli artışların gecikmeli yansımaları neticesinde temel (çekirdek) enflasyon göstergelerinde öngörüler doğrultusunda kademeli bir yükseliş gözlenmiştir. Merkez Bankası, söz konusu yükselişin genel fiyatlama davranışlarındaki bir bozulmadan ziyade dış ticarete konu olan malların görece fiyat değişimlerinden kaynaklandığını, dolayısıyla ikincil etkilerin henüz gözlenmediğini belirtmiştir. Bu çerçevede, iktisadi faaliyetteki yavaşlama ve küresel ekonomideki belirsizlikler de göz önüne alınarak Nisan-Temmuz 2011 döneminde politika faizi ve Türk Lirası yükümlülükler için zorunlu karşılıklar değiştirilmemiştir.

2011 yılının ikinci çeyreğinde bazı Avrupa ülkelerinin kamu borçlarının sürdürülebilirliğine ve küresel büyümeye ilişkin endişelerin artması, risk iştahını azaltarak gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarını olumsuz etkilemiştir. Söz konusu gelişmeler dikkate alınarak, günlük döviz ihalelerinde alımı yapılacak tutar Mayıs ve Haziran aylarında yapılan düzenlemelerle 50 milyon dolardan 30 milyon dolara düşürülmüştür. Temmuz ayının sonlarına doğru ise Avrupa Birliği tarafından kamu borçlarına ilişkin sorunlara çözüm getirmek amacıyla alınan yeni kararların etkilerinin takip edilmesi sürecinde döviz alım ihalelerine ara verilmiştir.

Ayrıca bankacılık sektöründe yükümlülüklerin vadesinin uzamasını teşvik etmek amacıyla, Temmuz ayında yabancı para zorunlu karşılık oranları uzun vadeli yükümlülükler için azaltılmış, bir yıldan kısa vadeli yükümlülükler için ise bir değişikliğe gidilmemiştir.

Merkez Bankası, 2010 yılının sonlarından itibaren uyguladığı politikalarla orta vadeli enflasyon görünümünü bozmadan ekonomiyi kademeli olarak daha sağlıklı bir büyüme kompozisyonuna doğru yönlendirmeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede, bir yandan döviz kurunun iktisadi temellerden aşağı ya da yukarı yönde aşırı ölçüde sapmasına karşı politikalar uygulanırken, diğer yandan kredilerin makul oranlarda büyümesi için diğer kurumların katkısıyla birlikte gerekli tedbirler alınmıştır.

Ağustos ayının başında risk algılamalarının hızla bozularak Avro Bölgesindeki borç sorunlarının daha da derinleşmesini takiben Merkez Bankası, bu gelişmelerin finansal istikrar ve

iktisadi faaliyet üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkileri sınırlamak amacıyla 4 Ağustos 2011 tarihinde önceden belirlenmiş takvimin dışında bir toplantı yaparak kapsamlı bir önlem paketi açıklamıştır. Söz konusu önlem paketi çerçevesinde alınan tedbirlerle küresel ekonomiden kaynaklanabilecek olası bir finansal çalkantı durumunda piyasaya ihtiyacı olan likiditenin zamanında, kontrollü ve etkili bir şekilde sağlanabilmesi için gerekli altyapı hazırlanmıştır. Merkez Bankası, aynı zamanda küresel ekonomiye dair giderek artan sorunların yurtiçi iktisadi faaliyet üzerinde durgunluğa yol açma riskini azaltmak amacıyla politika faizini 0,50 puan indirmiştir.

Merkez Bankası, Ağustos ve Eylül ayı toplantılarında küresel ekonomiye dair belirsizliklere dikkat çekerek, gelişmelerin yakından izlenmesinin ve gerekli politika tedbirlerinin gecikmeksizin alınmasının önem taşıdığını belirtmiştir. Bu dönemde gelişmekte olan ülkelerden sermaye çıkışlarının hızlanması üzerine döviz piyasasındaki dalgalanmaları sınırlamaya yönelik bir dizi likidite tedbiri alınmıştır.

Ağustos-Ekim döneminde Türk Lirası piyasalarına dair yürürlüğe giren tedbirler temelde iki unsur üzerine inşa edilmiştir. Birinci unsur, önceki dönemde kısa vadeli sermaye akımlarını caydırıcı bir araç olarak da kullanılan faiz koridorunun Ağustos ayında yeniden daraltılması ve dolayısıyla gecelik faiz oranlarında oluşabilecek aşırı oynaklığın önüne geçilmesinden oluşmaktadır. Benzer şekilde, repo faizlerindeki dalgalanmaların azaltılmasına katkıda bulunmak amacıyla, zorunlu karşılığa tabi repo yükümlülüklerinin zorunlu karşılıklarının dönem ortalaması alınarak tesis edilmesi kararlaştırılmıştır.

Ağustos 2011'den sonra Türk Lirası likiditesine yönelik tedbirlerin ikinci unsuru ise bankacılık sisteminin Türk Lirası likidite ihtiyacının daha kalıcı şekilde karşılanabilmesini temin etmek amacıyla hizmet etmektedir. Bu kapsamda, Ağustos-Ekim döneminde alınan kararlarla, bankalara Türk Lirası yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların yüzde 40'a kadar olan kısmının yabancı para cinsinden de tutulabilmesi imkanı tanınmıştır. Bu kararlar, bankacılık sisteminin Türk Lirası likidite ihtiyacının daha kalıcı bir yöntemle ve daha düşük bir maliyetle karşılanabilmesi ve aynı zamanda Merkez Bankasının döviz rezervlerinin desteklenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, Türk Lirası zorunlu karşılık oranlarında çeşitli vadelerde indirime gidilerek ağırlıklı ortalama zorunlu karşılık oranı yüzde 10,5 seviyesine çekilmiştir.

Diğer taraftan, küresel ekonomiden kaynaklanabilecek bir finansal çalkantı durumunda Merkez Bankasının piyasaya ihtiyacı olan döviz likiditesini zamanında, kontrollü ve etkili şekilde temin edebilmesi amacıyla Ağustos-Ekim döneminde döviz likiditesine yönelik bazı tedbirler de alınmıştır. Farklı tarihlerde alınan kararlarla yabancı para zorunlu karşılık oranlarında indirime gidilmiş, bankaların Merkez Bankası nezdindeki Döviz Depo Piyasasından alabilecekleri bir haftalık döviz depoların faizlerinde ölçülü bir indirime gidilmiş ve gerekli görülen günlerde döviz satım ihaleleri yoluyla piyasaya döviz likiditesi sağlanması kararlaştırılmıştır. Eylül 2011'de alınan kararlar kıymetli maden depo hesapları için tutulması gereken zorunlu karşılıkların tamamına kadar olan kısmı ile kıymetli maden depo hesapları hariç yabancı para yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların yüzde 10'una kadar olan kısmının Merkez Bankası nezdinde standart altın cinsinden tutulabilmesine imkan sağlanmıştır. Ayrıca, 28 Ekim 2011 tarihli yükümlülük cetvelinden itibaren geçerli olmak üzere, Merkez Bankasının altın rezervlerinin güçlendirilmesi ve bankalara likidite yönetimlerinde daha fazla esneklik sağlanması amacıyla, TL yükümlülükler için tesis edilmesi gereken zorunlu karşılıkların yüzde 10'una kadar olan kısmının da standart altın cinsinden tutulabilmesine imkan sağlanmıştır.

Ağustos ayından itibaren küresel risk iştahındaki bozulmanın devam etmesi Türk Lirasının aşırı değer kaybetmesine yol açmıştır. Değer kaybının Kasım 2010 döneminden itibaren birikimli olarak yüzde 30'lara ulaşmış olması enflasyon görünümü üzerinde risk oluşturmaya başlamıştır. Bu gelişmeye ek olarak Ekim ayında fiyatı yönetilen/yönlendirilen ürünlerdeki ayarlamaların Merkez Bankasının öngörülerinin oldukça üzerinde olması, kısa vadeli enflasyon tahminlerinde yukarı yönlü belirgin bir güncellemeyi beraberinde getirmiştir. Merkez Bankası, Ekim ayı toplantısında, bu durumun orta vadeli enflasyon beklentilerini ve görünümünü etkilemesine izin vermeyeceğini vurgulayarak, gecelik piyasada borç verme faizini yüzde 9'dan yüzde 12,5'e yükseltmek yoluyla faiz koridorunun genişletilmesine karar vermiştir.

4 Ağustos 2011 tarihli Para Politikası Kurulu toplantısında, gelişmelerin yakından izlenmesi ve gerek duyulması halinde uygun görülecek araç ve yöntemlerle piyasaya döviz likiditesi sağlanması konusunda mutabık kalınmıştır. Aynı doğrultuda küresel gelişmeler göz önüne alınarak 5 Ekim 2011 tarihinden itibaren gerekli görülen günlerde yüksek miktarda döviz satım ihaleleri yoluyla piyasaya döviz likiditesi sağlanmaya devam edilmiştir. Ayrıca piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak spekülasyon davranışları sonucunda kurlarda sağlıksız fiyat oluşumları gözlemlendiğinden 18 Ekim 2011 tarihinde piyasaya satım yönünde doğrudan müdahale edilmiştir.

2.1.3. Mali Sektör

Türk bankacılık sektörü, 2002 yılından itibaren yeniden yapılanması ve son yıllardaki güçlü düzenleme ve denetim çerçevesi sayesinde, küresel piyasalarda yaşanan krize rağmen, 2011 yılında başarılı bir performans sergilemiştir. Bankacılık sektörünün alternatif dağıtım kanallarının, müşteri sayısının ve temel büyüklüklerinin artış eğilimini sürdürdüğü bu dönemde, sektörde faaliyet gösteren kuruluş sayısı bakımından, 2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla banka sayısı 2010 yılı sonuna göre 1 adet azalmış ve 48 olarak gerçekleşmiştir. Türk bankacılık sektörü, sağlam ve istikrarlı yapısını sürdürmeye devam etmiştir. 2010 yılı sonunda 657 milyar dolar seviyesinde olan bankacılık sektörü aktif büyüklüğü, 2011 yılı Ağustos ayında yüzde 4,9 oranında artarak 689 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Bankacılık sektörünün kredi hacmi ise, 2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla 2010 yılı sonuna göre yüzde 8,6 oranında artış göstererek 373 milyar dolara ulaşmıştır.

Bu güçlü yapı çerçevesinde toplam aktifler içinde menkul kıymetlerin payında nispi bir azalış görülürken kredilerin payındaki artış devam etmektedir. Buna göre, 2010 yılında yüzde 52,3 seviyesinde olan kredilerin toplam aktifler içerisindeki payı, 2011 yılı Ağustos ayında yüzde 54,1'e yükselmiştir. Reel sektör kredilerinin yanı sıra son yıllarda tüketici kredileri önemli bir büyüme eğilimi göstermiştir. Kredi kartlarının, konut ve diğer tüketici kredilerinin toplam krediler içindeki payı artma eğilimindedir.

Bankacılık sisteminin sağlamlık göstergelerine bakıldığında, 2011 yılı Ağustos ayında sektörün sermaye yeterliliği oranı yüzde 16,6 ile yasal oranın oldukça üzerindedir. Türk bankacılık sektörünün mevcut özkaynaklarının içeriği büyük ölçüde nakit sermaye unsurlarını temsil eden ana sermayeden oluşmakta olup, sorunlara karşı tampon görevi görmektedir. Mevcut güçlü sermaye yapısı ile sektörün ani şoklara dayanıklılığı artmakta ve bu kuvvetli temel, ekonomide istikrarın sağlanmasına destek olmaktadır.

Sektörün kredi riskinin göstergesi olan takipteki alacakların brüt kredilere oranı, küresel krizin ilk ortaya çıkmasını takiben artmış, ancak 2011 yılı içinde düşüş eğilimi göstererek Ağustos ayı itibarıyla yüzde 2,8'e inmiştir. Sektörün yabancı para net genel pozisyonunun özkaynaklara oranı, 2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla yüzde 0,49 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, likidite göstergesi açısından da avantajlı konum devam etmektedir. Son yıllarda aktifte oranı büyüyen bilanço dışı işlemler ise finansal risklerden korunma amaçlıdır.

Merkez Bankasının zorunlu karşılıklara ilişkin 2011 yılındaki kararları sonucu bankaların daha fazla karşılık ayırmak zorunda kalmaları, likidite gereksinimlerini repo yoluyla karşılamalarına yol açmıştır. Diğer taraftan, Merkez Bankasının söz konusu politikası sonucunda, bankaların en önemli fon kaynağı olan mevduatın vadesi kısmen uzamıştır.

Türk bankacılık sektörü, küresel kriz döneminde de önceki dönemlerdeki kadar yüksek olmamakla birlikte kar etmeye devam etmiştir. 2010 yılında 14,4 milyar dolar olan bankacılık sektörü net karı, 2011 yılının ilk sekiz ayında 7,3 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Aktif ve özkaynak getiri oranları ise 2010 yılında yüzde 3 ve yüzde 20,1 iken, 2011 yılının ilk sekiz ayında sırasıyla yüzde 1,5 ve yüzde 9,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Hisse senedi piyasası 2010 yılında genel olarak dalgalı bir seyir izlemekle birlikte artış eğiliminde olmuştur. 2011 yılının ilk 10 ayında ise piyasa düşüş yönlü hareket izlemiştir. İMKB 100 Endeksi, 31 Aralık 2010 tarihi itibarıyla 2009 yılı sonuna göre yüzde 24,9 oranında artarak 66.004 seviyesinde gerçekleşmiştir. Endeks 2011 yılı Ekim ayı sonunda 56.061 seviyesinde kapanırken, endekste bir önceki yıl sonuna göre yüzde 15,1 oranında düşüş görülmüştür. İMKB 100 Dolar Endeksi ise 31 Aralık 2010 tarihi itibarıyla yüzde 20,9 oranında artışla 2.500 puan seviyesine

yükselirken 2011 yılı Ekim ayı sonunda bir önceki yıl sonuna göre yüzde 25,2 oranında azalışla 1.565 puandan kapanmıştır. Hisse senetleri piyasasındaki yabancı yatırımcı payı 2010 yılında da istikrarlı seyrini korumuş, 31 Aralık 2010 tarihi itibarıyla 2009 yılı sonundaki yüzde 67,3 seviyesine göre bir miktar düşüş göstererek yüzde 66,2 olmuştur. Bu pay, 2011 yılı Ekim ayı sonunda yüzde 62 seviyesine gerilemiştir.

Sigortacılık ve bireysel emeklilik sektöründe 30 Eylül 2011 tarihi itibarıyla aktif olarak 59 şirket faaliyette bulunmaktadır. Söz konusu şirketlerden 35 tanesi hayat dışı, 13'ü hayat ve emeklilik, 10'u hayat ve 1'i de reasürans alanında faaliyet göstermektedir. Aynı tarih itibarıyla, sigortacılık sektöründe 9 aylık prim üretimi 12,6 milyar TL olarak gerçekleşmiş olup, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 23'lük artış göstermektedir. Sektörün aktif büyüklüğü ise 39,8 milyar TL'dir.

Tablo 2.3: Bankacılık Sektörünün Genel Görünümü

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 Ağustos
Temel Büyüklükler						
Aktif Büyüklüğü (Milyar Dolar)	356	502	481	560	656,5	688,9
Krediler (Milyar Dolar)	111	246	241	267	343,1	372,6
Mevduat (Milyar Dolar)	179	308	299	345,6	402,4	392,5
Banka Sayısı (Adet)	50	50	49	49	49	48
Personel Sayısı (Bin Kişi)	151,0	167,8	182,7	184,2	191,2	194,8
Performansa İlişkin Göstergeler						
Net Dönem Karı (Milyar Dolar)	2,6	0,0	8,8	13,6	14,4	7,3
Aktif Getiri Oranı (%)	2,5	2,8	2,0	2,6	3,0	1,5
Özkaynak Getiri Oranı (%)	20,1	21,7	16,8	20,3	20,1	9,8
Kredi/T. Aktif Oranı (%)	44,0	49,2	50,2	47,1	52,3	54,1
Risklere İlişkin Göstergeler						
Sermaye Yeterliliği Oranı (%)	22,1	19,0	18,0	20,6	18,7	16,6
Bilanço İçi Döviz Pozisyonu (Milyar Dolar)	-5,5	-8,3	-3,3	-11,6	-14,0	-15,7
Net Genel Pozisyon (Milyar Dolar)	0,1	0,2	-0,1	0,4	0,1	0,4
Tahsili Gecikmiş Alacaklar/Brüt Krediler (%)	3,8	3,5	3,7	5,3	3,7	2,8
Menkul Değerler Portföyü/Aktifler (%)	31,8	21,3	26,5	31,5	27,9	22,6
Bilanço Dışı İşlem/T. Aktifler (%)	55,5	66,3	65,0	69,5	103,1	101,3

Kaynak: BDDK

Bireysel Emeklilik Sistemindeki katılımcı sayısı Eylül 2011 sonu itibarıyla 2,5 milyonu ve sözleşme sayısı 2,8 milyonu aşmış, sistemde toplanan fon tutarı ise 14 milyar TL'ye ulaşmıştır. Kasım 2010 - Eylül 2011 döneminde katılımcı sayısında yüzde 13 artışa karşın, sistemdeki fon tutarının yüzde 20 oranında arttığı görülmektedir. Önümüzdeki dönemde Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda bazı iyileştirici değişiklikler yapılması planlanmaktadır.

Konutlardaki deprem hasarlarının sigorta yoluyla karşılanması amacıyla oluşturulan zorunlu deprem sigortası sisteminde, 2011 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla toplam poliçe sayısında yüzde 10'un üzerinde bir artış olmuş, aynı tarih itibarıyla zorunlu deprem sigortası poliçe sayısı 3 milyon 572 bine ulaşmıştır. Önümüzdeki dönemde, Afet Sigortaları Kanun Tasarısının yasalaşması planlanmaktadır.

2.1.4. Ödemeler Dengesi

2.1.4.1. Cari İşlemler Hesabı

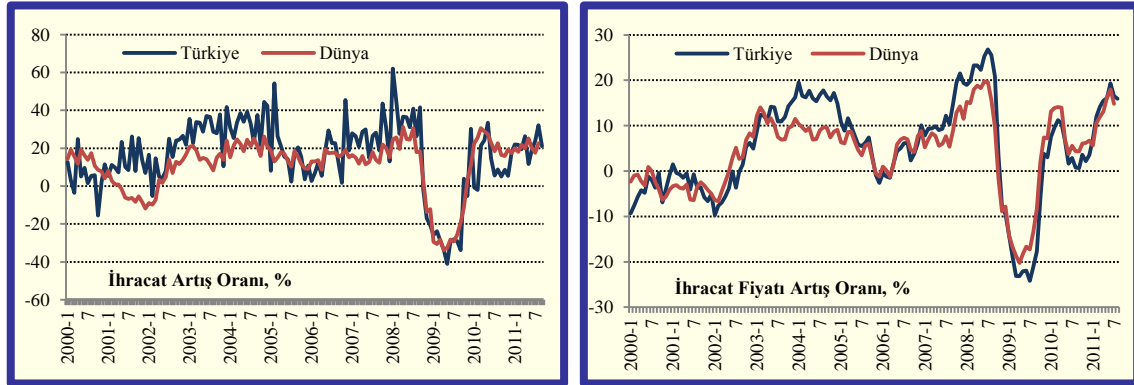
2010 yılında ihracat dış talebin ılımlı seyri doğrultusunda artarken, ithalat iç talepte görülen hızlı canlanma neticesinde ihracattan daha yüksek oranda artış göstermiştir. Bu durum, 2009 yılında daralmış olan cari açığın artarak 2010 yılında 47,1 milyar dolar olarak gerçekleşmesine neden olmuştur. 2009 yılında 243,1 milyar dolar olan dış ticaret hacmi ise 2010 yılında 299,4 milyar dolara yükselmiştir (Tablo 2.4). Böylelikle, 2009 yılında yüzde 39,5 olan dış ticaret hacminin GSYH'ya oranı, 2010 yılında yüzde 40,7'ye ulaşmıştır.

Tablo 2.4: Ödemeler Dengesi

	Yıllık		Ocak-Eylül	
	2009	2010	2010	2011
Cari İşlemler Hesabı	-14,0	-47,1	-30,2	-60,7
Dış Ticaret Dengesi	-24,9	-56,4	-37,6	-70,1
Toplam Mal İhracatı	109,6	120,9	87,0	105,7
İhracat (fob)	102,1	113,9	81,7	99,5
Toplam Mal İthalatı	-134,5	-177,3	-124,7	-175,7
İthalat (cif)	-140,9	-185,5	-130,6	-181,7
Hizmetler Dengesi	16,7	15,0	11,5	14,5
Gelir	33,5	34,5	25,6	30,0
Turizm Geliri	21,3	20,8	15,5	17,8
Gider	-16,7	-19,4	-14,1	-15,4
Gelir Dengesi	-8,2	-7,1	-5,0	-6,3
Gelir	5,2	4,5	3,7	3,3
Gider	-13,4	-11,6	-8,7	-9,5
Cari Transferler	2,3	1,4	1,0	1,2
Sermaye ve Finans Hesabı	8,9	42,9	28,1	48,4
Sermaye Hesabı	0,0	-0,1	-0,1	0,0
Finans Hesabı (Rezerv Hariç)	9,1	55,8	36,6	53,8
Doğrudan Yatırımlar	6,9	7,6	4,2	9,3
Yurtiçinde	8,4	9,1	5,4	10,9
Yurtdışında	-1,6	-1,5	-1,2	-1,7
Portföy Yatırımları	0,2	16,1	13,1	14,4
Diğer Yatırımlar	2,0	32,1	19,3	30,2
Varlıklar	11,0	7,1	6,0	11,7
Yükümlülükler	-9,0	25,0	13,3	18,5
Ticari Krediler	-1,1	2,1	0,0	3,7
Krediler	-13,9	8,6	0,9	15,8
Merkez Bankası	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Hükümet	0,9	1,4	1,4	-0,4
Bankalar	-4,5	12,9	4,9	10,4
Diğer Sektörler	-10,4	-5,7	-5,3	5,7
Mevduatlar	4,1	13,8	12,0	-1,5
Merkez Bankası	-0,9	-0,6	-0,3	-1,5
Bankalar	5,0	14,3	12,3	0,0
Diğer Yükümlülükler	1,9	0,5	0,5	0,5
Rezerv Varlıklar	-0,1	-12,8	-8,5	-5,4
Net Hata Noksan	5,1	4,2	2,2	12,3

Kaynak: TCMB

Şekil 2.8: İhracat ve İhracat Fiyatlarındaki Gelişmeler

Kaynak: IMF-IFS, TÜİK

2010 yılında ithalat ve ihracat performansında gözlenen farklılaşma 2011 yılında da devam etmiştir. İç talebin dış talebe göre hızlı artması ve enerji fiyatlarındaki artışlar, ithalatın ihracattan çok daha hızlı artmasına ve cari açığın yüksek seviyelere ulaşmasına neden olmuştur. 2011 yılının Ocak-Eylül döneminde dış ticaret açığı 70,1 milyar dolara, cari açık ise 60,7 milyar dolara ulaşmıştır.

2010 yılında, dünya ihracatı yüzde 12,8, Türkiye ihracatı ise yüzde 6,3'ü reel olmak üzere yüzde 11,5 oranında artmıştır (Şekil 2.8). 2011 yılında dünya ekonomisine ilişkin sorunların ve risklerin devam ediyor olması, 2010 yılındakine benzer biçimde dış talebin zayıf seyrini sürdürmesine neden olmuştur. Nitekim 2011 yılının Ocak-Eylül döneminde reel ihracat artışı yüzde 6,6 gibi sınırlı bir oranda gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ihracat yüzde 14,2 artan ihracat fiyatlarının da etkisiyle bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 21,7 artarak 99,5 milyar dolara ulaşmıştır. Son açıklanan verilere göre ihracat, 2011 yılının Ocak-Ekim döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 20,2 oranında artışla 111,4 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde, kimyasal madde ve ürünler ihracatı yüzde 22,2, elektrikli makine ve cihazlar ihracatı yüzde 24, motorlu kara taşıtları ve römorkları ihracatı yüzde 15,5, tekstil ürünleri ihracatı ise yüzde 22,8 oranında artmıştır.

Yüksek büyüme performansına paralel olarak 2010 yılında hızlanan ithalat yüzde 31,7 artarak 185,5 milyar dolara yükselmiştir. 2011 yılı Ocak-Ekim döneminde de yüksek ithalat artışı devam etmiş ve yüzde 36,3 oranında gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, yatırım malları ithalatı yüzde 41,1 artarak 30,8 milyar dolar olurken, ara malları ithalatı yüzde 36,8 artarak 145,2 milyar dolar ve tüketim malı ithalatı yüzde 27,8 artarak 24,9 milyar dolar olmuştur (Tablo 2.5). 2011 yılı Ocak-Eylül döneminde ithalat fiyatları yüzde 17,5 ile yüksek oranlı bir artış sergilemiş, reel ithalat artışı ise yüzde 18,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 2.5: Geniş Ekonomik Grupların Sınıflamasına Göre Dış Ticaret

(Milyar Dolar)

	Yıllık					Ocak-Ekim				
	2009	Yüzde Pay	2010	Yüzde Pay	Yüzde Değişme	2010	Yüzde Pay	2011	Yüzde Pay	Yüzde Değişme
Toplam İhracat	102,1	100,0	113,9	100,0	11,5	92,7	100,0	111,4	100,0	20,2
Yatırım Malları	11,1	10,9	11,8	10,3	5,9	9,6	10,4	11,6	10,5	21,2
Ara Mallar	49,7	48,7	56,4	49,5	13,4	46,1	49,7	56,3	50,5	22,3
Tüketim Malları	40,7	39,9	45,3	39,8	11,3	36,7	39,6	43,0	38,6	17,3
Diğer	0,6	0,5	0,4	0,4	-26,4	0,3	0,4	0,4	0,4	28,3
Toplam İthalat	140,9	100,0	185,5	100,0	31,7	147,9	100,0	201,6	100,0	36,3
Yatırım Malları	21,5	15,2	28,8	15,5	34,3	21,8	14,8	30,8	15,3	41,1
Ara Mallar	99,5	70,6	131,4	70,8	32,1	106,1	71,8	145,2	72,0	36,8
Tüketim Malları	19,3	13,7	24,7	13,3	28,2	19,5	13,2	24,9	12,4	27,8
Diğer	0,7	0,5	0,5	0,3	-18,1	0,4	0,3	0,7	0,3	60,4

Kaynak: TÜİK

Dış ticaretin ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, 2010 yılında AB ülkelerinin ihracat içindeki payının bir önceki yıla göre 0,3 puan ile sınırlı bir oranda artarak yüzde 46,3'e yükseldiği, diğer ülkelerin payının ise 0,2 puan azalarak yüzde 51,9'a gerilediği görülmektedir. AB ülkelerinden yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payının ise aynı dönemde 1,2 puan azalarak yüzde 38,9 seviyesine gerilediği gözlenmiştir. 2011 yılı Ocak-Ekim döneminde ise, AB ülkelerine yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı yüzde 46,9, AB ülkelerinden yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı ise yüzde 37,9 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2.6).

Hizmetler dengesi fazlası 2010 yılında 15 milyar dolara gerilemiştir. Bu gerilemede en önemli hizmetler dengesi kalemi olan turizm gelirlerindeki düşüş belirleyici olmuştur. Türkiye'nin turizm talebini belirleyen gelişmiş ülke ekonomilerinin zayıf ekonomik performanslarının devam etmesi, turizm gelirlerinin 2010 yılında da azalmasına neden olmuştur. 2011 yılı Ocak-Eylül döneminde ise

turizm gelirleri tekrar artmaya başlamış ve bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 14,6 oranında artarak 17,8 milyar dolara ulaşmıştır.

2010 yılında gelir dengesinde 1,1 milyar dolarlık bir iyileşme gözlenmişse de, cari transfer kaleminde kaynak girişi 0,9 milyar dolar azalmıştır. 2011 yılı Ocak-Eylül döneminde ise gelir dengesinde 1,3 milyar dolarlık bir bozulma kaydedilirken, cari transferler kaleminde 0,2 milyar dolarlık bir iyileşme gözlenmiştir.

Tablo 2.6: Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret

(Milyar Dolar)

	Yıllık					Ocak-Ekim				
	Yüzde		Yüzde		Yüzde	Yüzde		Yüzde		Yüzde
	2009	Pay	2010	Pay		Değişme	2010	Pay	2011	
Mal İhracatı	102,1	100,0	113,9	100,0	11,5	92,7	100,0	111,4	100,0	20,2
Avrupa (AB-27)	47,0	46,0	52,7	46,3	12,1	42,9	46,3	52,2	46,9	21,7
Diğer Ülkeler	53,2	52,1	59,1	51,9	11,2	48,1	51,9	57,1	51,3	18,9
Serbest Bölgeler	2,0	1,9	2,1	1,8	6,5	1,7	1,8	2,0	1,8	20,4
Mal İthalatı	140,9	100,0	185,5	100,0	31,7	147,9	100,0	201,6	100,0	36,3
Avrupa (AB-27)	56,5	40,1	72,2	38,9	27,7	57,3	38,7	76,4	37,9	33,4
Diğer Ülkeler	83,5	59,2	112,5	60,6	34,8	89,9	60,8	124,3	61,7	38,3
Serbest Bölgeler	1,0	0,7	0,9	0,5	-9,0	0,7	0,5	0,9	0,4	21,1

Kaynak: TÜİK

2.1.4.2. Sermaye ve Finans Hesabı

Küresel krizden çıkış sürecinde özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye girişleri 2010 yılında önemli ölçüde artarak 482,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir⁷. Sermaye hareketlerinde görülen bu olumlu gelişmenin etkisiyle 2009 yılında 9,1 milyar dolara gerileyen rezerv hariç finans hesabı, 2010 yılında 55,8 milyar dolar ile kriz öncesi seviyelerin üzerine çıkmıştır.

Gelişmekte olan ülkeler ve yükselen piyasa ekonomilerine yönelik net doğrudan yabancı sermaye girişleri, 2009 yılındaki 310,6 milyar dolar seviyesinden 2010 yılında 324,8 milyar dolara yükselmiştir. Söz konusu büyüklüğün 2011 yılında 429,3 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. 2010 yılında dünya genelinde doğrudan yabancı yatırım akımlarında kaydedilen genişleme, Türkiye'yi de etkilemiş ve 2009 yılında 6,9 milyar dolar olan net doğrudan yatırım girişi, 2010 yılında 7,6 milyar dolara yükselmiştir. 2011 yılının ilk üç çeyreğinde ise söz konusu kalem 9,3 milyar dolar ile 2010 yılındaki büyüklüğünü aşmıştır.

2010 yılında finansal piyasalardaki belirsizliklerin azalmasına bağlı olarak, Türkiye'ye yönelik portföy yatırım girişleri 16,1 milyar dolara ulaşmıştır. Söz konusu yılda, DİBS yatırımlarında 10,7 milyar dolar, hisse senedi yatırımlarında 3,5 milyar dolar net giriş olurken, Hazine tarafından ihraç edilen yurtdışı tahviller yoluyla 4,1 milyar dolar net borçlanma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bankalar 2010 yılında başlattıkları yurtdışı tahvil ihraçları yoluyla 1 milyar dolar tutarında uzun vadeli kaynak girişi sağlamıştır. 2011 yılının ilk üç çeyreğinde, Türkiye'ye yönelik net portföy yatırımları 14,4 milyar dolara ulaşmış ve söz konusu büyüklüğün alt kalemleri olan DİBS'de 8,6 milyar dolar, bankaların yurtdışı tahvil ihraçlarında 2,3 milyar dolar ve Hazine'nin yurtdışı tahvil ihracında 1,5 milyar dolar net giriş; hisse senetlerinde ise 0,4 milyar dolar çıkış kaydedilmiştir.

Dış ticaret hacmindeki canlanma ile uluslararası piyasalardaki borçlanma imkanlarında kaydedilen artışların etkileriyle diğer yatırımlar kaleminde 2010 yılında hızlı bir toparlanma gerçekleşmiş ve net giriş 32,1 milyar dolara ulaşmıştır. Bu gelişmede yurtdışı bankaların mevduatlarındaki yüksek oranlı artış yanında, yurtiçi bankaların özellikle kısa vadeli kredi kullanımlarındaki artış etkili olmuştur. Ayrıca, bankalar tarafından yurtdışında bulunan 13,6 milyar dolar tutarındaki varlıkların yurtiçine getirilmesi, 2010 yılı için diğer dikkat çekici gelişme olmuştur.

⁷ IMF Dünya Ekonomik Görünümü Raporu, Eylül 2011.

2011 yılının Ocak-Eylül döneminde ise diğer yatırımlar kaleminde 30,2 milyar dolar giriş kaydedilmiştir. Bankaların ve diğer sektörlerin yurtdışından sırasıyla 10,4 milyar dolar ve 5,7 milyar dolar tutarındaki kredi kullanımları ile 11,6 milyar dolar tutarındaki efektif mevduatların diğer sektörler tarafından yurtiçine getirilmesi diğer yatırımlar kalemindeki gelişmede belirleyici olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda, 2011 yılının Ocak-Eylül döneminde cari açık 60,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu cari açık, rezerv hariç finans hesabında kaydedilen 53,8 milyar dolar ve 12,3 milyar dolar tutarındaki net hata ve noksan kalemi ile finanse edilirken, finansman kalemlerinin cari açıktan fazla olması sonucunda 5,4 milyar dolarlık rezerv birikimi sağlanmıştır.

2.2. Orta Vadeli Makroekonomik Senaryo

Son dönemde küresel ekonomide bir taraftan belirsizlikler ve olumsuzluklar giderek artarken bir taraftan da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ayrışma belirginleşmektedir. Böyle bir ortamda, güçlü mali yapısı ve bankacılık sektörü sayesinde dayanıklılığı artmış Türkiye ekonomisinde zamanında ve doğru politikaların da uygulanmasıyla güven ortamı kısa sürede tesis edilmiş ve bunun sonucunda ekonomi güçlü bir büyüme patikasına girmiştir. Türkiye 2010 yılında yüzde 9, 2011 yılının ilk yarısında yüzde 10,2 oranında büyüme kaydederek dünyada büyüme hızı en yüksek ülkeler arasında yer almıştır.

Önümüzdeki dönemde büyümenin sürdürülebilir bir yapıda devam etmesi önem taşımaktadır. Bu çerçevede Katılım Öncesi Ekonomik Program (2012-2014) ülkemizin refah seviyesinin artırılması nihai hedefi doğrultusunda; istikrarlı bir büyüme sürecinde istihdamı arttırmak, mali disiplini sürdürmek, yurtiçi tasarrufları arttırmak, cari açığı azaltmak ve böylece makroekonomik istikrarı güçlendirmek amacı ile hazırlanan Orta Vadeli Program (2012-2014) ile uyumlu olarak hazırlanmıştır.

İstihdamı arttırmak için istikrarlı büyüme ortamını sağlayacak politikaların yanında işgücünün niteliğini, işgücü piyasasının esnekliğini ve işgücüne katılımı artıracak politikalara ağırlık verilecektir.

Ekonominin rekabet gücü, kamu harcamalarında etkinlik, iyi yönetim, devlet yardımları, eğitim sistemi, yargı sistemi, vergi sistemi, kayıtdışılık, yerel yönetimler ve bölgesel gelişme alanlarındaki yapısal dönüşümün devam ettirilmesi programın temel öncelikleri arasında yer almaktadır.

2.2.1. Reel Sektör

2.2.1.1. Büyümenin Talep Bileşenleri

2009 yılında küresel krizin olumsuz etkilerini azaltmak ve piyasalarda tekrar güveni tesis etmek amacıyla uygulamaya konulan genişletici ekonomik politikaların etkisiyle 2010 yılında belirgin bir toparlanma yaşanmıştır. Böylelikle, 2009 yılında yüzde 0,7 oranında daralan dünya ekonomisi 2010 yılında yüzde 5,1 oranında büyümüştür. Bu tablo 2011 yılında yeniden bozulmuş, krizden çıkış için uygulanan genişletici politikalar sonucunda meydana gelen bütçe açıkları ve yüksek kamu borçları küresel piyasalarda belirsizliği artırmıştır. Bu gelişmeler 2012 yılına ilişkin küresel büyüme beklentilerinin düşmesine neden olmuştur.

Birçok ülke gibi Türkiye de küresel krizden etkilenmiş fakat yerinde ve zamanında alınan tedbirlerle güçlü bir toparlanma sürecine girmiştir. Bu doğrultuda KEP (2011-2013)'te 2010 yılı büyüme tahmini yüzde 6,8 olarak yer almış, fakat riskin yukarı yönlü olduğu öngörülmüştü. Nitekim sağlam makroekonomik temeller, güçlü bir orta vadeli programla belirsizliklerin azaltılması ve faiz oranlarının düşük seviyelerde kalması sonucunda Türkiye ekonomisi 2010 yılında yüzde 9 ve 2011 yılının ilk yarısında yüzde 10,2 oranında büyüyerek beklentilerin üzerinde bir performans göstermiştir.

Yakalanan yüksek GSYH artışı harcama kalemleri itibarıyla incelendiğinde, büyümenin daha çok özel tüketim harcamaları ve sabit sermaye yatırımları kaynaklı olduğu görülmektedir. Özel kesim tüketim harcamaları 2011 yılının ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,8 oranında artmıştır. Küresel gelişmeler, kredi maliyetlerindeki artış, döviz kuru artışı gibi sebeplerle

yılın ikinci yarısında tüketim harcamaları artışında bir yavaşlama olacağı öngörülmekte ve 2011 yılının tamamında yüzde 6,1 oranında tüketim harcaması artışı beklenmektedir. Özel kesim sabit sermaye yatırım harcamaları ise 2011 yılının ilk yarısında yüzde 35,6 oranında artış göstermiştir. Yılın ikinci yarısında ekonomik büyümenin beklentiler paralelinde yavaşlamasıyla beraber, yıl genelinde artış oranının yüzde 22,3 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir. Ancak son aylardaki konjonktürel göstergeler dikkate alındığında söz konusu yıllık tahminlerin yukarı yönlü riskler taşıdığı görülmektedir (Tablo 2.7).

Tablo 2.7: Büyümenin Talep Bileşenleri

(1998 Fiyatlarıyla Yüzde Artış)

	2010	Tahmin			
		2011	2012	2013	2014
Toplam Tüketim Harcamaları	6,1	6,1	3,0	3,5	3,4
Özel Kesim	6,7	6,1	3,0	3,5	3,5
Kamu Kesimi	2,0	6,5	3,1	3,4	2,2
Toplam Yatırım Harcamaları	47,3	20,3	6,6	8,5	8,3
Sabit Sermaye Yatırımları	29,9	19,8	6,5	8,8	8,6
Özel Kesim	33,5	22,3	7,7	9,0	9,4
Kamu Kesimi	15,1	7,7	-0,6	7,7	3,8
Stok Değişimi ¹	2,4	0,2	0,1	-0,1	-0,1
Mal ve Hizmet İhracatı	3,4	3,2	4,7	7,3	8,5
Mal ve Hizmet İthalatı	20,7	10,8	4,3	6,2	6,7
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	9,0	7,5	4,0	5,0	5,0
Yurtiçi Talep	13,4	9,4	3,9	4,8	4,7
Yurtiçi Nihai Talep	10,7	9,3	3,9	4,9	4,8

Kaynak: Gerçekleşme TÜİK, tahmin Kalkınma Bakanlığı.

(1) GSYH büyümesine katkı olarak verilmiştir.

Diğer yandan kamu tüketim harcamaları 2011 yılının ilk yarısında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 7,3 oranında artış göstermiştir. Kamu tüketim artışının yılın ikinci yarısında biraz yavaşlaması ve yıl genelinde yüzde 6,5 olması beklenmektedir. Yılın ilk yarısında yüzde 6,9 artan kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yıl genelinde yüzde 7,7 oranında bir artış göstermesi beklenmektedir.

2010 yılında azalan belirsizlik ortamı ile artan stok değişmesinin büyümeye katkısı 2,4 puan olmuştur. 2011 yılının ilk yarısında ise stok değişmesi büyümeye herhangi bir katkı sağlamamıştır. Yılın genelinde ise stok değişmesinin büyümeye 0,2 puan pozitif katkı vermesi beklenmektedir.

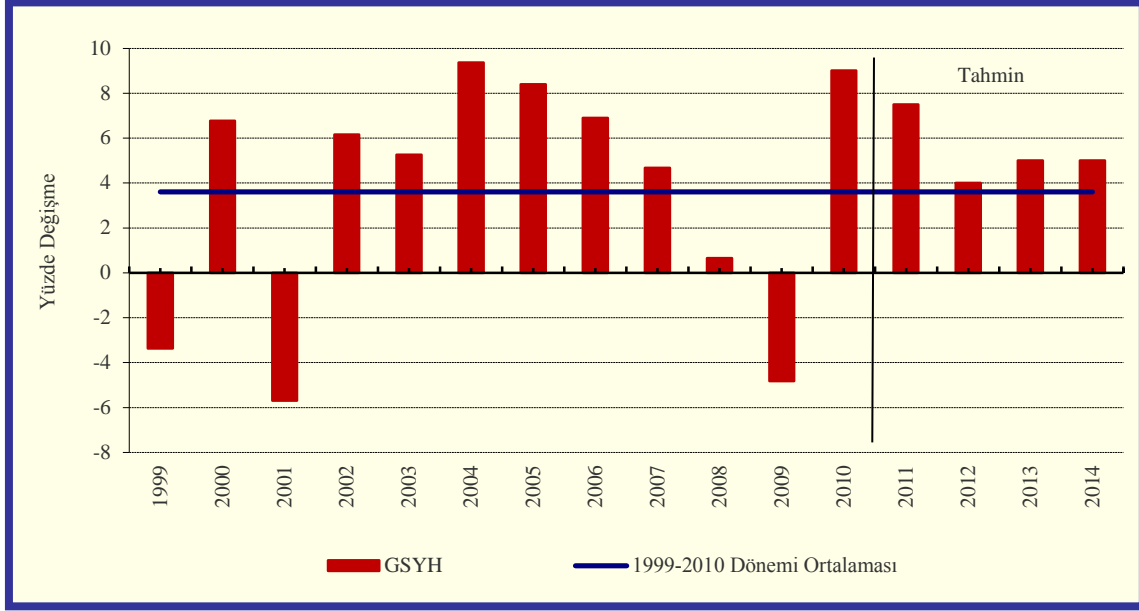
Dünya ekonomisinde yaşanan düşük büyüme, özellikle ABD ve AB’de yaşanan mali sorunlar nedeniyle yavaş seyreden dış talep, mal ve hizmet ihracatının beklenen düzeye ulaşamamasına neden olmaktadır. Nitekim, 2011 yılının ilk altı ayında yüzde 3,9 oranında artan mal ve hizmet ihracatının yıl genelinde yüzde 3,2 oranında artması beklenmektedir. Diğer taraftan, kredi artışının da desteklediği güçlü iç talep sonucunda mal ve hizmet ithalatı 2011 yılı ilk altı ayında yüzde 22,7 oranında artmıştır. Yılın tamamında ise mal ve hizmet ithalatının yüzde 10,8 oranında artması beklenmektedir.

Böylece 2011 yılında yurtiçi nihai talebin büyümeye katkısının 9,6 puan, stok değişmesinin büyümeye katkısının 0,2 puan ve net ihracatın büyümeye katkısının -2,3 puan olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Bu gelişmeler ve tahminler ışığında, Türkiye ekonomisinin 2010 yılında yaşadığı yüksek büyümenin ardından 2011 yılında yüzde 7,5 oranında büyüyeceği öngörülmektedir. Orta vadede ise gelişmiş ekonomilere yönelik belirsizlik ortamının devam etmesi, Türk Lirasında yaşanan değer kaybı sonucunda üretim maliyetlerinin artması, kredi maliyetlerindeki artışlar ve Orta Vadeli Program kapsamında uygulanan politikalar sonucunda ekonomideki yavaşlamanın sürmesi ve büyümenin 2012 yılında yüzde 4 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. 2013 ve 2014 yıllarında

ise küresel ölçekte toparlanma beklentileri ile uyumlu olarak, Türkiye ekonomisinin potansiyel seviyesine yaklaşarak yüzde 5 oranında büyümesi hedeflenmektedir (Şekil 2.9).

Şekil 2.9: GSYH Büyümesi

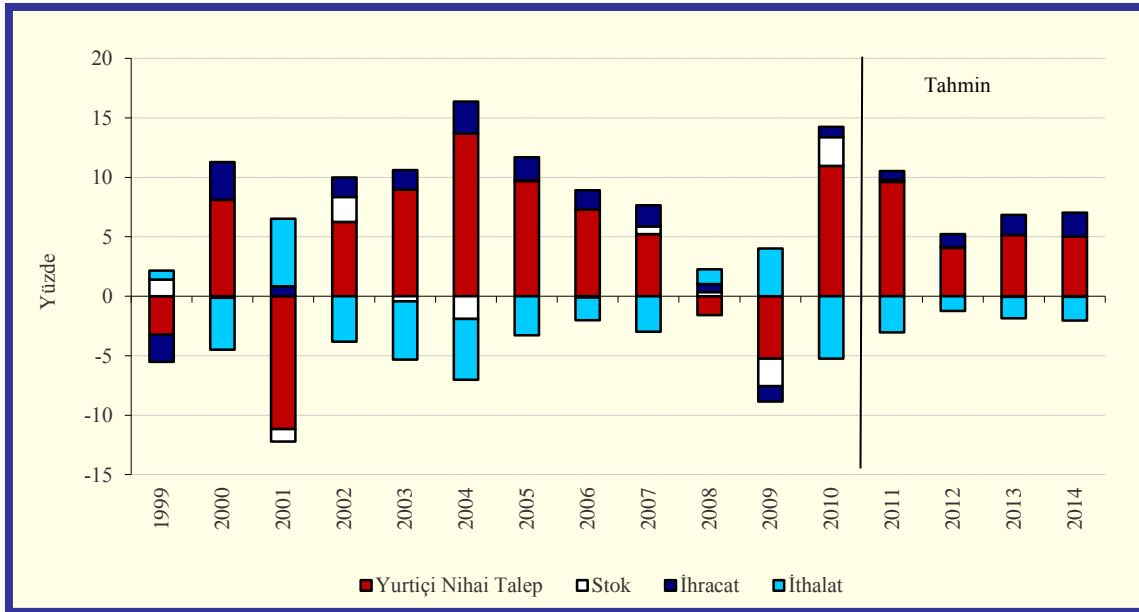

Kaynak: Gerçekleşme TÜİK, tahmin Kalkınma Bakanlığı.

Kriz sonrası yaşanan güçlü toparlanma süreci ve istikrar ortamı ile beraber hızlanan özel tüketim harcamaları artışının 2012 yılı ve sonrasında yavaşlaması ve GSYH artışının altında kalması beklenmektedir. Özel sektör yatırım artışının 2012 yılında yüzde 7,7 seviyesine gerileyeceği, sonraki yıllarda ise istikrar ortamı ve ihracat artışı ile beraber hızlanacağı öngörülmektedir.

Orta vadede mali disiplin yönünde politikalarla birlikte 2012-2014 döneminde kamu tüketim ve yatırım harcamalarının büyümeye katkısının azalması beklenmektedir. Bu dönemde, kamu tüketiminin ortalama yüzde 2,9 oranında artması beklenirken, kamu yatırımlarının ortalama yüzde 3,6 oranında artacağı öngörülmektedir.

Şekil 2.10: GSYH Büyümesine Katkıları

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı hesaplamaları.

2012-2014 döneminde Türkiye'nin ticaret ortakları büyümesinin 2010-2011 yıllarına göre nispeten daha yüksek olacağı beklentisi ve ihracatı artırmaya yönelik politikaların da katkısıyla mal ve hizmet ihracatı artış hızının 2012, 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla yüzde 4,7, yüzde 7,3 ve yüzde 8,5 olması hedeflenmektedir. Orta Vadeli Program kapsamında alınan önlemler ve iç talepte beklenen yavaşlamanın etkisiyle mal ve hizmet ithalatının 2012 yılında yüzde 4,3, 2013 yılında yüzde 6,2 ve 2014 yılında yüzde 6,7 oranlarında artması hedeflenmektedir.

KEP (2012-2014) döneminde büyümenin, Türkiye'nin büyüme stratejisi ile uyumlu olarak özel sektör kaynaklı olması beklenmektedir. Geçtiğimiz dönemlerde negatif olan net ihracatın büyümeye katkısının 2012-2014 döneminde kur etkisi ve ihracat ortaklarındaki öngörülen talep düzelmesi ile giderek azalması ve dönemin tamamında sıfır düzeyine yakın gerçekleşmesi beklenmektedir (Şekil 2.10).

2.2.1.2. Yatırım-Tasarruf Dengesi

Küresel kriz döneminde orta vadeli perspektifle zamanında ve kararlı biçimde alınan politika tedbirleri ve sağlam yapısal temelleri, Türkiye ekonomisinin 2010 yılında yüksek bir büyüme performansı yakalayarak kriz öncesi üretim düzeyini aşmasını sağlamıştır. Hızla canlanma gösteren yurtiçi talebin büyük ölçüde özel sabit sermaye yatırımlarına dayanması sonucunda, 2010 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının GSYH'ya oranı bir önceki yıla göre 1,7 puan artarak yüzde 14,9'a yükselmiştir. Bu dönemde, kamu sabit sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payı ise 0,2 puan artışla yüzde 3,9 olarak gerçekleşmiştir. Kriz döneminin yarattığı belirsizlik ortamında eriyen stokların bu dönemde telafi edilmesiyle stok değişiminin GSYH içindeki payı, yılın tamamında yüzde 1,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Böylece, toplam yatırım harcamalarının GSYH'ya oranı 2010 yılında bir önceki yıla göre 5 puan artışla yüzde 19,9'a yükselmiştir (Tablo 2.8).

Güçlü yurtiçi talep ve büyümenin devam ettiği 2011 yılının ilk yarısında, özel sektör sabit sermaye yatırımları bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 35,6 oranında artmıştır. Faiz oranlarının düşük seviyelerini sürdürmesi ve bankacılık sektörünün güçlü sermaye yapısı bu süreci desteklemiştir. Küresel ölçekte giderek artan belirsizlikler nedeniyle 2011 yılının ikinci yarısından itibaren büyüme hızının görece olarak yavaşlayacağı öngörüsüne rağmen, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının yıl genelinde GSYH içindeki payının 2,8 puan artarak yüzde 17,7'ye yükselmesi beklenmektedir. 2011 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının GSYH'ya oranının ise geçen yıla göre bir miktar artış göstererek yüzde 4 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Böylece, toplam yatırımların yılın tamamında GSYH'ya oranla yüzde 22,1 seviyesine ulaşacağı öngörülmektedir.

Büyümenin 2012 yılında bir miktar yavaşlaması beklenmekle birlikte, program döneminde istikrarlı bir büyüme süreci hedeflenmektedir. OVP (2012-2014)'te belirtildiği gibi istikrarlı büyüme için özel kesim yatırımlarını desteklemeye yönelik politikalara devam edilmesiyle, özel sabit sermaye yatırımlarının 2012-2014 döneminde yıllık ortalama yüzde 8,7 oranında artması beklenmektedir. Bu çerçevede, özel yatırımların GSYH'ya oranının dönem sonunda yüzde 19,8 seviyesine ulaşacağı öngörülmektedir. Diğer taraftan, program döneminde kamu sabit sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payının ortalama yüzde 3,9 olması ve böylece toplam yatırımların GSYH içindeki payının dönem sonunda yüzde 24'e ulaşması beklenmektedir.

2010 yılında hızlı ekonomik toparlanma beraberinde hızlı ithalat artışını getirmiştir. Dış ticaret açığının hızla artması ve yurtiçi tasarrufların yetersiz olması, dış kaynak ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Bu dönemde, Türkiye ekonomisine yönelik dış kaynak girişi belirgin biçimde artmış, dış tasarrufların GSYH'ya oranı yüzde 6,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2011 yılında bu eğilim devam etmiştir. Küresel ekonomik belirsizliklerin arttığı bu dönemde Türkiye ekonomisinin sağlam finansal ve kamu mali yapısı sayesinde yeterli miktarda dış kaynak girişi gerçekleşmiştir. Bu kapsamda, dış tasarrufların GSYH'ya oranının yıl genelinde yüzde 9,4 seviyesine ulaşacağı öngörülmektedir.

2009 yılında önemli ölçüde düşen yurtiçi tasarrufların GSYH içerisindeki payı, 2010 yılında güçlü büyümeye rağmen ancak yüzde 13,4 seviyesine yükselmiştir. 2011 yılında ise faiz oranlarının düşük seviyelerini sürdürmesi ve ekonomiye duyulan güven algısındaki artış nedeniyle yurtiçi tasarrufların GSYH'ya oranının 2009 yılı seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir. Program

döneminde büyümenin potansiyel seviyesine yakın gerçekleşeceği öngörüsünün yanında, kamu ve özel kesim tasarruflarını artırmaya yönelik politikaların etkisiyle yurtiçi tasarrufların GSYH'ya oranının dönem boyunca artarak 2014 yılında yüzde 17 seviyesine ulaşması beklenmektedir. Böylece, dış tasarrufların GSYH'ya oranının istikrarlı biçimde azalarak dönem sonunda yüzde 7 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir.

Tablo 2.8: Yatırım-Tasarruf Dengesi

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

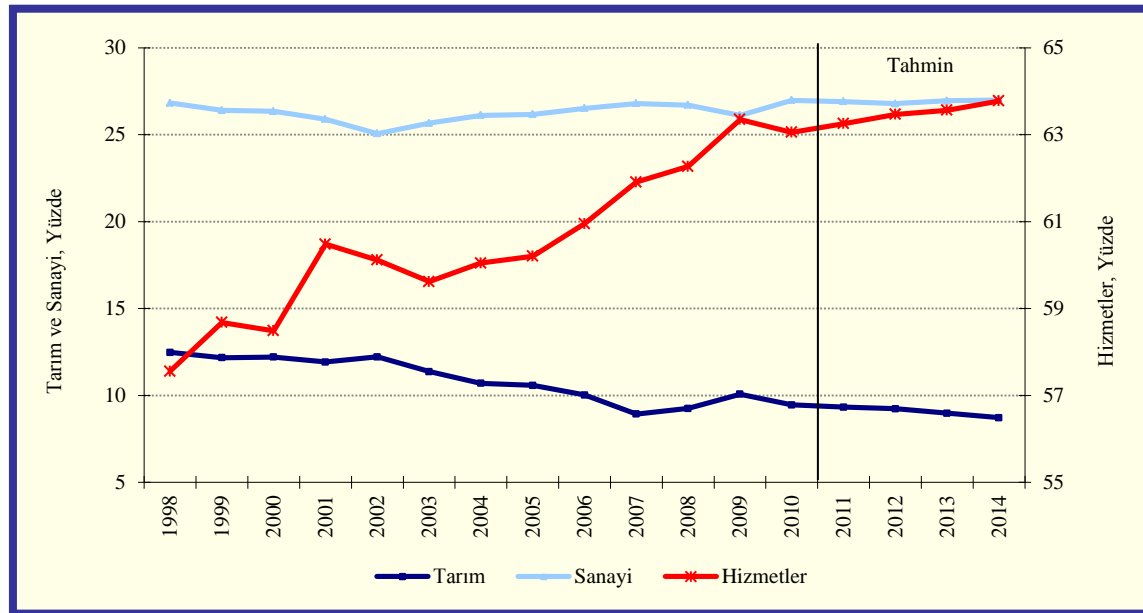
	2008	2009	2010	Tahmin			
				2011	2012	2013	2014
Toplam Yatırımlar	21,8	14,9	19,9	22,2	22,6	23,4	24,0
Sabit Sermaye Yatırımları	19,9	16,9	18,7	21,7	22,2	23,0	23,7
Kamu	3,9	3,7	3,9	4,0	3,8	4,0	3,9
Özel	16,0	13,2	14,9	17,7	18,3	19,0	19,8
Stok Değişmesi	1,9	-1,9	1,2	0,4	0,5	0,4	0,3
Toplam Tasarruflar	21,8	14,9	19,9	22,2	22,6	23,4	24,0
Yurtiçi Tasarruf	16,1	12,6	13,4	12,8	14,6	15,9	17,0
Dış Tasarruf	5,7	2,3	6,5	9,4	8,0	7,5	7,0

Not: TÜİK milli gelir serisi gerçekleştirmeleri kullanılmıştır.

2.2.1.3. Sektörel Büyüme

2010 yılında GSYH artışı ile uyumlu şekilde tüm sektörlerde tahminlerin üzerinde bir büyüme gözlenirken, tarım sektöründe büyümenin 2009 yılına kıyasla hız kestiği görülmüştür. 2010 yılında tarım sektörü katma değerinin sabit kalacağı tahmin edilmişti. Ancak sektörün katma değeri yüzde 2,4 oranında artmış, GSYH içindeki payı ise bir önceki yıla göre 0,6 puan azalarak yüzde 9,5 seviyesine gerilemiştir. 2011 yılının ilk yarısında yüzde 6,8 artan tarım sektörü katma değerinin yıl genelinde yüzde 6 artması beklenirken, sektörün toplam hasıla içindeki payının yüzde 9,3 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir. Bu sektörde beklenen yüksek katma değer artışının istihdama da yansması ve 2011 yılında tarım istihdamının yüzde 5,7 oranında artması beklenmektedir. 2012-2014 döneminde ise tarım sektörü katma değeri artış hızının yavaşlaması ve potansiyel seviyesine gerilemesi beklenmektedir. Tarım sektörü katma değerinin Program döneminde ortalama yüzde 2,3 oranında artması ve dönem sonunda GSYH içindeki payının yüzde 8,7'ye gerilemesi öngörülmektedir.

Şekil 2.11: Üretimin Sektörel Kompozisyonu

Kaynak: Gerçekleşme TÜİK, tahmin Kalkınma Bakanlığı.

Sanayi sektörü katma değeri, kriz sonrası hızlı toparlanmanın etkisiyle 2010 yılında, yüzde 10 olan KEP (2011-2013) tahmininin üzerinde yüzde 12,6 oranında artış göstermiştir. Sektörün toplam hasıla içindeki payı ise yüzde 27 seviyesine çıkmıştır. Sanayi sektörü katma değeri 2011 yılının ilk altı ayında önceki yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 10,4 oranında artış göstermiştir. Yılın ikinci yarısında küresel belirsizliklerin etkisiyle sanayi sektörü katma değer artışının yavaşlaması ve yıl genelinde sektör büyümesinin yüzde 7,2 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. İmalat sanayi sektörü büyümesi 2010 yılının ilk altı ayında yüzde 17,9 iken 2011 yılının aynı döneminde yüzde 10,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde enerji sektöründe büyüme yüzde 5,6'dan yüzde 8,8'e çıkarken, madencilik sektöründe büyüme yüzde 10,6'dan yüzde 5,4'e düşmüştür. Program döneminde sanayi sektörü katma değerinin yıllık ortalama yüzde 4,8 oranında artması beklenirken, sektörün toplam hasıla içindeki payında önemli bir değişiklik beklenmemektedir.

Tablo 2.9: Sektörler İtibarıyla Katma Değer Gelişmeleri

(1998 Fiyatlarıyla, Yüzde)

	2008	2009	2010	Tahmin			
				2011	2012	2013	2014
Büyüme Oranları							
Tarım	4,3	3,6	2,4	6,0	3,0	2,0	2,0
Sanayi	0,3	-6,9	12,6	7,2	3,5	5,6	5,2
Hizmetler	1,2	-3,2	8,5	7,8	4,4	5,2	5,4
GSYH	0,7	-4,8	9,0	7,5	4,0	5,0	5,0
GSYH İçindeki Paylar							
Tarım	9,3	10,1	9,5	9,3	9,2	9,0	8,7
Sanayi	26,7	26,1	27,0	26,9	26,8	26,9	27,0
Hizmetler	62,3	63,4	63,1	63,3	63,5	63,6	63,8
GSYH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Not: Hizmetler sektörü, sektörler toplamından tarım ve sanayi sektörlerinin çıkarılmasıyla elde edilmiştir.

Toptan ve perakende ticaret sektörü, ulaştırma, depolama ve haberleşme sektörü, mali aracı kuruluşların faaliyetleri sektörü ve inşaat sektörünün sürüklediği hizmetler sektörü, 2011 yılının ilk altı ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,6 oranında büyüme kaydetmiştir. Sektörün 2011 yılında, yüzde 5 olan önceki dönem tahmini katma değer artışının üzerinde, yüzde 7,8 oranında büyümesi beklenmektedir. 2012-2014 döneminde sektörün katma değer artışının sanayi sektöründe görülen gelişmelere paralel olarak yavaşlayacağı ve yıllık ortalama yüzde 5 olacağı öngörülmektedir. Böylece, sektörün GSYH içindeki payının Program dönemi boyunca tedrici bir artış göstermesi ve dönem sonunda 2010 yılına göre 0,7 puan artışla yüzde 63,8 seviyesine ulaşması beklenmektedir.

2.2.1.4. Büyümenin Kaynakları

Türkiye ekonomisinde uzun dönem perspektifte büyümenin kaynakları incelendiğinde⁸, temel olarak yatırımların, dolayısıyla sermaye stokunun büyümenin sürükleyici faktörü olduğu, TFV'nin ise dönemsel farklılıklar göstermekle beraber büyümeye yeterince katkı sağlamadığı görülmektedir. 1990'lı yıllarda yaşanan makroekonomik istikrarsızlıkların da etkisiyle 1985-2000 döneminde TFV'nin büyümeye katkısı oldukça düşük gerçekleşmiştir. Ancak, 2001 yılında yaşanan krizin ardından sağlanan kazanımlara bağlı olarak, TFV'nin de büyümeye katkı açısından önemli bir rol oynamaya başladığı dikkat çekmektedir. Yıllık ortalama yüzde 5 büyüme hızının gerçekleştiği 2002-2010 dönemi incelendiğinde, TFV'nin yıllık ortalama yüzde 1,8 oranında artış sergilediği ve büyümeye katkısının yüzde 36,7 olarak gerçekleştiği görülmektedir (Tablo 2.10 ve Tablo 2.11). Öte yandan, istihdam geçmiş dönemlere benzer bir yapıda yüzde 20'ler seviyesinde büyümeye katkı sağlamıştır. Bu dönem, işgücü verimliliği açısından da önemli artışların yaşandığı bir dönem olmuştur. Uzun dönem büyümeye katkılar genel bir çerçevede değerlendirildiğinde, dönemler

⁸ Katılım Öncesi Ekonomik Program (2012-2014)'te önceki KEP'lerden farklı olarak, uzun vadeli bakış açısını daha iyi yansıtabilme için üretim fonksiyonu, büyümenin kaynakları, verimlilik ve potansiyel hasıla gibi yapısal konularda üç aylık veri seti yerine yıllık veri seti ile gerçekleştirilen analiz sonuçları sunulmuştur.

arasında istihdamın büyümeye katkısının istikrarlı bir yapı sergilediği, değişikliklerin sermaye stoku ile TFV arasındaki kaymalardan kaynaklandığı dikkat çekmektedir.

Tablo 2.10: Üretim Faktörleri Artışları

(Yüzde)

Dönem	Hasıla Artışı	Sermaye Stoku Artışı	Sermaye Stoku Artışı *	İstihdam Artışı	TFV Artışı
1985-2000	4,3	7,7	7,8	1,7	0,3
2001-2010	3,9	5,2	4,7	1,4	1,2
1985-2010	4,1	6,7	6,6	1,6	0,7
2012-2014	4,7	6,8	7,4	1,8	0,8

* Kapasite kullanımı ile düzeltilmiş sermaye stoku artışıdır.

Tablo 2.11: Üretim Faktörlerinin Büyümeye Katkıları

(Yüzde)

Dönem	Sermaye Stoku	İstihdam	TFV
1985-2000	67,5	25,0	7,5
2001-2010	45,9	23,3	30,8
1985-2010	59,7	24,4	15,8
2012-2014	59,2	24,6	16,2

Türkiye ekonomisi küresel ekonomik gelişmelerin etkisiyle 2009 yılında yüzde 4,8 oranında daralmıştır. Ancak, kriz sonrası hızlı bir toparlanma sürecine girerek, 2010 yılında yüzde 9 gibi yüksek oranlı bir büyüme hızı yakalamıştır. Büyümenin kaynakları incelendiğinde, 2010 yılında yüksek oranlı büyümenin temel kaynaklarının yüksek hızda artan sermaye stoku ve istihdam olduğu görülmektedir. Bu faktörlerin yüksek katkısına bağlı olarak TFV'nin katkısının negatif olduğu göze çarpmaktadır. Bu yılda, istihdam yüzde 6,2 oranında, kapasite kullanımı ile düzeltilmiş sermaye stoku ise yüzde 17,2 oranında artmıştır. 2009 yılında önemli oranda gerileyen kapasite kullanım oranı, 2010 yılında yaklaşık 7 puanlık yukarı yönlü bir düzeltme kaydetmiştir. Bu durum kapasite kullanımı ile düzeltilmiş sermaye stoku artışlarına yansımıştır.

2011 yılının ilk yarısında Türkiye ekonomisi büyüme hızı açısından beklentilerin üzerinde bir performans sergilemiş, bu durum yılın geneli için büyüme hızı tahmininin yukarı yönlü revizyonuna neden olmuştur. 2010 yılına benzer şekilde, bu yılda da büyümeyi belirleyen temel faktörlerin sermaye stoku ve istihdam olacağı ve kayda değer bir TFV katkısının olmayacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda sermaye stokunun yüzde 6,6 oranında, istihdamın ise yüzde 5,9 oranında artış sergileyeceği tahmin edilmektedir.

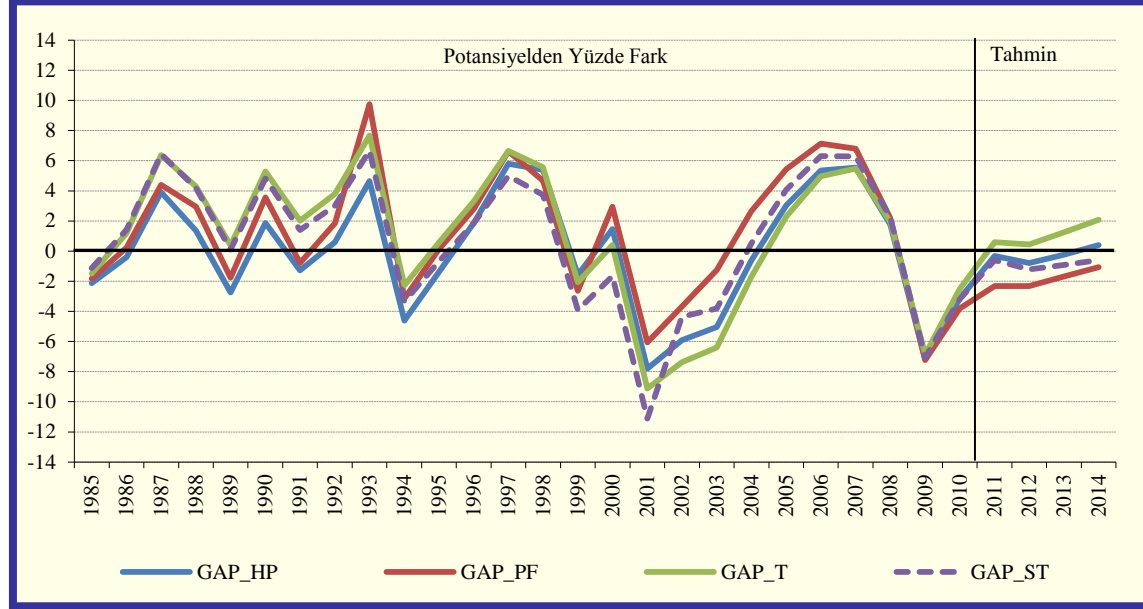
KEP (2012-2014) döneminde, küresel ekonomik gelişmelere ve belirsizliklere bağlı olarak Türkiye ekonomisinin, 2002-2010 dönemi ortalama büyüme hızının biraz altında, yıllık ortalama yüzde 4,7 oranında büyümesi beklenmektedir. Bu dönemde de ortalama yüzde 6,8 oranında artacağı öngörülen sermaye stokunun büyümenin temel belirleyicisi olmaya devam etmesi beklenmektedir. 2012 yılında büyüme hızında yavaşlamanın da etkisiyle istihdamın yüzde 1,4 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Takip eden yıllarda istihdamın yüzde 2 civarında artış göstermesi ve büyümenin yaklaşık yüzde 25'inin istihdam artışından kaynaklanması beklenmektedir. Bu dönemde işgücü verimliliğinde de önceki birkaç yıla göre belirgin bir artış olacağı tahmin edilmektedir. TFV'nin 2012-2014 döneminde, tarihsel ortalamasıyla uyumlu biçimde yüzde 0,8 oranında artış göstererek, büyümeye yüzde 16,2 oranında katkı vereceği öngörülmektedir. Tüm bu tahminler ışığında, KEP (2012-2014) döneminde büyümeye katkılar açısından uzun dönem ortalamalarla uyumlu bir yapının gerçekleşmesi beklenmektedir.

2.2.1.5. Potansiyel Hasıla

Hodrick- Prescott filtresi, üretim fonksiyonu metodu, doğrusal metod ve ayrıştırılmış doğrusal metod olmak üzere dört farklı yöntemle yıllık bazda tahmin edilen hasıla açığı serileri Şekil 2.12'de yer almaktadır. Alternatif yöntemler kullanılarak elde edilen hasıla açığı tahminlerine göre, 1990'lı

yıllarda varolan ekonomik sorunlara ve makroekonomik istikrarsızlığa bağlı olarak hasıla düzeyi potansiyelinin etrafında dalgalı ve istikrarsız bir yapı sergilemiştir. 2001 yılında ise yaşanan krizin etkisiyle üretim düzeyi, potansiyel düzeyinin oldukça altında yer alarak dip noktasına ulaşmış, ancak 2001 yılında yürürlüğe konulan bir dizi önemli reform neticesinde 2004 yılında potansiyel düzeyini tekrar yakalamıştır. İzleyen dönemde, özellikle 2006-2007 döneminde, hasıla açığı tepe noktasına ulaşmıştır.

Şekil 2.12: Hasıla Açığı

GAP_HP: Hodrick-Prescott metoduyla elde edilen hasıla açığı
 GAP_PF: Üretim fonksiyonu metoduyla elde edilen hasıla açığı
 GAP_T: Doğrusal metoduyla elde edilen hasıla açığı
 GAP_ST: Ayrıştırılmış doğrusal metoduyla elde edilen hasıla açığı

2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle hasıla düzeyi yeniden potansiyelinin oldukça altına düşmüştür. Tüm yöntemler 2009 yılında yeni bir dip noktasına ulaştığını ve negatif hasıla açığının yaklaşık yüzde 7'ler civarında olduğunu göstermektedir. Krizin ardından Türkiye ekonomisi hızlı bir toparlanma sürecine girmiştir. Hasıla açığının sonraki dönemde 2009 yılına göre azalmaya başladığı görülmektedir.

KEP (2012-2014)'te sunulan makroekonomik senaryo çerçevesinde, alternatif yöntemlerle hesaplanan hasıla açığı tahminlerinin, 2012-2014 döneminde benzer eğilimler sergilediği görülmektedir. Üretim fonksiyonu ve ayrıştırılmış doğrusal metod tahmin sonuçlarına göre bu dönemde üretimin potansiyel düzeyine yaklaşacağı tahmin edilmekle birlikte, 2014 yılında sınırlı da olsa hasıla düzeyinin potansiyelin altında kalacağı görülmektedir. Doğrusal metod tahminleri 2012-2014 döneminde sınırlı düzeyde bir ısınmanın olacağına işaret etmekte, HP filtresi metodu ise hasıla düzeyinin potansiyelini ancak 2014 yılında yakalayabileceğini göstermektedir.

Doğrusal metod dışında kullanılan alternatif hasıla açığı tahminleri çerçevesinde, 2012-2014 döneminde talep kaynaklı önemli bir baskının oluşmayacağı, sınırlı düzeyde de olsa talep gelişmelerinin dezenflasyon sürecine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

2.2.1.6. İşgücü Piyasası

Küresel krizin etkilerinin azalmasıyla birlikte işgücü piyasasında hızlı bir toparlanma gözlenmiş ve 2010 yılında işsizlik oranı bir önceki yıla göre 2,1 puan gerileyerek yüzde 11,9 olarak gerçekleşmiştir. Kriz öncesinden başlayarak ortaya çıkan tarımsal istihdamdaki artış eğilimi 2010 yılında devam etmiş ve sanayi ile hizmetler sektörü istihdamındaki toparlanmayla birlikte toplam istihdam artışı yüzde 6,2'ye ulaşmıştır.

2011 yılının ilk üç çeyreğinde, istihdamda bir önceki yılın aynı dönemine göre artış eğilimi devam etmiştir. 2011 yılının ilk üç çeyreğinde tarım dışı istihdamda bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 6,2 oranında, tarım istihdamında ise yüzde 8,8 oranında artış kaydedilmiştir. İşgücüne katılma oranı ise 2011 yılının son çeyreğine kadar olan dönemde bir önceki yılın aynı dönemine göre daha yüksek bir seviyede seyretmiştir.

2011 yılında küresel ekonomiye ilişkin belirsizliklerin yoğunlaşması sebebiyle, yılın ikinci yarısından itibaren Türkiye ekonomisinde de bir yavaşlama öngörülmekte ve bu gelişmenin işgücü piyasasına yansımaları tahminlerde dikkate alınmaktadır. Bu çerçevede, son dönemlerde mevsimsel düzeltilmiş bazda yatay bir seyir izleyen tarım dışı istihdamın yılın son çeyreğinde de yatay seyrini sürdürmesi beklenmektedir.

Bu varsayım ve öngörüler çerçevesinde, 2011 yılının genelinde tarım dışı istihdamın yüzde 6 oranında, tarım istihdamının ise yüzde 5,7 oranında artması beklenmektedir. Böylece, toplam istihdamın 2011 yılında yüzde 5,9 oranında artacağı ve işsizlik oranının yüzde 10,5 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir (Tablo 2.12). Ancak, son gerçekleştirmeler çerçevesinde işsizlik oranının beklentilerden daha aşağıda gerçekleşme ihtimali ortaya çıkmıştır.

2012-2014 döneminde tarım istihdamının sınırlı bir gerileme göstereceği öngörülmektedir. Tarım dışı sektörlerde ise istihdam artışlarının ekonomik büyüme ve verimlilik artışları tahminleri çerçevesinde gelişmesi beklenmektedir. Bu çerçevede tarım dışı istihdamın 2012 yılında yüzde 2,2, 2013 ve 2014 yıllarında ise sırasıyla yüzde 2,8 ve yüzde 2,9 oranında artacağı öngörülmektedir. Tarım ve tarım dışı sektörlerle ilişkin bu öngörüler çerçevesinde, 2014 yılında istihdamın, 2010 yılına göre yaklaşık 2,7 milyon kişi artmış olacağı tahmin edilmektedir.

2008 yılından itibaren artış eğilimi gösteren işgücüne katılma oranı, mevsimsel düzeltilmiş bazda 2011 yılının ilk aylarından itibaren yatay bir seyir izlemektedir. Bu çerçevede, işgücüne katılma oranının 2011 yılı genelinde yüzde 49,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. İşgücüne katılma oranının 2012-2014 döneminde ise sınırlı bir gerileme ile yüzde 49,7 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Tablo 2.12: İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	(15+ yaş)					
	Gerçekleşme		Tahmin			
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Çalışma Çağı Nüfusu (Bin Kişi)	51.686	52.541	53.534	54.527	55.478	56.390
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	47,9	48,8	49,9	49,7	49,7	49,7
İşgücü (Bin Kişi)	24.748	25.641	26.724	27.081	27.565	28.043
İstihdam	21.277	22.594	23.925	24.257	24.752	25.264
Tarım	5.240	5.683	6.005	5.935	5.910	5.878
Tarım Dışı	16.037	16.911	17.919	18.322	18.843	19.386
İşsiz	3.471	3.046	2.799	2.823	2.813	2.779
İstihdam Artışı (Yüzde)	0,4	6,2	5,9	1,4	2,0	2,1
Tarım	4,9	8,5	5,7	-1,2	-0,4	-0,5
Tarım Dışı	-1,0	5,4	6,0	2,2	2,8	2,9
İstihdam Oranı (Yüzde)	41,2	43,0	44,7	44,5	44,6	44,8
İşsizlik Oranı (Yüzde)	14,0	11,9	10,5	10,4	10,2	9,9

Bütün bu beklentiler sonucunda işsizlik oranı 2012, 2013 ve 2014 yılları için sırasıyla yüzde 10,4, yüzde 10,2 ve yüzde 9,9 olarak tahmin edilmektedir.

2.2.2. Enflasyon, Para ve Kur Politikaları

Merkez Bankası 2012 yılında da fiyat istikrarının sağlanması temel amacıyla tutarlı olarak enflasyon hedeflemesi rejimi uygulamasına devam edecektir. Enflasyon oranının nihai olarak Maastricht kriterlerine uygun seviyelere düşürülmesi hedeflenmektedir. Ekonomideki yapısal

dönüşüm, gelişmiş ülkelere yakınsama süreci ve yüksek enflasyon döneminden kalma fiyatlama davranışları göz önüne alınarak, fiyat istikrarına doğru kademeli olarak ilerlenmesini sağlayacak bir hedef patikası öngörülmektedir. Bu çerçevede, yıl sonu enflasyon hedefi 2012 ve 2013 yılları için yüzde 5 olarak belirlenmiştir. 2014 yıl sonu hedefi ise 2011 yılının Aralık ayında yayımlanacak olan 2012 Yılında Para ve Kur Politikası başlıklı politika metninde ilan edilecektir.

Enflasyon hedeflemesi uygulamasında temel politika faizi olarak kullanılmakta olan bir hafta vadeli repo ihale faiz oranına ilave olarak, zorunlu karşılıklar ve gecelik para piyasasındaki faiz koridorunun genişliği de 2010 yılının son çeyreğinden bu yana etkin şekilde para politikası aracı olarak kullanılmaktadır. Merkez Bankası, gerekli gördüğü hallerde, piyasada oluşan faiz oranının politika faizinden sapmasına ve faiz koridoru içinde Merkez Bankasının ekonomik koşullara göre uygun bulunduğu bir düzeyde belirlenmesine izin verebilecektir.

Dalgalı döviz kuru rejimi 2012 yılında da sürdürülecektir. Merkez Bankası, fiyat istikrarını ve finansal istikrarı desteklemek için gerektiğinde ve basiretli şekilde döviz likiditesi sağlayabilmek amacıyla, Ağustos 2009 ile Temmuz 2011 arasındaki dönemde önceden açıklanmış döviz alım ihaleleriyle toplam 26 milyar dolar tutarında döviz satın almıştır. Bu çerçevede, döviz piyasasında derinliğin kaybolmasına bağlı olarak sağlıksız fiyat oluşumları gözlemlendiğinde, Merkez Bankası dalgalı döviz kuru rejimiyle çelişmeyecek şekilde döviz satım ihaleleri düzenleyebilecek ve/veya döviz piyasasına doğrudan müdahale edebilecektir. Diğer taraftan, küresel ekonomide yaşanan gelişmelere bağlı olarak, bankalararası döviz piyasasında döviz likiditesi akışkanlığını artırmak amacıyla Merkez Bankası nezdindeki Döviz Depo Piyasasında aracılık faaliyetlerine yeniden başlanabilecektir. Küresel koşulların ve yurtiçindeki döviz piyasasının gelişimine bağlı olarak gerekli görüldüğü durumda yeniden döviz alım ihalelerine de başlanabilecektir.

Merkez Bankası, finansal istikrara yönelik olarak 2010 yılı Kasım ayından bu yana uygulamakta olduğu politikaları, temelde özel sektörün dış yükümlülüklerinde gözlenen aşırı hızlı artışın yavaşlatılması ve bu yükümlülüklerin kalitesinin iyileştirilmesi çerçevesinde belirlemektedir. Merkez Bankası, bu doğrultuda, cari işlemler açığında beklenen azalmanın ve cari açığın finansman kalitesinde gözlenen istikrarlı iyileşmenin yakından takip edilmesini önemli görmektedir. Merkez Bankası, iç ve dış talepte yaşanan dengelenmenin istikrarlı olarak devamı için özellikle tüketici kredilerindeki mevcut büyüme eğiliminin bir miktar daha yavaşlatılmasının yararlı olacağı kanaatinde. Böylelikle özel tasarruf eğiliminin artması sonucunda cari açığındaki düzelmenin daha hızlı ve sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi sağlanabilecektir. Zorunlu karşılıklar ve faiz koridoru aracılığıyla etkin likidite yönetimi önümüzdeki dönemde bu açıdan finansal istikrara da katkı yapacak politika araçları olacaktır.

2.2.3. Ödemeler Dengesi

2.2.3.1. Cari İşlemler Hesabı

Küresel finans krizi sonrası toparlanma sürecinde 2010 ve 2011 yıllarında dünya ekonomisinin ve özellikle gelişmiş ülkelerin büyüme hızları oldukça düşük düzeylerde kalmış, buna karşın Türkiye ekonomisi çok hızlı bir biçimde toparlanarak dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasında yer almıştır. Bu sürece paralel olarak Türkiye’de iç talep ve ithalat hızlı bir biçimde artarken, dış talebin zayıf seyri ihracat artışının görece olarak düşük seviyelerde gerçekleşmesine yol açmıştır. İç ve dış talebin artışındaki söz konusu farklılaşma nedeniyle, 2010 yılı sonunda 56,4 milyar dolar ve 47,1 milyar dolar seviyelerine ulaşan dış ticaret açığı ve cari işlemler açığının, söz konusu farklılaşmanın sürmesiyle 2011 yılı sonunda 85,3 milyar dolar ve 71,7 milyar dolar seviyelerine ulaşması beklenmektedir.

2012-2014 döneminde ticaret ortakları büyümesinin bir miktar hızlanmasıyla ihracat performansının 2010 ve 2011 yıllarına göre belirgin bir biçimde artması beklenmektedir. Mal ihracatının 2012, 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla yüzde 7,4, yüzde 9,4 ve yüzde 9,5 reel artış kaydetmesi, ihracat fiyatlarının da aynı yıllarda sırasıyla yüzde 2,5, yüzde 2 ve yüzde 2 oranlarında artması ve 2014 yılı sonunda nominal mal ihracatının 185,1 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Küresel finans krizi nedeniyle, 2009 yılında daralmasına rağmen, reel mal ihracatının 2002-2011 döneminde ortalama yüzde 9,1 oranında artmış olması, 2012-2014 tahminlerinin ulaşılabilirliğini desteklemektedir. 2002-2010 döneminin genelinde değerlendirme eğilimi gösteren reel döviz kurunda,

2011 yılında belirgin bir değer kaybı yaşanmıştır. 2012-2014 döneminde, reel döviz kurunun mevcut seviyesini koruyacağı varsayımının ihracat artışını destekleyeceği öngörülmektedir.

Türkiye ekonomisinin yüksek büyüme performansı kaydettiği 2002 yılı sonrası dönemde canlı iç talep ve artan ihracat hacminin gerektirdiği makine-teçhizat ve ara malı gereksinimi nedeniyle, ithalat hızlı bir biçimde artmıştır. 2010 ve 2011 yıllarında iç talebin hızlı bir biçimde artması sonucunda bu eğilim devam etmiştir. 2010 yılında yüzde 20,8 olarak kaydedilen reel ithalat artışının, 2011 yılında yüzde 13,1 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Ekonomik gelişmeler ve beklentilerin, ekonomik aktörlerin 2011 yılında tüketim ve yatırım malı taleplerini öne çekmelerine yol açtığı düşünülmektedir. Bu nedenle oldukça yüksek bir seviyeye ulaşan ithalatın, önümüzdeki dönemde daha düşük artışlar kaydedeceği tahmin edilmektedir. Nitekim 2011 yılının ilk yarısında oldukça yüksek düzeylere ulaşan ithalat artışı, yılın ikinci yarısında görece olarak yavaşlamıştır. Türkiye ekonomisinde yıllar itibarıyla ithalatın büyüme esnekliği azalan bir seyir izlemektedir. Bu eğilimin önümüzdeki dönemde de devam etmesi ve 2012-2014 döneminde, büyümenin 2010 ve 2011 yıllarına göre daha ılımlı bir düzeyde gerçekleşmesi ile birlikte, reel ithalat artışının ortalama yüzde 6 düzeyine gerilemesi beklenmektedir. Önümüzdeki dönemde, 2011 yılında değer kaybeden reel kurun mevcut seviyesini koruması ve dünya ekonomisinin düşük büyümeye devam etmesi nedeniyle petrol ve enerji fiyatlarının ılımlı seyretmesinin de ithalat artışlarının geçmiş döneme göre daha düşük seyretmesine katkı yapacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, KEP döneminde mal ithalatının sınırlı bir artış sergileyerek 2014 yılı sonunda 295,9 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

Kutu 2.1: İhracata Dönük Üretim ve Girdi Tedarik Stratejisi

Dış ticaretimizde Cumhuriyetimizin 100. kuruluş yıldönümü olan 2023'e yönelik stratejik hedefimiz, dünya mal ticaretinden aldığımız payın artırılması ve ihracatımızın 500 milyar dolara çıkarılmasıdır. Bu doğrultuda, dış ticarete konu sektörlerde geliştirilecek politikalar yoluyla sürdürülebilir ihracatta ve ihracatçının rekabet gücünde artış sağlanması ve dış ticarete konu sektörlerde yurtiçinde yaratılan katma değer artırılması, yakın gelecekte ulaşılabilecek hedefler olarak belirlenmiştir.

Bu hedeflere ulaşabilmek için, ilgili tüm politika araçlarının birbiriyle etkileşimli olarak, bütünsel bir yaklaşımla kullanılması gerekmektedir ve İhracata Dönük Üretim Stratejisi bu çerçevede gündeme gelmiştir. İhracata Dönük Üretim Stratejisi sayesinde; sürdürülebilir ihracat artışının, ihracata dönük üretimin teknolojik gelişiminin ve yurtiçinde yaratılan katma değer artışının sağlanması ile ihracata pazar ve ürün çeşitlenmesinin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. İhracata Dönük Üretim Stratejisi Değerlendirme Kurulu bu doğrultuda önemli bir görev üstlenmiştir. Ekonomi Bakanı başkanlığında toplanmakta olan İhracata Dönük Üretim Stratejisi Değerlendirme Kurulunda ilgili Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar en üst seviyede temsil edilmektedir. Anılan Kurul toplantılarının ana gündem maddelerinden birini Ekonomi Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) çalışması teşkil etmektedir.

Birçok ülkede benzerleri mevcut olan GİTES çalışması ile sanayinin ihtiyaç duyduğu girdilerin tedarikinde sürekliliğin sağlanması, ihracatta rekabet gücünün iyileştirilmesi, etkinliğin ve verimliliğin artırılması amaçlanmaktadır. Bu çalışma ile dünya girdi kaynaklarındaki belirsizliklerin, girdi tedarik kaynaklarında ülke/bölge bazlı bağımlılık gibi dengesizliklerin, girdi niteliğindeki doğal kaynakların geleceğine dair kaygıların, emtia piyasalarındaki gelişmelerin girdi fiyatları üzerinde oluşturacağı dalgalanmaların yaratacağı risklerin minimize edilmesi, ayrıca ülke ihracatının gelecek vizyonunda önemli yer tutacak yeni ürün ve teknolojilerin getireceği sürdürülebilir girdi tedarik ihtiyacının belirlenmesi ve güvenceye alınmasını sağlamaya yönelik eylem planlarının geliştirilmesi ve bunların uygun politika araçlarıyla uygulamaya aktarılması hedeflenmektedir.

Bu çerçevede, belirlenen temel sektörler itibarıyla gerçekleştirilen saha çalışmaları neticesinde elde edilen veriler ışığında hazırlanan sunuşlar, İhracata Dönük Üretim Stratejisi Değerlendirme Kurulu toplantılarında Kurul üyelerine takdim edilmiş, sektör-spesifik raporlar ve taslak eylem planları hazırlanmıştır. Resmîyet kazanmalarının ardından, sektörel eylem planlarının uygulamaya konulması öngörülmektedir.

Başta turizm gelirleri olmak üzere, hizmetler dengesinin 2012-2014 döneminde geçmiş dönemdeki artış eğilimini sürdürmesi beklenmektedir. Bunun sonucunda, 2011 yılı sonunda 19,3 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenen hizmetler dengesinin, 2014 yılında 26,7 milyar dolara ulaşacağı öngörülmektedir.

2011 yılı sonunda 85,3 milyar dolar olması beklenen dış ticaret açığının, 2012 yılında gerilemesi, 2013 ve 2014 yıllarında ise ılımlı şekilde artarak dönem sonunda 88,4 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Dış ticaret açığındaki kısıtlı artışla birlikte, hizmetler dengesinde kaydedilen iyileşme sonucunda 2011 yılında GSYH'nin yüzde 9,4'üne ulaşması beklenen cari işlemler açığının 2014 yılında GSYH'nin yüzde 7'sine gerilemesi hedeflenmektedir.

2.2.3.2. Sermaye ve Finans Hesabı

Gelişmekte olan piyasa ekonomilerine yönelik özel sermaye girişleri 2010 yılında güçlü bir şekilde toparlanmıştır. Bu gelişmede, krizin etkilerinin daha yoğun yaşandığı gelişmiş ülkelerdeki likidite fazlasının, gelişmekte olan ülkelere yönelmesi büyük rol oynamıştır. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerin güçlü büyüme performansına paralel olarak bu ülkelere ilişkin risk algılamasındaki görece iyileşme, gelişmekte olan ülkelere doğru yoğun sermaye girişini desteklemiştir. Bu dönemde Türkiye ekonomisine yönelik dış kaynak girişi belirgin biçimde artarak rezerv hariç finans hesabı dengesi 2010 yılının tamamında 55,8 milyar dolar ile tarihsel olarak en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

2011 yılının ilk yarısında küresel ekonomik büyümenin gelişmekte olan ülkelerin güçlü ekonomik performansına dayanmasının yanı sıra gelişmiş ülke ekonomilerindeki toparlanma eğiliminin beklentiler paralelinde gerçekleşmesi sonucu yükselen piyasa ekonomilerine yönelik sermaye girişleri devam etmiştir. Böylece, yurtiçi tüketim ve yatırım talebine dayalı hızlı büyüme ile cari açığın artış gösterdiği bu dönemde, dış finansman tarafında bir sorunla karşılaşılmağıdır. 2010 yılının son çeyreğinden itibaren bir önceki yılın aynı dönemine göre güçlü biçimde artış gösteren sermaye girişi, 2011 yılının ilk dokuz ayında bu eğilimini sürdürerek 53,8 milyar dolara (rezerv hariç finans hesabı) ulaşmıştır. Rezerv varlıklarda ise aynı dönemde 5,4 milyar dolar artış gerçekleşmiştir.

2011 yılının üçüncü çeyreğinde özellikle ABD ve Avro Bölgesi ekonomilerinde süregelen yapısal kırılganlıkların büyümeye yönelik riskleri artırması ve yaşanan finansal çalkantı küresel ekonomiye yönelik belirsizliklerin artmasına yol açmıştır. Bu durum, portföy yatırımları ve diğer yatırımlar yoluyla Türkiye ekonomisine yönelik sermaye girişlerinin yavaşlamasına neden olmuştur. Buna karşın, makro-ihiyatı önlemlerin zamanında alınmış olması ve Türkiye'nin kredi notunun daha da yukarı çıkacağı beklentileri nedeniyle önümüzdeki dönemde yeterli düzeyde sermaye girişinin sağlanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, gelişmiş ülkelerdeki faiz oranlarının uzunca bir süre düşük seviyelerde kalacağı beklentisi de bu durumu desteklemektedir. Böylece, rezerv hariç finans hesabı dengesinin 2011 yılında 62,4 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Yılın ilk yarısında rezerv birikimi kaydedilmesine karşın, yılın ikinci yarısında Merkez Bankasının finansal istikrarın gözetilmesi çerçevesinde gerçekleştirdiği döviz satım ihaleleri sonucunda yıl genelinde rezerv birikiminin çok düşük düzeyde kalacağı öngörülmektedir. İlk üç çeyrek gerçekleştirmeleri göz önünde bulundurulduğunda net hata noksan kaleminin 2011 yılının tamamında 9,6 milyar dolar seviyesine ulaşarak, cari açığın finansmanında önemli bir kalem olması beklenmektedir.

Finansal piyasalarda son zamanlarda gözlenen çalkantının olumsuz etkilediği sermaye hareketlerinin, önümüzdeki dönemde gelişmekte olan ülke ekonomilerine doğru yeniden hızlanması beklenmektedir⁹. Türkiye ekonomisinin sağlam finansal ve mali yapısının yanı sıra Orta Vadeli Program (2012-2014)'da belirtilen iş ortamının iyileştirilmesine yönelik çabalara devam edilecek olması sayesinde diğer yükselen piyasa ekonomilerinden olumlu biçimde ayrışacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, Orta Vadeli Program (2012-2014) hedefleri kapsamında Türkiye ekonomisine yönelik sermaye girişlerinin 2012, 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla 65,2 milyar dolar, 67,1 milyar dolar ve 66,8 milyar dolar olması beklenmektedir.

Güçlü ve kırılganlıklarını azaltmış Türkiye ekonomisinde, 2011 yılının tamamında 13,4 milyar dolar seviyesine ulaşması beklenen yurtiçinde doğrudan yatırımların, Program dönemi boyunca hızlanarak 2014 yılı sonunda 15,2 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

⁹ IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Eylül 2011; IIF Yükselen Piyasa Ekonomilerine Sermaye Akımları Raporu, Eylül 2011.

Tablo 2.13: Ödemeler Dengesi Tahminleri

(Milyar Dolar)

	Gerçekleşme			Tahmin			
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cari İşlemler Hesabı	-42,0	-14,0	-47,1	-71,7	-65,4	-67,0	-67,1
Dış Ticaret Dengesi	-53,0	-24,9	-56,4	-85,3	-81,8	-86,3	-88,4
Toplam Mal İhracatı	140,8	109,6	120,9	141,3	155,9	173,9	194,2
İhracat (fob)	132,0	102,1	113,9	134,8	148,5	165,7	185,1
Toplam Mal İthalatı	-193,8	-134,5	-177,3	-226,6	-237,7	-260,2	-282,6
İthalat (cif)	-202,0	-140,9	-185,5	-236,9	-248,7	-272,5	-295,9
Hizmetler Dengesi	17,3	16,7	15,0	19,3	21,5	25,1	26,7
Gelir	35,1	33,5	34,5	39,4	42,8	48,1	51,6
Turizm	22,0	21,3	20,8	24,0	26,0	29,0	31,0
Gider	-17,8	-16,7	-19,4	-20,1	-21,3	-23,0	-24,9
Gelir Dengesi	-8,4	-8,2	-7,1	-7,2	-6,9	-7,7	-7,4
Cari Transferler	2,1	2,3	1,4	1,6	1,8	1,9	2,0
İşçi Gelirleri	1,4	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0
Sermaye ve Finans Hesabı	37,3	8,9	42,9	62,0	65,4	67,0	67,1
Sermaye Hesabı	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Finans Hesabı (Rezerv Hariç)	36,3	9,1	55,8	62,4	65,2	67,1	66,8
Doğrudan Yatırımlar	17,0	6,9	7,6	11,4	12,4	12,6	13,2
Yurtiçinde Doğrudan Yatırımlar	19,5	8,4	9,1	13,4	14,1	14,5	15,2
Yurtdışında Doğrudan Yatırımlar	-2,5	-1,6	-1,5	-2,0	-1,7	-1,9	-2,0
Portföy Yatırımları	-5,0	0,2	16,1	19,7	11,6	13,7	13,3
Varlıklar	-1,2	-2,7	-3,5	2,4	-0,8	-1,2	-0,5
Yükümlülükler	-3,8	2,9	19,6	17,3	12,4	14,9	13,8
Diğer Yatırımlar	24,3	2,0	32,1	31,2	41,3	40,8	40,3
Varlıklar	-12,1	11,0	7,1	7,2	4,3	0,7	0,9
Yükümlülükler	36,4	-9,0	25,0	24,1	36,9	40,1	39,4
Rezerv Varlıklar	1,1	-0,1	-12,8	-0,3	0,2	-0,1	0,3
Net Hata ve Noksan	4,7	5,1	4,2	9,6	0,0	0,0	0,0

Kaynak: Gerçekleşme TCMB, tahmin Kalkınma Bakanlığı.

Sağlam finansal ve kamu mali yapısı nedeniyle ön plana çıkan Türkiye ekonomisine 2010 yılında olduğu gibi 2011 yılının ilk üç çeyreğinde de güçlü portföy girişi yaşanmıştır. Küresel piyasalarda son zamanlarda oluşan finansal çalkantı nedeniyle yavaşlayan portföy yatırımlarının yılın geri kalanında toparlanma göstererek 2011 yılında 19,7 milyar dolar seviyesinde gerçekleşeceği düşünülmektedir. Program döneminde ise portföy yatırımlarının 13 milyar dolar civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Kriz yılının ardından hızlı bir toparlanma göstererek 2010 yılında 32,1 milyar dolar düzeyine yükselen diğer yatırımların, 2011 yılında ulaşacağı öngörülen 31,2 milyar dolar seviyesi ile en önemli finansman kalemi olması beklenmektedir. 2010 yılında yurtdışı bankaların TL mevduatlarındaki artış diğer yatırımların yükümlülüklerini artırırken, 2011 yılında bu eğilim tersine dönmüştür. Buna karşılık, uluslararası kredi piyasalarında yaşanan dalgalanmayla birlikte son iki yıldır net kredi ödeyicisi konumunda olan reel sektör, 2011 yılının ilk üç çeyreğinde net kredi kullanıcısı olmuştur. Ayrıca, bankaların yurtdışı kredi kullanımlarındaki artış da bu dönemde sermaye girişini desteklemiştir. Yurtiçi özel yatırım talebinin ve ekonomik büyümenin olumlu etkisiyle diğer yatırımların Program döneminde yine en önemli finansman kalemi olmaya devam etmesi beklenmektedir. Bu kapsamda diğer yatırımların 2012, 2013 ve 2014 yıllarında sırasıyla 41,3 milyar dolar, 40,8 milyar dolar ve 40,3 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir.

2.2.4. Öngörülerin Gerçekleşmesinde Ortaya Çıkabilecek Temel Riskler

Son dönemde dünya ekonomisinde ortaya çıkan sorunlar bütün ekonomileri etkileyecek bir belirsizlik ortamı oluşturmaktadır. Bu belirsizlik ortamı Türkiye ekonomisi için KEP (2012-2014) dönemi makroekonomik çerçevesini etkileyebilecek bazı riskleri barındırmaktadır. Bu riskler şöyle sıralanabilir:

- Özellikle bazı gelişmiş ülkelerde, mali sürdürülebilirlik konusunda bir takım önlemler alınmasına rağmen, bu konuda endişelerin hala devam etmekte olduğu görülmektedir. Bütçe açıkları ve borç yükünün sağlıklı bir mali plan çerçevesinde sürdürülememesi durumunda, finansal piyasalar olumsuz yönde etkilenebilecek, küresel düzeyde belirsizlik ve endişeler artabilecek, bu durum dış talebin ve büyüme oranlarının düşük seyretmesine yol açabilecektir.
- Küresel kriz sonrasında ilk olarak Yunanistan'da ortaya çıkan kamu borç stoğunun sürdürülememesi sorunu Avro Bölgesinin birçok ülkesinde belirsizlikleri artırmış, sonrasında İtalya, İspanya ve Portekiz de derinden etkilenmiştir. Hem ekonomik hem de siyasal çalkantılar bölge ekonomilerinin toparlanma eğilimini olumsuz etkilemiş ve belirsizliğin artmasına sebep olmuştur. AB ülkelerinin Türkiye'nin en önemli ticaret ortağı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bölgedeki olumsuz gidişatın derinleşmesi ve belirsizliklerin artarak devam etmesi, Türkiye'nin hem ihracat hem de büyüme performansını olumsuz yönde etkileyebilecektir.
- Türkiye ekonomisi enerji konusunda dışa bağımlı bir yapıdadır. Önümüzdeki dönemde özellikle enerji fiyatlarına ilişkin beklentiler aşağı yöndedir. Ancak, dünya emtia ve petrol fiyatlarında beklentilerin tersine dönmesi Türkiye ekonomisi açısından cari açık ve enflasyon üzerinde olumsuz etki yaratabilecektir.
- Son dönemde Türkiye'nin komşu ülkelerinde ve ODKA genelinde yaşanan ve Arap Baharı olarak adlandırılan siyasal çalkantılar, gerek bölgede gerekse Türkiye'de belirsizliği artıran ve güven ortamını olumsuz etkileyen bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.
- 2011 yılında enflasyonun hedefin üzerinde kalacağı beklentisi, bekleyişleri ve güven ortamını olumsuz yönde etkilemiştir. KEP (2012-2014) döneminde Merkez Bankasının aldığı tedbirlerin diğer etkenler nedeniyle yetersiz kalması ve bu durumun bekleyişler üzerinde olumsuz etki yaratması, enflasyon hedeflerine ulaşmada ek tedbirler gerektirebilir.
- Son dönemde; enflasyon sorununu çözen, mali yapısını düzelten, sağlam bankacılık sektörüne sahip ve dolayısıyla kırılganlıklarını azaltmış olan Türkiye ekonomisinin önümüzdeki dönemde kredi notunun daha da artırılarak yatırım yapılabilir ülke konumunun güçlendirilmesi, sermaye girişleri ve ekonomik performans açısından olumlu bir etki yapabilecektir.

3. KAMU MALİYESİ

Maliye politikası, orta vadede kamu dengelerinin iyileştirilmesi ve özel sektörün kullanabileceği kaynakların artırılmasını sağlayarak özel sektör öncülüğünde bir büyüme sürecinin desteklenmesine, makroekonomik istikrarın sürdürülmesine ve cari açıkla mücadele edilmesine yardımcı olacak bir yaklaşımla yürütülecektir.

Katılım Öncesi Ekonomik Program (2012-2014)'da yer alan genel devlet dengesi ve merkezi yönetim bütçesine ilişkin büyüklükler, Orta Vadeli Program (2012-2014) ve 2012 Yılı Programı esas alınarak hazırlanmıştır.

3.1. Genel Devlet Dengesi ve Kamu Borcu

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 1999 yılında üretilmeye başlanan genel devlet; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile genel sağlık sigortası fonu, fonlar, döner sermayeler ve İşsizlik Sigortası Fonu toplamından oluşmaktadır. Bu birimlerin harcama ve gelirlerinin konsolidasyonu sonucunda genel devlet toplam harcama ve gelirleri ile genel devlet dengesine ulaşılmaktadır.

Genel devlet istatistiklerinde, toplam harcama ve gelir büyüklüklerinin elde edilmesi ve kapsam dahilinde yer alan idareler arasındaki mali ilişkilerin netleştirilmesi açısından farklı bir yöntem esas alınmıştır. Bu kapsamda, toplam harcama ve gelir büyüklükleri elde edilirken uluslararası standartlara paralel olarak gayri safilik ilkesi esas alınmış ve yöntem olarak gelir-gider kalemleri arasında herhangi bir netleştirme işlemi yapılmamıştır.

Genel devlet kapsamında yer alan birimlerin harcama ve gelirlerinin hesaplanması sürecinde; bir kamu geliri, geliri ilk olarak elde eden birimin hesabında gelir, nihai olarak harcayan birimin hesabında da gider olarak yazılmaktadır. Böylece, kapsam dahilindeki birimler arasındaki transfer işlemlerinde, ilgili transfer tutarlarının, transferi yapan kuruluşta harcama olarak; transfer yapılan kuruluşta da gelir olarak gösterilmemesi sağlanmıştır.

Yapılan bu işlem sonucunda kuruluşlar itibarıyla denge rakamları değişmekte, ancak toplam genel devlet dengesi değişmemektedir.

Kutu 3.1: Mali Bildirim Kapsamında Genel Devlet Dengesinde Yapılan Ayarlamalar

Genel devlet açığı, borç stokunun kapsamı ve muhasebe kaydı ile ilgili çeşitli ayarlamalar yapılarak, Avrupa Birliğinin bütçe açığı ve borç tanımlarına uyumlu hale getirilmekte ve her yıl mali bildirim tabloları ile Avrupa Birliğinin ilgili birimlerine iletilmektedir.

Mali bildirim tabloları hazırlanırken temel olarak,

- Avrupa Birliği Milli Hesaplar Sistemi (ESA 95) kuralları çerçevesinde gelir ve gider olarak tanımlanan ancak bütçe açığına dahil edilmemiş gelirler ve giderler (kamu bankaları görev zararı vb.) bütçeye eklenmekte; gelir (özelleştirme, madeni para basım geliri vb.) ve gider (risk hesabı vb.) tanımına girmeyen ancak bütçede yer alan hesaplar bütçe içerisinden açıklanmaktadır.
- Bütçede nakit esasına göre yer alan gelir ve giderler tahakkuk esasına göre olması gereken büyüklüğe çekilmektedir. Tahakkuk ve tahsilat miktarları arasındaki söz konusu farklar düzeltilmektedir.
- Kamu borç stokunun faiz giderleri tahakkuk esasına göre hesaplanmakta ve ait olduğu yıla dağıtılmaktadır.

Bu ayarlamalar sonucunda mali bildirim kapsamında hazırlanan genel devlet dengesi ile Kalkınma Bakanlığı tarafından üretilen genel devlet dengesi arasında farklılıklar meydana gelmektedir.

Genel devlet büyüklükleri hesaplanırken, benimsenen konsolidasyon yaklaşımı çerçevesinde;

- Genel bütçe vergi gelirleri üzerinden mahalli idarelere ve fonlara aktarılan paylar ve diğer transferler, merkezi yönetim bütçesi bazından temizlenmekte ve ilgili oldukları mahalli idare ya da fon dengesinde gösterilmekte,
- Merkezi yönetim bütçesinden sosyal güvenlik ve genel sağlık sigortası sistemine aktarılan cari transferler, bütçe harcama bazından ve sosyal güvenlik ile genel sağlık sigortası sisteminin gelir bazından temizlenmekte,

- Döner sermayeler, fonlar ve İşsizlik Sigortası Fonundan merkezi yönetim bütçesine aktarılan tutarlar merkezi yönetim bütçesi gelir bazından ve ilgili birimlerin harcama bazından temizlenmekte,
- Genel devlet kapsamı içerisinde yer alan merkezi yönetim bütçesi haricindeki diğer alt kurumsal birimler arasındaki mali ilişkiler mükerrerliği önleyecek şekilde düzenlenmektedir.

3.1.1. Maliye Politikası Stratejisi ve Orta Vadeli Amaçlar

Orta vadede maliye politikası, mali disiplinden taviz verilmeksizin, cari açığın azaltılması ve makroekonomik istikrarın sürdürülmesi amaçlarına paralel bir şekilde yürütülecektir. Bunun yanı sıra, kamu mali yönetim sisteminin yapısal olarak da güçlendirilmesine yönelik olarak saydamlığın, hesap verebilirliğin ve etkinliğin artırılmasını sağlayacak düzenlemelere devam edilecektir.

Bu kapsamda, 2012-2014 döneminde uygulanacak temel politika öncelikleri şunlardır:

3.1.1.1. Gelir Politikaları

- Vergi politikalarının uygulanmasında istikrar ve öngörülebilirlik esas alınacaktır.
- Ekonominin rekabet gücünü artırıcı üretim yapısının oluşturulmasına, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişinin hızlandırılmasına, bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılmasına ve Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik vergi politikaları uygulanacaktır.
- Vergi mevzuatının sadeleştirilmesi ve ihtiyaca göre yeniden yazılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. Bu kapsamda, Gelir Vergisi Kanunu ve Vergi Usul Kanununun gözden geçirilmesi çalışmaları tamamlanacaktır.
- Başta yurtiçi tasarruf yetersizliği ve cari açık olmak üzere, büyüme ortamının sürdürülebilirliğini tehdit eden unsurlarla mücadelede vergi politikası gerektiğinde etkin bir şekilde kullanılacaktır.
- İstisna, muafiyet ve indirimler nedeniyle oluşan vergi harcamaları düzenli olarak raporlanacaktır.
- Vergiye uyumun artırılması ve vergi tabanının genişletilmesine yönelik çalışmalara devam edilecektir.
- Maktu vergi ve harçlar genel ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak güncellenecektir.
- Vergi politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında, iklim değişikliğiyle mücadele edilmesine ve enerji tüketiminde tasarruf sağlanmasına yönelik öncelikler de dikkate alınacaktır.
- Bireysel ve kurumsal tasarrufların teşvik edilmesine ve sermaye birikiminin özendirilmesine yönelik tedbirler alınacaktır.
- Mahalli idarelerin öz gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenlemeler imar ve altyapı hizmetleri sonrasında varlıkların değerinde ortaya çıkan artışlar da dikkate alınarak hayata geçirilecektir.
- Kamu taşınmazlarının etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanılması ve ekonomiye kazandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

3.1.1.2. Harcama Politikaları

- Büyümeyi ve istihdamı destekleyen harcamalar ile bölgesel gelişmişlik farklarını azaltan harcamalara daha fazla önem verilecektir. Sağlık, eğitim ve sosyal nitelikli harcamalara öncelik verilmesi suretiyle toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesine ve beşeri sermayenin niteliğinin artırılmasına yönelik politikalar uygulanmaya devam edilecektir.

- Kamu idarelerinin karar verme süreçlerini güçlendirmek, mali saydamlık ve hesap verilebilirliği artırmak amacıyla uygulamaya konulan stratejik planlama ve performans esaslı bütçeleme yaygınlaştırılacaktır.
- Orta ve uzun vadede ekonominin verimliliğini ve üretken yapısını destekleyen altyapı yatırımlarına ağırlık verilecektir. Eğitimin, sağlığın, teknolojik araştırmanın, ulaştırmanın, içme suyunun ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir.
- Harcama programları verimlilik artışı sağlamak amacıyla gözden geçirilecektir. Bu amaçla idari bir mekanizma oluşturulacaktır.
- Harcama programlarının etkin bir şekilde izlenebilmesi için program bazlı sınıflandırma çalışmalarına başlanacaktır.
- Karar alma ve izleme-değerlendirme sürecinde kritik bir öneme sahip olan kamu mali istatistikleri uluslararası standartlarla uyumlu bir şekilde yayımlanacaktır.
- Sosyal yardımlarda etkinliğin sağlanmasına yönelik olarak gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşılması yönündeki çalışmalar sürdürülecek ve 2010 yılında başlatılan sosyal yardım ile istihdam bağlantısının kurulması yönündeki çalışmalar hızlandırılacaktır.
- Sağlık hizmetleri ve harcamalarında etkinliğin sağlanması amacıyla, sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin, gereksiz ilaç ve hizmet kullanımını önlemek üzere ilaç ve tedavi harcamaları daha akılcı hale getirilecektir.
- Sağlık harcamalarına ilişkin denetimlerin daha etkin bir şekilde yapılabilmesi amacıyla, sağlık hizmet sunucularının geçmiş davranışlarını dikkate alan denetim modelleri geliştirilecek, risk analizi ve veri madenciliği alanlarında yazılım, donanım ve eğitim altyapısı güçlendirilecektir.
- Sağlıkta global bütçe uygulaması geliştirilerek sürdürülecektir.
- Emekliler için adil bir intibak sistemi kademeli bir şekilde hayata geçirilecektir.
- İstihdama ilişkin teşvik düzenlemeleri sade ve etkin bir yapıya kavuşturulacaktır.
- Tarımsal destekler, alan ve ürün temelinde farklılaştırılarak üretimde etkinlik, verimlilik ve kaliteyi artırmaya yönelik olarak düzenlenecektir.
- Kamu alım sisteminin etkinlik ve şeffaflığının artırılmasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilecektir.

3.1.1.3. Kamu Borçlanma Politikası

- Finansman programları, iç borçlanma stratejileri, ihale duyuruları gibi borçlanmaya ilişkin bilgilerin düzenli olarak açıklanmasına devam edilecektir.
- Borç servisinin dönemler arası dengeli dağılmasının sağlanması ve ikincil piyasada fiyat etkinliğinin artırılması amacıyla, piyasa koşullarına bağlı olarak geri alım ve değişim işlemlerine devam edilecektir.
- Kamu borçlanma imkanlarının geliştirilmesi ve maliyetlerin düşürülmesi amacıyla yatırımcı taleplerine uygun yeni finansman araçları ve satış yöntemleri geliştirilecektir.
- Nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite risklerinin azaltılması amacıyla yeterli düzeyde rezerv tutulmaya devam edilecektir.
- Piyasa yapıcılığı sistemi uygulaması sürdürülecektir.
- Borçlanma, piyasa koşulları elverdiği ölçüde, ağırlıklı olarak TL cinsinden ve sabit faizli araçlarla yapılacaktır.

3.1.1.4. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

- Kamuda etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştay'ın uygulama altyapısı güçlendirilecek ve denetim faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.
- Kamu idarelerinde iç kontrol sisteminin sağlıklı bir şekilde işletilmesi, iç ve dış denetimin etkin ve koordineli bir şekilde çalışması sağlanacaktır.
- Kamu idarelerinin faaliyetlerinin kamu iç kontrol ve denetim standartlarına uyum düzeyinin artırılması sağlanacaktır.
- Kamu idarelerinde yönetim sorumluluğunun güçlendirilmesi için kamu mali yönetiminin insan kaynakları altyapısı nitelik ve nicelik açısından güçlendirilecektir.
- İç denetim birimlerinin kurumsal kapasitesi artırılacak, kamu idarelerinin teşkilat yapısındaki yeri güçlendirilecektir.
- İç denetim alanında merkezi uyumlaştırma fonksiyonu gören İç Denetim Koordinasyon Kurulu yeniden yapılandırılacaktır.

3.1.2. Mevcut Durum ve Orta Vadeli Perspektif

3.1.2.1. Mevcut Durum

3.1.2.1.1. Merkezi Yönetim Bütçesi Gelir ve Harcamalarına İlişkin Gelişmeler

2009 yılının son çeyreğinde başlayan ekonomik toparlanma 2010 yılında da güçlü bir şekilde devam etmiş, merkezi yönetim bütçe açığının ve kamu kesimi borçlanma gereğinin GSYH içindeki payları bir önceki yıla göre sırasıyla 1,9 puan ve 2,8 puan düşerek yüzde 3,6 ve yüzde 2,3 olarak gerçekleşmiştir.

2010 yılı, bir önceki yılda küresel krizin ekonomik faaliyetlerde yol açtığı daralmanın etkisinin azaldığı bir yıl olmuş ve bu durum bütçe gelirlerine olumlu yansımıştır. 2010 yılında, merkezi yönetim bütçesi toplam gelirleri, bütçe öngörülerinin 17,5 milyar TL üzerine çıkarak GSYH'ya oranla yüzde 23 olarak gerçekleşmiştir. Buna ilave olarak, vergi gelirleri ve vergi dışı diğer gelirlerin GSYH'ya oranları sırasıyla yüzde 19,1 ve yüzde 3,9 olmuştur.

2010 yılında gelir vergisi bütçe öngörülerinin 1,1 milyar TL altında, kurumlar vergisi ise bütçe öngörülerinin 3 milyar TL üzerinde gerçekleşmiş, gelir üzerinden alınan vergilerin GSYH'ya oranı yüzde 5,6 seviyesinde olmuştur.

Yurtiçi ekonomik faaliyetlerdeki canlanma ve ithalattaki yüksek artış sebebiyle, dolaylı vergilerde bütçe öngörülerinin 14,6 milyar TL üzerinde bir tahsilat olmuştur. Bu kapsamda Özel Tüketim Vergisi, dahilde alınan KDV ve ithalde alınan KDV tahsilatları bütçe hedefinin sırasıyla 2,7 milyar TL, 3,7 milyar TL ve 6,1 milyar TL üzerinde gerçekleşmiştir. Öte yandan, tütün mamullerinin kullanım alanlarının sınırlandırılması ve yapılan vergi artışları neticesinde tüketimde görülen sert düşüş tütün mamulleri üzerinden alınan verginin bütçe hedefinin 1,6 milyar TL altında kalmasına yol açmıştır.

Merkezi yönetim bütçesi toplam harcamalarının 2010 yılı sonunda GSYH'ya oran olarak yüzde 26,7, faiz dışı harcamaların ise yüzde 22,3 düzeyinde olduğu görülmektedir. 2010 yılında faiz ödemeleri GSYH'ya oran olarak yüzde 4,4 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Maaş ve ücretlerde enflasyon farkının telafi edilmesine yönelik uygulama ile ilave personel alımları sebebiyle, personel giderleri, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ile personel giderlerini karşılama yedek ödeneği toplamından oluşan personel harcamaları bütçe ödeneğinin 1,5 milyar TL üzerinde gerçekleşmiştir.

2010 yılında mal ve hizmet alım giderleri başlangıç ödeneğinin 4 milyar TL üzerinde gerçekleşmiştir. Söz konusu gelişme üzerinde artan sağlık, savunma ve güvenlik giderleri ile diğer çeşitli ödenek ihtiyaçları belirleyici olmuştur.

Mahalli idare ve fonlara ayrılan payların vergi performansına bağlı olarak öngörülen miktarın üzerinde gerçekleşmesine rağmen, kaydedilen ekonomik performansın bir sonucu olarak artan

istihdam ve prim tahsilatının sosyal güvenlik açık transferlerini azaltması ve KİT görev zararlarının düşmesi gibi sebeplerle cari transferler, başlangıç ödeneğinin 316 milyon TL altında gerçekleşmiştir.

2010 yılı merkezi yönetim bütçesinde 18,9 milyar TL olarak öngörülen sermaye giderleri, mali imkanlar elverdiği ölçüde artırılmış ve yıl sonunda 26 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak yüzde 2,4 seviyesine yükselmiştir.

Köylerin Altyapısının Desteklenmesi (KÖY-DES) Projesi, TÜBİTAK Ar-Ge Faaliyetleri ve KİT'lere yönelik sermaye transferlerinde başlangıç ödeneğinin üzerinde harcama gerçekleştirilmiştir.

Faiz harcamaları, başlangıç ödeneğinin 8,5 milyar TL altında, 48,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler ışığında, merkezi yönetim bütçe açığı 2010 yılında 40,1 milyar TL ile GSYH'ya oran olarak yüzde 3,6 olarak gerçekleşmiş, program tanımlı denge ise GSYH'ya oran olarak yüzde 0,5 seviyesinde açık vermiştir.

Büyüme ortamının devam ettiği 2011 yılında ise GSYH'ya oran olarak merkezi yönetim bütçe açığının yüzde 1,7'ye, kamu kesimi borçlanma gereğinin ise yüzde 1'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bazı kamu alacaklarına sağlanan ödeme kolaylıkları, bir yandan bütçe gelirlerini artırırken, diğer yandan bu kapsamda ilave gelir elde eden Sosyal Güvenlik Kurumuna merkezi yönetim bütçesinden yapılan açık finansmanını azaltmıştır. Buna ilave olarak, faiz giderlerinde bir önceki yıla göre beklenen düşüşün de 2011 yılı merkezi yönetim bütçe dengesindeki iyileşmede etkili olacağı görülmektedir. Bu bağlamda, kamu kesiminin en önemli politika aracı olan merkezi yönetim bütçesi, 2011 yılında da kamu kesimi genel dengesinde beklenen iyileşmenin temel belirleyicisi olacaktır.

Tablo 3.1: Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2009	2010	2011*	2012**
Harcamalar	28,2	26,7	24,4	24,6
Faiz Dışı Harcamalar	22,6	22,3	21,1	21,1
Personel Giderleri	5,9	5,6	5,7	5,7
Sosyal Güv. Kur. Devlet Primi Giderleri	0,8	1,0	1,0	1,0
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	3,1	2,6	2,5	2,0
Cari Transferler	9,7	9,2	8,6	9,1
Sermaye Gideri	2,1	2,4	2,3	2,0
Sermaye Transferleri	0,5	0,6	0,4	0,3
Borç Verme	0,6	0,8	0,5	0,6
Yedek Ödenek	0,0	0,0	0,0	0,3
Faiz Giderleri	5,6	4,4	3,3	3,5
Gelirler	22,6	23,0	22,7	23,1
Vergi Gelirleri	18,1	19,1	19,5	19,5
Vergi Dışı Gelirler	3,7	3,1	2,7	2,6
Sermaye Gelirleri	0,2	0,3	0,3	0,8
Alınan Bağış ve Yardımlar ile Özel Gelirler	0,6	0,5	0,2	0,2
Faiz Dışı Fazla	0,0	0,7	1,6	2,0
Program Tanımlı Faiz Dışı Fazla	-1,6	-0,5	0,9	1,0
Borçlanma Gereği	5,5	3,6	1,7	1,5

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı

* Gerçekleşme Tahmini

** Program

Merkezi yönetim bütçesi toplam gelirlerinin GSYH'ya oranının, 2010 yılındaki yüzde 23 seviyesinden 2011 yılında yüzde 22,7 seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu kapsamda, 2011 yılında GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre, vergi gelirlerinin 0,4 puan artarak yüzde

19,5'e yükseleceği, vergi dışı diğer gelirlerin ise 0,7 puan azalarak yüzde 3,2'ye gerileyeceği öngörülmektedir.

13 Şubat 2011 tarihli ve 6111 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla birikmiş kamu alacaklarının tahsiline ilişkin önemli kolaylıklar sağlanmıştır. Söz konusu uygulamayla, 2011 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla tahsil edilen gelirlerin toplamı 11,7 milyar TL'dir. Yıl sonunda bu kapsamda yapılacak toplam tahsilatın 12,5 milyar TL'ye ulaşması beklenmektedir. Öte yandan, alacakların tahsiline yönelik herhangi bir düzenlemenin yapılmadığı durumda dahi söz konusu Kanun kapsamına giren unsurlardan 2011 yılı içerisinde 7,5 milyar TL civarında bir tahsilatın yapılabileceği tahmini dikkate alındığında, yapılandırmanın merkezi yönetim bütçesi gelirlerine net katkısının 5 milyar TL civarında olacağı öngörülmektedir.

6111 sayılı Kanunla bazı kamu alacaklarına sağlanan ödeme kolaylıkları neticesinde elde edilen gelirlerin yanı sıra, ithalden alınan vergiler ile motorlu taşıt satışlarından elde edilen ÖTV geliri, vergi gelirlerinde öngörülen artışın temel belirleyicileri olmuştur. Vergi dışı diğer gelirlerde öngörülen düşüş ise, faiz gelirleri ile özel gelirlerde yaşanan azalmadan kaynaklanmaktadır.

2011 yılında, gelir vergisi ve kurumlar vergisi tahsilatının, bütçe hedefinin sırasıyla 0,3 milyar TL ve 3 milyar TL üzerine çıkması beklenmektedir. Kurumlar vergisi tahsilatındaki artışta yeniden yapılandırma sonucu elde edilen gelirlerin belirleyici olduğu görülmektedir.

Merkezi yönetim bütçesi vergi gelirlerinin yaklaşık yüzde 25'ini oluşturan ÖTV tahsilatının 2011 yılında bütçe hedefinin 1,6 milyar TL üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu durumda, motorlu araç satışlarında görülen yüksek artış ile tütün mamulleri üzerinden alınan ÖTV tahsilatındaki olumlu gelişmeler etkili olacaktır.

12 Ekim 2011 tarihli ve 2011/2304 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla alkollü içecekler üzerindeki maktu ÖTV tutarları yüzde 20 ile yüzde 23 arasında değişen oranlarda artırılmıştır. Hafif ticari araçlar üzerindeki ÖTV oranı 5 puan, motor hacmi 1600 cm³ ile 2000 cm³ arasında olan binek otomobiller üzerindeki ÖTV oranı 20 puan, motor hacmi 2000 cm³'ü geçen binek otomobiller üzerindeki ÖTV oranı ise 46 puan artırılmıştır. Bunun yanı sıra, kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalat üzerinden alınan Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi oranı yüzde 3'ten yüzde 6'ya yükseltilmiştir. Cep telefonları üzerindeki nispi ÖTV oranı 5 puan artışla yüzde 25'e çıkarılmış, maktu ÖTV tutarı ise 100 TL olarak yeniden belirlenmiştir. Ayrıca, sigara üzerindeki nispi ÖTV oranı yüzde 65, asgari maktu ÖTV tutarı ise bir paket sigara için 2,9 TL olarak belirlenmiştir.

2011 yılında yurtiçi iktisadi faaliyet hacmindeki artış dolayısıyla, bütçe hedefine göre, dahilde alınan KDV tahsilatının 3,5 milyar TL, damga vergisi ve harçlardan tahsil edilen gelirlerin ise 1 milyar TL yüksek gerçekleşmesi beklenmektedir. Bununla beraber, ithalattaki yüksek artışın etkisiyle ithalde alınan KDV tahsilatının da bütçe hedefinin 7,2 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Özelleştirme gelirlerinin 9,5 milyar TL olan bütçe hedefinin altında kalarak 3 milyar TL olacağı öngörülmektedir. Özelleştirme gelirleri hariç vergi dışı diğer gelirlerin ise bütçe hedefinin 1,3 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2011 yılı merkezi yönetim bütçesi faiz dışı harcamalarının başlangıç ödeneğinin 5,5 milyar TL üzerinde, GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 1,2 puan azalarak yüzde 21,1 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2010 yılında yüzde 4,4 düzeyinde gerçekleşen faiz ödemelerinin GSYH içindeki payının ise başlangıç ödeneğine göre 0,6 puan düşüşle yüzde 3,3 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir. Böylece, 2011 yılı merkezi yönetim bütçesi toplam harcamalarının başlangıç ödeneğinin 599 milyon TL üzerinde ve GSYH'ya oran olarak yüzde 24,4 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Personel harcamaları için 2011 yılı bütçesinde; 72,3 milyar TL'si personel giderleri, 12,7 milyar TL'si sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ve 588 milyon TL'si de personel yedek ödeneği olmak üzere toplamda 85,6 milyar TL ödenek tahsis edilmiştir. Ocak ve Temmuz

aylarında yapılan yüzde 4 ve yüzde 4 oranındaki genel maaş artışlarına ilave olarak Ocak ayında yüzde 0,22 oranında enflasyon farkı verilmesi, ilave personel istihdamı ve bazı çalışanların mali ve sosyal haklarında yapılan iyileştirmeler nedeniyle söz konusu harcamaların 2011 yılı sonu itibarıyla 86,4 milyar TL ile GSYH'ya oranla yüzde 6,7 olacağı tahmin edilmektedir.

Mal ve hizmet alım giderlerinin 2011 yılında başlangıç ödeneğinin 2,5 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi ve GSYH'ya oranının yüzde 2,5 olması beklenmektedir. Bu gelişme üzerinde; Karayolları Genel Müdürlüğü bitüm giderlerinde fiyat ve miktar artışlarından kaynaklanan ilave ödenek ihtiyacının yanı sıra yeşil kart giderlerindeki artış ile çeşitli kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen projeler kapsamında ortaya çıkan ilave kaynak talepleri etkili olmuştur.

2011 yılında KİT ve kamu bankaları görev zararlarında düşüş olacağı tahmin edilmektedir. 6111 sayılı Kanunla bazı kamu alacaklarının ödenmesinde getirilen kolaylıklar kapsamında sosyal güvenlik prim tahsilatında sağlanan artış sonucunda, sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderlerinin başlangıç ödeneğinin 9,7 milyar TL altında gerçekleşeceği öngörülmektedir. Vergi gelirlerinin bütçe hedeflerinin üzerinde gerçekleşmesi sonucunda, mahalli idarelere ve fonlara ayrılan payların başlangıç ödeneğinin üzerinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Diğer cari transferlerin ise, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının ilave ihtiyaçları, seçim sandıklarının yenilenmesi, bilimsel araştırmalara daha fazla kaynak ayrılması, burs ve harçlıklardan yararlanan öğrenci sayısındaki ve burs miktarındaki artışlar, tarımsal amaçlı transferler, KOSGEB KOBİ desteği ve SHÇEK yardımlarındaki artışlar nedeniyle bütçe tahmininin üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2011 yılında sermaye giderlerinin bütçe ödeneğinin önemli ölçüde üzerinde olması beklenmektedir. Söz konusu gelişmede özellikle ulaştırma sektöründe yürütülen proje ve faaliyetlere ayrılan kaynakların artırılması belirleyici olmaktadır. İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinden GAP Eylem Planı ile diğer ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik yatırımlarda kullanılmak üzere yapılacak aktarma tutarlarının hesabında kullanılacak oran, 2011 yılında dörtte bir olarak uygulanmıştır.

Sermaye transferlerinin, yerel ve kırsal kalkınmaya yönelik yürütülen projeler kapsamında ilave kaynak ihtiyacı doğması nedeniyle bütçe ödeneğinin üzerinde olması beklenmektedir. KİT'lere yapılan sermaye transferlerindeki düşüş ile risk hesabı kapsamında öngörülen ödeneğin kullanılmaması gibi nedenlerden ötürü borç verme giderlerinin başlangıç ödeneğinin altında gerçekleşmesi beklenmektedir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler ışığında, 2011 yılında merkezi yönetim bütçe açığının; bir önceki yıla göre 1,9 puan, bütçe tahminlerine göre ise 1 puanlık bir iyileşme göstererek GSYH'ya oran olarak yüzde 1,7 düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir.

3.1.2.1.2. Genel Devlet Gelir ve Harcamalarına İlişkin Gelişmeler

2000'li yıllardan itibaren uygulanan sıkı maliye politikası neticesinde; 2006 yılında yüksek özelleştirme gelirleri ve bir defalık gelirlerin de etkisiyle fazla veren genel devlet dengesi, 2007 yılında söz konusu gelirlerin azalması ve faiz dışı harcamalardaki kısmi artış sonucunda GSYH'ya oran olarak yüzde 0,2 açık vermiştir.

2008 yılında ise genel devlet açığı, özellikle vasıtalı vergi ve özelleştirme performansındaki düşüş ile faiz dışı harcamalardaki artış nedeniyle GSYH'ya oran olarak yüzde 1,6 düzeyine yükselmiştir. Küresel krizin ekonomimiz üzerindeki etkilerini azaltmak amacıyla uygulamaya konulan canlandırma paketlerinin de etkisiyle 2009 yılında genel devlet açığının GSYH'ya oranı yüzde 5,5 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ekonomide yaşanan iyileşmenin genel devlet dengesine olumlu yansımalarının bir sonucu olarak borçlanma gereği GSYH'ya oran olarak yüzde 2,9 seviyesine gerilemiştir.

Tablo 3.2: Genel Devlet Gelir ve Harcamaları - 1

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2007	2008	2009	2010
Vergiler	18,6	18,1	18,5	19,6
Vasıtasız	5,8	5,9	6,0	5,6
Vasıtalı	12,2	11,7	11,8	13,3
Servet	0,6	0,6	0,6	0,7
Vergi Dışı Normal Gelirler	2,1	1,9	2,0	1,9
Faktör Gelirleri	5,8	5,6	6,2	5,5
Sosyal Fonlar	5,7	6,5	7,4	8,1
Toplam	32,2	32,1	34,2	35,0
Özelleştirme Gelirleri	1,4	0,9	0,5	0,4
Toplam Gelir	33,6	32,9	34,6	35,4
Cari Harcamalar	15,0	15,7	17,7	17,0
Yatırım Harcamaları	3,2	3,4	3,3	3,4
Sabit Sermaye	3,1	3,4	3,3	3,4
Stok Değişmesi	0,1	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	15,6	15,5	19,1	17,9
Cari Transferler	15,1	14,8	18,1	16,8
Sermaye Transferleri	0,6	0,7	1,0	1,1
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam Harcama	33,8	34,6	40,1	38,3
Borçlanma Gereği	0,2	1,6	5,5	2,9
Özelleştirme Gelirleri Hariç Borçlanma Gereği	1,6	2,5	5,9	3,3
Faiz Dışı Harcama	27,9	29,2	34,4	33,8
Faiz Dışı Fazla	5,7	3,8	0,3	1,6
Program Tanımlı Faiz Dışı Fazla	2,8	1,5	-1,7	0,1

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

3.1.2.1.3. Orta Vadeli Perspektif

Genel devlet hesaplarının oluşturulması aşamasında 2012-2014 dönemi için esas alınan temel varsayımlar aşağıdaki şekildedir:

- Maktu vergi ve harçlar genel ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak güncellenecektir.
- Önemli miktarda gelir kaybına yol açacak düzenlemelerden kaçınılacaktır.
- 2012 yılında İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinin dörtte biri ile Özelleştirme Fonunun nakit fazlası bütçeye gelir olarak kaydedilecektir.
- KİT fiyatları, program hedefleriyle uyumlu olarak belirlenecektir.
- Devredilen SSK ve devredilen Bağ-Kur emekli aylıkları 2011 yılının ikinci yarısına ilişkin enflasyon tahminine göre Ocak ve Temmuz aylarında sırasıyla yüzde 4,22 ve yüzde 2,78 oranında artırılabacaktır. Ayrıca, 2012 yılında emekli aylıklarında adil bir intibak sistemi kademeli bir şekilde hayata geçirilecektir.
- Kamu personeli maaş ve ücretleri toplu sözleşme neticesinde, mali imkanlar ve hedefler göz önünde bulundurularak belirlenecektir. Ayrıca, kamuda yeni personel istihdam edilmesiyle ilgili olarak merkezi yönetim bütçe kanunlarında sınırlamalar konulmaya devam edilecektir.
- Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin ilaç ve tedavi harcamalarını daha akılcı hale getirmeye yönelik tedbirler alınmaya devam edilecektir.
- Sosyal yardımların etkinliğinin artırılmasına yönelik düzenlemeler hayata geçirilecektir.

2010 yılında öngörülenden güçlü bir biçimde toparlanan ekonomi, 2011 yılında da büyümeye devam etmiş, ayrıca bazı kamu alacaklarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenleme kapsamında ilave gelirler elde edilmiştir. Bunun yanı sıra, kamu harcama politikasının mali disiplin gözetilerek uygulanmasıyla birlikte 2011 yılında genel devlet açığının GSYH'ya oran olarak yüzde 1 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2010 yılında yüzde 35,4 olarak gerçekleşen özelleştirme gelirleri dahil genel devlet gelirlerinin GSYH'ya oranının 2011 yılında yüzde 36,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişmede 6111 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi neticesinde elde edilen gelirlerin yanı sıra, ithalden alınan vergiler ile motorlu taşıt satışlarından elde edilen ÖTV gelirindeki artış belirleyici olmaktadır. Faktör gelirlerinde öngörülen düşüş ise, faiz gelirleri ile özel gelirlerde yaşanan azalmadan kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan, yatırım harcamalarındaki artışa rağmen, faiz ödemeleri ve sosyal güvenlik açık transferlerindeki düşüş nedeniyle genel devlet toplam harcamalarının bir önceki yıla göre 1 puan azalarak GSYH'ya oran olarak yüzde 37,4 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Mahalli idarelerin borçlanma gereğinin GSYH'ya oran olarak, bir önceki yıl düzeyini koruyarak yüzde 0,2 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bununla birlikte, bazı kamu alacaklarının ödenmesinde getirilen kolaylıklar kapsamında sosyal güvenlik prim tahsilatında sağlanan artış sonucunda, sosyal güvenlik kuruluşları ve genel sağlık sigortası borçlanma gereğinin, GSYH'ya oran olarak 1,2 puan iyileşme göstererek yüzde 1,3 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler sonucunda, 2011 yılı faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet dengesinin GSYH'ya oran olarak bir önceki yıla göre 0,9 puan iyileşme göstererek yüzde 2,2 fazla vereceği öngörülmektedir.

Tablo 3.3: Genel Devlet Gelir ve Harcamaları - 2

	(GSYH'ya Oran, Yüzde)			
	2011	2012	2013	2014
Vergiler	20,0	20,0	20,0	19,8
Vasıtasız	5,8	5,7	5,7	5,7
Vasıtalı	13,5	13,6	13,7	13,4
Servet	0,6	0,7	0,7	0,7
Vergi Dışı Normal Gelirler	1,9	2,0	1,8	1,9
Faktör Gelirleri	5,0	4,7	4,7	4,5
Sosyal Fonlar	9,2	9,2	9,2	9,2
Toplam	36,1	35,9	35,7	35,4
Özelleştirme Gelirleri	0,3	0,9	0,8	0,7
Toplam Gelir	36,4	36,8	36,5	36,1
Cari Harcamalar	16,9	16,7	16,5	16,0
Yatırım Harcamaları	3,6	3,3	3,4	3,3
Sabit Sermaye	3,6	3,3	3,4	3,3
Stok Değişmesi	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	16,8	17,6	17,4	17,2
Cari Transferler	16,3	17,0	16,8	16,4
Sermaye Transferleri	0,5	0,6	0,6	0,7
Stok Değişim Fonu	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam Harcama	37,4	37,6	37,3	36,5
Borçlanma Gereği	1,0	0,8	0,8	0,4
Özelleştirme Gelirleri Hariç Borçlanma Gereği	1,3	1,7	1,6	1,1
Faiz Dışı Fazla	2,5	2,8	2,7	2,9
Faiz Dışı Harcama	33,9	34,0	33,8	33,2
Program Tanımlı Faiz Dışı Fazla	1,4	1,3	1,3	1,6

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı

Genel devlet vergi gelirlerinin 2012 yılında bir önceki yıl düzeyini koruyarak GSYH'ya oran olarak yüzde 20 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Vergi gelirleri içerisinde GSYH'ya oran olarak vasıtasız vergilerin yüzde 5,7, vasıtalı vergilerin yüzde 13,6, servet vergilerinin ise yüzde 0,7 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir.

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı amacıyla özel kesim ve kamu kesiminden elde edilen prim tahsilatlarının toplamı olan sosyal fon gelirlerinin GSYH'ya oranının bir önceki yıl seviyesini koruyarak yüzde 9,2 düzeyinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2012 yılında genel devlet vergi dışı normal gelirlerinin 0,1 puan artacağı, genel devlet faktör gelirlerinin ise 0,2 puan azalacağı tahmin edilmektedir. Genel devlet faktör gelirlerindeki bu düşüş üzerinde, Hazine portföyü ve iştirak gelirleri ile teşebbüs ve mülkiyet gelirlerinin 2011 yılına göre düşeceği tahmini etkili olmuştur.

2012 yılında, GSYH'ya oran olarak özelleştirme gelirleri hariç genel devlet gelirlerinin bir önceki yıla göre 0,1 puan azalarak yüzde 35,9 olması, özelleştirme gelirlerinin ise özellikle enerji sektöründe yapılması öngörülen özelleştirmelerin etkisiyle 0,5 puan artarak yüzde 0,9 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, genel devlet toplam gelirlerinin 2012 yılında yüzde 36,8'e yükseleceği öngörülmektedir.

Genel devlet faiz dışı harcamalarının GSYH'ya oranının 2012 yılında bir önceki yıla göre 0,1 puan artarak yüzde 34 düzeyine yükseleceği tahmin edilmektedir. Bu gelişme üzerinde, 2011 yılında yeniden yapılandırma kapsamında elde edilen gelirler nedeniyle azalan sosyal güvenlik açık finansmanının 2012 yılında artması belirleyici olacaktır. Buna ilave olarak, faiz harcamalarının GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 0,2 puan artması ve yüzde 3,6 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, toplam genel devlet harcamalarının GSYH'ya oranının bir önceki yıla kıyasla 0,3 puan artarak 2012 yılında yüzde 37,6 seviyesine yükseleceği öngörülmektedir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler ışığında 2012 yılında genel devlet açığının GSYH'ya oran olarak yüzde 0,8 düzeyine gerilemesi beklenmektedir. Bununla birlikte, GSYH'ya oran olarak, 2011 yılında yüzde 2,2 olması beklenen faiz ödemeleri ve özelleştirme gelirleri hariç genel devlet fazlasının, 2012 yılında yüzde 1,9 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Gelir ve harcama politikalarının mali disiplin çerçevesinde uygulanması sonunda, 2012 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,8 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen genel devlet açığının 2014 yılı sonunda yüzde 0,4 düzeyine kadar gerileyeceği öngörülmektedir. Buna ilave olarak, faiz giderleri ve özelleştirme hariç genel devlet dengesinin 2014 yılı sonunda GSYH'ya oran olarak yüzde 2,2 düzeyinde fazla vermesi beklenmektedir.

3.1.3. Yapısal ve Devresel Genel Devlet Dengesi

Yapısal genel devlet dengesi, merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası, bütçe dışı fonlar, döner sermayeler ve işsizlik sigortası fonuna ilişkin dengelerin konsolidasyonu ile elde edilmektedir. 2010 yılı KEP'inden farklı olarak, yapısal gelirler belirlenirken, dolaylı vergilerin konjonktürel gelişmelere karşı duyarlılığı, GSYH'nın potansiyel GSYH ile olan ilişkisi (Y^P/Y) yerine tüketimin potansiyel özel tüketimle olan ilişkisi (C^P/C) dikkate alınarak hesaplanmıştır (Kutu 3.2).

2011 yılı KEP'inde, fiili (actual) genel devlet dengesi, kamu maliyesi başlığı altında analiz edilen genel devlet dengesinden farklı olarak, özelleştirme gelirlerini ve bir defalık gelirleri kapsamamaktadır. Fiili genel devlet dengesindeki gelir ve giderler ekonomik dalgalanmalardan kaynaklanan geçici etkileri de içermektedir. Yapısal genel devlet dengesi ise, ekonominin potansiyel seviyesinde olması varsayımı altında gelir ve harcama seviyelerinin nasıl şekillendiğini göstermektedir.

2009 yılında, küresel krizin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla canlandırma paketleri uygulamaya konulmuş, yurtiçi talep ve üretimi artırmaya yönelik çeşitli tedbirler alınmıştır. Bu bağlamda, bazı harcama kalemlerinde oluşan ilave artışlar, talebi canlandırıcı yönde yapılan vergi indirimleri ve benzeri uygulamalar fiili genel devlet borçlanma gereğini yükseltmiştir. Uygulanan genişleyici maliye politikasının etkileri yapısal borçlanma gereğinde de görülmüştür. Bununla birlikte, 2009 yılında, ekonomik faaliyetlerin önemli oranda daralması fiili borçlanma gereğindeki

bozulmanın daha büyük olmasına neden olmuştur. Nitekim, fiili genel devlet açığında yaşanan 3,5 puanlık bozulmanın 2,6 puanı devresel hareketlerden kaynaklanmıştır.

Tablo 3.4: Genel Devlet Denge Analizi ¹

	Hasıla Açığı (Y/Y ^p) ²	Genel Devlet Dengesi / GSYH		Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi / GSYH		Devresel Denge / GSYH
		Fiili Denge	Yapısal Denge ³	Fiili Denge	Yapısal Denge ³	
1999	-1,57	-9,99	-9,57	1,25	1,49	-0,26
2000	1,46	-9,87	-10,32	3,17	2,91	0,29
2001	-7,80	-12,63	-9,48	4,91	6,69	-2,34
2002	-5,91	-11,78	-9,17	3,49	5,19	-2,03
2003	-5,04	-8,37	-6,70	4,93	5,92	-1,31
2004	-0,61	-4,44	-4,50	5,89	5,78	0,08
2005	3,03	-0,77	-1,81	6,40	5,58	0,99
2006	5,35	-0,39	-1,95	5,75	4,52	1,46
2007	5,55	-1,71	-3,48	4,16	2,71	1,59
2008	1,77	-2,50	-3,04	2,92	2,47	0,49
2009	-7,21	-5,99	-3,59	-0,26	1,72	-2,11
2010	-3,14	-3,28	-2,30	1,23	2,06	-0,90
2011	-0,33	-2,07	-2,04	1,38	1,41	-0,03
2012	-0,78	-1,99	-1,77	1,66	1,85	-0,21
2013	-0,23	-1,72	-1,61	1,78	1,88	-0,10
2014	0,41	-1,13	-1,17	2,15	2,13	0,03

(1) Vergi alacaklarının yapılandırılması, özelleştirme ve bir defalık gelirler hariç dengeyi ifade eder.

(2) Potansiyelden yüzde fark.

(3) Yapısal denge potansiyel GSYH'ya orandır.

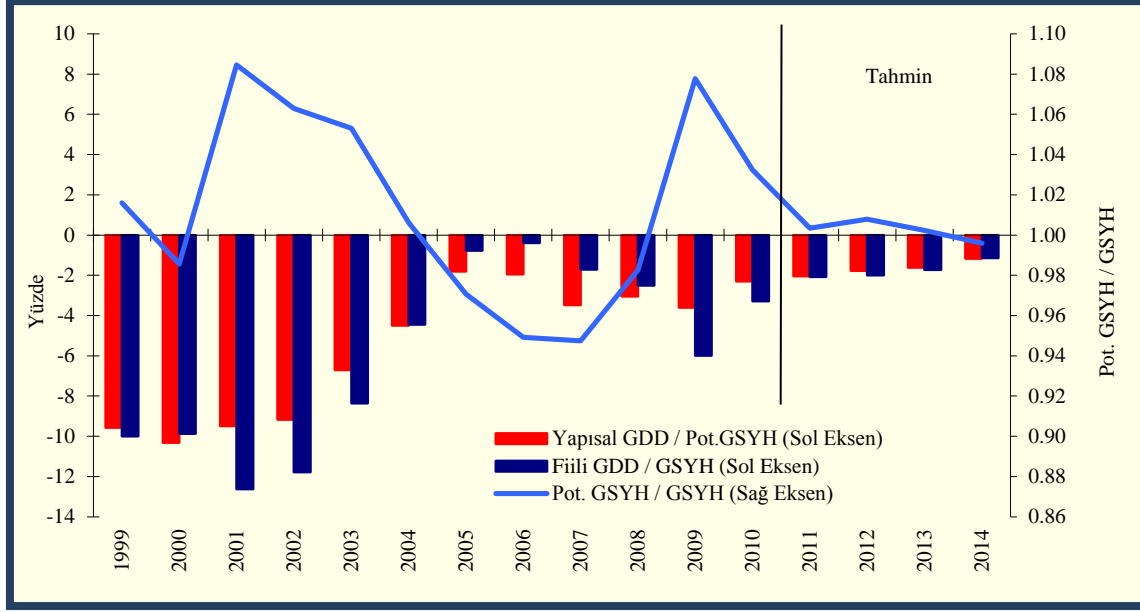
2009 yılının son çeyreğinden itibaren, mali disiplini artırmak amacıyla alınan tedbirlerin kararlılıkla uygulanması ve ekonomide başlayan canlanma eğiliminin etkileri 2010 yılından itibaren dengelere olumlu yansımıştır. Tablo 3.4 incelendiğinde, 2010 yılında düşme eğilimine giren yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ya oranının, 2009 yılına göre, 1,3 puan gerilediği görülmektedir. Bu gerilemede, özellikle merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler ve sosyal güvenlik kuruluşlarının yapısal gelirlerindeki artışlar belirleyici olmuştur.

Ekonomide yaşanan güçlü toparlanmayla birlikte fiili genel devlet açığındaki iyileşme daha belirgin olmuş ve 2010 yılında açığın GSYH'ya oranı, 2009 yılına göre, 2,7 puan gerilemiştir. Fiili genel devlet açığındaki bu iyileşmede merkezi yönetim bütçesi ve sosyal güvenlik kuruluşlarının gelirlerindeki artış ile, döner sermayeli kuruluşların, mahalli idarelerin harcamalarıyla merkezi yönetim bütçe harcamalarındaki, özellikle mal ve hizmet alım giderleri ve faiz giderlerindeki, azalışlar belirleyici olmuştur.

2011 yılında, ekonomik koşullar göz önüne alınarak yapılan mali düzenlemelere, bütçe faiz giderlerindeki düşüşün ve ekonomik faaliyet hacmindeki artışın eklenmesi, fiili bütçe açığının ve dolayısıyla fiili genel devlet açığının gerilemesi sonucunu doğurmuştur. Bu gelişmeler sonucunda, 2011 yılında, 2010 yılına göre, fiili genel devlet açığının GSYH'ya oranı 1,2 puan azalmıştır. Yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ya oranındaki gerileme ise daha sınırlı olmuş ve 0,3 puan olarak gerçekleşmiştir. Fiili genel devlet açığındaki gerileme, sosyal güvenlik gelirlerindeki artış ile yurtiçi sermaye transferleri, yurtiçi borç verme ve faiz ödemeleri başta olmak üzere bütçe harcamalarındaki azalıştan kaynaklanmıştır. Fiili açıktaki duruma benzer bir şekilde, yapısal genel devlet açığındaki gerilemede de sosyal güvenlik gelirlerindeki artış ile merkezi yönetim bütçesi harcamalarındaki azalış etkili olmuştur.

2010 yılından itibaren düşme eğilimine giren fiili ve yapısal genel devlet açıklarının 2012-2014 döneminde alınan ek önlemlerin de etkisiyle daha da gerilemesi beklenmektedir. Yapısal dengede beklenen bu iyileşme, 2012 ve 2013 yıllarında, 2010 yılından itibaren kademeli olarak artan gelirlerdeki düzelmeden; 2014 yılında ise harcamalardaki düşüşten kaynaklanmaktadır. Böylece, 2012-2014 döneminde, ekonomide öngörülen kademeli toparlanma ile birlikte maliye politikasının nispi olarak sıkılaştırılmasının da etkisiyle, fiili genel devlet açığının GSYH'ya oranının ortalama yüzde 1,6, yapısal genel devlet açığının potansiyel GSYH'ya oranının ise ortalama yüzde 1,5 olması öngörülmektedir (Şekil 3.1).

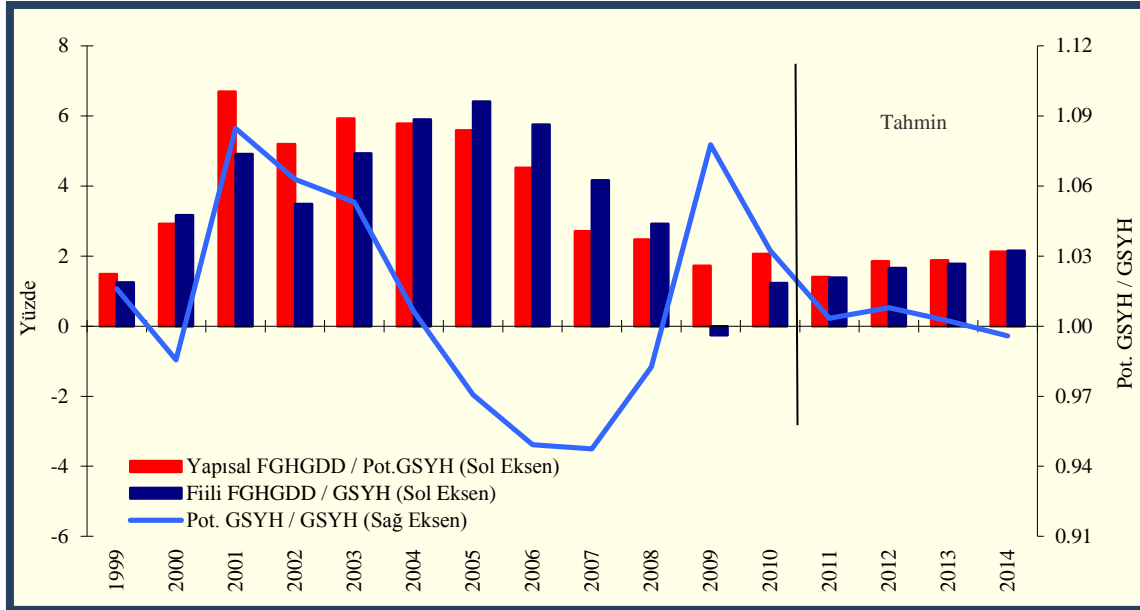
Şekil 3.1: Genel Devlet Dengesi

GDD: Vergi Alacaklarının Yapılandırılması, Özelleştirme ve Bir Defalık Gelirler Hariç Genel Devlet Dengesi
Pot. GSYH: Potansiyel GSYH

Benzer analiz faiz giderleri hariç olarak yapıldığında, 2011 yılında fiili genel devlet dengesinde sınırlı bir iyileşme görülürken, yapısal genel devlet dengesinin ise bir miktar bozulduğu görülmektedir (Şekil 3.2). 2012 yılından itibaren ise, alınan tedbirlerin de etkisiyle, hem fiili hem de yapısal faiz giderleri hariç genel devlet fazlası artma eğilimine girmektedir. 2012-2014 döneminde, fiili faiz giderleri hariç genel devlet fazlasının GSYH'ya oranının ortalama yüzde 1,9 olacağı tahmin edilmektedir. Diğer taraftan, 2010 yılında artma eğilimine giren yapısal faiz giderleri hariç genel devlet fazlasının 2011 yılında bir miktar gerilemesine rağmen 2012-2014 döneminde potansiyel GSYH'ya oran olarak ortalama yüzde 2 olması beklenmektedir.

Şekil 3.2: Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi

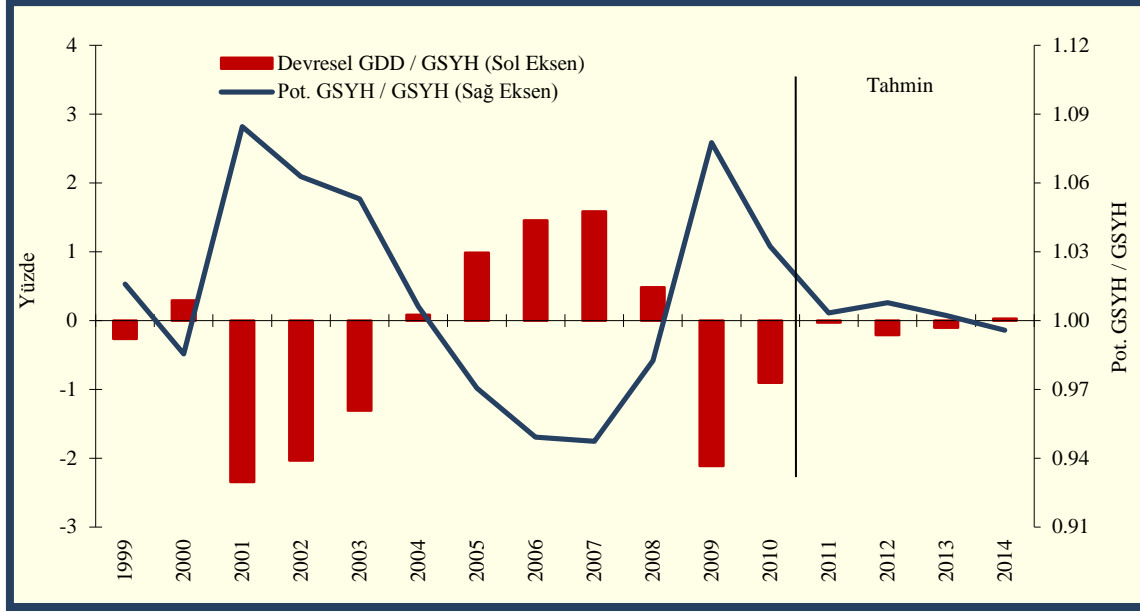

FGHGDD: Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi
Pot. GSYH: Potansiyel GSYH

Devresel genel devlet dengesi, fiili genel devlet dengesinden yapısal genel devlet dengesi çıkarılarak elde edilmektedir. Fiili ve yapısal genel devlet dengeleri özelleştirme ve bir defalık gelirleri içermediğinden devresel denge sadece konjonktürel gelişmelerin etkisini yansıtmaktadır.

Devresel etkinin, GSYH'nın potansiyelden uzaklaşmasının bir sonucu olarak oldukça yüksek olduğu 2009 yılından itibaren gerileyeceği tahmin edilmektedir. Özellikle KEP döneminde, ekonomide beklenen toparlanma ile birlikte devresel genel devlet etkisinin belirgin bir şekilde azalacağı öngörülmektedir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3: Devresel Genel Devlet Dengesi

GDD: Genel Devlet Dengesi
Pot. GSYH: Potansiyel GSYH

Kutu 3.2: Yapısal ve Devresel Genel Devlet Dengesi Hesaplama Metodolojisi

2009 yılı KEP’inde belirlenen metodolojiye sadık kalınmış, buna ilave olarak yapısal denge kapsamı genişletilmiştir. Merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşların yanı sıra, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları, genel sağlık sigortası, bütçe dışı fonlar, döner sermayeler ve işsizlik sigortası fonuna ilişkin gelirler ve giderler de hesaplamalara dahil edilmiştir. Böylece, söz konusu kurum ve kuruluşların dengelerinin konsolidasyonu yapısal genel devlet dengesine ulaşılmıştır.

Metodolojideki farklılık temelde gelir ve gider kompozisyonlarının uyumlaştırılmasını kapsamaktadır. Metodoloji detaylı olarak aşağıda anlatılmaktadır.

Esas itibarıyla, fiili genel devlet dengesi kavramı, geçici ve kalıcı faktörlerin etkilerini yansıtan, dolayısıyla gelir ve gider kalemlerini etkileyen devresel hareketleri de içeren denge anlamında kullanılmaktadır. Yapısal genel devlet dengesi ise, devresel hareketlerin genel devlet üzerindeki etkilerinin ortadan kaldırılması suretiyle ekonomik dalgalanmalardan arındırılmış maliye politikasını ifade etmektedir. Yapısal genel devlet dengesi aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır;

$$b^* = \frac{\sum_i T_i^* - G_j^* + X}{Y^P}$$

- b^* : yapısal genel devlet dengesi (potansiyel milli gelire oran olarak),
 T_i^* : i kategorisindeki gelirlerin yapısal değeri,
 G_j^* : j kategorisindeki harcamaların yapısal değeri,
 X : devresel hareketlerden etkilenmediği düşünülen diğer genel devlet kalemleri,
 Y^P : potansiyel hasıla.

Yapısal gelir ve harcamalar ile bunların gerçekleşen değerleri arasında ise aşağıdaki gibi bir ilişki olduğu varsayılmaktadır;

$$\frac{T_i^*}{T_i} = \left[\frac{Y^P}{Y} \right]^{\alpha_i} ; \quad \frac{Td_i^*}{Td_i} = \left[\frac{C^P}{C} \right]^{\delta_i} ; \quad \frac{G_j^*}{G_j} = \left[\frac{Y^P}{Y} \right]^{\beta_j}$$

- T_i : i kategorisinde fiili gelirler,
 Td_i : i kategorisinde fiili dolaylı vergi gelirleri,
 G_j : j kategorisinde fiili harcamalar,
 Y : fiili milli gelir,
 C : fiili özel sektör tüketim harcamaları,
 C^P : potansiyel özel sektör tüketim harcamaları,
 α_i : i kategorisindeki gelirlerin milli gelir esnekliği,
 δ_i : i kategorisindeki gelirlerin özel tüketim esnekliği,
 β_j : j kategorisindeki harcamaların milli gelir esnekliği.

Potansiyel Hasıla:

HP Metodu ile hesaplanan potansiyel hasıla kullanılmıştır.

Gelirler:

Devresel hareket gösteren vergi gelirleri 3 kategoriye ayrılmıştır. Bu kategoriler; gelir vergisi, kurumlar vergisi ve dolaylı vergilerdir.

Gelir vergisinin konjonktürel gelişmelere karşı duyarlılığı, vergilemeye konu olan gelir türlerinin niteliğinden etkilenmektedir. Dolayısıyla hesaplamalar yapılırken, gelir vergisi matrahı içindeki ücretler gibi konjonktürel gelişmelere karşı duyarlılığı az olan kalemler ayrıştırılmıştır.

Dolaylı vergilerin konjonktürel gelişmelere karşı duyarlılığı hesaplanırken, GSYH’nın potansiyel GSYH ile olan ilişkisi (Y^P / Y) yerine tüketimin potansiyel özel tüketimle olan ilişkisi (C^P / C) dikkate alınmıştır.

Yapısal gelirler hesaplanırken, konjonktürel gelişmeye karşı hassas olan, KİT’lerden elde edilen gelirler, vergi cezaları, değerli kağıt satış gelirleri, GSM işletmelerinden alınan hazine payları gibi vergi dışı gelirler

ekonomik gelişmelere duyarlı olarak kabul edilmiştir.

Ekonomik gelişmelere karşı daha az hassas olan servet vergileri konjoktüre duyarsız olarak kabul edilmiştir.

Fonların vergi gelirlerinin tamamı konjoktüre duyarlı olarak kabul edilmiştir. Gelir vergisi, kurumlar vergisi ve dolaylı vergi dağılımı yapılırken genel bütçeden yapılan aktarmalar esas alınmıştır.

Mahalli idarelerin vergi gelirlerinin ekonomik gelişmelere karşı duyarlılığı belirlenirken, başta emlak vergisi olmak üzere konjoktürel gelişmelerden daha az etkilenen kalemler ayıklanmıştır. Yıllara göre farklılık göstermekle birlikte, vergi gelirlerinin önemli bir bölümü konjoktüre duyarlı olarak alınmıştır. Dolaysız vergilerin büyük bir kısmı ekonomik gelişmelere karşı duyarsız olarak kabul edilmiş, yapısal denge hesabında konjoktüreden etkilenen vergiler dolaylı vergiler olarak gösterilmiştir.

Döner sermaye vergi gelirlerinin tamamı konjoktüre duyarlı olarak alınmıştır.

Ağırlıklı olarak kanunla verilen görevlerin ifasını içermekte olan mahalli idare vergi dışı gelirlerinin küçük bir bölümünün konjoktürel gelişmelere karşı duyarlı olduğu varsayılmıştır.

Döner sermaye faktör gelirlerinin sadece yüzde 10'luk bölümünün, mahalli idarelerin ise yıllara göre değişmekle birlikte yüzde 10 ila 20'lik bölümünün konjoktürel gelişmelere karşı duyarlı olduğu varsayılmıştır. Mahalli idarelerde teşebbüs mülkiyet gelirlerinin önemli bir kısmı doğal tekel hizmetini kapsadığı için konjoktürel gelişmelere daha az duyarlı kabul edilmiştir.

Sosyal güvenlik dengesinde, emekli sandığının prim gelirleri dışındaki sosyal fonların tamamının; işsizlik sigortasının ise prim gelirlerinin tamamının konjoktüre duyarlı olduğu varsayılmıştır.

İşsizlik sigortası dengesinde faiz gelirlerinin konjoktüre karşı duyarlı olduğu, diğer faktör gelirlerinin ise duyarlı olmadığı varsayılmıştır.

Başta özelleştirme olmak üzere bir defalık gelirler fiili ve yapısal denge hesabında kapsamamıştır.

Gelir esneklikleri hesaplanırken, dolaylı vergilerin esnekliği birim esneklik olarak kabul edilmiştir. Öte yandan, diğer gelir esneklikleri en küçük kareler yöntemi yardımıyla hesaplanmıştır.

Harcamalar:

Bütçe harcamaları, devresel hareketlere duyarlı olan ve olmayan harcamalar olmak üzere iki kategoride sınıflandırılmıştır. Devresel hareketlere duyarlı olan harcamalar, yeşil kart ödemeleri, görev zararları, tarımsal destekleme ödemelerinin bir bölümü, risk hesabı gibi kalemleri kapsamaktadır. Diğer taraftan, devresel hareketlerden etkilenmeyen harcamalar ise yatırım, personel, sermaye transferleri, faiz harcamaları gibi diğer kalemleri kapsamaktadır.

Mahalli idare transfer harcamaları içinde yer alan hanehalkına yapılan transferler, şirketlerin sermaye artırımları gibi kalemlerin konjoktürel gelişmelere duyarlı olduğu varsayılmıştır.

Kentsel altyapı ihtiyacının sürekli ve büyük olması mahalli idare yatırım harcamalarındaki artışların ekonomik gelişmelere karşı duyarlılıktan ziyade finansman imkanlarına bağlı olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, yatırım harcamalarının sadece dörtte birinin gelirdeki artışla paralel olarak konjoktürel olarak duyarlı olduğu varsayılmıştır.

Mahalli idarelerin personel dışı cari harcamalarının, yıllara göre değişmekle birlikte, küçük bir bölümünün konjoktürel gelişmelerden etkilendiği varsayılmıştır.

İşsizlik sigortası dengesinde eğitim giderlerinin konjoktüre karşı duyarlı olduğu, eğitim giderleri dışındaki diğer cari harcamaların ise duyarlı olmadığı varsayılmıştır.

Başta sigorta ödemeleri olmak üzere, işsizlik sigortasının transfer harcamalarının tamamının konjoktüre karşı duyarlı olduğu varsayılmıştır.

Fon dengesinde, SYDTF tarafından yapılan transferlerin büyük bir bölümünün konjoktüre karşı duyarlı olduğu, geri kalan cari transferlerin ise duyarlı olmadığı varsayılmıştır.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının ve döner sermayeli işletmelerin harcamalarının konjoktürel gelişmelere karşı duyarlı olmadığı kabul edilerek hesaplamalar yapılmıştır.

Devresel hareketlere duyarlı olan harcamaların milli gelir esneklikleri ise en küçük kareler yöntemi kullanılarak hesaplanmıştır.

Devresel Genel Devlet Dengesi:

Fiili genel devlet dengesinin yapısal genel devlet dengesinden farkı devresel genel devlet dengesi olarak tanımlanmaktadır:

$$b^{**} = b - b^{*}$$

b^{**} : devresel genel devlet dengesi (milli gelire oran olarak),

b : fiili genel devlet dengesi (milli gelire oran olarak),

b^{*} : yapısal genel devlet dengesi (potansiyel milli gelire oran olarak).

3.1.4. Kamu Borç Yönetimi

3.1.4.1. Borç Yönetimi ve Borçlanma Limitine İlişkin Kurumsal Sorumluluklar

Hazine Müsteşarlığı, borç yönetimini Nisan 2002 tarihinde yayımlanan 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanununun beşinci maddesi uyarınca belirlenen borçlanma limiti çerçevesinde yürütmektedir.

Söz konusu kanunda kamu borç ve risk yönetiminin ilkeleri:

- Makroekonomik dengeleri gözeterek para ve maliye politikaları ile uyumlu, sürdürülebilir, saydam ve hesap verilebilir bir borçlanma politikası izlenmesi,
- Finansman ihtiyaçlarının, iç ve dış piyasa koşulları ve maliyet unsurları göz önüne alınarak makul risk düzeyi çerçevesinde, orta ve uzun vadede mümkün olan en uygun maliyetle karşılanması olarak belirlenmiştir.

Net borçlanma limiti, mali yıl içinde, ilgili yılın bütçe kanununda belirtilen başlangıç ödenekleri toplamı ile tahmin edilen gelirler arasındaki fark miktarı olarak tanımlanmaktadır. Kanunun aynı maddesi çerçevesinde borç yönetiminin ihtiyaçları ve gelişimi dikkate alınarak net borçlanma limiti yıl içinde yüzde beşe kadar artırılabilir. Bu miktarın da yeterli olmadığı durumlarda, ilave yüzde beş oranında bir tutar, ancak Hazine Müsteşarlığının görüşü ve Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla artırılabilir.

2002 yılından bu yana, Hazinenin varlık ve yükümlülüklerini etkin bir şekilde yönetmek ve oluşabilecek risklerin zamanında ve doğru tespitinin yapılarak gerekli önlemlerin alınabilmesini sağlamak amacıyla piyasa, kredi ve operasyonel risk yönetimi alanlarında çalışmalar yapılmaktadır¹⁰.

Operasyonel risk yönetimi çerçevesinde, borç yönetimi kapsamında karşılaşılabilecek risklerin olası risklerin olabilirlik ve etki düzeyleri analiz edilerek iç kontrolün oluşturulmasına yönelik kritik iş süreçleri belirlenmekte ve çeşitli acil durum senaryoları ile iş sürekliliğinin sağlanmasına yönelik yeni çalışmalar sürdürülmektedir.

Bu çalışmaların etkinliğini ve işlevselliğini arttırmak amacıyla, gerek günlük uygulamalarda karşılaşılabilecek risklerle ilgili kayıtların yer aldığı durum bildirimlerinin izlenmesi gerekse risklerin dinamik olarak değerlendirilmesine yardımcı olunması için internet tabanlı Operasyonel Risk Yönetimi Bilgi Sistemi (ORYBS) kullanılmaktadır.

Bunlara ilaveten, 2011 yılında AB'nin bir kuruluşu olan TAIEX'ten (Technical Assistance Information Exchange Instrument) talep edilen Borç Yönetimi Ofislerinde İç Kontrol Alanında İş Süreçleri Yönetimi konulu Çalıştay, 26-29 Eylül 2011 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Söz konusu Çalıştayda İngiltere ve Fransa'nın iç kontrol ve iş süreçleri yönetimi alanlarındaki deneyimleri paylaşarak Hazine Müsteşarlığında yapılan çalışmalara katkı sağlanmıştır.

3.1.4.2. Borç Yönetim Stratejisi

Para ve maliye politikaları ile uyumlu, sürdürülebilir, saydam ve hesap verilebilir borçlanma politikaları kapsamında, makul risk seviyesinde orta ve uzun vadede en uygun maliyet hedefine ulaşılabilmesini teminen 2003 yılından bu yana stratejik ölçüt uygulaması sürdürülmektedir. Maliyet ve risk hesaplamalarına bağlı olarak, kamu borcunun karşı karşıya olduğu temel riskler olan likidite, kur ve faiz oranı risklerini en etkin şekilde yönetmek üzere tespit edilen stratejik ölçütler kapsamında 2011 yılında:

- Nakit iç borçlanmanın ağırlıklı olarak TL cinsinden yapılması,

¹⁰ Piyasa ve kredi riski yönetimine ilişkin çalışmalar hakkında detaylı bilgiler Hazine Müsteşarlığının 2008 ve 2009 yıllarındaki Yıllık Kamu Borç Yönetimi Raporlarında yer almaktadır.

- TL cinsi borçlanmanın ağırlıklı olarak sabit faizli enstrümanlarla yapılarak, gelecek 12 ayda faizi yenilenecek senetlerin payının azaltılması,
- Ortalama vadenin piyasa koşulları elverdiği ölçüde uzatılarak, vadesine 12 aydan az kalmış senetlerin payının azaltılması,
- Nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla güçlü rezerv tutulması

hususları borçlanma politikasının ana unsurları olarak uygulanmaktadır. Önümüzdeki dönemde de risk ve maliyet hedefleri çerçevesinde stratejik ölçütlere uygun borçlanma stratejilerinin izlenmesine devam edilecektir.

Devlet iç borçlanma senetlerinin (DİBS) yatırımcı tabanının genişletilmesi ile DİBS'lerin ihracında ve ikincil piyasalarda etkinliğin sağlanmasına yönelik politikaların devam ettirilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda, Piyasa Yapıcılığı Sistemi uygulaması sürdürülecektir. Ayrıca, perakende satış kapsamında bireylere doğrudan DİBS satışına ilişkin yapılan çalışmalara devam edilecektir. Diğer taraftan, sağlıklı bir verim eğrisinin oluşturulması ve DİBS'lerde likiditenin sağlanmasına yönelik olarak ölçüt senet uygulamasının devam ettirilmesi planlanmaktadır.

Borç yönetiminde şeffaflığın sürdürülmesi kapsamında, önümüzdeki dönemde de yıllık finansman programının, üç aylık iç borçlanma stratejisinin ve borç bilgilerinin düzenli olarak kamuoyuna duyurulmasına devam edilecektir. Yıllık finansman gereğinin büyük kısmını oluşturan iç borç servisine ilişkin olarak, mevcut itfaların daha düzenli hale getirilmesi amacıyla ve stratejik ölçütlerle uyumlu olmak üzere, aktif borç yönetimi araçları olarak mevcut durumda uygulanan geri alım ve değişim işlemlerine devam edilmesi öngörülmektedir.

3.1.4.3. Kamu Borç Stoku

3.1.4.3.1. Mevcut Durum

Uygulanmakta olan ekonomik program, mali disiplin ve etkin borçlanma stratejileri sonucunda AB tanımlı genel devlet nominal borç stokunda 2002 yılından bu yana önemli iyileşmeler gözlenmiş; AB tanımlı genel devlet nominal borç stokunun GSYH'ya oranı, 2002 yılındaki yüzde 74 seviyesinden 2010 yılı sonunda yüzde 42,2 seviyesine gerilemiştir.

Tablo 3.5: AB Tanımlı Genel Devlet Nominal Borç Stoku

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
AB Genel Devlet Nominal Borç Stoku	74,0	67,7	59,6	52,7	46,5	39,9	40,0	46,1	42,2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Tablo 3.6: Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku

(GSYH'ya Oran, Yüzde)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İç Borç Stoku	42,8	42,7	40,2	37,7	33,2	30,3	28,9	34,6	32,0
Dış Borç Stoku	26,5	19,4	16,5	13,4	12,3	9,3	11,1	11,7	10,9
Toplam	69,2	62,2	56,6	51,1	45,5	39,6	40,0	46,3	42,9

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

2006 yılı sonunda 345,1 milyar TL olan merkezi yönetim toplam borç stoku, 2011 yılı Ekim ayı sonunda 511,1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla stokun yüzde 72'si iç borçlardan oluşurken, dış borçların payı yüzde 28'dir. Borçlanma stratejilerinin bir sonucu olarak TL cinsi borçlanmanın ağırlık kazanması neticesinde, TL cinsinden borç stokunun toplam stok içindeki payı, söz konusu dönemde yüzde 71,1 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılı Ekim ayı sonunda döviz cinsinden ve dövize endeksli borçların payı 2006 yılı sonuna göre yaklaşık 8 puan azalarak yüzde 28,9, aynı dönemde sabit faizli borçların payı ise 5 puan artarak yüzde 59 olmuştur.

Tablo 3.7: Merkezi Yönetim Borç Stokunun Döviz ve Faiz Yapısı

	2006		2007		2008		2009		2010		2011 Ekim	
	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%	Milyon TL	%
GENEL TOPLAM	345.050	100,0	333.485	100,0	380.321	100,0	441.508	100,0	473.561	100,0	511.091	100,0
Sabit	186.335	54,0	186.018	55,8	216.735	57,0	235.948	53,4	265.251	56,0	301.739	59,0
Değişken	158.715	46,0	147.468	44,2	163.586	43,0	205.561	46,6	208.310	44,0	209.352	41,0
TL Cinsinden	216.800	62,8	229.168	68,7	251.836	66,2	312.837	70,9	347.347	73,3	363.601	71,1
Sabit	111.457	32,3	116.993	35,1	126.271	33,2	144.891	32,8	170.322	36,0	189.008	37,0
Değişken	105.343	30,5	112.175	33,6	125.566	33,0	167.945	38,0	177.025	37,4	174.593	34,2
Döviz	128.251	37,2	104.317	31,3	128.485	33,8	128.672	29,1	126.214	26,7	147.491	28,9
Döviz Cinsinden	126.569	36,7	103.106	30,9	127.721	33,6	128.672	29,1	126.214	26,7	147.491	28,9
Sabit	74.879	21,7	69.024	20,7	90.465	23,8	91.056	20,6	94.929	20,0	112.731	22,1
Değişken	51.690	15,0	34.082	10,2	37.256	9,8	37.615	8,5	31.285	6,6	34.759	6,8
Dövizde Endeksli	1.681	0,5	1.211	0,4	764	0,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Sabit	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Değişken	1.681	0,5	1.211	0,4	764	0,2	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Toplam İç Borç Stoku	251.470	100,0	255.310	100,0	274.827	100,0	330.005	100,0	352.841	100,0	367.953	100,0
Toplam Sabit	121.053	48,1	128.148	50,2	140.614	51,2	155.076	47,0	175.740	49,8	193.274	52,5
Toplam Değişken	130.417	51,9	127.162	49,8	134.213	48,8	174.928	53,0	177.101	50,2	174.679	47,5
TL Cinsinden	216.800	86,2	229.168	89,8	251.836	91,6	312.837	94,8	347.347	98,4	363.601	98,8
Sabit	111.457	44,3	116.993	45,8	126.271	45,9	144.891	43,9	170.322	48,3	189.008	51,4
Değişken	87.565	34,8	89.694	35,1	103.880	37,8	130.287	39,5	123.994	35,1	111.614	30,3
TUFE'ye endeksli	17.778	7,1	22.481	8,8	21.686	7,9	37.658	11,4	53.031	15,0	62.979	17,1
Döviz Cinsinden	32.989	13,1	24.931	9,8	22.227	8,1	17.168	5,2	5.495	1,6	4.352	1,3
Sabit	9.596	3,8	11.155	4,4	14.344	5,2	10.185	3,1	5.418	1,5	4.266	1,2
Değişken	23.393	9,3	13.776	5,4	7.884	2,9	6.983	2,1	76	0,0	86	0,0
Dövizde Endeksli	1.681	0,7	1.211	0,5	764	0,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Sabit	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Değişken	1.681	0,7	1.211	0,5	764	0,3	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Dış Borç Stoku	93.580	100,0	78.175	100,0	105.494	100,0	111.504	100,0	120.720	100,0	143.138	100,0
USD	49.236	52,6	43.310	55,4	57.303	54,3	59.894	53,7	66.196	54,8	76.392	53,4
JPY	3.062	3,3	2.701	3,5	4.774	4,5	4.849	4,3	6.415	5,1	11.783	8,2
EUR	25.451	27,2	23.253	29,7	29.593	28,1	31.728	28,5	36.172	30,0	44.631	31,2
SDR	15.130	16,2	8.327	10,7	12.965	12,3	14.224	12,8	11.012	9,1	9.243	6,5
Diğer	700	0,7	584	0,7	858	0,8	809	0,7	924	0,7	1.089	0,8
Dış Borç Stoku	93.580	100,0	78.175	100,0	105.494	100,0	111.504	100,0	120.720	100,0	143.138	100,0
Sabit	65.282	69,8	57.869	74,0	76.121	72,2	80.871	72,5	89.511	74,1	108.465	75,8
Değişken	28.298	30,2	20.306	26,0	29.373	27,8	30.632	27,5	31.208	25,9	34.673	24,2

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Merkezi yönetim iç borç stoku, 2010 yılı sonu itibarıyla, 2009 yılına göre yaklaşık 22,8 milyar TL artarak 352,8 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla da 368 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Söz konusu stokun GSYH'ya oranına bakıldığında ise 2009 yılındaki yüzde 34,6 seviyesinden 2010 yılında yüzde 32 seviyesine gerilediği görülmektedir.

TL cinsinden borç stokunun toplam iç borç stoku içindeki payı, yıllar itibarıyla artış eğilimini sürdürerek 2009 yıl sonu seviyesi olan yüzde 94,8'den 2010 yılı sonunda yüzde 98,4 seviyesine yükselmiştir. 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla söz konusu oran 98,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Merkezi yönetim dış borç stoku 2011 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 143,1 milyar TL seviyesindedir. Dış borç stokunun faiz kompozisyonuna bakıldığında, sabit faizli borçların

ağırlığının 2006 yılından bu yana artış eğiliminde olduğu ve 2011 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 2006 yılına göre 6,0 puanlık artışla yüzde 75,8 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca stokun döviz kompozisyonu incelendiğinde, son dönemde avro cinsi borçların payında artış gerçekleştiği görülmektedir. Bu çerçevede, 2006 yılı sonunda toplam dış borç stoku içerisindeki payı yüzde 27,2 olan avro cinsi borçların payı 2011 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla yüzde 31,2 seviyesine yükselmiştir.

2001 yılında kamu bankalarına görev zararı ve sermaye ilavesi için ihraç edilen senetlerle, bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma çalışmaları doğrultusunda ihraç edilen senetler 2010 yılı itibarıyla itfa edilmiş olup, stok tutarları sıfırlanmıştır. 2011 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla kamu kesimine olan borçların merkezi yönetim iç borç stoku içerisindeki payı yüzde 16,3 olurken, piyasaya olan borçların payı ise yüzde 83,7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.8: Alacaklılara Göre Merkezi Yönetim İç Borç Stoku

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 Ekim	2006	2007	2008	2009	2010	2011 Ekim
	Milyar TL						İç Borç Stoku İçindeki Payı, Yüzde					
Toplam	251,5	255,3	274,8	330,0	352,8	368,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kamu	71,4	66,9	65,8	60,9	51,4	60,1	28,4	26,2	23,9	18,5	14,6	16,3
Merkez Bankası	17,8	16,0	13,0	8,0	-	-	7,1	6,3	4,7	2,4	-	-
Kamu Bankaları	19,9	15,8	10,1	5,6	-	-	7,9	6,2	3,7	1,7	-	-
TMSF	4,5	3,8	3,1	2,3	2,3	2,3	1,8	1,5	1,1	0,7	0,7	0,6
TCMB (IMF Kredisi)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Diğer Kamu	29,3	31,3	39,6	45,0	49,1	57,8	11,6	12,3	14,4	13,6	13,9	15,7
Piyasa*	180,1	188,4	209,1	269,1	301,4	307,9	71,6	73,8	76,1	81,5	85,4	83,7

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

(*) İmar Bankası mevduatları için TMSF'ye ihraç edilen senetler piyasa içerisinde gösterilmiştir.

Merkezi yönetim iç borç stokunun ortalama vadeye kalan süresi 2009 sonunda 24,4 ay iken 2010 yılı sonunda 31 aya yükselmiş, 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla da 32,3 ay olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, 2009 yılı sonunda 14,4 ay olan nakit dışı iç borç stokunun ortalama vadeye kalan süresi, 2010 yılında yüklü miktarda nakit dışı senedin stoktan çıkması nedeniyle 2010 yılı sonunda 40,4 ay ve 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla 30,3 ay olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemler için, nakit iç borç stokunun ortalama vadeye kalan süresi ise 25 aydan, 30,9 aya ve 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla da 32,3 aya yükselmiştir.

Tablo 3.9: Merkezi Yönetim İç Borç Stokunun Vade Yapısı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011 Ekim
	Stokun Vadeye Kalan Ortalama Süresi (Ay)					
Nakit Senetler	22,3	25,7	24,4	25,0	30,9	32,3
Nakit Dışı Senetler	32,0	25,7	19,8	14,4	40,4	30,3
Toplam	24,0	25,7	23,9	24,4	31,0	32,3

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Merkezi yönetim dış borç stokunun vadeye kalan ortalama süresi ve vadeye kalan süresi, 2010 yıl sonuna göre artarak 2011 yılı Ekim ayı sonunda sırasıyla 9 yıl ve 10,8 yıl olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.10: Merkezi Yönetim Dış Borç Stokunun Vadeye Kalan Süresi

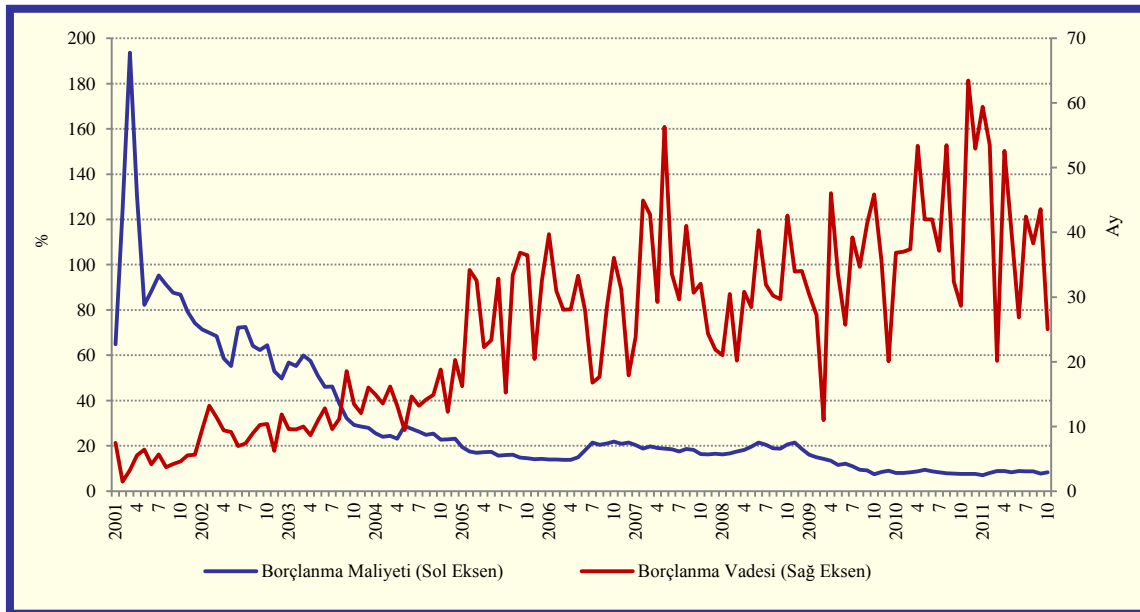
	2010				2011 Ekim			
	Stok		Vadeye Kalan Süre	Vadeye Kalan Ortalama Süre	Stok		Vadeye Kalan Süre	Vadeye Kalan Ortalama Süre
	Milyon Avro	%	Yıl	Yıl	Milyon Avro	%	Yıl	Yıl
Vade Yapısı	57.791	100	10,5	8,8	57.201	100	10,8	9,0
Orta Vade (1-5 yıl)	0	0	0,0	0,0	309	1	4,4	4,0
Uzun Vade (5 yıldan fazla)	57.791	100	10,5	8,8	56.892	99	10,9	9,1
Alacaklıya Göre	57.791	100	10,5	8,8	57.201	100	10,8	9,0
Kredi	24.454	42	10,8	6,7	23.399	41	11,4	7,2
Uluslararası Kuruluşlar	14.628	25	10,2	6,9	13.283	24	11,2	7,8
(IMF Sağlanan Krediler)	4.247	7	2,4	1,1	2.663	5	1,8	0,8
Hükümet Kuruluşları	4.758	8	18,2	9,7	4.698	8	18,2	9,9
Diğer	5.068	9	5,6	3,4	5.418	10	5,9	3,5
Tahvil	33.337	58	10,3	10,3	33.802	59	10,5	10,3
Döviz Kompozisyonu	57.791	100	10,5	8,8	57.201	100	10,8	9,0
USD	32.306	56	10,9	10,2	31.110	54	11,1	10,3
JPY	3.131	5	19,1	10,1	4.799	8	15,9	10,1
EUR	17.653	31	10,2	7,9	18.175	32	10,7	7,9
SDR	4.259	7	2,4	1,1	2.674	5	1,8	0,8
Diğer	442	1	11,4	5,8	444	1	11,7	5,9

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

(*) IMF SDR tahsisatları dahil değildir.

2011 yılı borçlanma gerçekleştirmelerine bakıldığında, 2010 yılında ortalama yüzde 8,1 olarak gerçekleşen TL cinsi kuponsuz borçlanmanın maliyetinin, 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla yüzde 8,2 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

2010 yılında 44,1 ay olan nakit iç borçlanmanın ortalama vadesi, 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla 46,2 ay olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 3.4: Hazine Borçlanmasının Ortalama Vadesi ve Maliyeti

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

3.1.4.3.2. Koşullu Yükümlülükler

Hazine Müsteşarlığı kamu iktisadi teşebbüsleri özel hukuk hükümlerine tabi olmakla beraber sermayelerinin yüzde 50'sinden fazlası kamuya ait olan kuruluşlar, fonlar, kamu bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları, büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve bunlara bağlı kuruluşlar ile sair yerel yönetim kuruluşları ve 5018 sayılı Kanunun II/B sayılı cetvelinde yer alan idarelerin yatırım finansman maliyetlerini asgari seviyede tutmak, büyümenin sürdürülebilirliğini sağlamak ve yıllara sari yatırımların fon ihtiyacını karşılamak gibi amaçlara yönelik olarak bahse konu kuruluşlar tarafından sağlanacak dış finansman imkanlarına yönelik geri ödeme garantisi sağlamaktadır. Bu kapsamda, söz konusu kuruluşlar tarafından yalnızca dış piyasadan sağlanacak olan finansman imkanlarına Hazine Müsteşarlığı tarafından garanti sağlanmakta olup, iç piyasadan sağlanacak finansman imkanına herhangi bir garanti sağlanması söz konusu değildir. Ayrıca, Yap-İşlet-Devret, Yap-İşlet, İşletme Hakkı Devri ve benzeri finansman modelleri kapsamında, ilgili kanun hükümlerine dayanmak ve bunlarla sınırlı olmak üzere, Hazine Müsteşarlığı tarafından yatırım garantisi sağlanmaktadır.

Mali açıdan kötü durumda bulunan kuruluşların garantili borçlarının ödemeleri ve yatırım garantileri kapsamındaki yükümlülüklerinin Hazine tarafından karşılanması olasılığı açık koşullu yükümlülüklerin önemli bir bölümünü teşkil etmektedir.

Hazine Müsteşarlığının karşı karşıya olduğu koşullu yükümlülüklerin yönetiminin güçlendirilmesi amacıyla, 1 Ocak 2007'den itibaren kuruluşların Hazine ile borç-alacak ilişkisini ve mali tablolarını dikkate alan İçsel Kredi Derecelendirme Modeli kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, koşullu yükümlülüklerden kaynaklanan risklerin azaltılması amacıyla kullanılan Hazine garantili imkan ve dış borcun ikrazı limiti, garanti ve ikraz ücretleri ve kısmi garanti oranı uygulamaları kuruluşlardan beklenen kayıp esas alınarak ve söz konusu model kullanılarak hesaplanmaktadır. Bu bağlamda beklenen kayıp; kuruluşların mali yetersizlikleri nedeni ile üstlenim talebinde bulunmaları veya Hazine'ye olan diğer yükümlülüklerini yerine getirememeleri durumunda oluşacak maliyete ilişkin beklentiyi ifade etmektedir.

Bu çerçevede, 4749 sayılı Kanun kapsamında sağlanacak olan geri ödeme garantisi, yatırım garantisi ve ikraz edilecek dış borcu kapsayan limit her yıl bütçe kanunu ile belirlenmektedir. 4749 sayılı Kanun kapsamında sağlanacak Hazine garantili imkan için uygulanacak limit 2005 yılında 2 milyar dolar, 2006 ve 2007 yıllarında 3 milyar dolar, 2008 yılında ise 2 milyar dolar olarak belirlenmiştir. 2009 yılından itibaren garanti sağlanacak imkanın yanı sıra, ikrazen kullanılacak dış finansman da bu limit kapsamına alınmış ve 2009 yılı için 4 milyar dolar olarak belirlenen söz konusu limit 2010 ve 2011 yılları için 3 milyar dolar olarak tespit edilmiştir.

4749 sayılı Kanun kapsamında garantili imkan sağlanması halinde garanti edilen tutarın yüzde birine kadar ilgili kuruluştan ücret tahsil edilmektedir. Diğer yandan, 4749 sayılı Kanunda 2008 yılında yapılan değişiklikle birlikte ikrazen dış finansman kullanılması durumunda da ikraz edilen dış borç tutarının yüzde birine kadar ilgili kuruluştan ücret tahsil edilmektedir. Kısmi garanti oranı uygulamasında ise uluslararası ve bölgesel kuruluşlar ile yabancı ülkelerin Resmi İhracat Sigorta Kuruluşlarından (ECA) sağlanan ihracat kredileri haricindeki krediler için toplam yükümlülüğün yüzde 95'ine kadar garanti sağlanabilmektedir.

3.1.4.3.3. Geri Ödeme Garantisi

Genel bütçe kapsamı dışındaki kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım finansman maliyetlerini asgari düzeyde tutmak ve fon akışı sağlamak amacıyla kullanılan Hazine geri ödeme garantileri borç stoku, 2010 yılı sonu itibarıyla 7,5 milyar dolar seviyesinden 2011 yılı ikinci çeyrek itibarıyla 8,4 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Kamu bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarına sağlanan Hazine garantilerindeki artış stok seviyesinin yükselmesinde etkili olmuştur.

Söz konusu dönemde Hazine garantili borç stoku seviyesinde yükselme olmasına rağmen, 2010 yılı sonu itibarıyla yüzde 9,2 olan üstlenim oranı 2011 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla yüzde 8,3 seviyesine düşmüştür.

Orta vadede Hazine garantili dış borç stoku ödeme projeksiyonu incelendiğinde ise, ödeme tutarlarının kredi kullanımlarındaki artışa paralel olarak yükseliş gösterdiği görülmektedir.

Tablo 3.11: Hazine Garantili Dış Borç Servisi Projeksiyonu*

	(Milyon Avro)		
	Anapara	Faiz	Toplam
2012	438	117	555
2013	454	105	559
2014	511	93	603
2015+	3.830	469	4.299

(*) Kullanım bazında; Eylül 2010 itibarıyla, geçici.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

3.1.4.3.4. Yatırım Garantileri

Geri ödeme garantileri dışında Hazine Müsteşarlığının enerji ve altyapı sektörlerine sağlamış olduğu yatırım garantileri de bulunmaktadır. Söz konusu koşullu yükümlülükler kapsamında bir belediyeye mali durumun yetersiz olması nedeniyle su bedeli ödeme yükümlülüğü için 1999 yılından başlanmak üzere 2011 yılı Ekim ayı itibarıyla 1,9 milyar dolar tutarında üstlenimde bulunulmuştur.

3.1.4.3.5. Hazine Alacakları

Hazine alacak stokunun 2011 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla dağılımı mahalli idareler için yüzde 56,9, KİT'ler için yüzde 25,4 ve diğer alacaklar için yüzde 17,7 olarak gerçekleşmiştir.

Alacaklar kapsamında gerçekleşen tahsilatların kaynaklarına göre dağılımında yüzde 82,1 ile kuruluşların nakit olarak yaptıkları ödemeler ilk sırada yer almaktadır. Belediyelerden, Maliye Bakanlığı tarafından vergi gelir paylarından yapılan kesintiler yoluyla yapılan tahsilatlar, bu dönemdeki tahsilatların yüzde 15,8'ini, İller Bankası tarafından vergi gelir paylarından yapılan kesintilerden oluşan tahsilatlar bu dönemdeki tahsilatların yüzde 0,7'sini kapsamaktadır. 6183 sayılı Kanun kapsamında yapılan tahsilatlar ise, bu dönemde yapılan tahsilatların yüzde 1,2'si kadardır. Ayrıca bu dönemde toplam tahsilatın 0,2'si başka bir kurumdan aktarılan ödeme şeklinde olmuştur.

3.1.4.3.6. Risk Hesabı

Hazine garantileri kapsamında Hazine Müsteşarlığı tarafından ödenen tutarların nakit ve borç yönetiminde yol açtığı aksaklıkların giderilmesi amacıyla, 2003 yılında Merkez Bankası nezdinde Risk Hesabı oluşturulmuştur. Söz konusu hesaba geri dönüşlerin yeterli olması nedeniyle 2009 yılından bu yana hesabın diğer bir gelir kalemi olan bütçe ödeneği kalemi kullanılmamıştır.

3.1.4.3.7. 2011-2014 Dönemi Genel Devlet Brüt Borç Stoku Tahmini

2002 yılından bu yana izlenen disiplinli maliye politikaları, sağlanan güven ve istikrar ortamı ile gerçekleşen yüksek büyüme sonucu genel devlet nominal borç stokunun GSYH'ya oranı önemli ölçüde düşmüştür. Bununla birlikte, küresel krizle birlikte yaşanan ekonomik daralma ve bütçe açığındaki artışın etkisiyle, genel devlet nominal borç stoku 2009 yılında bir miktar artış göstererek yüzde 46,1 olarak gerçekleşmiş, ancak alınan önlemler ve uygulanan ekonomik program çerçevesinde 2010 yıl sonu itibarıyla tekrar düşüş trendini yakalayarak yüzde 42,2 oranında gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, OVP kapsamında söz konusu stok oranının 2011-2014 döneminde düşüş trendine devam etmesi ve 2014 yılı sonunda yüzde 32 seviyesine ineceği öngörülmektedir.

Tablo 3.12: Genel Devlet Borç Stoku Tahminleri

	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
	2010	2011	2012	2013	2014
	Gerçekleşme	Tahmin			
AB Tanımlı Genel Devlet Brüt Borç Stoku	42,2	39,8	37,0	35,0	32,0

Kaynak: Orta Vadeli Program (2012-2014)

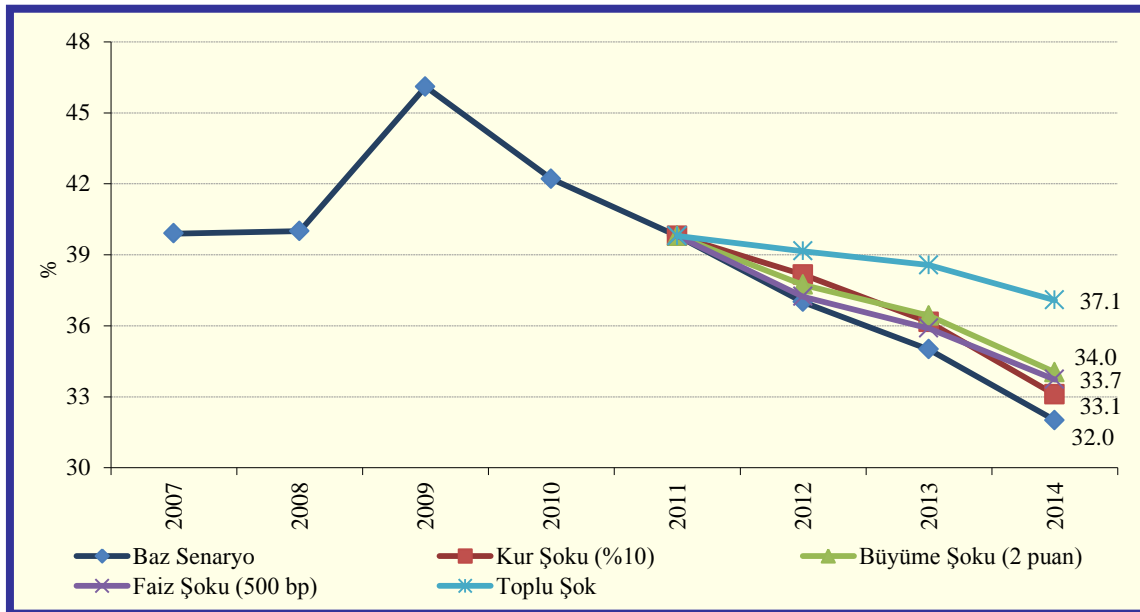
3.1.5. Yapısal Reformların Bütçe Üzerindeki Etkileri

5763 sayılı Kanunla düzenlenen, 2008 yılı Mayıs ayından itibaren, belirli şartları taşıyan ve hizmet akdiyle çalışan genç veya kadın işçiler için sosyal güvenlik primleri işveren payının beş yıl süreyle azalan oranlarda İşsizlik Sigortası Fonu tarafından karşılanmasına ilişkin teşvikten yararlanma süresi, 5838 sayılı Kanunla bir yıl uzatılmıştır. 6111 sayılı Kanunla, 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu kapsamındaki istihdam teşvikleri genişletilmiş, 31 Aralık 2015 tarihine kadar özel sektör işverenlerince işe alınan ve fiilen çalıştırılanların; işe alındıkları tarihten önceki son altı ay içinde çalışmamış olmaları, işyerinin mevcut istihdam sayısına ek olarak yeni istihdam şeklinde işe alınmaları halinde prime esas kazançları üzerinden hesaplanan sigorta primlerinin işveren hisselerine ait tutarının İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanması düzenlenmiştir. Bu kapsamda işe alındıkları tarihten itibaren Kanunda belirtilen koşullara göre 18-29 yaş arasında olan erkekler ile 18 yaşından büyük kadınlara 54 aya kadar; 29 yaşından büyük erkeklere ise 30 aya kadar söz konusu teşvikten faydalanma imkanı getirilmiştir. Ayrıca, çalışmakta iken mesleki yeterlilik belgesi alanlar veya mesleki ve teknik eğitim veren orta veya yükseköğretimi bitirenlerin de 18 aya kadar söz konusu teşvik hükümlerinden yararlanabilmesi düzenlenmiştir. Bununla birlikte, 4447 sayılı Kanun kapsamındaki istihdam teşviklerinden diğer kanunlarda düzenlenen istihdam teşvikleriyle birlikte yararlanılabileceği imkanı getirilmiştir. 5763 sayılı Kanunla düzenlenen, hizmet akdiyle çalışanların malullük, yaşlılık ve ölüm primlerinden işveren hissesine isabet eden 5 puanlık kısmın Hazine tarafından karşılanmasına ilişkin teşvikin sosyal güvenlik dengelerine 2011, 2012 ve 2013 yılları için GSYH'ya oran olarak sırasıyla, yüzde 0,37, yüzde 0,38 ve yüzde 0,40 seviyesinde yük getirmesi beklenmektedir.

3.2. Duyarlılık Analizi

Kamu borç ve risk yönetimi uygulamalarında 2002 yılından bu yana, makroekonomik dengeler gözetilerek para ve maliye politikaları ile uyumlu, sürdürülebilir, saydam ve hesap verilebilir bir borçlanma politikası izlenmektedir. 2002-2008 döneminde uygulanan sıkı maliye politikaları ve 2003 yılından başlayarak hayata geçirilen stratejik ölçüt uygulamaları; kurlar, reel faizler ve büyümeye ilişkin olumsuz şokların orta ve uzun vadede kamu borç stoku üzerindeki etkilerini önemli ölçüde sınırlandırmış ve stokun yapısını şoklara karşı daha dayanıklı bir hale getirmiştir. Borç stokunun çeşitli makroekonomik şoklar karşısında 2012-2014 döneminde nasıl bir seyir izleyeceğine ilişkin sürdürülebilirlik analizleri ise aşağıda yer almaktadır. Şekil 3.5'te, ele alınan senaryolar altında orta vadede AB Tanımlı Kamu Brüt Borç Stoku/GSYH oranlarının seyri görülmektedir.

Şekil 3.5: Sürdürülebilirlik Senaryoları

Yapılan senaryo analizlerinde, döviz kuru, reel büyüme ve piyasa faiz oranlarına çeşitli şoklar uygulanarak borç stokunun bu şoklara karşı tepkisi ölçülmeye çalışılmaktadır. Analiz kapsamında, kur şokunun büyüklüğü geçmiş senelere kıyasla artırılarak yüzde 10 olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede yapılan senaryolarda döviz kurlarının her yıl baz senaryonun yüzde 10 üstünde gerçekleşmesi, reel büyümenin her yıl baz senaryonun 2 puan altında gerçekleşmesi, reel faizlerin her yıl baz senaryonun 500 baz puan üstünde gerçekleşmesinin borç stoku üzerindeki etkileri ayrı ayrı ve toplu şekilde ele alınmıştır. Yukarıda belirtilen senaryolar incelendiğinde, borç stokunun 2014 yılında baz senaryoya göre döviz kuru şoku altında 1,1 puan; reel faiz şoku altında 1,7 puan, büyüme şoku altında ise 2 puan yukarıda gerçekleşebileceği değerlendirilmektedir. Tüm şokların bir arada ele alındığı toplu şok senaryosunda ise, borç stokunun 2014 yılında baz senaryonun 5,1 puan üzerine çıkabileceği öngörülmektedir. Diğer taraftan, 2010 yılına kıyasla daha yüksek oranda bir kur şoku senaryosu esas alınmasına rağmen, toplu şok senaryosu 2014 yılı borç stoku/GSYH oranında baz senaryodan geçen yıl ile aynı seviyede sapsmaya neden olmuştur. Bu durum kamu borç stokunun dışsal şoklara karşı duyarlılığının 2010 yılına kıyasla azaldığını göstermektedir. Aynı zamanda söz konusu olumsuz şokların bir arada gerçekleştiği toplu şok senaryosu altında dahi borç stoku/GSYH oranının orta vadede düşüş eğilimini sürdürmesi öngörülmektedir.

3.3. Kamu Maliyesi Riskleri

2012-2014 döneminde, kamu maliyesine ilişkin olarak ortaya konulan hedeflere ulaşılmasına engel teşkil edebilecek temel riskler aşağıda özetlenmektedir.

- Büyüme hızının öngörülenin altında gerçekleşmesi durumunda, merkezi yönetim bütçesi gelir performansının ve istihdam artışı parametresinin olumsuz yönde etkilenerek finansman ihtiyacının artması ihtimali bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi prim tahsilatlarının öngörülenin altında kalması, sağlık harcamalarının disipline edilememesi durumunda, sosyal güvenlik kuruluşlarına merkezi yönetim bütçesinden yapılacak transferlerin artması sonucunu doğuracaktır.
- Maktu vergi ve harçların güncellenmemesi durumunda gelir performansı olumsuz yönde etkilenecektir.
- Özelleştirme performansının düşük kalması kamu kaynaklarının öngörülen düzeyin altında gerçekleşmesine yol açacaktır.
- İstihdamın öngörülen düzeyde artmaması durumunda, İşsizlik Sigortası Fonundan yararlananların sayısı artacak ve İşsizlik Sigortası Fonu dengesinin bir miktar bozulması söz konusu olabilecektir.
- Enflasyonun öngörülen düzeyin üzerinde gerçekleşmesi durumunda kamu çalışanlarına enflasyon farkı verilmesi söz konusu olacaktır.
- Memur maaş zamlarının memur sendikalarıyla yapılacak olan toplu sözleşme sonucu belirlenecek olması nedeniyle, personel giderlerinin tahminlerin üzerinde gerçekleşmesi ihtimali bulunmaktadır.
- Mevcut kamu borç stokunun piyasa riskine olan duyarlılığı geçmiş yıllara kıyasla önemli ölçüde azalmış olmakla birlikte, piyasalarda oluşabilecek aşırı oynaklıklar söz konusu stoku olumsuz yönde etkileyebilecektir.

3.4. Kamu Maliyesinin Kalitesi

2010 yılında kaydedilen yüksek büyüme performansı 2011 yılında da devam etmiş, harcama politikalarının mali disipline riayet edilerek uygulanması ve elde edilen ilave gelirler sonucunda kamu mali dengelerinde önemli iyileşme görülmüştür. Söz konusu performansın kalıcı hale getirebilmesi için kamu kaynaklarının potansiyel büyümeyi destekler şekilde kullanılması ve kamu maliye politikasının özel sektör temelli bir büyüme perspektifine paralel bir şekilde kurgulanması önem arz etmektedir.

2011 yılında olduğu gibi 2012 yılında da Özelleştirme Fonu nakit fazlası ve İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinin belirli bir oranı GAP ve diğer bölgesel kalkınma projeleri kapsamında

kullanılacaktır. 5921 sayılı Kanunla değiştirilen 4447 sayılı Kanunun geçici altıncı maddesi uyarınca, İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinden GAP Eylem Planı ile diğer ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik yatırımlarda kullanılmak üzere yapılacak aktarma tutarlarının hesabında kullanılacak oran, 2012 yılında 2011 yılında olduğu gibi 1/4 olarak uygulanacaktır. Bu kapsamda, 2010-2012 döneminde GAP Eylem Planı ile diğer ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik yatırımlarda harcanılmak üzere toplam 14,5 milyar TL kaynak kullanılacaktır.

2011 yılında, yüksek büyümenin ve bazı kamu alacaklarına sağlanan ödeme kolaylıklarının gelir performansını olumlu etkilemesi ile yeniden yapılandırmanın sosyal güvenlik açık finansmanını azaltması neticesinde oluşan mali alanın bir kısmı merkezi yönetim bütçesi sermaye giderleri kapsamında kullanılmıştır. 2012-2014 döneminde, finansman imkanları göz önünde bulundurularak sürdürülebilir bir baza çekilen sermaye giderlerinin GSYH'ya oran olarak ortalama yüzde 2 düzeyinde olması beklenmektedir.

GAP Eylem Planının Sosyal Gelişiminin Sağlanması bileşeni altında beşeri sermayenin geliştirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin sağlanması ihtiyacını etkin bir şekilde karşılamak üzere 2008 yılında GAP illerinde uygulamaya konulan Sosyal Destek Programı (SODES), 2010 yılında DAP illerini de içerecek şekilde genişletilmiştir. Söz konusu program kapsamında 2011-2014 döneminde toplam 881 milyon TL'lik kaynak kullanılacağı öngörülmektedir. Buna ilave olarak, yerel kalkınma potansiyelini harekete geçirmek amacıyla tasarlanan ve 2010 sonu itibarıyla kuruluş süreci tamamlanan 26 kalkınma ajansına merkezi yönetim bütçesinden 2012 yılında 450 milyon TL kaynak ayrılması öngörülmüştür. Kalkınma ajanslarının yürütecekleri faaliyetler kapsamında 2011-2014 dönemi için kullanılacak toplam kaynak 1,9 milyar TL olarak öngörülmüştür.

5350 ve 5615 sayılı Kanunlarla teşvik sisteminde yapılan düzenlemeler sonucunda, kalkınmada öncelikli yörelere ilişkin teşvik kapsamı genişletilmiş ve teşviklerden yararlanma koşulları iyileştirilmiştir. Bununla birlikte, bölgesel, sektörel ve proje bazlı yeni bir teşvik modeli geliştirilmiş ve bunun gereği olarak yeni yatırımlar için indirimli kurumlar vergisi uygulanmasına ve yatırım yeri olarak Hazineye ait gayrimenkullere irtifak hakkı tesisine imkan veren bir yasal düzenleme yapılmıştır. Ayrıca, tekstil sektöründe faaliyette bulunan işletmelerin, üretim tesislerini Bakanlar Kurulunca belirlenecek illere taşımalarının vergi avantajı yoluyla desteklenmesine yönelik yasal düzenleme yapılmıştır. 5084 sayılı Kanunun sigorta primi işveren hissesi teşvikine ilişkin maddelerinin uygulama süresi de 2012 yılı sonuna kadar uzatılmıştır. Bu bağlamda, merkezi yönetim bütçesinden cari transfer harcaması olarak gerçekleştirilen Hazine teşvik ödemeleri çerçevesinde 2011-2014 döneminde toplam 2,7 milyar TL harcama yapılacağı öngörülmektedir.

Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından yönlendirilen Ar-Ge teşvikleri kapsamında 2011 yılında 800 milyon TL, 2012-2014 döneminde ise toplam 2,5 milyar TL harcama yapılması öngörülmüştür. Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi suretiyle verimliliği ve rekabetçiliği yüksek bir ekonomik ortam yaratılması amacıyla 5746 sayılı Kanun kabul edilmiş 2023 yılına kadar uygulanmak üzere yürürlüğe konulmuştur. Söz konusu Kanunla 2004 yılından itibaren Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisi Kanunları uyarınca mükelleflere tanınmış olan Ar-Ge harcamalarının yüzde 40'ını matrahlarından indirme imkanı yüzde 100'e çıkarılmıştır. Kanunda ayrıca, Ar-Ge personeline yönelik gelir vergisi stopajı desteği ile sigorta primi desteği verilmesi ve yenilikçi fikirlere tekno-girişim sermayesi desteği verilmesi öngörülmüştür.

KOBİ'lerin finansman imkanlarına daha kolay ulaşmalarının sağlanması amacıyla hazırlanan 2009/15197 sayılı Kredi Garanti Kurumlarına Sağlanacak Hazine Desteğine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Karar 15 Temmuz 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu karar uyarınca kredi garanti kurumlarına bir milyar Türk Lirasına kadar destek sağlanması kararlaştırılmıştır. Bu düzenlemenin ardından Hazine Müsteşarlığı tarafından destek verilecek ilk kredi garanti kurumu KGF olarak belirlenmiştir. Diğer taraftan, KOBİ'ler için başvuru koşullarının kolaylaştırılması, gemi inşa ve gemi işletmeciliği alanında faaliyet gösteren şirketlerin finansman sıkıntısının giderilebilmesi ve yararlanıcıların maliyetlerinin düşürülebilmesi amacıyla, 2010 ve son olarak 2011 yılı içerisinde, söz konusu kararda bir takım değişikliklerle sistemin daha aktif bir şekilde işlemesine yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 2011 yılı Temmuz ayında yapılan değişiklik ile birlikte sistemden faydalanma süresi 2013 yılına kadar uzatılmıştır. Söz

konusu desteğin işlerlik kazandığı 2009 yılı Temmuz ayı ile 2011 yılı Kasım ayı arasındaki dönemde, 1031 KOBİ'ye toplam 593,7 milyon TL tutarında kredi açılmıştır.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tarafından kullanılan destekler kapsamında 2012-2014 döneminde 747 milyon TL harcama yapılması öngörülmektedir.

Yerel idarelerin içme suyu, kanalizasyon ve yol gibi mahalli müşterek ihtiyaçların karşılanması amacıyla geliştirilen ve 2005 yılından bu yana yürütülmekte olan Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesine (KÖY-DES) 2012-2014 döneminde de devam edilecektir. Bu kapsamda, söz konusu proje için 2012-2014 döneminde 1,7 milyar TL kaynak ayrılması programlanmıştır. Belediyelerin acil nitelikli olan ancak finansmanında zorluk yaşanan içme suyu ve kanalizasyon projelerine kaynak sağlanması amacıyla Su ve Kanalizasyon Altyapı Projesi (SUKAP) adı altında bir program başlatılmıştır. 2012-2014 döneminde SUKAP kapsamında 1,6 milyar TL harcama yapılması programlanmıştır.

3.5. Kamu Maliyesinin Kurumsal Özellikleri

Kamu mali yönetiminde son dönemde kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen bazı temel düzenleme ve uygulamalar aşağıda sunulmaktadır.

3.5.1. Sayıştay Kanunu

Kamuda hesap verme sorumluluğu ve mali saydamlık esasları çerçevesinde, kamu idarelerinin etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak çalışması ve kamu kaynaklarının öngörülen amaç, hedef, kanunlar ve diğer hukuki düzenlemelere uygun olarak elde edilmesi, muhafaza edilmesi ve kullanılması için Türkiye Büyük Millet Meclisi adına yapılacak denetimleri, sorumluların hesap ve işlemlerinin kesin hükme bağlanmasını ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmak üzere Sayıştay'ın kuruluşunu, işleyişini, denetim ve hesap yargılaması usullerini, mensuplarının niteliklerini ve atanmalarını, ödev ve yetkilerini, haklarını ve yükümlülüklerini ve diğer özlük işlerini, Başkan ve üyelerinin seçim ve teminatını düzenlemek amacıyla hazırlanan 6085 sayılı Sayıştay Kanunu 19 Aralık 2010 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sayıştay Kanunu çerçevesinde, Sayıştay'ın AB uygulamaları ve uluslararası denetim standartları ile uyumlu bir denetim yapması için gerekli ikincil düzenlemelere yönelik çalışmalar devam etmektedir.

3.5.2. Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu

Kamu idarelerinin mali yönetim ve kontrol alanındaki nitelikli personel kapasitelerini artırmak amacıyla ikincisi gerçekleştirilen Mali Hizmetler Uzman Yardımcılığı Özel Yarışma Sınavı yerleştirme sonuçlarına göre 319 adet mali hizmetler uzman yardımcısı kamu idarelerine yerleştirilmiştir.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile getirilen yeni mali yönetim ve kontrol sisteminin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik olarak kamu idarelerine yol göstermek amacıyla hazırlanan Mali Yönetim ve Kontrol Rehberi Taslağına yönelik kamu idarelerinin görüş ve önerilerinin alınması süreci devam etmektedir. Ayrıca, konuyla ilgili olarak hazırlanan Mali Yönetim ve Kontrol Merkezi Uyumlaştırma Birimi El Kitabının geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Türkiye'de Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Sisteminin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi Sözleşmesinde öngörülen tüm faaliyetler başarıyla gerçekleştirilmiştir. Söz konusu proje kapsamında pilot kamu idarelerinin üst düzey yöneticileri için Kurumsal Yönetişim, İç Kontrol ve Risk Yönetimi konularında seminerler düzenlenmiştir.

Kamu İç Kontrol Standartlarına Uyum Eylem Planı Rehberi çerçevesinde, kamu idareleri hazırlanmış oldukları eylem planlarını Maliye Bakanlığına göndermiştir. Söz konusu eylem planları incelenerek değerlendirme sonuçları Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü'nün internet sayfasında yayımlanmıştır.

5018 sayılı Kanunda yapılması planlanan değişikliklere ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar hariç olmak üzere 5018 sayılı Kanunun iç denetimle ilgili hükümlerine tabi olan genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinde Kasım 2011 itibarıyla 763 iç denetçi görev yapmaktadır. 2010 ve 2011 yıllarında İç Denetim Koordinasyon Kurulu tarafından 3 aylık iç denetim eğitimi programına alınıp, yapılan sertifika sınavında başarılı olarak kamu iç denetçi sertifikası almaya hak kazananların toplam sayısı ise 189 olarak gerçekleşmiştir. 18 Eylül 2011 tarihinde yapılan İç Denetçi Aday Belirleme Sınavında başarılı olan toplam 100 iç denetçi adayının ise, Aralık 2011 itibarıyla 3 aylık iç denetim eğitimine alınmaları planlanmaktadır.

2011 yılı içerisinde; 16 Haziran 2011 tarihli ve 27966 sayılı Resmi Gazetede İç Denetçi Adayları Belirleme, Eğitim ve Sertifika Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik yayımlanarak, iç denetçi aday belirleme sınavı ve iç denetim eğitim programının içeriği yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca, 16 Ağustos 2011 tarihli ve 28027 sayılı Resmi Gazetede Kamu İç Denetim Standartları, 15 Ekim 2011 tarihli ve 28085 sayılı Resmi Gazetede de İç Denetim Kalite Güvence ve Geliştirme Programı yayımlanarak bu alandaki mevcut gelişmeler iç denetim mevzuatı kapsamına alınmıştır.

4. YAPISAL REFORMLAR

4.1. Reel Sektör

4.1.1. Özelleştirme

2010 yılında satış/devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 3,1 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2011 yılı Kasım ayı itibarıyla 341 milyon dolar seviyesinde özelleştirme yapılmıştır. Bu dönemdeki belli başlı özelleştirmeler içinde EÜAŞ'a ait bazı akarsu santralleri, Sümer Holding Mazıdağı Fosfat Tesisleri ve çeşitli kuruluşlara ait taşınmazlar yer almaktadır.

Sekiz elektrik dağıtım şirketinin (Aras, Vangölü, Boğaziçi, Trakya, Dicle, İstanbul Anadolu Yakası, Toroslar, Akdeniz), bazı akarsu santrallerinin, TCDD İskenderun Limanının, Türkiye Şeker Fabrikalarının (Portföy B ve C) ve Doğusan A.Ş. ile Acıpayam Selüloz A.Ş.'deki kamu paylarının da içinde bulunduğu onay/sözleşme aşamasında bulunan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 9,7 milyar dolardır.

2011 yılında (Kasım ayı sonu itibarıyla) devir-teslimi gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları Tablo 4.1'de gösterilmektedir.

Tablo 4.1: 2011 Yılında Tamamlanan Özelleştirme İşlemleri

Kuruluş	Özelleştirme İşlemi	Satış Bedeli (Dolar)
Bayburt, Çemişgezek, Girlevik Akarsu Santralleri	İşletme Hakkı Devri	29.050.000
Bünyan, Çamardı, Pınarbaşı, Sızır Akarsu Sant.	İşletme Hakkı Devri	69.700.000
Dereköy, Cerrah, Suuçtu Akarsu Santralleri	İşletme Hakkı Devri	6.600.000
Çağ , Otluca, Uludere Akarsu Santralleri	İşletme Hakkı Devri	40.800.000
Adilcevaz, Ahlat, Malazgirt, Sönmez Akarsu Sant.	İşletme Hakkı Devri	6.350.000
Değirmendere, Karaçay, Kuzuculu Akarsu Sant.	İşletme Hakkı Devri	7.020.000
Turunçova-Finike Akarsu Santralleri	İşletme Hakkı Devri	2.760.000
Besni, Derme, Erkenek, Kernek Akarsu Santralleri	İşletme Hakkı Devri	13.800.000
Kayadibi Akarsu Santrali	İşletme Hakkı Devri	7.644.000
Sümer Holding - Mazıdağı Fosfat Tesisleri	Tesis/Varlık Satışı	28.000.000
Diğer	Çeşitli Varlık ve Tesis Satış ve Devri	129.120.751
Toplam		340.844.751

İhalesi tamamlanmış olan Aras Elektrik Dağıtım Şirketi ile Doğusan A.Ş. ve Acıpayam Selüloz A.Ş.'deki kamu paylarının satış/devir işlemlerinin tamamlanması beklenmektedir. Bunların yanında; EÜAŞ'a ait bazı akarsu santrallerinin, elektrik dağıtım şirketlerinin (Vangölü, Boğaziçi, Trakya, Dicle, İstanbul Anadolu Yakası, Toroslar, Akdeniz) ve TCDD İskenderun Limanının satış/devir onayı ve sözleşme aşamalarının tamamlanması beklenmektedir. TCDD'ye ait İzmir ve Derince limanlarının özelleştirme ihalesinin yapılması amacıyla imar planı çalışmaları sürdürülmektedir. 2012 yılında EÜAŞ'a ait termik santrallerden bir kısmının özelleştirme çalışmalarına başlanması öngörülmektedir.

Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye ait Portföy-B içerisinde yer alan Malatya, Erzincan, Elazığ ve Elbistan Şeker Fabrikaları ile Portföy-C içerisinde yer alan Kastamonu, Kırşehir, Turhal, Yozgat, Çorum ve Çarşamba Şeker Fabrikalarının özelleştirme ihalesi tamamlanmış olup, süreç onay aşamasındadır.

Karayolları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda olan bazı otoyol ve köprülerin işletme haklarının verilmesi yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla ihale ilanı verilmiştir. Ayrıca, Başkent Doğalgaz Dağıtım A.Ş.'nin yüzde 80 oranındaki hissesinin özelleştirilmesi için ihale duyurusu yapılmıştır.

4.1.2. Rekabet Hukuku ve Politikaları

Türkiye'deki antitröst mevzuatına ilişkin hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilmiş bulunan kanun tasarısı genel kurul gündemine alınmayı beklemektedir. Düzenleyici etki analizinin bir parçası olan ve düzenlemelerin mümkün olduğunca az rekabet kısıtı yaratacak şekilde hazırlanmasına olanak sağlayan rekabetçi etki değerlendirmesi konusunda bir rehber hazırlama çalışmaları devam etmektedir.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun yedinci maddesine göre hukuki geçerlilik kazanabilmesi için Rekabet Kuruluna bildirilerek izin alınması gereken birleşme ve devralmalar ile bu işlemlerin bildirimine ilişkin usul ve esasları tespit ve ilan etmek amacıyla 2010/4 sayılı Rekabet Kurulundan İzin Alınması Gereken Birleşme ve Devralmalar Hakkında Tebliğ çıkarılmıştır. Tebliğ ile teşebbüsler için hukuki belirliliğin artırılması amacıyla, pazar payı eşiğinden vazgeçilerek ciro esaslı bildirim eşiği sistemine geçilmiştir.

Rekabet Kurumu ile Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu arasında işbirliği protokolü imzalanmıştır. Protokol, tarafların elektronik haberleşme sektöründe rekabet ortamının tesisine, geliştirilmesine ve korunmasına yönelik yetki ve görev alanlarına giren konuların karşılıklı işbirliği içinde ele alınmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeyi, ilgili mevzuat ve kavramların yorumlanmasında müşterek bir tutum sergilenmesi ve karşılıklı işbirliği ile bilgi aktarımına yönelik kararlar alınmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Devlet desteklerinin Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki anlaşmalara uygun olarak düzenlenmesini ve ilgili mercilere bildirimini sağlamak üzere ilke ve esasların belirlenerek desteklerin izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları tespit etmek amacıyla yürürlüğe giren 6015 sayılı Kanun uyarınca Devlet Desteklerini İzleme ve Denetleme Kurulu ile Kurul'un sekretarya hizmetlerini yürütecek olan Devlet Destekleri Genel Müdürlüğü teşekkül etmiş ve bu suretle devlet destekleri otoritesi fiilen çalışmalarına başlamıştır. Kanunun uygulamasına ilişkin yönetmelik tasarıları hazırlanmakta olup, 30 Haziran 2013 tarihine kadar yayımlanarak yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Bu tarihten sonra Kanunda öngörülen görevler otorite tarafından yürütülmeye başlanacaktır.

4.1.3. Yatırım Ortamının İyileştirilmesi

2001 yılından bu yana sürdürülmekte olan yatırım ortamının iyileştirilmesi çalışmaları çerçevesinde gerçekleştirilen çeşitli düzenlemelerle iş ortamının iyileştirilmesinde önemli mesafe alınmış ve yatırımlarda artış kaydedilmiştir. Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Koordinasyon Kurulu (YOİKK) çalışmaları devam etmektedir.

Yargı sürecinin hızlanması, yatırımcılar için büyük önem arz eden tahkimin ülkemizde yaygınlaştırılması ve tahkim kültürünün yerleştirilmesine yönelik düzenlemeleri içeren Hukuk Muhakemeleri Kanunu 4 Şubat 2011 tarihli ve 27836 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Sanayi kuruluşlarının ambalaj atıklarının belediye ve/veya anlaşmalı lisanslı toplama-ayırma tesislerine bedelsiz verilmesi yükümlülüğünün kaldırmasını sağlayan Ambalaj Atıkları Kontrolü Yönetmeliği değişikliği 24 Ağustos 2011 tarihli ve 28035 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Sanayi ve ticaret sektörlerindeki verilerin bütünsel, sistematik ve birbiriyle uyumlu bir biçimde toplanması, güncellenmesi ve sunulmasını mümkün kılarak, piyasadaki yatırımcıların ve diğer kullanıcıların daha doğru karar vermelerine katkı sağlayabilecek bir girişimci bilgi sisteminin geliştirilmesi çalışmalarına Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda devam edilmektedir.

Yeni uluslararası maddi hukuk kuralları ve hukuk rejimlerinin ortaya çıkması, çok taraflı uluslararası ticaretin ve elektronik ticaretin gelişmesi, sorumluluk hukukundaki gelişmeler ile AB müktesebatını ve Ticaret Kanununu etkileyen yeni çıkan diğer kanunlarla uyum sağlanması ihtiyacı karşısında yenilenen Türk Ticaret Kanunu, 14 Şubat 2011 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Türk Ticaret Kanununun yürürlük ve uygulama şeklini ortaya koyan Kanun da

aynı tarihte yayımlanmıştır. Türk Ticaret Kanununda, başlıca ticari işletme ve esnaf tanımı, ticaret şirketleri, ölçeklerine göre şirketler, fikri mülkiyet hakları, elektronik işlemler, taşınma işleri, kıymetli evraklar ve menkul kıymetler, deniz ticareti, sigorta hukuku, tüketiciyi aydınlatma gibi alanlarda yeni düzenlemeler getirilmiştir. Yenilenen Türk Ticaret Kanunu; ikincil mevzuatı ve diğer hazırlıklarının tamamlanmasını müteakip büyük ölçüde 1 Temmuz 2012 tarihinde, bütünüyle ise 1 Ocak 2013 tarihinde yürürlüğe girecektir.

Borçlar hukuku ve özellikle sözleşmeler hukuku alanında meydana gelen gelişmeler ile günümüzün sosyal ve ekonomik koşulları göz önünde tutularak hazırlanan yeni Türk Borçlar Kanunu TBMM Genel Kurulunda kabul edilerek 4 Şubat 2011 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Türk Borçlar Kanununun yürürlük ve uygulama şeklini ortaya koyan Kanun da aynı tarihte yayımlanmıştır. 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe girecek olan Kanun ile günümüz iş yapma şekillerine uyum açısından hukuki altyapının geliştirilmesi ve dolayısıyla Borçlar Kanununun günümüz itibarıyla toplumsal, sınai, ekonomik ve teknik gelişmelere cevap verecek bir yapıya kavuşturulması hedeflenmiştir. Nitekim, günlük ve ticari hayatta alacak-borç ilişkileri modern hukuk normları çerçevesinde, anlaşılabilir bir dille düzenlenmekte ve ticari işlemlerde elektronik imza ve internet kullanımı gibi güncel teknolojik gelişmeler yaygınlaştırılmaktadır. Bu düzenleme ile Borçlar Kanunu ile yeni Ticaret Kanunu arasında uyum artırılarak yatırım ortamının iyileştirilmesi amaçlanmaktadır.

4.1.4. Kamu Hizmetleri ve Şebeke Endüstrileri

4.1.4.1. Enerji

Enerji piyasasının serbestleştirilmesi yönündeki çalışmalar 2011 yılında da sürdürülmüştür. Elektrik özelleştirmelerinden beklenen faydalar; verimli işletmeyle maliyetlerin düşürülerek tüketicilere yansıtılması, yüksek kayıp-kaçak oranlarının düşürülmesi, tahakkuk ve tahsilat oranlarının yükseltilerek sektörün finansman yapısının güçlendirilmesi, arz güvenliğinin sağlanmasında özel sektörün katkısının artırılması ve yenileme-genişleme yatırımlarının özel sektör tarafından yapılmasıdır.

Türkiye'nin elektrik sektöründe 2000'li yılların başından itibaren başlatılan serbestleştirme girişimlerinde önemli bir aşamaya gelinmiştir. 2010 yılında, Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) tarafından işletilen ve toplam kurulu gücü 142 MW olan 52 adet küçük hidroelektrik santralin özelleştirme ihalelerine çıkmıştır. Bu santraller işletme hakkı devri yöntemiyle özelleştirilmek üzere 19 gruba ayrılmıştır. İhale sonrasında 18'inin satışı 26 Ağustos 2010 tarihli Özelleştirme Yüksek Kurulu Kararı ile onaylanmıştır. 2011'de bahse konu 18 gruptan 8'inin devir sözleşmesi imzalanmıştır. Diğer grupların devir sözleşmelerinin imzalanmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Elektrik dağıtım sektöründeki özelleştirmelerde 2011'de beklenildiği ölçüde bir gelişme sağlanamamıştır. 2010'da ihalesi yapılan 3 elektrik dağıtım şirketinden ikisi (Çamlıbel ve Uludağ EDAŞ) 2010, biri (Fırat EDAŞ) ise 2011 yılında devredilmiştir. Buna karşılık 2010'da ihalesi tamamlanan 8 EDAŞ'ın (Vangölü, Boğaziçi, Trakya, Gediz, Dicle, İstanbul Anadolu Yakası, Akdeniz ve Toroslar) ve daha önce ihalesi Danıştay 13. Dairesi'nin 20 Mart 2009 tarihli kararıyla durdurulan Aras EDAŞ'ın devir işlemleri henüz tamamlanamamıştır. 1998'de özelleştirilen, ancak işlemi 2000'de mahkemeye taşınan Göksu EDAŞ ise 2011 başında özel sektöre devredilmiştir. Böylece daha önce yapılan devirlerle birlikte TEDAŞ'ın elindeki 20 dağıtım şirketinden 11'inin özelleştirmesi tamamlanmıştır. Kalan 9 EDAŞ'ın devri ile ilgili çalışmalar halen sürdürülmektedir.

Kanun uyarınca doğal gaz ithalatının özel sektöre devri amacıyla, kamu doğal gaz şirketi BOTAŞ tarafından yapılan ihale sonucunda 4 şirketin toplam 4 milyar m^3 'lük doğal gaz sözleşmesi devrine ilişkin teklifi uygun bulunmuştur. Devir şartlarının tamamlanması ve EPDK'nın ithalat lisansını vermesini müteakip 250 milyon kontrat m^3 /yıl gazın ithaline 19 Aralık 2007'de, 750 milyon kontrat m^3 /yıl gazın ithaline 3 Ocak 2009'da, 3 milyar kontrat m^3 /yıl gazın ithaline 1 Nisan 2009'da başlanmıştır. BOTAŞ tarafından 6 milyar metreküp gazın kontrat devri için 2011 yılında yapılan ihale, tekliflerin satıcı firma onayının alınmamasından dolayı geçersiz hale gelmesi sebebiyle iptal edilmiştir. Diğer taraftan, Mayıs 2009 tarihinde özel

sektör tarafından ilk defa spot LNG ithalatına başlanmıştır. 2010 ve 2011’de spot LNG alımları sürdürülmüştür.

4.1.4.2. Telekomünikasyon

2000 yılında yürürlüğe giren 4502 sayılı Kanunla Türkiye’de telekomünikasyon sektöründe serbestleşme sürecinin önu açılmış ve sektörü düzenlemek üzere bağımsız otorite olarak Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)¹¹ kurulmuştur. Diğer taraftan, aynı Kanun uyarınca, Türk Telekomun sabit telekomünikasyon hizmetleri alanında sahip olduğu tekel hakları 2004 yılı başında sona ermiş ve sektör rekabete açılmıştır.

BTK, 2000 yılından bu yana, sektöre ilişkin ikincil düzenlemeleri tamamlamış ve çok sayıda yeni işletmeciyi yetkilendirmiştir. Bu işletmecilerin hizmet sunabilmesi açısından yerleşik işletmeci ile makul şartlarda arabağlantı yapabilmeleri ve yerleşik işletmecinin kontrolündeki bazı altyapılara erişebilmeleri zorunludur. Bu amaca yönelik olarak, ilgili piyasalar ve bu piyasalarda etkin piyasa gücüne sahip işletmeciler belirlenmiş olup söz konusu işletmeciler referans erişim ve arabağlantı teklifleri hazırlayarak BTK’ya göndermekte, Kurumun onayının ardından bu teklifler yayınlanmaktadır. Yerleşik işletmeci ve GSM işletmecilerinin standart arabağlantı referans ücret tarifeleri, uygulanma tarihleri itibarıyla, aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.2: Standart Arabağlantı Referans Ücret Tarifeleri (Vergiler Hariç)

Uygulanma Tarihi	Türk Telekomünikasyon A.Ş. Şebekesinde Çağrı Başlatma ve Sonlandırma Ücretleri (Kr/dk)			GSM Şebekelerinde Çağrı Sonlandırma Ücretleri (Kr/dk)		
	Yerel	Alan İçi	Alan Dışı	Turkcell	Vodafone	Avea
01.01.2007	-	2,00	3,7	14,0	15,2	17,5
01.03.2007	-	1,89	3,0	13,6	14,5	16,7
01.04.2008	-	1,71	2,7	9,1	9,5	11,2
01.05.2009	1,39	1,71	2,7	6,55	6,75	7,75
01.04.2010	1,39	1,71	2,24	3,13	3,23	3,7

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

Geçtiğimiz dönem içerisinde etkin piyasa gücüne sahip işletmecilerin, özellikle de mobil işletmecilerin arabağlantı ücretlerinde önemli oranda indirim yapılmıştır (Tablo 4.2). Ayrıca, Türk Telekomünikasyon A.Ş., 2011 yılı Temmuz ayında BTK’nın verdiği karar gereği, 2011 yılı Ağustos ayında güncellediği referans arabağlantı teklifinde toptan hat kiralama hizmetine de yer vermiştir. Toptan hat kiralama ücretleri Tablo 4.3’te gösterilmiştir. Türk Telekomünikasyon A.Ş.’nin kendi sistemlerinde yapması gerekli hazırlıkların tamamlanmasının ardından, toptan hat kiralama hizmetinin 2012 yılından itibaren sunulmaya başlanması hedeflenmektedir.

Tablo 4.3: Toptan Hat Kiralama Ücret Tarifesi (Vergiler Hariç)

Uygulanma Tarihi	Türk Telekomünikasyon A.Ş. Toptan Hat Kiralama Ücret Tarifeleri					
	Aktivasyon Ücreti (TL)			Hat Kullanım Ücreti (TL/Ay)		
	PSTN	ISDN BA	ISDN PA	PSTN	ISDN BA	ISDN PA
2011	5,64	11,28	1.629,32	9,48	18,96	284,40

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

Türk Telekomünikasyon A.Ş. referans yerel ağa erişim ve veri akış erişimi tekliflerini 2011 yılı Ağustos ayında güncellemiştir. Son 4 yıl itibarıyla yerel ağa erişim ücretleri aşağıdaki Tablo 4.4’te gösterilmiştir.

¹¹ 10 Kasım 2008 tarihinde yürürlüğe giren 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu, Telekomünikasyon Kurumunun adı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu olarak değiştirilmiştir.

Tablo 4.4: Yerel Ağa Erişim Ücret Tarifeleri

Uygulanma Tarihi	Türk Telekomünikasyon A.Ş. Yerel Ağa Ayrıştırılmış Paylaşımlı Erişim Ücret Tarifeleri	
	Abone Devresi Tesis Ücreti (TL)	Abone Devresi Kullanım Ücreti (TL/Ay)
2008	110,0	5,75
2009	74,0	5,75
2010	38,6	5,50
2011	38,6	5,49

Kaynak: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu

2011 yılı Haziran ayı itibarıyla alternatif işletmecilerin sabit telefon hizmetleri pazarındaki payı yüzde 6, sabit genişbant hizmetleri pazarındaki payı ise yüzde 16'dır.

4.2.Mali Sektör

4.2.1. Bankacılık Sektörü

Türk Bankacılık Sektörü 2000-2001 krizi sonrasında gerçekleştirdiği yeniden yapılandırmayı, dinamik bir biçimde sürekli hale getirmiş ve küresel krizden az bir oranda etkilenerek çıkmıştır. 2008 ve 2009 yıllarında derin etkilerini gösteren küresel kriz döneminde, Türk bankacılık sektörü tüm sağlamlık göstergelerinde yüksek performans göstermiştir. Bu olumlu hususların yanında mevzuat altyapısı, Türk bankacılığının yüksek büyüme potansiyelini destekleyecek şekilde daha da güçlendirilmiştir. Muhasebe, düzenleme ve denetim standartları geliştirilmiş ve iyi yönetim ilkeleri yaygınlaşmıştır. Modern risk yönetim ilkeleri, daha iyi finansal raporlama standartları ve şeffaflık ilkelerinin öncelikli hale gelmesi, piyasa disiplini kuvvetlendirmiştir. Bunlara ilaveten aşırı risk iştahını sınırlayan ve güçlü sermaye yapısını zorunlu kılan gerçekçi düzenlemeler, Türk bankacılık sektörünün son küresel krizden etkilenmeden yoluna devam etmesini sağlamıştır.

Bankacılık sektörüne yönelik temel alt düzenlemeler önceki yıllarda büyük ölçüde tamamlanmış olduğundan, 2011 yılı düzenlemeleri önceki yıllarda yapılanları tamamlayıcı nitelikte olmuştur. 2011 yılında gerçekleştirilen düzenlemelerle genel olarak yeni ihtiyaçlar ışığında bankaların kurumsal yönetimine, iç sistemlerine, karşılık uygulamalarına, muhasebe kurallarına, faiz oranı riskinin ölçümüne ilişkin mevcut düzenlemelerde değişiklikler yapılması yoluna gidilmiştir.

Basel II'nin Türkiye'de faaliyet gösteren bankalarca uygulanmasına ilişkin çalışmalar Ulusal Program ve AB Müktesebatına Uyum Programı çerçevesinde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından sürdürülmektedir. Basel II düzenleme taslakları sermaye yeterliliği, özkaynak, iç sistemler, kamuya açıklanacak finansal tablolar ile bunlara ilişkin açıklama ve dipnotlar ile derecelendirme kuruluşlarının yetkilendirilmesine ve faaliyetlerine ilişkin konuları kapsamaktadır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 24 Şubat 2011 tarih ve 4099 sayılı Kararı ile, Basel II'nin sermaye yeterliliği ölçümünde kredi riskinin hesaplanmasına ilişkin getirmiş olduğu yeniliklere hem bankaların hem de kredi müşterilerinin sağlıklı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için, 1 Temmuz 2011 tarihinden itibaren bir yıl süre ile mevcut düzenlemelere paralel olarak Basel II düzenleme taslakları kapsamında BDDK'ya raporlama yapılması kararlaştırılmıştır. Basel II dokümanları dikkate alınarak hazırlanan Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik Taslağı ile Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ Taslağı ise paralel uygulama sürecinin sonunda (30 Haziran 2012), Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik Taslağı ve ilgili Tebliğ Taslakları ile birlikte yürürlüğe konulacaktır. 1 Temmuz 2011 - 30 Haziran 2012 tarihleri arasında uygulanacak olan, paralel uygulama olarak da adlandırılabilir bu süreçte bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçümüne ilişkin uygulamalarda ve anılan uygulamalar ile ilgili yaptırımlarda, bahsi geçen taslak hükümleri değil yürürlükteki mevzuat hükümleri esas alınacaktır.

Basel II standartlarının ülkemizde uygulanmasını teminen sermaye ölçümüne ve sermaye standartlarına ilişkin olarak 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı AB Direktifleri esas alınarak hazırlanan düzenleme taslaklarında kredi riskinin ölçümüne ilişkin olarak sadece standart yaklaşıma dayalı ölçüm metodolojisine yer verilmiş olup, içsel derecelendirmeye dayalı ölçüm metodolojisinin ilerleyen dönemlerde hayata geçirilmesi planlanmaktadır.

Basel Bankacılık Denetim Komitesince yayımlanan Bankacılıkta Etkin Denetime İlişkin Temel Prensiplerin yatırım kriterlerine ilişkin 5 numaralı prensibi uyarınca, bankaların yurtiçinde ortaklık kurmaları veya kurulmuş ortaklıklara katılmalarıyla ilgili olarak izin müessesesinin oluşturulması amacıyla Bankaların İzne Tabi İşlemleri ve Dolaylı Pay Sahipliğine İlişkin Yönetmelikte değişiklik yapılmıştır.

Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelikte yapılan değişiklik ile denetim komitesi üyelerinden en az birinin yurtiçinde yerleşik olması, bilgi sistemlerince işlem bazında Tekdüzen Hesap Planına uygun olarak yapılacak kayıtların aynı zamanda Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS) da uygun olması ve doğrudan birincil sistemler üzerinden tutulması, işlem bazlı muhasebeleştirmede toplu muhasebeleştirmeye imkan tanınması, her türlü raporlama ve Yönetmelik hükümleri uyarınca oluşturulacak strateji, politika, uygulama usulü gibi banka içi kurallar ile yönetmelik hükümleri çerçevesinde yapılacak iç yazışmaların Türkçe tutulması hükme bağlanmıştır.

Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelikte yapılan değişiklik ile, birincil sermaye benzeri borçlar, ana sermaye hesabına dahil edilme oranları özelliklerine göre yeniden yapılandırılmış, peşin ödenmiş giderler ana sermayeden indirim kalemi olmaktan çıkarılarak kredi riskine tabi tutulmuş, birincil sermaye benzeri borçların katkı sermayeye dahil edilen kısmı ikincil sermaye benzeri borçlar ile birlikte katkı sermaye hesabında ana sermayenin yüzde 50'si ile sınırlandırılmış ve katkı sermayenin ana sermaye tutarını aşamayacağına ilişkin sınırın olağan dışı durumlarda BDDK'nın izni ile geçici olarak uygulanmamasına imkan tanınmıştır.

Karşılık oranlarında ve kredilerin yeniden yapılandırılması kurallarında yapılan değişiklikler ile küresel krizin ekonomik etkilerinin azaltılması amaçlanmıştır ve TMS'ye uyum sağlamak amacıyla bankaların konsolide finansal tablo hazırlamalarına ilişkin istisnalarda değişiklik yapılmıştır. Ayrıca, son dönemlerde çıkarılan uluslararası muhasebe standartlarına uyumlu finansal raporlama yapılabilmesini teminen bankaların finansal tablo formatlarında değişiklik yapılmıştır.

Haziran 2011'de Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine ücretlendirmeye ilişkin ilke eklenmiştir. BDDK Kurul kararı ile, yerinde denetimde bankalara verilecek derecelendirme notunun belirlenmesinde bankaların kurumsal yönetim ilkelerine uyum düzeylerinin dikkate alınmasına karar verilmiştir. Yerinde denetimde verilen derecelendirme notu, bankaların mevduat sigortası için ödedikleri sigorta primlerinin hesaplanmasında dikkate alınmaktadır. Ayrıca, bu derecelendirme notları, uygulama faaliyetlerinde bankaların durum değerlendirmesinin önemli bir unsurunu teşkil etmektedir.

Öte yandan AB'nin 2006/48/EC sayılı direktifine uygun olacak şekilde bankaların alım-satım işlemleri dışındaki işlemlerinden kaynaklanan faiz oranı riskinin ölçümü ve değerlendirilmesine ilişkin düzenleme çalışmaları tamamlanmıştır. Bankacılık Hesaplarından Kaynaklanan Faiz Oranı Riskinin Standart Şok Yöntemiyle Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 23 Ağustos 2011 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Yönetmelik yürürlüğe girmiş olmakla birlikte, oransal sınırlara uyum 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren zorunlu hale gelecektir.

Sektörde meydana gelebilecek olası bir sistemik riske yönelik acil eylem planı hazırlanması ve riskin yönetilmesine ilişkin olarak Hazine Müsteşarlığı, BDDK, TMSF ve Merkez Bankasının iştirakiyle Finansal İstikrar Komitesi oluşturulmuştur. Bu kurumlar arasında imzalanan Finansal Sisteme İlişkin Sistemik Risk İşbirliği Protokolü kapsamında oluşturulan Sistemik Risk Koordinasyon Komitesi 2010 yılında faaliyetlerine başlamış olup, düzenli olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

BDDK'nın stres testi gerçekleştirme kapasitesini artırmak amacıyla, model bazlı senaryo analizleri geliştirilmiştir. Söz konusu modelin ekonomik büyüme, reel kesim ve dış açık verilerini de içerecek şekilde zenginleştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmektedir.

Dış ilişkiler alanında, diğer ülkelerdeki muadil otoriteler ve uluslararası kuruluşlarla rutin ilişkiler sürdürülürken, 2011 yılında Katar Finans Merkezi Düzenleme Otoritesi, Almanya Federal Finansal Denetim Otoritesi, Hırvatistan Merkez Bankası ve Ürdün Merkez Bankası ile bankacılık denetimi alanında bilgi paylaşımı ve işbirliğine dönük bir mutabakat zabtı imzalanmış ve böylece mutabakat zabtı imzalanmış ülke sayısı 28'e ulaşmıştır.

4.2.2. Sermaye Piyasası

2010 yılı sonu ve 2011 yılında sermaye piyasasında yatırımcıların korunmasını ve istikrarlı ve etkin çalışan bir piyasa oluşturulmasını sağlamak üzere AB direktifleri de dikkate alınarak aşağıdaki gelişmeler kaydedilmiştir:

- Sermaye Piyasası Kanununda Şubat 2011 ve Ekim 2011'de değişiklikler ile; kayden izlenen sermaye piyasası araçlarına ilişkin tedbir, haciz ve benzeri her türlü idari ve adli işlemlerin, Merkezi Kayıt Kuruluşu üyelerince yerine getirileceği düzenlenmiş, kaydileştirme sürecine ilişkin yeni düzenlemeler ihdas edilmiş, Kurul'un teşkilat yapısı, borsalar ve teşkilatlanmış piyasalar hususlarında değişikliğe gidilmiş, döviz, mal, kıymetli maden ve Kurulumuzca belirlenecek diğer varlıkların kaldıraçlı alım satımları düzenlenmiş, kurumsal yönetim ilkelerinin tespiti ve uygulanması konusunda Sermaye Piyasası Kuruluna yetki verilmiştir.
- Payları İMKB'de işlem görmeyen halka açık şirketlerden gerekli büyüklük şartını sağlayanların İMKB'de işlem görebilmesine yönelik gerekli düzenlemeler 2011 yılı içinde yapılmış olup, İMKB düzenlemelerinin yıl sonuna kadar sonuçlanması beklenmektedir.
- Halka açık şirketlerin bölünme işlemlerine ilişkin tebliğ taslağı SPK tarafından kabul edilerek Resmi Gazetede yayınlanmak üzere ilgili Bakanlığa gönderilmiştir.
- Yeni finansal ürünlerin ve mevcut finansal ürünlerin işlem hacimlerinin geliştirilmesi amacıyla özel sektör ve yerel yönetim borçlanma araçlarına işlerlik kazandırılması, yerel yönetim borçlanma araçlarına, finansman bonolarına, türev ürünlerine ve faizsiz finansman araçlarına ilişkin altyapının geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda dolaşımdaki borçlanma araçları tutarı artmış, varantlar piyasada işlem görmeye başlamış, ilk kira sertifikası kayda alınmıştır.
- Menkul kıymetleştirme ve konut finansmanı piyasasına işlerlik kazandırılmasına ilişkin çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda ilk Varlık Teminatlı Menkul Kıymet ihracı gerçekleştirilmiştir.
- Menkul kıymet yatırım ortaklıklarının, gelişen piyasa ortamında ortaya çıkan ihtiyaçlarının karşılanması; kurumsal yönetim uygulamalarına uyum kapasitelerinin güçlendirilmesi ve portföylerinin daha profesyonel bir şekilde yönetilebilmesi ve geliştirilebilmesi amacıyla, kuruluş, halka arz, yönetim ve portföy sınırlamaları ile kamuyu aydınlatmalarına ilişkin esaslar, yeni tebliğ ile yeniden düzenlenmiştir.
- Gayrimenkul yatırım ortaklıklarına ilişkin yapılan tebliğ değişikliği ile portföy tabloları kaldırılarak gayrimenkul yatırım ortaklıklarının portföyleriyle ilgili tüm bilgilerini bundan böyle kamuya açıklanan finansal raporlar aracılığıyla yatırımcılara ulaştırmaları uygulamasına geçilmiştir. Böylece, yatırımcılara portföyde yer alan her bir kalemi daha kapsamlı bir şekilde açıklayan finansal tabloları analiz etmek suretiyle yatırım kararı verme imkanı getirilmektedir.
- Portföy Yönetim Şirketlerine (PYS) ilişkin yapılan tebliğ değişikliği ile PYS'lerin yatırım fonu katılma paylarının alım satımına aracılık edebilmelerine imkan sağlanmış, yatırım fonu paylarının dağıtım kanallarına ilişkin düzenleme altyapısı AB mevzuatına daha uyumlu hale gelmiştir. Ayrıca bu değişiklik ile yatırım fonu

paylarının alım satımı konusunda uzmanlaşan PYS'ler ortaya çıkabilecektir. Yatırım fonlarının, bu konuda uzmanlaşmış PYS'ler tarafından yatırımcılara tanıtılmasının ve pazarlanmasının yatırım fonları piyasasının daha rekabetçi hale gelmesine, yatırımcı tabanının genişlemesine ve fon piyasasının büyümesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca tebliğ değişikliği ile, portföy yönetimine konu edilebilecek finansal varlıklardaki çeşitlilik artırılmıştır.

- Yatırım fonlarına ilişkin yapılan tebliğ değişikliği ile, yeni bir fon türü olan kısa vadeli tahvil ve bono fonu tanımlanmış ve yatırım fonlarının bildirimlerinin Kamuyu Aydınlatma Platformuna gönderilmesi uygulamasına geçilmiştir. Böylece, hem kamuyu aydınlatmanın daha etkin bir şekilde yapılması hem de yatırım fonlarının ilanlarına ilişkin maliyetlerin azaltılması sağlanmıştır.
- Kurumsal Yönetim İlkelerine ilişkin bir tebliğ yayımlanmış, uluslararası gelişmeler de dikkate alınarak revize edilen Kurumsal Yönetim İlkelerine Tebliğ ekinde yer verilmiştir.
- AB fonlarından yararlanılarak Kasım 2010'da başlanan SPK'nın bilgi sistemlerinin denetimi kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik proje 2011 yılı içinde tamamlanmıştır. Söz konusu projenin çıktısı olan rapor temel alınarak konu hakkında düzenleme hazırlama çalışmalarına başlanmıştır.
- Piyasalar arası gözetim açısından, spot piyasada ve vadeli işlem piyasalarındaki işlemlerin eşanlı takibi yapılarak, bu piyasalarda oluşabilecek piyasa bozucu faaliyetlerin önlenmesi konusunda çalışmalara devam edilmektedir.
- Sermaye piyasası mevzuatı uyarınca yapılan gözetim ve denetim faaliyetlerine ilişkin süreçlerin kısaltılması amacıyla, yatırımcıların vekalet bilgisi ve payları Borsada işlem gören şirketler tarafından oluşturulan içsel bilgilere erişimi olan kişiler listesi ve listede oluşacak değişikliklerin Merkezi Kaydi Sistem (MKS) üzerinden takibi sağlanmıştır.
- Halka açık ortaklıklar ve sermaye piyasası kurumlarının finansal tablolarının bağımsız denetimini gerçekleştiren kuruluşlar nezdinde yapılan kalite kontrol çalışmaları artırılmıştır.
- Diğer ülke düzenleyici ve denetleyici otoriteleriyle işbirliği kapsamında 2011 yılında ABD Menkul Kıymet Komisyonu (SEC) ile SPK arasında denetim, düzenleme ve eğitim konularında işbirliğini öngören Düzenleyici Diyalog başlıklı belge imzalanmış, Kırgızistan ve Pakistan'ın menkul kıymet düzenleyici otoriteleri ile ikili mutabakat zaptı imzalanmış, SEC ile ortaklaşa, bölge coğrafyasından katılımcıların da yer aldığı eğitim semineri düzenlenmiştir.
- Uluslararası kuruluşlar nezdinde üstlendiğimiz görevler kapsamında ISEDAK bünyesinde üye ülkelerin düzenleyici otoriteleri arasında Sermaye Piyasaları Forumu kurulmuş ve Sermaye Piyasası Kurulu Başkanı, Forum'un başkanlığına seçilmiştir. Ayrıca Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Organizasyonu (International Organization of Securities Commissions - IOSCO), Yükselen Piyasalar Komitesi (Emerging Markets Committee) başkanlığı sıfatıyla SPK, Finansal İstikrar Kurulu (Financial Stability Board) bünyesinde gelişmekte olan piyasalara yönelik istikrar unsurlarını konu alan çalışmaya katkı sağlanmıştır. Ayrıca OECD bünyesinde devam eden kurumsal yönetim çalışmaları kapsamında, ODKA ve Avrasya bölgelerinde kurumsal yönetim ilkelerinin geliştirilmesine yönelik İMKB ile ortak proje çalışmaları başlatılmıştır.
- Yatırımcıların sermaye piyasası araçları ve piyasaları hakkında bilgiye açık, kolay ve etkin bir şekilde erişimini sağlamak üzere yatırımcı internet sitesi (www.yatirimyapiyorum.gov.tr) ve SPK'nın eğitim-tanıtım faaliyetlerinin yazılı ve görsel duyurularını sosyal medyada yayınlamak üzere "Yatırım Yapıyorum" isimli Facebook sayfası 2011 yılı Ocak ayında hizmete açılmıştır.

Sermaye piyasalarında arz ve talebin artırılması, piyasada güven ve istikrarın temini, AB ve uluslararası standartlar ile uyumlu mevzuatın oluşturulması ve bu mevzuatın uygulanmasına imkan veren gerekli altyapının oluşturulması amacıyla 2012-2014 döneminde öngörülen çalışmalar ise aşağıda belirtilmektedir:

- AB düzenlemelerine uyum amacıyla hazırlanacak kanun ile ilgili çalışmalar İstanbul Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı çerçevesinde sürdürülmektedir. Kanunun yürürlüğe girmesini takiben AB düzenlemelerine uyumu ve piyasa ihtiyaçlarını gözeterek ikincil düzenleme çalışmaları yapılacaktır. Diğer taraftan kanunun yürürlüğe girmesi öncesinde AB mevzuatına uyum amacıyla, Kanun değişikliği gerektirmeyen ikincil düzenleme değişikliklerinin tamamlanması çalışmaları sürdürülecektir.
- Finansal hizmetlerin AB müktesebatı çerçevesinde sınıflandırılması ve finansal araçlara esneklik tanınarak müşterilerin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere yapılanmalarına yönelik düzenlemeler gerçekleştirilecektir.
- Kaldıraçlı alım satım işlemleri konusunda ikincil düzenlemeler ve aracı kuruluşların yetkilendirme süreci ile ilgili işlemler yürütülecektir.
- Yatırım fonu yönetim ücreti üst sınırı, fon getirilerinin yükseltilebilmesi ve yatırım fonlarının yatırımcılar tarafından daha fazla tercih edilen enstrümanlar olabilmesi için yeniden belirlenecektir.
- Gayrimenkul yatırım fonu ile girişim sermayesi yatırım fonu gibi yeni ürünlere ve konut finansmanı piyasasına işlerlik kazandırılmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
- Varant piyasalarına ilişkin gözetim çalışmalarının geliştirilmesi süreci devam etmektedir.
- SPK-İMKB Ortak Gözetim Programının teknik altyapısının geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yürütülmektedir.
- Geleceğe yönelik bilgilerin kamuya açıklanmasına ilişkin düzenleme çalışmalarına devam edilecektir.
- Borçlanma araçları, menkul kıymetleştirme araçları, türev araçlar ve faizsiz finansman araçları piyasalarının büyümesi için çalışmalar devam edecektir.
- AB düzenlemeleri, uluslararası gelişmeler ve piyasa ihtiyaçları doğrultusunda kurumsal yönetim ilkelerinin gözden geçirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.
- AB Katılım Öncesi Mali Yardımının 2008 yılı programlaması kapsamında SPK'nın Kapasitesinin Güçlendirilmesi başlıklı proje, konu ile ilgili olarak eşleştirme teklifi alınamaması ve süreçte yaşanan gecikmeler nedeni ile başlatılamamıştır. Projede belirtilen faaliyetlerin 2 ayrı proje olarak gerçekleştirilmesi ve finansmanın diğer AB fonlarından sağlanması yönünde çalışmalar sürdürülecektir. Bu çerçevede hazırlanan ilk projede SPK'nın AB mevzuat uyum taslaklarının hazırlanması ve yeni düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik kapasite güçlendirme çalışmaları yapılması, ikinci projede ise SPK'nın bilgi işlem kapasitesinin güçlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılması planlanmaktadır.
- 2012 yılında sermaye piyasalarının geliştirilmesine yönelik uluslararası çalışmalara katılım sürdürülecek, gelişmekte olan piyasalara yönelik OECD ile ortaklaşa uluslararası katılımlı bir toplantı gerçekleştirilecektir. Yabancı ülkelerin sermaye piyasalarını denetim ve düzenlemeden sorumlu otoriteleri ile mutabakat zaptları imzalanacak, işbirliği olanakları geliştirilecektir. Dünya Bankası fonları ile desteklenen sermaye piyasalarının geliştirilmesine yönelik yabancı ülke projelerinin üstlenilmesine ilişkin çalışmalar yürütülecektir.
- Sermaye piyasalarının gelişmesine katkıda bulunmak üzere yatırımcı tabanının genişletilmesine ilişkin olarak bir dizi faaliyet yürütülecektir. Bu amaçla, Finansal

Eğitim için Ulusal Strateji ve Eylem Planı dokümanının tamamlanması, yatırımcılara yönelik Sermaye Piyasası Kurulu İletişim Merkezi kurulması, üniversite öğrencilerine ve kadınlara yönelik eğitim seminerleri verilmesi ve ilk ve orta öğretim çağındaki çocukların sermaye piyasalarına yönelik farkındalık düzeyinin artırılmasına yönelik faaliyetler (kompozisyon yarışmaları, eğitici CDler, oyunlar vb.) yürütülecektir.

4.2.3. Sigortacılık

Sigortacılık ve özel emeklilik piyasalarında 2011 yılı içerisinde de önemli gelişmeler yaşanmış, vatandaşlara sunulan hizmetin kalitesinde sağlanan iyileştirmeler devam etmiştir.

Vatandaşların sigorta ürünleriyle ilgili olarak daha iyi hizmet alabilmelerini teminen, sigortacılık sektöründe eğitim faaliyetlerine büyük önem verilmektedir. Bu alanda, özellikle 2009 yılından başlayarak 2009 - 2010 yılları arasında tamamlanan ve ülke genelinde yürütülen Sigorta Acenteleri Teknik Personel Eğitimi çerçevesinde 46 bin kişiye eğitim verilmiştir. Yine aynı dönemde, iki adet sigorta eksperliği alımı gerçekleştirilmiş olup, SEGEM tarafından yapılan kurs ve sınav faaliyetleri neticesinde toplamda 802 eksper sektörde yerini almıştır. Sigortacılık sektöründe faaliyette bulunan aktörlerle (acente/eksper/broker/aktüer/sigorta şirketi çalışanları vs.) ilgili ikincil mevzuatlarda öngörülen mesleğe giriş ve/veya yenileme eğitimlerine ilişkin çalışmalar ise hızla sürdürülmektedir. Diğer taraftan, SEGEM organizasyonunda 19-20 Nisan 2011 tarihlerinde Sigortacılık ve Aktüerya Eğitimi Çalıştayı düzenlenmiş olup, anılan çalıştayda konuyla ilgili tüm paydaşların katılımıyla, Türkiye genelinde sigortacılık ve aktüerya alanında eğitim veren meslek yüksek okulları ve fakültelere ilişkin mevcut durum analizi yapılmış, temel sorunlardan ve bu sorunlara ilişkin iyileştirme önerileri ele alınmıştır. Yine SEGEM organizasyonunda, 23-24 Mayıs 2011 tarihlerinde Türkiye, Orta Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Balkanlar Sigorta Zirvesi: Türk Sigorta Sektörü Modeli konulu Uluslararası Sigortacılık Zirvesi düzenlenmiş, bahse konu organizasyon ile uluslararası bilinirliği yüksek olan ve örnek model olarak gösterilen kurumlarıyla, ülkemiz sigortacılık sektörünün edinmiş olduğu tecrübeler katılımcı ülkelerle paylaşmıştır.

Sigorta kavramının toplumda yerleştirilmesi, sigorta bilincinin tabana yayılması ve sigorta konusundaki farkındalığın artırılması amacıyla, Hazine Müsteşarlığı tarafından Sigortacılık Bilinçlendirme ve Tanıtım Stratejisinin yayımlanmıştır. Bu strateji kapsamında, her yıl Mayıs ayının son Pazartesi günü ile başlayan hafta Sigortacılık Haftası olarak ilan edilmiş, bu haftalardan ilki olan 30 Mayıs-5 Haziran 2011 tarihlerinde sigorta bilincinin artırılmasına yönelik etkinlikler yapılmıştır.

Yasal ve operasyonel altyapı çalışmaları 2009 yılı içinde tamamlanan Tahkim Komisyonu Ekim 2009'da başvuru kabul etmeye başlamıştır. 31 Eylül 2011 tarihi itibarıyla sisteme üye kuruluş sayısı 48'dir. Öte yandan, hali hazırda hakem listesine kayıtlı 141 sigorta hakemi bulunmaktadır. 2011 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla Sigorta Tahkim Komisyonuna yapılan başvurular çerçevesinde 1643 başvuru yapılmış, bu süreçte 831 uyuşmazlık sigorta hakemleri tarafından karara bağlanmıştır. Başlangıçtan bugüne kadarki faaliyetleri ile sistemin, sektöre olan güvenin artırılmasına ve mahkemelerin dosya sayısının azaltılmasına katkı sağladığı görülmektedir.

4.3. İşgücü Piyasası

İstihdam odaklı sürdürülebilir bir büyüme çerçevesinde, rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumu doğrultusunda istihdam imkanlarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması, işgücü piyasasının güvenceli bir biçimde daha esnek bir yapıya kavuşturulması, eğitim ile istihdam arasında etkin bir ilişkinin kurulması ve aktif işgücü programlarının yaygınlaştırılması temel önceliklerdir.

31 Aralık 2010 tarihi itibarıyla 73,7 milyon kişi olan Türkiye nüfusunun 53,7 milyonu çalışma çağında yer almaktadır. Toplam nüfus içerisinde 0-14 yaş grubundaki nüfusun payı azalırken, çalışma çağındaki nüfusun ve yaşlı nüfusun payı artmaktadır.

Ülkemizde istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılmasına yönelik çabaların da etkisiyle 2010 yılında işgücü piyasası açısından olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Hanehalkı İşgücü Anketi

verilerine göre 2010 yılında, bir önceki yıla göre işgücüne katılma oranı, yüzde 47,9'dan yüzde 48,8'e yükselerek 2002 yılından bu yana en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2010 yılında işgücü yüzde 3,6 artarken, istihdam yüzde 6,2 oranında bir artış göstermiştir. 2010 yılında GSYH büyüme hızının yüzde 9 olduğu ve işgücüne katılımdaki önemli yükseliş göz önüne alındığında istihdamdaki artış hızının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. İşsiz sayısı da yüzde 12,2 azalmış olup, 2005 yılından bu yana ilk kez azalış göstermiştir. 2008 yılı sonunda kendini gösteren ekonomik krizin etkisiyle yüzde 14 seviyesine kadar yükselen işsizlik oranı 2010 yılında yüzde 11,9'a, 2011 yılı Ağustos dönemi itibarıyla yüzde 9,2'ye düşmüştür. Söz konusu olumlu tablo tarım dışı ve genç işsizliği oranlarına da yansımıştır. 2009 yılında yüzde 17,4 olan tarım dışı işsizlik oranı 2010 yılında yüzde 14,8'e, genç işsizliği oranı da aynı dönemde yüzde 25,3'ten yüzde 21,7'ye düşmüştür. 2011 yılı Ağustos dönemi itibarıyla bu oranlar sırasıyla yüzde 11,9 ve yüzde 18,6 olmuştur.

Tablo 4.5: Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri

	(15+ Yaş, Yüzde)					
	Türkiye			AB-27		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
İşgücüne Katılma Oranı (İKO)	46,9	47,9	48,8	57,6	57,6	57,5
Kadın	24,5	26,0	27,6	50,2	50,5	50,5
Erkek	70,1	70,5	70,8	65,5	65,2	64,9
İstihdam Oranı	41,7	41,2	43,0	53,6	52,5	52,0
Kadın	21,6	22,3	24,0	46,5	46,0	45,6
Erkek	62,6	60,7	62,7	61,2	59,4	58,7
İşsizlik Oranı	11,0	14,0	11,9	7,1	9,0	9,7
Kadın	11,6	14,3	13,0	6,7	9,1	9,7
Erkek	10,7	13,9	11,4	7,6	9,0	9,6
Kır	7,2	8,9	7,3	---	---	---
Kent	12,8	16,6	14,2	---	---	---
Genç İşsizliği Oranı (15-24)	20,5	25,3	21,7	15,5	19,8	20,9
Tarım Dışı İşsizlik Oranı	13,6	17,4	14,8	---	---	---

Kaynak: TÜİK, EUROSTAT

İşgücüne dahil olmayan nüfus 2010 yılında bir önceki yıla göre azalış gösterirken, daha önceki yıllardan farklı olarak iş aramayıp, çalışmaya hazır olanların sayısı 2007 yılından bu yana ilk kez azalmıştır.

AB ortalamasına göre düşük seviyede olmakla birlikte artış eğiliminde olan toplam işgücüne katılma ve istihdam oranları, cinsiyet bazında incelendiğinde, bu oranların erkeklerde AB ortalamasından daha yüksek kadınlarda ise daha düşük olduğu görülmektedir. 2010 yılında bir önceki yıla göre kadın işgücüne katılma oranı AB'de yüzde 50,5 seviyesinde kalırken ülkemizde 1,6 puan artarak yüzde 27,6'ya yükselmiştir. Kadınlarda istihdam oranı ise AB'de aynı dönemde 0,4 puan gerileyerek yüzde 45,6 olurken, ülkemizde 1,7 puan artarak yüzde 24'e yükselmiştir. Ülkemizde önemli ölçüde azalan işsizlik oranı AB'de bir önceki yıla göre 0,7 puan artarak yüzde 9,7'ye yükselmiştir. Son dönemde olumlu gelişmeler yaşanmakla birlikte ülkemizde kadın işgücüne katılımı ve istihdamı AB ülkelerinin gerisindedir. Kırdan kente göçle birlikte kırsal alanlarda tarımsal faaliyetlerle uğraşan kadınlar nitelik ve beceri düzeylerinin düşük olması sebebiyle işgücüne katılamamaktadır. Ayrıca, kadınlar istihdam edilmeleri halinde genellikle düşük ücretli ve kayıtdışı sektörlerde çalışmaktadırlar. Bu durum da kadınların işgücü piyasasına girişlerini engellemektedir.

Sektörler ayrımında istihdam incelendiğinde, tarım dışı sektörlerde nispeten en fazla iş yaratan sektörün sanayi olduğu göze çarpmaktadır. 2010 yılında sektörel büyüme hızları sanayi sektöründe yüzde 12,6, inşaatda yüzde 17,1, hizmetlerde yüzde 8,5 ve tarımda yüzde 2,4 olarak gerçekleşirken, bu sektörlerdeki istihdam artış hızı sırasıyla yüzde 10,2, yüzde 9,6, yüzde 3,1 ve

yüzde 8,5 olarak kaydedilmiştir. 2007 yılından bu yana artış gösteren tarım istihdamının payı 2010 yılında da artmaya devam etmiştir.

Tablo 4.6: İstihdamın Sektörel Dağılımı

	(Yüzde)	
	2009	2010
Tarım	24,7	25,2
Sanayi	19,2	19,9
Hizmetler	50,0	48,6
İnşaat	6,1	6,3

Kaynak: TÜİK

İşgücü piyasasındaki önemli gelişmelerle birlikte 2010 yılında kayıtdışı istihdam oranı bir önceki yıla göre 0,5 puan azalarak yüzde 43,2'ye, tarım dışı sektörlerde ise 1,1 puan azalarak yüzde 29'a gerilemiştir.

İşgücü piyasasında meydana gelen olumlu gelişmelerin başlıca nedenleri, kriz sonrası ekonomideki hızlı toparlanma, uygulamaya konulan istihdam paketleri ve 6111 sayılı Kanununda yer alan istihdam tedbirlerinin yansımaları olarak sıralanabilir.

Ülkemizde işgücü verimliliği, son dönemde artış göstermekle beraber, özellikle mesleki eğitim kalitesinin düşüklüğü, hizmet içi eğitim ve yaşam boyu eğitim faaliyetlerinin yetersizliği, sermaye birikimi ve teknolojik yenilenme süreçlerindeki eksiklikler gibi nedenlerle, AB ülkelerine göre daha düşüktür. ILO verilerinde, çalışılan saat başına satın alma gücü paritesine göre GSYH olarak hesaplanan işgücü verimliliği, ülkemizde, 2002-2010 yılları arasında, 10 dolardan 22,9 dolara yükselmiştir. Ancak bu rakam, 2010 yılı için, Fransa'da 53,4, İtalya'da 48,3, İspanya'da 46,6, İngiltere'de 43 ve Almanya'da 44,7 dolar olarak gerçekleşmiştir.

AB ve ILO norm ve standartları ile 5982 sayılı Kanunun Anayasada toplu iş hukukuna yönelik yaptığı değişiklikler doğrultusunda, çalışma hayatına ilişkin mevzuatın yeniden düzenlenmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Tablo 4.7: Brüt Okullaşma Oranlarındaki Eğilimler

	(Yüzde)		
	1998-1999 ¹	2009-2010	2010-2011
Okul Öncesi Eğitim ²	10,2	40,7	45,3
İlköğretim ³	94,3	106,5	107,6
Ortaöğretim ^{3,4}	57,1	84,2	93,3
- Genel Lise	32,2	48,1	52,6
- Mesleki ve Teknik Eğitim	24,9	36,1	40,7
Yükseköğretim-Toplam ⁵	16,3	67,0	72,5
- Örgün	9,0	35,6	38,2

Kaynak: MEB, YÖK

(1) Zorunlu temel eğitim sekiz yıla çıkarılmıştır.

(2) 4-5 yaş çağı nüfusuna göre hesaplanmıştır.

(3) Açık ilköğretim ve açık ortaöğretim öğrencileri dahildir.

(4) 2008-2009 yılından itibaren okullaşma oranının hesaplanmasında 14-17 yaş grubu kullanılmıştır.

(5) Üniversiteler ve diğer eğitim kurumları dahil, lisansüstü öğrenciler hariçtir. 17-20 yaş grubu için hesaplanmıştır.

İş sağlığı ve güvenliği kültürü oluşturma teması çerçevesinde 11-15 Eylül 2011 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan 19. Dünya İş Sağlığı ve Güvenliği Kongresi neticesinde Seul Deklarasyonuna ek olarak İstanbul Deklarasyonu yayımlanmıştır. İş sağlığı ve güvenliği mevzuatının kapsamlı bir şekilde güncellenmesi ihtiyacı devam etmektedir.

İş Kanununda yer alan Kıdem Tazminatı Fonu oluşturulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. İş hukuku mevzuatında yer alan alt işverenlik uygulaması, çalışanlar açısından sosyal ve ekonomik hak kayıpları yaratması önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

İşgücüne katılma oranlarının eğitim düzeyi ile birlikte arttığı dikkate alındığında, okullaşma oranlarının artırılması büyük önem arz etmektedir. Son dönemlerde okullaşma oranlarında önemli artışlar sağlandığı görülmektedir. Özellikle ortaöğretim düzeyinde son yıllarda yapılan reformlar ile işgücü piyasası için önem arz eden mesleki ve teknik eğitime olan talep artmıştır.

Türkiye’de 2010 yılında işgücünün yüzde 63,8’i, istihdamın yüzde 64,2’si ve işsizlerin yüzde 60,3’ü lise altı eğitim seviyesindekiler ve okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Mevcut işgücünün niteliği ve verimliliğinin düşük olması nedeniyle işgücü arz ve talebi arasında yaşanan uyumsuzluk, işgücü piyasasının etkinliğini azaltan önemli bir faktördür.

Tablo 4.8: 2010 Yılında İşgücünün Eğitim Düzeyi

	(Yüzde)					
	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
Okur-Yazar Olmayanlar	4,5	4,8	2,3	19,8	18,6	6,0
Lise Altı Eğitimliler	59,3	59,4	58,0	46,8	41,4	11,6
Lise	10,6	10,2	14,2	51,4	43,2	15,9
Mesleki ve Teknik Lise	9,8	9,6	10,9	65,8	57,1	13,2
Yükseköğretim	15,8	16,0	14,6	78,8	70,2	11,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	48,1	43,0	11,9

Kaynak: TÜİK

Düşük nitelikli ve işgücü piyasasına girişte zorluk yaşayan bireylerin niteliklerinin artırılmasını, iş yaratmayı ve işgücünün eğitimini içeren aktif işgücü politikaları önemini korumaktadır. Bu kapsamda ülkemizde aktif işgücü programlarına ayrılan kaynaklar artırılmaktadır. 2010 yılında bir önceki yıla göre, İŞKUR’un aktif işgücü programları kapsamında yaptığı harcamalar yüzde 13,9 oranında artarak yaklaşık 349 milyon TL’ye ulaşmıştır.

Tablo 4.9: İŞKUR Tarafından Yürütülen Aktif İşgücü Programları

	Harcama (TL)	Yararlanan Kişi Sayısı
2006	15.174.182	17.106
2007	29.671.865	33.597
2008	35.601.907	32.206
2009	306.366.045	213.852
2010	348.918.000	208.390
2011 ¹	165.750.000	175.808

Kaynak: İŞKUR

(1) 30 Eylül 2011 itibarıyla.

Bunun yanı sıra, GAP Eylem Planı kapsamında 2008-2012 döneminde İŞKUR’a 161,9 milyon TL ayrılmıştır. 2011 Ekim ayı itibarıyla da söz konusu kaynağın 76,6 milyon TL’si harcanmıştır. GAP illerine tahsis edilen bu önemli kaynağın bölge istihdamında önemli bir artış yaratması beklenmektedir.

2011 yılı sonu itibarıyla İŞKUR tarafından 2.000 sözleşmeli iş ve meslek danışmanının il müdürlüklerinde istihdam edilmesi planlanmaktadır. 2012 yılında ise 2.000 ilave iş ve meslek danışmanının istihdamı öngörülmektedir.

İŞKUR, düzenlediği mesleki eğitim programlarının kursiyerleri nasıl etkilediğini ve eğitimin etkisinin farklı alt gruplar arasında nasıl değişiklik gösterdiğini anlamak amacıyla, Mesleki Eğitim Programı Etki Değerlendirmesi Projesini uygulamaktadır. Proje kapsamında 23 ilde mesleki eğitim kurslarına katılan 5.700 kişinin istihdam durumları takip edilmektedir.

Hollanda Hükümeti tarafından desteklenen ve Uzun Dönemli İşsizlerin İstihdam Edilebilirlikleri Yararına İşgücü Piyasası Aracılık Faaliyetlerinin Artırılması Projesi

tamamlanmıştır. Proje sonunda iki pilot faaliyet bölgesinde (Adana ve Malatya) 100 işsiz istihdam edilmiştir. Ayrıca 216 iş ve meslek danışmanına eğitim verilmiştir.

2010 yılında, İŞKUR tarafından düzenlenen 4.332 adet genel meslek edindirme kursunda 89.708 işsiz eğitim almıştır. İstihdam garantili 1.916 kursta 42.447 işsiz mesleki eğitim almıştır. Toplum Yararına Çalışma Programları kapsamında ise 1.838 kursta 38.761 kişi eğitim almıştır. Kendi işini kurmaya yönelik düzenlenen 419 kursla 8.306 kişiye girişimcilik eğitimi verilmiştir. Ayrıca, İŞKUR tarafından 3.638 özürlü ve 5.243 hükümlü ve eski hükümlüye mesleki eğitim verilmiştir. İşsizlik sigortasından yararlanan işsizlerin yeniden işe yerleştirilmeleri kapsamında ise 2010 yılında 15.054 işsizi mesleki eğitim verilmiştir.

İşgücü piyasasına girişte zorluklarla karşılaşan kadınların istihdamında 2010 yılında da ilerleme görülmektedir. Nitekim 2009 yılında İŞKUR'a kayıtlı kadın işsizlerin 29.453'ü işe yerleştirilirken, 2010 yılında 49.697 kadın işe yerleştirilmiştir. İşgücü piyasasına girmede güçlük yaşayan diğer bir grup olan özürliülerin istihdamında da 2010 yılında 2009 yılına göre ciddi bir artış gözlenmektedir. 2009 yılında İŞKUR tarafından 26.405 özürlü işe yerleştirilirken, 2010 yılında 31.962 özürlü işe yerleştirilmiştir.

2007 yılından itibaren İŞKUR tarafından yapılan işgücü piyasası ihtiyaç analizlerinin; aktif işgücü programlarının, piyasanın ihtiyaçlarına göre tasarlanmasına ve uygulanmasına ulusal ve yerel düzeyde katkı sağlamak üzere gözden geçirilerek geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı çerçevesinde, İŞKUR tarafından toplam bütçesi 68 milyon avro olan, Genç İstihdamın Teşvik Edilmesi, Kamu İstihdam Hizmetlerinin Kalitesinin Artırılması ve Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonları devam etmiştir.

Kamu İstihdam Hizmetlerinin Kalitesinin Artırılması Operasyonu, İŞKUR ve İl İstihdam ve Mesleki Eğitim Kurullarının kurumsal ve idari kapasitelerinin artırılması yoluyla kamu istihdam hizmetlerinin kalitesinin ve etkinliğinin artırılmasını amaçlamaktadır.

Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu kapsamında, kadınların istihdam edilebilirliğinin artırılması amacıyla, daha fazla işe ve daha iyi istihdam koşullarına erişiminin kolaylaştırılması ve kadınların işgücüne katılımının önündeki engellerin azaltılması için İŞKUR'un desteklenmesi amaçlanmaktadır. Proje kapsamında; 4.000 kadına girişimcilik eğitimi, 1.200 kadına çocuk/yaşlı bakımı eğitimi ve 18.000 kadına kariyer danışmanlığı ve rehberliği hizmetleri verilmesi; 12.000 kadının ise istihdam garantili kurslardan faydalanmaları hedeflenmektedir.

İşgücü piyasasına ilişkin önemli düzenlemelerin yer aldığı 6111 sayılı Kanun ile kısmi süreli sözleşmesine tabi çalışanlara isteğe bağlı olarak işsizlik sigortasından yararlanma hakkı getirilmiş, günlük işsizlik ödeneğine eşit olan kısa çalışma ödeneğinin miktarı artırılmış ve kapsamı genişletilmiş, kamu kaynaklı mesleki eğitim kurslarına katılım halinde yeşil kart sahipliğinin devam etmesi imkanı getirilmiş ve 2015 yılına kadar işverenlerin işe alacakları yeni kişiler için belli şartlar altında, işveren sigorta primlerinin en az 6, en fazla 48 ay süre ile İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanmasına olanak tanınmıştır.

İşgücü piyasasının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve nitelikli istihdamın artırılması amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının (ÇSGB) koordinasyonunda ilgili tarafların katılımıyla yürütülmekte olan Ulusal İstihdam Stratejisi çalışmalarının 2011 yılı sonunda tamamlanması beklenmektedir. Bu strateji ile çalışma hayatında özellikle güvenceli esneklik anlayışının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Ulusal ve uluslararası piyasalar artan bir şekilde yaratıcı, analitik düşünme yeteneği yüksek, yeni becerilere hızlı adapte olabilen ve bilgiye erişebilen insangücü talep etmektedir. Bu bağlamda, eğitimin kalitesinin artırılması amacıyla hazırlanan yeni müfredatlar uygulanmaktadır. Diğer yandan öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimlerin de daha etkin verilmesi gerekmektedir.

Türkiyede öğrencilere teknolojik yetkinliklerin kazandırılması amacıyla, örgün ve yaygın eğitimin teknolojiyle desteklenmesi, öğretmen ve eğitimcilerin bilişim okuryazarlığı niteliklerinin artırılması ve okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik altyapının geliştirilmesi gerekmektedir. Bilgi Teknolojisi sınıflarının eğitimde etkin kullanımı ve genişbant internet erişim hizmetinin tüm okul ve eğitim kurumlarına yaygınlaştırılması çalışmaları devam etmektedir.

İşgücü piyasasının talep ettiği nitelikli ara eleman ihtiyacının karşılanması amacıyla, mesleki ve teknik eğitime etkin bir yönlendirmenin yapılması büyük önem taşımaktadır. Mesleki ve teknik ortaöğretimdeki öğrencilerin payı 2010-2011 eğitim öğretim yılı itibarıyla yüzde 43,6'ya yükselmiştir. Ayrıca ortaöğretim düzeyinde Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan mesleki ve teknik eğitim kurumlarının yeni teşkilat yasası ile beraber Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü altında birleştirilmesi bu kurumların etkinliğinin artırılması açısından önemli bir gelişme olmuştur. Bu gelişmenin ardından farklı okul türleri yerine gerçek anlamda program türünü esas alan bir yapının oluşması yönünde beklentiler artmıştır. Bu yapının oluşturulmasında öğrencilerin sistemin dışına çıkmasını azaltacak şekilde farklı eğitim kademeleri arasındaki geçişlerin kolaylaştırıldığı ve başarısızlıkların telafi edilebileceği anlaşılır ve özendirici bir sistem yaklaşımı benimsenmelidir. Söz konusu yaklaşım içinde mesleki ve teknik eğitimin bir bütünlük içinde ele alınması ve uygulamalarının yürütülebilmesi amacıyla Mesleki Eğitim ve Öğretim Strateji Belgesi hazırlanması çalışmalarına devam edilmektedir. Ayrıca Meslek Yüksek Okullarının etkinleştirilmesi çerçevesinde de çabalara ihtiyaç bulunmaktadır.

2006 yılında kurulan Mesleki Yeterlilik Kurumunun, ulusal mesleki yeterlilik sistemini yönetmesi için kapasitesinin geliştirilmesi çalışmalarına devam edilmektedir. Ulusal yeterlilikler sisteminin önemli bir parçası olan Mesleki Yeterlilik Kurumu, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını göz önüne alarak meslek standartlarını geliştirme ve öğrencileri değerlendirerek sertifikalandırma çalışmalarına başlamıştır. Ayrıca 2012 yılında Ulusal Yeterlilik Çerçevesinin hazırlanması planlanmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitimin bir bütünlük içinde ele alınması ve uygulamalarının yürütülebilmesi amacıyla Mesleki Eğitim ve Öğretim Strateji Belgesi hazırlanması çalışmalarına devam edilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı, ÇSGB, İŞKUR ve TOBB işbirliğinde uygulanacak Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri projesi kapsamında 81 ilde faaliyet gösteren 111 adet endüstri ve meslek lisesinin makine ve teçhizat altyapısının güçlendirilmesi ve öğretmenlerinin hizmet içi eğitimden geçirilmesiyle hem örgün eğitimin kalitesinin artırılması hem de meslek edindirme kurslarının düzenlenmesi amaçlanmaktadır.

AB ülkelerinde yaygın olan esnek çalışma biçimleri ülkemizde etkin olarak uygulanamamaktadır. İstihdamın artırılması, işsizliğin ve kayıtdışı çalışmanın azaltılması ve sosyal içerme kapsamında kadınların ve dezavantajlı kesimlerin istihdamının artırılması bakımından esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması özel öneme sahiptir. Bu çerçevede esnek çalışma biçimlerinin teşvik edilmesi ve sosyal güvenlikle ilişkilerinin güçlendirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır. Bu kapsamda önümüzdeki dönemde hayata geçirilmek üzere belirlenen önceliklerin bazıları aşağıda sıralanmaktadır.

- Evde çalışma, uzaktan çalışma, iş paylaşımı ve esnek zaman modeli gibi esnek çalışma yöntemlerine de imkan sağlayacak düzenlemeler yapılacak, bu çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılarak hayata geçirilmesi sağlanacaktır.
- Kıdem tazminatı fonu, işçilerin müktesep haklarını ve işletmelerin rekabet gücünü koruyacak şekilde sürdürülebilir bir aktüeryal denge içerisinde oluşturulacaktır.
- Ülkemizdeki mevcut sosyal diyalog mekanizmalarının etkinliğini artırmaya yönelik olarak ESK yeniden yapılandırılacaktır.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu çalışmaları tamamlanacak ve bu alandaki denetimler etkinleştirilecektir.

- Aktif işgücü programları kapsamında İŞKUR'a aktarılan kaynakların da artmasıyla birlikte bu programların daha etkin bir şekilde uygulanmasını ve İŞKUR tarafından sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılmasını sağlamak amacıyla İŞKUR İl Müdürlüklerinin fiziki ortam ve nitelikli personel ihtiyaçları karşılanacaktır. Ayrıca, İŞKUR tarafından verilen iş ve meslek danışmanlığı hizmetleri yaygınlaştırılacak ve etkin hale getirilecektir.
- Özel istihdam bürolarının faaliyetleri çeşitlendirilecektir. Bu kapsamda, Büroların geçici iş ilişkisi kurmasına yönelik gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.

Tablo 4.10: İşgücü Piyasası Politika Taahhütleri Matrisi

	2010	2011	2012	2013	2014
(1000 Avro)					
1. Genç İstihdamının Teşvik Edilmesi Operasyonu					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-3.827	-140	-863	-100	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	3.827	140	863	100	---
2. Kamu İstihdam Hizmetlerinin Kalitesinin Artırılması Operasyonu					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-331	-894	-631	-375	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	331	894	631	375	---
3. Kadın İstihdamının Desteklenmesi Operasyonu					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-3.411	-915	-50	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	3.411	915	50	---	---
Toplam Net Bütçe Etkisi					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-7.549	-1.949	-1.544	-475	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	7.549	1.949	1.544	475	---

4.4. Tarım Sektörü

4.4.1. Tarım

Tarım politikalarında, gıda güvencesi ve güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra AB ile uyumlu sürdürülebilir bir tarımsal yapının oluşturulması temel amaçtır.

Bu kapsamda, üretimin talebe uygun olarak yönlendirilmesini sağlayacak politika araçları uygulanırken, AB'ye katılım sonrasında Birlik içinde rekabet edilebilmesi için tarımsal yapıda gerekli dönüşüme öncelik verilecektir. Bu bağlamda, tarım sektöründeki yapısal dönüşüme katkı vermek üzere uygulanan önemli destekler Tablo 4.9'da; söz konusu desteklerin sürdürülebilir bir tarımsal yapıya katkısının artırılmasına yönelik ve AB Mali İşbirliği kapsamında sağlanan teknik destekler de dahil olmak üzere yürütülen projeler de Tablo 4.10'da listelenmektedir.

Yapısal dönüşüm sürecinde kamuda kurumsal kapasitenin artırılması amacıyla Tarım ve Köyişleri Bakanlığının kuruluş ve görevlerine ilişkin kanun çalışmaları tamamlanmıştır. Bu kapsamda, 8 Haziran 2011 tarihli ve 639 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı yeniden düzenlenerek Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı kurulmuştur.

Gıda, yem, gıda hijyeni, bitki sağlığı ve veterinerlik hizmetleri alanında AB'ye uyumu sağlamak üzere 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu 2010 yılı Haziran ayında çıkarılmıştır. Bu Kanunun çıkarılmasıyla birlikte, AB katılım müzakerelerinde Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı konulu 12. Fasılın açılış kriterleri tamamlanmış ve söz konusu Fasıl açılmıştır.

Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanmasının önlenmesine yönelik olarak ilgili kanunlarda gerekli değişiklikler yapılacaktır. Ayrıca, çok parçalı ve dağınık tarım arazilerinin azaltılmasının yanında sulama projelerinde yatırım maliyetlerinin ve kamulaştırma giderlerinin azaltılmasına yönelik olarak arazi toplulaştırma çalışmaları hızlandırılacaktır.

2001 yılında ülke genelinde uygulamaya konulan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) programı ile 2008 yılında 15,8 milyon hektar alan kayıt altına alınarak yaklaşık 2,4 milyon çiftçiye ödeme yapılmıştır. DGD ödemeleri dahil alan bazlı ödemelerin destekleme bütçesi içerisindeki payı 2004 yılında yüzde 80 iken, bu oran 2008 yılında yüzde 35 olarak gerçekleşmiştir. DGD ödemelerinin kaldırıldığı 2009 yılında yüzde 27 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında, alan bazlı ödemelerin destekleme bütçesi içerisindeki payı yüzde 36 olarak kaydedilmiştir. DGD uygulaması ile birlikte geliştirilen kayıt ve izleme/kontrol sistemi kapsamında, 2004 yılından itibaren aralıklarla başlatılan organik tarım, toprak analizi, Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK), sertifikalı tohum ve fidan kullanımı gibi şartlı, mazot ve gübre ödemeleri gibi şartsız alan bazlı ödemeler üretimi yönlendirme amacıyla kullanılmaya devam edilmektedir.

Bununla birlikte, hayvancılık sektörünün AB'ye katılım sonrası Birlik içinde rekabet edebilmesi için gerekli olan yapısal dönüşümün sağlanması amacıyla, 2004 yılında yüzde 7 olan hayvancılık desteklemelerinin destekleme bütçesindeki payı 2011 yılında yüzde 24'e yükselmiş ve 2012 yılında ise bu oran yüzde 26 olarak programlanmıştır. Bu kapsamda dekar başına yem bitkileri destekleme ödemeleri, süt teşvik primleri, anaç hayvan başına ödeme ile kayıtlı olma ve hastalıktan arı olma durumlarında ek ödeme uygulamaları öngörülmüştür. Uygulanmakta olan büyükbaş hayvan kimlik sistemine ilave olarak, küçükbaş hayvanların kimliklendirilmesi konusunda AB hibe katkılı Koyun ve Keçilerin Küpelenmesi ve Aşılması Projesi 2009 yılında, Kuduz Hastalığının Kontrolü Projesinin ve Şap Hastalığının Kontrolü Projesinin ikinci aşaması 2011 yılında uygulamaya başlatılmış olup, çalışmalar devam etmektedir. İlave olarak, ilgili idari kapasitenin geliştirilmesi için AB Mali İşbirliği kapsamında 2007 yılında uygulamaya konulan Sınır Kontrol Noktalarının Yeniden Yapılandırılması Projesi tamamlanmış olup, kurumsal kapasiteye ilişkin eksikliklerin giderilmesi noktasında çalışmalar sürdürülmektedir.

Ayrıca, AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde, tarımsal desteklerin sevk ve idaresinde kullanılan Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'nin teşkil edilmesi için gerekli temel unsur olan arazi parseli tanımlama sisteminin kurulması amacıyla, 2011 Yatırım Programı kapsamında çalışmalara başlanmıştır.

Diğer yandan, Türkiye'de et fiyatları Ağustos 2009'dan itibaren artış göstermeye başlamış ve Nisan ve Mayıs 2010'da en üst seviyesine çıkmıştır. Bu fiyat artışının önüne geçilebilmesi amacıyla, AB üyesi ülkeler dahil olmak üzere, damızlık ve kasaplık canlı hayvan ile karkas ithalatına hız verilmiştir.

AB kırsal kalkınma politikalarının uygulanmasına yönelik kapasite oluşturulması amacıyla uygulanan Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programının destekleme bütçesindeki payı 2007 yılında yüzde 1,4 iken, 2012 yılında AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülecek olan kırsal kalkınma destekleri katkı payı da dahil olmak üzere yüzde 5,7 olması öngörülmüştür. Bu uygulamanın, bölgesel özellikleri dikkate alacak şekilde farklılaştırılması ihtiyacı bulunurken, önümüzdeki dönem AB Mali İşbirliği kapsamında finansman sağlanacak olan benzer nitelikli uygulama ile tamamlayıcılığının sağlanması hedeflenmektedir.

5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu uyarınca, üreticilerin sigorta primlerinin desteklenmesi kapsamında, dolu, don ve hayvan hayatı konuları başta olmak üzere, teminat altına alınacak risklerle ilgili 2011 yılı Ekim ayı sonuna kadar yaklaşık 575.000 poliçe kesilmiş olup, bu rakamın yıl sonuna kadar 630.000 seviyesine ulaşması ve bu kapsamda toplam 240 milyon TL devlet desteği sağlanması beklenmektedir.

Yukarıda belirtilenler kapsamında, AB'ye katılım sürecinin gerekleri de göz önüne alınarak nihai hedefin işletme temelli desteklemelerin olacağı, idare ve kontrolün alan bazlı yapılabileceği altyapının geliştirilmesi, hayvancılıkta yapısal dönüşümü sağlayacak kayıtlılık ve hayvan varlığının saf kültür ırkı lehine dönüştürülerek verimlilik ve kalite artışının sağlanması

konularında öngörülebilirliği artıracak takvimlendirmeyi de içeren bir destekleme stratejisi hazırlanacaktır.

Tarımsal istatistiki verilere dair nitelik ve nicelik sorunlarının giderilmesi ve tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi altyapısı ile idari yapının geliştirilmesine yönelik faaliyetler, AB Mali İşbirliği kapsamında teknik yardım da alınacak şekilde programlanmıştır. Bu kapsamda, nihai hedef olan Çiftlik Kayıt Sisteminin oluşturulmasına yönelik olarak Katılım Öncesi Mali İşbirliği kapsamında işletmelerin gelişiminin izlenebilmesi ve politika oluşturmaya katkıda bulunmak amacıyla Çiftlik Muhasebe Veri Ağının kurulması, Arazi Parsel Tanımlama Sisteminin oluşturulması ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının istatistik kapasitesinin geliştirilmesine yönelik projeler uygulanmaktadır.

Su ürünleri sektöründe idari yapının güçlendirilmesi ile avcılık üretiminde kaynak yönetiminin etkinleştirilmesine ve yetiştiricilikte çevre ile uyumun sağlanmasına öncelik verilecektir. Bu kapsamda, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanmasına yönelik düzenlemeleri içerecek ve AB müktesebatıyla uyumu esas alacak şekilde Su Ürünleri Kanununda değişiklik yapılacaktır. Bununla birlikte, karaya çıkış noktalarında ofislerin kurulmasına, su ürünleri bilgi sisteminin geliştirilmesine ve kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesini teminen uzaktan algılama yönteminin kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Ayrıca, stok değerlendirme sisteminin kurulmasına temel teşkil etmek üzere yasal ve kurumsal ihtiyaçların tespiti ve konuyla ilgili insan kaynaklarının geliştirilmesi amacıyla Katılım Öncesi Mali İşbirliği kapsamında yürütülen Türkiye'nin Balıkçılık Yönetim Sistemine Stok Değerlendirme Çalışmalarının Adaptasyonu Projesi 2011 yılında tamamlanmıştır.

Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı mevzuatının AB müktesebatı ve uluslararası standartlarla uyumlaştırılması için çalışmalar 12. Fasıl açılış kriterleri dahilinde belirlenen strateji çerçevesinde sürdürülmektedir. Gıda kontrol sisteminin güçlendirilmesi için laboratuvarların güçlendirilmesine yönelik kamu yatırımları devam ederken yeni gıda analiz metotlarının uygulanması ve akreditasyon çalışmaları da sürdürülmektedir. Öncelikle hayvansal ürün işleyen gıda işletmelerinin AB gıda mevzuatına uyumuna dönük çalışmalara yeni yürürlüğe giren 5996 sayılı Kanun çerçevesinde devam edilecektir. Belirlenecek prosedür ve destek mekanizmalarının ardından gıda işletmelerinin eksiklerini bir modernizasyon programı dahilinde tamamlamaları amaçlanmaktadır.

Kamu şeker fabrikalarının özelleştirilmesi süreci devam etmekte olup, kota yönetimi ve denetiminin etkinleştirilmesi için mevzuat düzenlemelerinin sonuçlandırılması beklenmektedir. Söz konusu fabrikaların özelleştirme sürecinin en geç 2014 yılı içinde tamamlanması öngörülmektedir.

Tablo 4.11: Tarım Politika Taahhütleri Matrisi-I (Tarım Desteklerindeki Önemli Gelişmeler)

(1000 Avro)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1. Alan Bazlı Ödemeler							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-1.120.373	-580.053	-1.109.409	-967.407	-1.022.816	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	1.120.373	580.053	1.109.409	967.407	1.022.816	---	---
2. Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkındaki 2005/8503 Sayılı Karar Uyarınca Verilen Destekler							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-577.826	-421.995	-629.514	-721.881	-810.272	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	577.826	421.995	629.514	721.881	810.272	---	---
3. Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-57.694	-114.684	-78.120	-130.544	-177.410	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	57.694	114.684	78.120	130.544	177.410	---	---
4. Tarım Ürünleri Sigortası							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-24.568	-28.365	-35.236	-103.743	-114.514	---	---

B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	24.568	28.365	35.236	103.743	114.514	---	---
Toplam Net Bütçe Etkisi							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-1.780.461	-1.145.098	-1.852.279	-1.923.575	-2.125.012	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	1.780.461	1.145.098	1.852.279	1.923.575	2.125.012	---	---

Kaynak: 2012 Yılı Programı

Not: 2012 Yılı Programında yer alan tarımsal destekleme bütçesine ilişkin cari rakamlar, ilgili yılların ortalama döviz kuru kullanılarak avroya çevrilmiştir.

Tablo 4.12: Tarım Politika Taahhütleri Matrisi-II (Tarım Sektöründe Yürütülen Önemli Projeler¹)
(1000 Avro)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1. Sınır Kontrol Noktalarının Yeniden Yapılandırılması Projesi							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	3.326	506	89	---	---	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	4.950	576	133	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	1.624	70	44	---	---	---	---
2. Kuduz Hastalığının Kontrolü Projesi²							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	1.598	209	---	1.276	361	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	2.357	327	---	1.549	443	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	759	118	---	273	82	---	---
3. Küçükbaş Hayvanların Küpelenmesi ve Aşılması Projesi							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	---	11.220	377	4.821	6.969	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	18.182	2.812	4.871	7.351	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	---	6.962	2.435	50	382	---	---
4. Kuş Gribi ve İnsanlararası Salgın Hazırlık ve Mücadele Projesi							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-4.846	-4.108	-7.265	-5.872	---	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	2.293	1.095	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	7.139	5.203	7.265	5.872	---	---	---
5. Arazi Parseli Tanımlama Sistemi Projesi							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	---	---	---	11.292	9.643	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	13.299	11.487	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	2.007	1.844	---	---
5. Şap Hastalığı İle Mücadele Projesi²							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	10.477	10.298	311	8.558	8.910	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	15.715	15.407	444	10.392	10.862	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	5.238	5.109	133	1.834	1.952	---	---
Toplam Net Bütçe Etkisi							
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	10.555	18.125	-6.488	20.075	25.883	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	25.315	35.587	3.389	30.111	30.143	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	14.760	17.462	9.877	10.036	4.260	---	---

(1) AB destekli projelerde, bütçe gelirlerine etkisi olarak, ilgili projelerdeki hibe ve yatırım bileşenli AB katkısı alınmıştır.

(2) Projelerin ikinci fazının uygulamasına 2011 yılında başlanmıştır.

4.4.2. Kırsal Kalkınma

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde (2007-2013) kırsal kalkınma politikasının temel amacı, kırsal kesimin kendi yöresinde sürdürülebilir iş ve yaşam koşullarına ulaşması olarak belirlenmiştir. Bu amaçla uyumlu olarak, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde (UKKS) belirlenen stratejik amaçlar ve öncelikler doğrultusunda hazırlanan Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) Yüksek Planlama Kurulunca 2010 yılı Ağustos ayında onaylanmıştır. Kırsal Kalkınma Planında belirtilen temel çerçeve ile uyumlu olarak Planın izleme ve değerlendirme yapısının esas ve usullerini düzenlemek üzere hazırlanan taslak rehberin sonuçlandırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

2007-2013 dönemini kapsayan IPA Kırsal Kalkınma Programına yönelik uygulama ve ödeme işlevlerini yürütecek olan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunun (TKDK) merkez teşkilatı ve il koordinatörlüklerinin akreditasyonuna yönelik Ulusal Fonun yürüttüğü ulusal akreditasyon çalışmaları tamamlanmış ve Avrupa Komisyonuna 22 Temmuz 2010 tarihinde yetki devri için başvuruda bulunulmuştur. Komisyon yetkilileri tarafından gerçekleştirilen yerinde denetimler neticesinde programın birinci fazının uygulanması öngörülen 20 ilden 17'sinin akreditasyon için gerekli kriterleri karşıladığı tespit edilmiş olup, 29 Ağustos 2011 tarihinde yetki devri kararı alınmıştır. Programın birinci fazı kapsamındaki Erzurum, Ordu ve Van illerindeki koordinatörlükler için akreditasyon çalışmaları tamamlanmış olup yetki devri için Komisyonun onayı beklenmektedir. Programın ikinci fazı kapsamındaki 22 ile yaygınlaştırılması çalışmaları başlatılmıştır. Akreditasyon sürecindeki gelişmelerin yanı sıra IPARD bileşeni kapsamında 2007-2010 yılları için sağlanacak 290,5 milyon avro tutarındaki Avrupa Birliği yardımına ilişkin Çok Yıllı Finansman Anlaşması ise taraflarca imzalanmıştır. TKDK tarafından IPARD Programı kapsamında uygulanacak projelere ilişkin olarak 2010 yılında şartlı proje teklif çağrısına çıkmıştır. Şartlı olmayan başvuru ilanları ise Kurum tarafından Temmuz-Ekim 2011 döneminde alınmıştır.

Ülkemizde kırsal kalkınmanın hızlandırılmasına katkıda bulunan projelerin uygulamasına devam edilmektedir. Bunlar arasında; Sivas-Erzincan Kalkınma, Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon, Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma, Ardahan-Kars-Artvin Kalkınma, Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi, Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon, GAP Entegre Kırsal Kalkınma ve Kırsal Alanlarda Yöresel Doku ve Mimari Özelliklerin Belirlenmesi ve Yaygınlaştırılması Projeleri mevcuttur.

Kırsal kesimdeki ekonomik ve toplumsal dönüşüm sürecinin daha etkili bir şekilde yönetilmesi amacıyla; kırsal kesime hizmet götüren merkezi ve yerel idare kuruluşlarının işbirliğiyle uygulanmakta olan pilot projelerle farklı alt konularda (dağ yerleşimleri, köy mimarisi vb.) ulusal kapasite oluşturma çabaları desteklenmektedir.

2006-2010 döneminde; tarım ürünlerinin işlenmesi, paketlenmesi ve depolanması, toplu basınçlı sulama ile makine ve ekipman alımları konularındaki projelerin desteklendiği Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) uygulanmıştır. Toplam beş etap halinde uygulanan program kapsamında 2010 yılı sonu itibarıyla tüm bileşenler için 916 milyon TL hibe desteği sağlanmıştır. Tarımsal Destekleme ve Yönlendirme Kurulu Kararı ile KKYDP, 2011-2015 dönemini kapsayacak şekilde beş yıl daha uzatılmıştır. Yeni döneme ilişkin uygulama esasları 2011/1409 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla düzenlenmiş ve birinci etap uygulamaları 2011 yılında başlatılmıştır.

Mülga Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ile Mülga Tarım ve Köyişleri Bakanlığı işbirliğinde 2003 yılından itibaren 81 ilde uygulanmakta olan ve 3294 sayılı Kanun kapsamındaki yoksul kesimin tarımsal ve diğer gelir getirici faaliyetler yoluyla üretici olmalarının desteklendiği Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) 2010 yılında tamamlanmıştır. KASDEP kapsamında 2003-2010 döneminde 669,6 milyon TL kaynak kullandırılmıştır.

2005 yılında, İstanbul ve Kocaeli illeri hariç olmak üzere, köy ve köy bağılı yerleşimlerin yol ve içme suyu konularındaki altyapı sorunlarının çözümüne yönelik olarak 79 ilde uygulamasına başlanan Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖY-DES) için 2011 yılında 550 milyon TL kaynak ayrılmıştır. Proje bileşenleri arasında 2010 yılında küçük ölçekli sulama ve 2011 yılında foseptik işleri dahil edilmiştir.

4.5. İdari Reform

4.5.1. Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde kamu idarelerinde kamu kaynaklarının öncelikli kamu hizmetlerine tahsisini, bu kaynakların etkin, etkili ve ekonomik bir şekilde kullanılmasını amaçlayan stratejik planlama ve performans esaslı bütçelemeye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya

İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte belirlenen geçiş programı 2010 yılı sonu itibarıyla tamamlanmıştır. Geçiş programında yer alan kamu idareleri beşi hariç olmak üzere ilk stratejik planlarını hazırlamıştır. Yeni kurulan kamu idarelerinde de stratejik planlama çalışmaları devam etmektedir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin stratejik plan hazırlamaları, 2008 ve 2009 yıllarına ait Genel Yatırım ve Finansman Programlarında Bakanlar Kurulu Kararlarıyla hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda 2010 yılı Aralık ayı itibarıyla 19 adet KİT'ten 16'sı stratejik planlarını tamamlamış olup, 3'ünde ise çalışmalar devam etmektedir.

Kalkınma Bakanlığı tarafından Stratejik Planlama ve Politika Geliştirmede Katılımcılık projesi yürütülmektedir. Proje ile katılımcılığın mevcut durumunun değerlendirilmesi, Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılan stratejik plan incelemelerinde katılımcılık boyutunun nasıl daha iyi değerlendirilebileceğine yönelik bir çerçeve oluşturulması ve katılımcılık konusunda farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır.

2006 yılında hazırlanan Kamu İdarelerinde Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu bugüne kadar yapılan çalışmalar ve elde edilen deneyimler ışığında gözden geçirilerek, yaşanan sorunların giderilmesi ve sistemin daha etkili çalışması için gerekli değişiklikler 2012 yılı içinde yapılacaktır.

Merkezi Kuruluşlar için Stratejik Yönetimde Kurumsal Kapasite Geliştirme adlı IPA projesi hazırlık çalışmaları tamamlanmış ve ihale aşamasına gelmiştir. Projenin 2012 yılında uygulamaya başlaması beklenmektedir. Proje ile Kalkınma Bakanlığı ve diğer merkezi yönlendirme görevi olan kuruluşlar ile stratejik plan yapma yükümlülüğü olan kuruluşlarda stratejik planlama alanında kapasite geliştirme faaliyetleri yürütülecek, stratejik planlar için bir izleme ve değerlendirme sistemi kurulacaktır.

Stratejik plan çalışmalarını tamamlayan idarelerce, 5018 sayılı Kanun uyarınca Maliye Bakanlığı tarafından düzenlenen Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelik ve Performans Programı Hazırlama Rehberi esas alınmak suretiyle hazırlanan performans programları, Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu Tasarısının görüşülmesi sırasında ilgili idarelerin bütçesiyle birlikte değerlendirilmek üzere Plan ve Bütçe Komisyonuna sunulmaktadır.

Bu kapsamda, performans programının parametreleri ile maliyet tablolarının oluşturulması, bütçe bağlantısının kurulmasında idarelere altyapı sağlanması ve verilerin merkezi bir düzeyde toplanması ve raporlanması amacıyla Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü tarafından e-bütçe sistemi içerisinde Performans Bütçe Modülü geliştirilmiştir. Ayrıca, performans programlarının izlenmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması amacıyla söz konusu modüle Performans İzleme ve Değerlendirme bölümü de eklenerek idarelerin kullanımına açılmıştır.

Performans programlarının teknik incelemesinin yanı sıra performans programlarının uygulama ve gerçekleştirme düzeyinin takibi Maliye Bakanlığınca yapılmaktadır.

4.5.2. Ekonomik ve Sosyal Konsey

Ekonomik ve Sosyal Konseyin AB standartlarına uygun bir şekilde daha geniş katılım ile daha işlevsel hale getirilmesi kapsamında ilgili kanunda değişiklik yapılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

4.6. Diğer Reform Alanları

4.6.1. Bölgesel Gelişme

Türkiye'nin 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planında tanımlanan beş gelişme ekseninden biri Bölgesel Gelişmenin Sağlanmasıdır. Yerel dinamiklere ve potansiyele dayalı kalkınma anlayışı çerçevesinde bölgesel gelişme politikalarında temel amaçlar aşağıda sıralanmaktadır:

- merkezi düzeydeki politikaların daha uyumlu ve etkin hale getirilmesi,

- yerel düzeyde kurumsal kapasitenin artırılması,
- ekonomik gelişme ve sosyal refahın ülke genelinde dengeli bir şekilde yayılması,
- bölge dışına göç eğilimlerinin bölge içinde tutulması,
- nüfusun mekanda dengeli dağılımının sağlanması,
- kentleşmenin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- kırsal kesimde refahı artırarak, kır ve kent arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarının azaltılması.

Bu amaç ve hedefler doğrultusunda merkezi ve bölgesel gelişme politikaları arasında karar alma, planlama, uygulama ve izleme bakımından uyum ve koordinasyonu sağlamak suretiyle yönetişimi geliştirmek amacıyla Başbakan başkanlığında Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu kurulmuştur. Kurul bölgesel kalkınmaya ilişkin konularda üst karar organıdır. Bölgesel kalkınma konularını teknik düzeyde tartışmak ve Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulunun karar almasına yönelik öneriler geliştirmek amacıyla da Bölgesel Gelişme Komitesi oluşturulmuştur. Komite, Kurul üyesi bakanlıkların üst yöneticilerinden oluşmaktadır.

Bölgesel gelişme ve bölgesel rekabet edebilirlik açısından ulusal düzeyde koordinasyonu sağlamak, mekansal gelişme ve sosyo-ekonomik kalkınma politikaları arasında uyumu güçlendirmek ve alt ölçekli plan ve stratejilere genel çerçeve oluşturmak üzere Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi hazırlıkları devam etmektedir.

Doğu Anadolu, Doğu Karadeniz ve Konya Ovası Projelerinin uygulamalarını yerinde koordine etmek ve bu kalkınma projelerinin uygulandığı illerdeki yatırımların gerektirdiği araştırma, planlama, programlama, projelendirme, izleme, değerlendirme ve koordinasyon hizmetlerinin yerine getirilmesi suretiyle bu projelerin kapsadığı bölgelerin kalkınmasını hızlandırmak üzere, Kalkınma Bakanlığına bağlı ve tüzel kişiliğe sahip, Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi, Doğu Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi ve Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi kurulmuştur.

Başta az gelişmiş bölgelerde olmak üzere, büyüme ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek Cazibe Merkezleri belirlenmiştir. Bu merkezlerin ulaşılabilirliğinin iyileştirilmesi ve fiziki ve sosyal altyapılarının güçlendirilmesi yönündeki çalışmalara devam edilmiştir. Söz konusu merkezler için 2008 yılında başlatılan özel destek programı çalışmaları 2011 yılında da sürdürülmüştür. Program kapsamında Diyarbakır ilinde, proje sorumlusu kurum ve kuruluşlara 2008 yılında 14,9 milyon TL, 2009 yılında 18,2 milyon TL ve 2010 yılında 17,6 milyon TL kaynak aktarılmıştır. Ayrıca 2010 yılında Erzurum, Şanlıurfa ve Van illerine de yaygınlaştırılan program kapsamında; Erzurum iline 16,7 milyon TL, Şanlıurfa iline 28,2 milyon TL ve Van iline 14,9 milyon TL kaynak aktarılmıştır. Programın 2011 yılı bütçesi 79 milyon TL'dir.

GAP Bölgesinde, GAP Eylem Planının yürürlüğe girmesinin de etkisiyle 2008 yılı başında tahsis edilen yatırım tutarı 1 milyar TL'den yıl ortasında 2 milyar TL'ye yükselmiştir. Bölgedeki tüm yatırımlara 2009 yılında 3 milyar TL, 2010 yılında yaklaşık 4 milyar TL ve 2011 yılında ise 4,3 milyar TL kaynak ayrılmıştır. Sonuç olarak GAP Eylem Planının uygulamaya konulmasıyla birlikte Bölgedeki yatırımların ülke kamu yatırımları içindeki payı da yaklaşık yüzde 7'den yüzde 14 civarına yükselmiştir.

GAP Eylem Planı özelinde ise 300'den fazla faaliyet ve proje için 2008-2012 döneminde, 2011 yılı fiyatlarıyla, toplam 27,2 milyar TL'lik kaynağa ihtiyaç bulunmaktadır. Bu kaynağın 23,6 milyar TL'lik kısmının merkezi bütçeden karşılanması öngörülmüştür. GAP Eylem Planı kapsamındaki yatırımların 2008 yılı ödeneği 1,9 milyar TL'dir. 2009 yılında GAP Eylem Planı kapsamındaki eylemlere tahsis edilen toplam ödenek 2,66 milyar TL, 2010 yılında 3,24 milyar TL, 2011 yılında ise 3,28 milyar TL olmuştur.

Bölgesel kalkınma politikalarında önemli bir araç olan kalkınma ajanslarının tüm Düzey 2 bölgelerinde kuruluşu tamamlanmıştır. Ajanslar ilk aşamada kurumsallaşma, tanıtım ve

farkındalık yaratma faaliyetlerine odaklanmıştır. Diğer taraftan ajanslar hızla bölgenin öncelik alanlarını tespit etme ve bu alanlarda ihtiyaç duyulan projelere mali ve teknik destek sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmeye başlamıştır.

- 2011 yılı Temmuz ayı itibarıyla, 26 Düzey 2 bölgesinin tamamında bölge planları kalkınma ajanslarının koordinasyonunda hazırlanmıştır.
- Kalkınma ajanslarınca 2008 yılından itibaren sağlanmaya başlanan proje destekleri, destek veren ajans sayısı, destek verilen öncelik alanı ile proje sayısı ve destek tutarı açısından hızla artmaktadır.
 - ✓ 2011 yılı Kasım ayı itibarıyla tüm ajanslar en az bir kez teklif çağrısına çıkmış, toplam 14.303 proje başvurusu almış, bunların 2.434'ü desteklenmiş ve 833 milyon TL kaynak projelere tahsis edilmiştir.
 - ✓ 2011 Kasım ayı itibarıyla 20 ajans çeşitli öncelik alanlarında toplam 43 teklif çağrısına çıkmıştır. Halihazırda 322 milyon TL tutarında teklif çağrısı programı yürütülmektedir.
 - ✓ Ajanslar bölgelerde doğrudan faaliyet desteği ve teknik destek çalışmaları da yürütmeye başlamıştır. Yürütülen destek programlarına ilişkin konsolide Tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.13: Bölgesel Kalkınma Ajanslarına İlişkin Bilgiler

Mali Destek Programları (Milyon TL)				
Yıl	Teklif Çağrı Sayısı	Destek Miktarı*	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2008	6	46	1.129	258
2009	9	93	2.576	406
2010	55	373	9.442	1.798
2011**	43	322	1.156	-
Toplam	113	833	14.303	2.434
Doğrudan Faaliyet Desteği Programları (Milyon TL)				
Yıl	Program Sayısı	Destek Miktarı	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2009	1	0,3	11	6
2010	8	4,4	559	111
2011**	26	19,8	---	---
Toplam	35	24,5	570	117
Teknik Destek Programları (Milyon TL)				
Yıl	Program Sayısı	Destek Miktarı	Proje Başvuru Sayısı	Desteklenen Proje Sayısı
2010	6	2,3	367	271
2011**	21	11,8	-	-
Toplam	27	14,1	367	271
Kalkınma Ajansları Personel Sayısı				
Yıl	Genel Sekreter	İç Denetçi	Uzman	Destek
2011***	26	16	746	148
Toplam	936			

* 2008-2010 yılları için sözleşmeye bağlanan, 2011 yılı için duyurulan tutardır.

** Süreç devam etmektedir.

*** 2011 Kasım ayı itibarıyla

Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS) kapsamında yer alan Çalışma Programı, Bütçe ve Muhasebe modülü kalkınma ajanslarının kullanımına açılmıştır. Diğer modüllerin süreç modelleme çalışmaları tamamlanmış olup yazılım çalışmaları sürdürülmektedir.

2004-2006 dönemi Türkiye-AB mali işbirliği kapsamında uygulamaya konulan bölgesel kalkınma programlarının izleme ve değerlendirmesine ilişkin işlemler ilgili kalkınma ajansına devredilmiştir.

Türkiye-AB mali işbirliği kapsamında ortak finansmanla uygulanan bölgesel kalkınma programlarıyla, programın bölgelerdeki koordinasyonundan sorumlu kalkınma birlikleri ve valiliklerde proje hazırlama, uygulama ve izleme kapasitesinin oluşması ve gelişmesi sağlanmıştır. Yerel düzeyde oluşan bu kapasitenin ajanslara aktarılması ve ajans kaynaklarıyla daha da geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

IPA sisteminin etkin, verimli, şeffaf ve hesap verebilir bir biçimde işlemlerini sağlamak ve AB'nin Uyum Politikasına yönelik hazırlıklara katkıda bulunmak amacıyla hazırlanan Ekonomik ve Sosyal Uyum Politikasında Kapasitenin Geliştirilmesi Projesi (Faz II) 6 Eylül 2011 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlamıştır. Proje kapsamında IPA'nın 3. ve 4. bileşenlerinin uygulanması sürecinde rol alan kurum ve kuruluşlarımızın kapasitelerinin geliştirilmesini temin edecek faaliyetler ile yapısal fonlara ilişkin hazırlık çalışmaları yürütülecektir.

Yatırımların ve sosyo-ekonomik gelişmelerin yerel ve bölgesel kalkınma perspektifiyle ele alınması amacıyla geliştirilen İl Koordinasyon ve İzleme Sistemine (İKİS) ilişkin tasarım ve altyapı çalışmaları TÜBİTAK Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı çerçevesinde yürütülen proje kapsamında tamamlanmıştır. Proje 1 Mart 2009 tarihinde başlamış; ilk prototip 4 Şubat ikinci prototip 21 Ekim 2010 tarihi itibarıyla devreye alınmıştır. Halihazırda sistemin 81 ilde yaklaşık 7.000 kullanıcısı bulunmaktadır. İKİS'in merkezi kurumların kullanımına açılması ve mevcut sistemler ile İKİS'in entegrasyonuna yönelik altyapı oluşturma çalışmaları ise devam etmektedir. Bu kapsamda; eğitim, sağlık ve enerji sektörlerinde ilgili kurum ve kuruluşlarla toplantılar düzenlenmiş ve ilgili kurumlardan veri temini sağlanmış, TÜİK ile veri entegrasyonu sözleşmesi imzalanmıştır.

Tablo 4.14: Bölgesel Gelişme Politika Taahhütleri Matrisi

(1000 Avro)

	2010	2011	2012	2013	2014
1. GAP Eylem Planı					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-1.735.270	-1.837.606	---	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	1.735.270	1.837.606	---	---	---
2. Kalkınma Ajansları					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-226.347	-192.307	-192.307	-190.677	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	226.347	192.307	192.307	190.677	---
3. KÖY-DES					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-833.333	-235.042	---	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	833.333	235.042	---	---	---
Toplam Net Bütçe Etkisi					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-2.794.950	-2.264.955	---	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	2.794.950	2.264.955	---	---	---

4.6.2. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Reformu

4.6.2.1. Sağlıkta Dönüşüm Programı

Dünya Bankası ile yürütülmekte olan ve ilk kısmı 2009 yılında tamamlanan Sağlıkta Dönüşüm Projesinin devamı niteliğinde olan Sağlıkta Dönüşüm ve Sosyal Güvenlik Reformu

Projesi 81,1 milyon dolar tutarında olup 2009 yılının ikinci yarısı ile 2013 yılları arasında yürütülecektir.

Sağlıkta Dönüşüm Programı çerçevesinde, sağlık hizmetlerinin yürütülmesinden sorumlu kurumlar yeniden yapılandırılacaktır. Bu kapsamda öncelikle Sağlık Bakanlığının planlayıcı ve denetleyici rolünün güçlendirilmesi için teşkilat kanunu yenilenecek, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi uluslararası geçerliliği olan Ulusal Halk Sağlığı Kurumuna dönüştürülecektir. Hizmet kalitesini ve verimliliğini artırmak amacıyla, kamu hastaneleri idari ve mali açıdan kademeli olarak özertleştirilecektir. İlaç, ilaç üretiminde kullanılan maddeler ve tıbbi cihazların üretimi, ithalatı, ihracatı, piyasaya arzı, hizmete sunulması, kullanımlarını düzenlemek ve bunların uygulamalarının topluma, güvenli, etkili, kaliteli ve standartlara uygun bir şekilde ulaşmasını temin etmek için Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu kurulacaktır.

Ülkemizde yaşlı nüfusun oranının giderek artacağı da dikkate alındığında bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi önem arz etmekte olup, kronik hastalıklara sebep olan risklerin azaltılmasına ilişkin olarak ülkemizde görülme sıklığı giderek artan obezitenin önlenmesi konusunda bilgi düzeyini artırarak bireylerin yeterli ve dengeli beslenme ve düzenli fiziksel aktivite alışkanlığı kazanmalarını teşvik etmek amacıyla Sağlık Bakanlığının koordinatörlüğünde Türkiye Obezite ile Mücadele ve Kontrol Programı (2010-2014) hazırlanarak 2010/22 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle uygulamaya konulmuştur. Ayrıca, Sağlık Bakanlığı tarafından Kalp ve Damar Hastalıklarını Önleme ve Kontrol Programı hazırlanmış olup, 2011 yılında uygulamaya geçilmiştir.

Ülkemizde başta hekim olmak üzere sağlık personeli açığı azaltmak amacıyla 2008-2011 döneminde tıp fakültesi kontenjanlarında yüzde 80, hemşire kontenjanlarında ise yüzde 60,5 oranında artış kaydedilmiştir.

Yaşlı veya yatağa bağımlı hastaların tıbbi bakım ve rehabilitasyonlarının sağlık kuruluşları yerine kişinin kendi evinde yapılması ve hastane kalış sürelerinin kısaltılması amacıyla Sağlık Bakanlığı tarafından evde bakım hizmetlerinin sunulmasına ilişkin yönergenin uygulaması Ekim 2011 itibarıyla 69 ilde sürdürülmektedir.

Sağlık bilgi sisteminin etkinleştirilmesi amacıyla uygulanan Merkezi Hastane Randevu Sistemi Projesi Ekim 2011 itibarıyla 69 ildeki devlet hastanelerinde uygulanmakta olup, 2012 yılında tüm yurda yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

Kamu sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı 2002 yılında yüzde 3,7 iken, 2010 yılında yüzde 4,5 olarak gerçekleşmiş olup bu oranın 2011 yılında yüzde 4,4 olması beklenmektedir. Sağlık hizmet sunumundaki kapasite artışı ile hizmetlere erişim olanaklarının iyileştirilmesi ve döviz kurundaki artışında etkisiyle ilaç harcamalarının artması yıllar itibarıyla kamu sağlık harcamalarında artışa neden olmuştur.

4.6.2.2. Sosyal Güvenlik Reformu

Sosyal güvenlik reformuyla ilgili mevzuat çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmıştır. Sosyal güvenlik sisteminin mali sürdürülebilirliğe ve etkin denetim mekanizmasına sahip, kaliteli hizmet sunan bir yapıya kavuşturulmasına yönelik çalışmalar Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) bünyesinde devam etmektedir. Bu kapsamda, SGK tarafından, tüm sigorta işlemlerinin otomasyonla yapılması konusuna ilişkin projeler yürütülmektedir.

Ödeme gücü olmayan vatandaşların sağlık hizmetlerinden yararlanmasını sağlayan Yeşil Kart uygulaması kapsamındaki kişilerin sağlık harcamaları 1 Ocak 2012 tarihinde SGK'ya devredilecektir. 2011 yılında yürürlüğe giren 6111 sayılı Kanun ile SGK'ya olan prim borçları yeniden yapılandırılmış, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun kapsamını kişi sayısı bakımından genişletici düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca söz konusu Kanun ile SGK'nın denetim kapasitesini artıracak düzenlemelere de yer verilmiştir.

Tablo 4.15: Sağlık-Sosyal Güvenlik Politika Taahhütleri Matrisi

(1000 Avro)

	2010	2011	2012	2013	2014
1. Sağlıkta Dönüşüm ve Sosyal Güvenlik Reformu Projesi ¹					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	89.660	79.015	84.035	80.161	78.733
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	10.340	20.985	15.965	19.839	21.267
2. Kuş Gribi Projesi ¹					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	-4.165	-5.806	-2.058	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	4.165	5.806	2.058	---	---
Toplam Net Bütçe Etkisi					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	85.495	73.209	81.977	80.161	78.733
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	100.000	100.000	100.000	100.000	100.000
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	14.505	26.791	18.023	19.839	21.267

(1) Proje, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği fonları ile yürütülmektedir.

4.6.3. Ar-Ge ve Yenilik

Bilim ve teknoloji politikasının temel amacı özel sektörün yenilik yeteneğini artırmak, bilim ve teknolojide yetkinleşmek ve bu yetkinliği ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürmektir. Türkiye’de Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı 2010 yılı itibarıyla yüzde 0,84 iken, bu oranın AB-27 ortalaması 2008 yılında yüzde 1,84’tür. Türkiye’de bu oranın 2013 yılında yüzde 2’ye çıkarılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, Ar-Ge için ayrılan kamu yatırım miktarı 2003 yılında 319 milyon TL iken, 2012 yılında yüzde 455 artışla 1.770 milyon TL’ye çıkarılmıştır.

Özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge faaliyetlerinin toplam Ar-Ge faaliyetleri içindeki payı 2005 yılında yüzde 33,8 iken 2010 yılında yüzde 42,5’e yükselmiştir. Ancak, bu oranın 2008 yılı AB-27 ortalaması olan yüzde 63,9’un gerisinde kaldığı göz önüne alındığında özel sektörün Ar-Ge faaliyetlerindeki etkinliğinin artırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, bir taraftan Ar-Ge projelerine verilen destek miktarı ve teşvikler artırılırken diğer taraftan bilgiyi üreten ve kullanarak katma değere dönüştüren kesimleri bir araya getirmek için kurulan ve bünyesindeki firmaların çeşitli teşviklerden faydalanmasına imkan veren Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) ile araştırma merkezlerinin sayısı artırılmıştır. 2011 yılı Eylül ayı itibarıyla 43 adet TGB kurulmuş olup, bunlardan 31’i aktif olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Aktif olmayan diğer TGB’lerin-faaliyete geçmesi için yatırımlar sürdürülmektedir. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde faaliyet gösteren firma sayısı aynı tarih itibarıyla 1.746’ya ulaşmıştır.

Ayrıca, Ar-Ge konusunda sağlanan vergi teşviklerini düzenlemek üzere hazırlanan 5746 sayılı Araştırma Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanunun 2008 yılında yürürlüğe girmesini müteakip 131 Ar-Ge Merkezi başvurusu yapılmış ve Eylül 2011 itibarıyla 103 işletmeye Ar-Ge Merkezi Belgesi verilmesi uygun görülmüştür. Ar-Ge Merkezi Belgesi alan işletmelerin 2011 yılında 2 milyar TL Ar-Ge harcaması yapmaları ve 12.000 Ar-Ge personeli çalıştırmaları beklenmektedir.

2012 yılında özel sektörün, özellikle de KOBİ’lerin, Ar-Ge kapasitesi ve Ar-Ge’ye olan talebinin artırılması hedeflenmektedir. Özel sektöre yürütülen Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması desteklenecek ve KOBİ’lere sağlanan Ar-Ge destekleri etkinleştirilerek yaygınlaştırılacaktır. Aynı zamanda, özel sektör ile üniversiteler ve araştırma kurumları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik programlar ve rekabet öncesi Ar-Ge işbirlikleri desteklenecektir.

Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan kaynak miktarının artırılması kadar önemli olan diğer bir husus ise araştırmacı açığının giderilmesidir. Ülkemizdeki Tam Zaman Eşdeğeri (TZE) cinsinden toplam Ar-Ge personelinin 2005’te yüzde 30,4’ü özel sektör tarafından istihdam edilirken bu oran 2010’da yüzde 45,9’a ulaşmıştır. Bununla birlikte AB-27 ülkelerinde bu oran

2008 yılı itibarıyla yüzde 52'dir. Çalışma hayatında eşitlik anlamında önemli bir kriter olan kadınların TZE cinsinden toplam araştırmacı sayısındaki oranı, 2007 yılında Türkiye için yüzde 34 olarak hesaplanmış olup, AB-27 ortalaması olan yüzde 31'in üzerinde yer almaktadır.

Araştırmacı insan gücünün geliştirilmesi faaliyetleri kapsamında yükseköğretimde öğretim üyesi sayısı artırılabilecek ve öğretim üyelerinin yurt genelinde dengeli dağılımı sağlanacaktır. Ayrıca, başta yeni kurulan üniversiteler olmak üzere gelişmekte olan üniversitelerin öğretim elemanı açığını kapatmak için öğretim üyesi yetiştirme programları yaygınlaştırılacaktır.

AB ülkeleri ile bilimsel ve teknolojik işbirliğini artırma ve Avrupa Araştırma Alanının bir parçası olma doğrultusunda, AB'nin bilim ve teknoloji alanındaki Yedinci Çerçeve Programına tam katılım sağlanmıştır.

4.6.4. Bilgi ve İletişim Teknolojileri

Dokuzuncu Kalkınma Planının temel amaçlarından biri olan Türkiye'nin bilgi toplumuna dönüşümü çerçevesinde 2006-2010 yıllarını kapsayan Bilgi Toplumu Stratejisi ve eki Eylem Planı uygulanmıştır. Söz konusu Eylem Planında yer alan ve henüz tamamlanamayan bazı eylemler için çalışmalar devam etmektedir. Önümüzdeki dönemde uygulanacak bilgi toplumu politika ve stratejilerinin belirlenmesine ilişkin çalışmalara da başlanmıştır.

Bilgi toplumunun gerektirdiği insan kaynaklarının yetiştirilmesi hedefi kapsamında, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen çalışmalarla Kasım 2010 itibarıyla ilköğretim öğrencilerinin yüzde 96'sına ve ortaöğretim öğrencilerinin tamamına okullarında genişbant internet erişimi sağlanmış bulunmaktadır. İlk ve ortaöğretimdeki öğrencilere tablet bilgisayar dağıtımını ve yaklaşık 620.000 dersliğe akıllı tahta, dizüstü bilgisayar, internet altyapısı vb. donanım ve hizmetlerin sağlanmasını içeren FATİH Projesinin, eğitimde bilişim teknolojilerinin etkin kullanımına sunacağı katkının yanında, bilişim okur-yazarlığının artırılması, genişbant erişim altyapılarının yaygınlaşması ile yazılım ve hizmetler sektörünün gelişiminde önemli fırsatlar doğurması beklenmektedir.

TÜİK tarafından Ağustos 2011'da açıklanan Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması sonuçlarına göre, hanehalkı bireylerinin son üç ay içinde internet kullanım oranı yüzde 45 olup, bunlardan yüzde 38,9'unun kişisel amaçla kamu kurum ve kuruluşlarıyla iletişimde interneti kullandığı tespit edilmiştir. TÜİK tarafından Kasım 2010'da yayımlanan Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırmasının sonuçlarına göre girişimlerde internet erişimine sahiplik oranı yüzde 90,9 olup, bu girişimlerin yüzde 72,8'inin kamu kurum ve kuruluşlarıyla iletişimlerinde interneti kullandığı tespit edilmiştir.

Daha nitelikli, daha fazla katma değer sağlayan bir işgücü piyasası oluşturabilmek için, İŞKUR tarafından yürütülmekte olan Nitelikli Bilişim Çalışanları Projesi ile, uluslararası bilgi ve iletişim teknolojileri firmalarınca geliştirilen eğitim programları vasıtasıyla, bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünün ihtiyaç duyduğu uzmanlık alanlarında nitelikli bilişim çalışanları yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Temmuz 2011 itibarıyla, Ankara, Adana, Kayseri, Denizli ve Konya illerinde yürütülmekte olan eğitim programlarının diğer illerde yaygınlaşması yönündeki çalışmalar devam etmektedir.

Yaygın olarak hizmet veren başlıca e-devlet uygulamaları yanında; sağlık ve sosyal güvenlik uygulamaları, Vergi Daireleri Otomasyonu Projesinin (VEDOP) III. aşaması, Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS), Merkezi Sicil Kayıt Sistemi Projesi (MERSİS) ve vatandaşlık kartı pilot projesi uygulamalarına ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Vatandaşların hem geleneksel hem de elektronik ortamdaki hizmetlere erişiminde güvenli kimlik doğrulamaya imkan sağlayacak ve önümüzdeki dönemde kağıt tabanlı mevcut nüfus cüzdanlarının yerini alacak olan elektronik vatandaşlık kartına ilişkin projenin pilot uygulama çalışmaları 2010 yılı Kasım ayında tamamlanmıştır. 2012 yılında ülke çapında yaygınlaştırma çalışmalarına başlanması hedeflenmektedir.

e-İmza kullanıcı sayısı giderek artmaktadır. 2010 yılı Haziran ayı itibarıyla toplam nitelikli elektronik sertifika sayısı 251 bin dolayındadır. Bunların 105 bini 2007 yılı içinde uygulaması başlayan mobil imza için kullanılmaktadır. Kamu kesimi ve özel sektörde çok sayıda kuruluş kurumsal uygulamalarında elektronik imza kullanmaktadır.

Kamu kurumları arasındaki resmi yazışmaların elektronik ortamda yürütülmesini sağlamak amacıyla e-Yazışma Projesi başlatılmıştır. Bu kapsamda, 2011 yılı Kasım ayında e-Yazışma Teknik Rehberi ve ilgili yazılımın ilk sürümü tamamlanarak açık kaynak kodlu olarak yayınlanmıştır. Önümüzdeki dönemde e-Yazışma Projesi için gerekli hukuki düzenleme önerileri geliştirilecektir.

2010 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle kişilere, kişisel verilerinin korunmasını talep etme hakkı verilmiştir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsamakta olup, kişisel veriler, bundan böyle ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilecektir. Söz konusu Anayasa değişikliğine göre, bunlara ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenecektir. Bu amaca yönelik olarak daha önce hazırlanarak 2008 yılı Nisan ayında TBMM'ye sevk edilen Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısı TBMM'nin yasama dönemini tamamlaması nedeniyle kadük hale gelmiştir. Söz konusu çalışma güncellenerek TBMM'ye tekrar sevk edilecektir.

Bilişim suçları alanında yürütülen çalışmalar kapsamında, Avrupa Konseyinin 185 sayılı Siber Suç Sözleşmesini Türkiye 10 Kasım 2010 tarihinde imzalamıştır. Bu Sözleşmenin yanı sıra Konseyin kişisel verilerin korunmasına ilişkin 108 ve 181 sayılı Sözleşmelerinin onaylanması çalışmaları başlatılacaktır.

Elektronik Haberleşme Kanununun 2008 yılı Kasım ayında yürürlüğe girmesinin ardından ikincil mevzuatın Kanuna uyumlaştırılması çalışmaları başlatılmış ve bu kapsamdaki çalışmalar 2011 yılında da sürdürülmüştür.

2011 yılı Haziran ayı itibarıyla Türkiye'de sabit telefon abone yoğunluğu yüzde 21,4, mobil telefon abone yoğunluğu yüzde 86,5, genişbant abone yoğunluğu ise yüzde 15'dir. Aynı dönemde fiber optik bağlantı üzerinden genişbant hizmeti alan abone sayısı ise 190 bin olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla 3G abone sayısı 24,8 milyona, mobil genişbant erişim hizmetlerini kullanan abone sayısı ise 3,6 milyona ulaşmıştır. Kasım 2011 itibarıyla Türkiye'de 342 işletmeci için 552 adet yetkilendirme yapılmıştır.

Alternatif altyapı işletmecilerinin pazardaki etkinlikleri ve sahip oldukları fiber optik şebekenin yaygınlığı son dönemde artmaktadır. Bu işletmecilerin sahip oldukları fiber optik kabloların uzunluğu 2008 yılı sonunda 9.216 km iken 2011 yılı Haziran ayında 32.523 km'ye ulaşmıştır. 2011 yılı Kasım ayı itibarıyla, mobil numara taşınabilirliği kapsamında 35,4 milyon, sabit numara taşınabilirliği kapsamında 113 bin abone numarasını taşımıştır.

Türkiye, 1 Ocak 2009 tarihinden itibaren taraf olduğu AB'nin Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programının bileşenlerinden biri olan Bilgi ve İletişim Teknolojileri Politika Destek Programı çerçevesindeki çalışmalarına 2011 yılında da devam etmiştir.

Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş politikası doğrultusunda 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluşlarının Yayınları Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Yayıncılık sektöründe yaşanan teknolojik gelişmelere ve AB Müktesebatına uyum sağlamak üzere 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun 3 Mart 2011 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Posta hizmetleri piyasasının kademeli bir şekilde serbestleştirilmesi, etkin rekabet ortamının sağlanması, sektörde politika belirleme, düzenleme ve işletme birimlerinin ayrılması ve sektörün ilgili AB Direktifleri paralelinde yeniden yapılandırılmasına yönelik hazırlanan kanun hükmünde kararname tasarısı taslağı Başbakanlığa sunulmuştur.

4.6.5. Ulaştırma

Türk demiryolu sektörünün yasal ve yapısal çerçevesinin AB mevzuatına uygun bir şekilde oluşturulmasını sağlayacak olan Genel Demiryolu Çerçeve Kanunu ve TCDD Kanunu tasarımları ile bunları tamamlayıcı nitelikteki Demiryolu Emniyeti, Demiryolu İşletme Lisansı, Demiryollarında Karşılıklı İşletilebilirlik ve Demiryolu Altyapısına Erişim Yönetmelik tasarımlarının yasalaşma süreci tamamlanamamıştır. Bununla birlikte 655 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Ulaştırma Bakanlığının teşkilat yapısı değiştirilmiş ve Bakanlık içerisinde demiryollarının serbestleştirilmesi, işletmecilik lisanslarının verilmesi, kamu hizmeti yükümlülüklerinin belirlenmesi, demiryolu araçlarına yapım ve işletme sertifikası verilmesi, güvenlik sertifikasının verilmesi, altyapı erişim ücretinin belirlenmesinden sorumlu Demiryolu Düzenleme Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Demiryolu reformuna yönelik strateji belirlenmesini ve bir eylem planı hazırlanmasını, yeniden yapılacak TCDD'deki Altyapı Yönetiminin ve Demiryolu İşletmelerinin emniyet ve karşılıklı işletilebilirlik konularındaki kapasitesinin geliştirilmesini ve Altyapı Yönetiminin altyapının tahsisi ve ücretlendirilmesi konularındaki kapasitesinin geliştirilmesini amaçlayan Türk Demiryolu Reformu Projesinin ihalesi tamamlanmış olup proje kapsamında çalışmalar devam etmektedir.

Denizyolu ulaştırması kapsamında, deniz emniyeti alanında yapılan çalışmalar ile bayrak, liman ve kıyı devleti denetimleri konusunda ülke yükümlüklerinin etkin şekilde uygulanması sonucu, Paris Mutabakat Zaptı Komite Toplantısı neticesinde beyaz listeye geçen Türk Bandırası Sicili bu konumunu muhafaza etmektedir.

AB'ye üyelik perspektifi çerçevesinde, Onaylı Tasarım Kuruluşları Talimatı (SHT 21.T), Hava Trafik Yönetiminde Emniyet Gözetimi Hakkında Yönetmelik (SHY-GÖZETİM), Hava Seyrüsefer Hizmet Sağlayıcıları Tarafından Risk Değerlendirme ve Azaltma Yöntemlerinin Kullanılmasına Dair Talimat (SHT 65-04), Hava Seyrüsefer Hizmet Sağlayıcıları Tarafından Emniyet Yönetim Sistemlerinin Kullanılmasına İlişkin Talimat (SHT 65-03) ve Dil Yeterliliği Talimatı (SHT-1L) 2011 yılında yayımlanmıştır.

AB uyum çalışmaları kapsamında Bilgisayarlı Rezervasyon Sistemleri Talimatı (SHT-CRS) 11 Ekim 2011 tarihinde yayımlanmıştır. Yolcu Hakları Yönetmeliğiyle ilgili olarak tüm çalışmalar tamamlanmış olup, Başbakanlığa gönderilmek üzere imzalanması için Bakanlık Makamlarına gönderilmiştir.

AB Stratejisi 2011 Yılı İlerleme Raporu kapsamında ikincil mevzuat listesinde yer alan Hava Yolu İle Taşınan Engelli ve Hareket Kabiliyeti Kısıtlı Kişilerin Haklarına İlişkin Mevzuatın, Avrupa Birliğine tam üyeliğimiz ile birlikte değerlendirilmesi düşünülen çalışmalar kapsamında değerlendirilmesi talep edilmiştir.

200.000 Avro bütçeli Sektör Strateji Dokümanı Hazırlanması Konusunda Sivil Havacılık Genel Müdürlüğüne Teknik Destek Projesi, 5 Mayıs 2010 tarihinde açılış toplantısı ile başlamış, 15 Haziran 2011 tarihinde tamamlanmıştır.

2010 yılında başvurusu kabul edilen diğer bir proje olan 200 bin avro bütçeli Türk Sivil Havacılığının Emniyet ve Güvenlik Eğitim İhtiyacı Alanındaki İdari Kapasitenin Artırılması Kapsamında AB IPA Fonlarından İnşaa Edilmesi Planlanan Eğitim Merkezine ait Fizibilite Raporunun Hazırlanması Projesi, 24 Mayıs 2011 tarihinde başarı ile tamamlanmıştır.

Ayrıca, 2010 yılında başvurusu kabul edilen dördüncü proje ise 160 bin avro bütçeli ve üç ay süreli Emisyon Ticaret Sistemi ile ilgili Sivil Havacılık Genel Müdürlüğünün İdari Kapasitesinin Artırılması Projesi Eylül 2011 itibarıyla başarı ile tamamlanmıştır.

Sabiha Gökçen Havaalanında faaliyet göstermekte olan ISG Havalimanı Yatırım Yapım ve İşletme A.Ş.'nin, Engelsiz Havaalanı Projesi kapsamındaki başvurusu tamamlanmış ve Engelsiz Havaalanı Kuruluşu unvanı verilmiştir. Atatürk Havaalanında TAV İstanbul Terminal İşletmeciliği A.Ş. ile Antalya Havaalanında Fraport IC İçtaş Antalya Havalimanı Terminal Yatırım ve İşletmeciliği A.Ş.'nin proje kapsamındaki çalışmaları devam etmektedir.

185/2010 AB mevzuat karşılığı SHT-17.2 sayılı Sivil Havacılık Güvenliği Eğitim ve Sertifikasyon Talimatı yayımlanmıştır. Bu Talimat ile havacılık güvenliği eğitmenliği, eğitim kuruluşu ve eğitim konularında yetkilendirme yapılmaktadır. Aynı zamanda söz konusu talimatla 700 bin TL maliyetinde bir proje hazırlanarak sivil havacılık güvenliğinde çalışan tarayıcı personele eğitim ve sınav şartı getirilerek sertifikalandırılması sağlanmıştır.

Karayolu taşımacılığı alanında, 2003 yılında yürürlüğe giren Karayolu Taşıma Kanunu ile bu kanuna istinaden çıkarılan bir dizi yönetmelik ile güçlü ve rekabet gücü yüksek bir sektör oluşturulmaya çalışılmaktadır. 15 Ağustos 2007 tarihinde Özelleştirme İdaresi ile üçlü bir konsorsiyum arasında imzalanan bir sözleşme ile Türkiye genelindeki araç muayene istasyonlarının kurulması ve işletilmesi 20 yıllığına bu konsorsiyuma devredilmiştir. Amaç, araçların teknik muayenelerinin, AB standartlarında, daha etkin ve sağlıklı bir şekilde yapılması suretiyle karayolu trafik güvenliğinin artırılmasıdır. Bu kapsamda, özel sektör tarafından Kasım 2011 tarihi itibarıyla 193 sabit ve 73 yeni seyyar istasyon 81 ilin tamamında kurularak hizmete sokulmuştur.

Ticari araçların AB standartlarını haiz istasyonlarda ağırlık ve boyut kontrollerinin yapılmasını temin etmek amacıyla 2020 yılına kadar yurt genelinde toplam 300 adet ağırlık boyut kontrol istasyonunun işlerlik kazanması hedeflenmektedir.

Türkiye 30 Ekim 2009 tarihi itibarıyla iç hukuk prosedürlerini tamamlayarak Tehlikeli Malların Karayoluyla Uluslararası Taşımacılığına İlişkin Avrupa Anlaşmasına (ADR) taraf olmuş, söz konusu anlaşma 22 Mart 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmanın uygulanmasına yönelik hükümler de ihtiva eden Tehlikeli Eşyaların Karayoluyla Taşınmasına İlişkin Yönetmelik 1 Ocak 2011 yılı itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğin uygulanmasına yönelik tedbirler hali hazırda devam etmektedir.

Karayolu güvenliğinin artırılması ve çevrenin korunması için ilk etapta, 1979 model öncesi araçların; daha sonra ise 1985 model ve daha öncesi yıllara ait araçların ulusal pazardan çekilmesine ilişkin olarak yayımlanan tebliğler ile 160 bin eski ticari aracın 2013 yılı sonuna kadar iç piyasadan çekilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda, 31 Ekim 2011 tarihi itibarıyla hurdaya ayrılan eski araç sayısı 61.415'tir.

Diğer taraftan, Ticari Araçların Ağırlık ve Boyut Kontrollerinin Güçlendirilmesi ve Türkiye'de Intermodal Taşımacılığın Güçlendirilmesi konulu projeler Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. Bu çerçevede, Intermodal Taşımacılığı Güçlendirme konulu AB Eşleştirme Projesi, İspanya Ulaştırma ve Bayındırlık Bakanlığı ortaklığı ile Kasım 2011 tarihinde başlamıştır. Ağırlık ve Boyut Kontrolüne ilişkin projede ise ihale aşamasına gelmiş olup bu projenin Ocak 2012 tarihinde başlaması planlanmaktadır.

Tablo 4.16: Ulaştırma Politika Taahhütleri Matrisi

(1000 Avro)

	2010	2011	2012	2013	2014
1. Ulaştırma Operasyonel Programı ¹					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	---	-8.345	-8.088	-25.565	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	---	8.345	8.088	25.565	---
Toplam Net Bütçe Etkisi					
A. Uygulama Profili	---	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	---	-8.345	-8.088	-25.565	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	---	8.345	8.088	25.565	---

(1) Köseköy-Gebze ve Irmak-Karabük-Zonguldak Demiryolu Rehabilitasyonu ve Sinyalizasyonu ve Teknik Yardım Projelerine ilişkin gösterge rakamıdır.

4.6.6. Enerji

Enerji sektöründe temel amaç iktisadi kalkınmanın ve sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu enerjinin, rekabetçi bir serbest piyasa ortamında, sürekli, kaliteli ve güvenli bir şekilde asgari maliyetle teminidir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye, enerji piyasası reformlarını gerçekleştirmeye ve ulusal enerji mevzuatını AB enerji mevzuatı ile tamamen uyumlaştırmaya büyük önem ve öncelik vermektedir. Bu kapsamda, temel sektörel kanunlar büyük ölçüde tamamlanmış olup tam rekabetçi bir enerji piyasasının oluşturulması yönünde çalışmalar sürdürülmektedir.

Türkiye Avrupa İletim Sistemi İşletmecileri Birliği (ENTSO-E) ile senkron-paralel çalışmayı ve yedek paylaşımı ile elektrik sisteminin daha ekonomik, kaliteli ve güvenilir işletilmesini ulusal bir hedef olarak benimsemiştir. Bu yöndeki teknik ve idari düzenlemeler sona ermiş ve senkron paralel deneme işletmesi 18 Eylül 2010 tarihi itibarıyla başlamıştır. 2011 yılında deneme işletme sürecinin ikinci ve üçüncü fazları bitirilmiştir. 2 Haziran 2011 tarihinden itibaren Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye arasında, Avrupa Birliği kuralları ve ENTSO-E uygulamaları doğrultusunda elektrik alışverişi için sınırlı miktarda kapasite tahsisine izin verilmiştir. Bu izinle birlikte Avrupa'dan Türkiye yönüne 400 MW, Türkiye'den Avrupa yönüne ise 300 MW kapasitede elektrik enerjisi ticareti mümkün hale gelmiştir.

Petrol piyasasında sürekliliğin sağlanması, kriz veya olağanüstü hallerde risklerin önlenmesi ve uluslararası anlaşmalardan doğan ülkemiz yükümlülüklerinin yerine getirilmesi amacıyla yeterli petrol stokunun tutulması, stok sisteminin AB mevzuatına uyumlu hale getirilmesi ve daha güçlü bir stok yönetimi oluşturulması için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun taslağının önümüzdeki dönemde yasallaşması beklenmektedir.

Doğal gaz kullanımının ülke genelinde yaygınlaştırılması hedefi doğrultusunda bugüne kadar EPDK tarafından 58 dağıtım bölgesi için doğal gaz dağıtım ihalesi yapılmış ve kazanan 53 şirkete doğal gaz dağıtım lisansı verilmiştir. 2003 yılından önce doğal gaz kullanan şehirlerde faaliyet gösteren şirketlere verilen 7 dağıtım lisansı ile birlikte lisanslı dağıtım şirketi sayısı 60'a, gaz arzı sağlanan dağıtım bölgesi sayısı 58'e ulaşmıştır. EPDK tarafından 2003 yılından itibaren yapılan doğal gaz dağıtım ihalelerinin bir sonucu olarak, 81 ilin 63'ünde hem konut hem de sanayi sektöründe doğal gaza erişim sağlanmıştır.

Enerji verimliliğinin artırılması da Türkiye enerji sektörünün en önemli gündem maddelerinden biridir. Bu kapsamda 25 Ekim 2008 tarih ve 27035 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Enerji Kaynaklarının ve Enerjinin Kullanımında Verimliliğin Artırılmasına Dair Yönetmelik ile, sanayide yapılacak enerji verimliliği çalışmalarını desteklemek üzere Verimlilik Artırıcı Proje (VAP) ve gönüllü anlaşma modelleri yürürlüğe konulmuştur. VAP programı kapsamında, Türkiye genelinde 2009 yılında 17 projeye, 2010 yılında ise 15 projeye, toplam 2 milyon TL'yi aşan destek sağlanmıştır. Gönüllü anlaşma desteklerinde de benzer çabalar sürdürülmektedir. Şimdiye kadar devlet ile sanayi kuruluşları arasında 2009'da 11 ve 2010'da 11 olmak üzere toplam 22 gönüllü anlaşma imzalanmıştır. Devlet tarafından sağlanan desteklerin tavan tutarlarının artırılması amacıyla yukarıda bahsi geçen yönetmeliğin değiştirilmesi için 2011'de çalışmalara başlanılmıştır. Bu yüzden 2011'de VAP ve gönüllü anlaşma desteğiyle ilgili bütün başvurular geçici olarak askıya alınmıştır.

Zengin yenilenebilir enerji kaynakları potansiyelinin kullanımını kolaylaştırmak ve yenilenebilir kaynaklara dayanan elektrik üretiminin piyasadaki payını artırmak, Türkiye'nin enerji politikasının bir diğer önemli unsurudur. Bu amaçla tarife garantisi, alım zorunluluğu, bağlantı önceliği, düşük lisans ücreti ve muafiyeti, proje hazırlama ve arazi iktisabında çeşitli uygulama kolaylıkları türünden destek mekanizmaları ve teşvik programları ilgili kanun ve yönetmeliklerde tanımlanmış durumdadır.

8 Ocak 2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yenilenebilir enerji kaynakları ve teknolojileri için maliyeti yansıtan bir tarzda farklılaştırılmış yeni tarife garantileri belirlenmiştir. Buna göre, ürettiği elektriği kamuya satmak

isteyen yatırımcılara kWh başına hidro ve rüzgar kaynağı için 7,3 dolar-sent, jeotermal kaynağı için 10,5 dolar-sent, güneş ve biyokütle kaynağı için de 13,3 dolar-sent ödenecektir. Ayrıca, yurtiçinde üretilmiş teknik aksam kullanan tesislere kWh başına 0,4 ila 3,5 dolar-sent arasında değişen belirli bir destek sağlanacaktır. Kanun değişikliği, yenilenebilir kaynaklara dayanan elektrik üretiminin belgelendirilmesiyle ilgili kuralları da içermektedir.

Güneş enerjisine dayalı elektrik üretim tesislerinde kullanılan aksamın sahip olması gereken standartlar, test yöntemleri ve denetimi ile ilgili usul ve esasları belirleyen Güneş Enerjisine Dayalı Elektrik Üretim Tesisleri Hakkında Yönetmelik, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından çıkarılmış ve 19 Haziran 2011 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Diğer taraftan, aynı bölge ve/veya aynı trafo merkezi için birden fazla başvurunun olduğu durumlarda uygun rüzgar projelerini belirlemek üzere Rüzgar Enerjisine Dayalı Üretim Tesisi Kurmak Üzere Yapılan Lisans Başvurularına İlişkin Yarışma Yönetmeliği 2010 yılında çıkarılmıştır. Bu yönetmelikte seçme ölçütü, üretilecek her bir kWh elektrik için rüzgar enerjisi tesisinin ödeyeceği katkı payı olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Türkiye Elektrik İletim Şirketi (TEİAŞ) 2011 yılında önemli çalışmalar yürütmüş ve 13 ihale gerçekleştirmiştir. Bu ihaleler sonucunda toplam 5.500 MW'lık kapasite, rüzgar santrali yapmayı hedefleyen 147 şirkete tahsis edilmiştir.

Nükleer enerjinin elektrik amaçlı kullanımına imkan sağlamak üzere 2011 yılında çalışmalara devam edilmiştir. Mersin-Akkuyu'da 4.800 MW gücünde bir nükleer güç santrali (NGS) yapmak üzere kurulan proje şirketi çalışmalarına başlamış, bu kapsamda çeşitli izin ve lisans işlemleri için yasal ve idari başvuruları tamamlamıştır. Proje şirketi, ilgili anlaşma uyarınca, NGS inşası için gerekli olan her türlü izni, lisansı, onayı vb. aldıktan sonra ilk üniteyi 7 yıl içinde işletmeye almak durumundadır. Bu itibarla NGS'nin 2020 yılından itibaren devreye gireceği öngörülmektedir.

Mersin-Akkuyu'nun dışında başka bir NGS'nin Sinop'ta kurulması planlanmaktadır. İkinci NGS'nin de Hükümetlerarası İkili İşbirliği Anlaşması yöntemiyle yapılması öngörülmektedir. Bugüne kadar Güney Kore ile bu çerçevede yapılan görüşmeler olumsuz sonuçlanmıştır. Japonya ile yapılan görüşmelerde ise Fukuşima'da yaşanan nükleer kaza sonrasında kesinti yaşanmıştır. Sinop'ta NGS kurulması öngörülen sahaya ilişkin çalışmalar EÜAŞ Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Bu amaçla EÜAŞ'a Nükleer Saha Etüdüleri projesi kapsamında yeterli ödenek tahsis edilmektedir.

Tablo 4.17: 2011 Yılında Enerji Piyasasında Gerçekleştirilen Yasal Düzenlemeler

Tarih	Numara	Adı	Açıklama
8 Ocak 2011	27809 sayılı Resmi Gazete	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	Kanun değişikliğinin amacı, yeni tarife garantileri belirleyerek yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimini teşvik etmektir.
19 Haziran 2011	27969 sayılı Resmi Gazete	Güneş Enerjisine Dayalı Elektrik Üretim Tesisleri Hakkında Yönetmelik	Yönetmeliğin amacı, güneş enerjisine dayalı elektrik üretim tesislerinde kullanılan aksamın sahip olması gereken standartlar, test yöntemleri ve denetimi ile ilgili usul ve esasları belirlemektir.

Enerji sektöründeki reformlar çerçevesinde önümüzdeki dönemde AB ile yürütülecek üç proje bulunmaktadır:

- TEİAŞ'ın Yapısının ve Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi 2009 yılı Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programlaması kapsamında önerilmiş ve Avrupa Komisyonunca kabul edilmiştir. Projenin uygulanması için gerekli 2009 Yılı Finansman Anlaşması Aralık 2010'da ve projenin Operasyonel Anlaşması Mart 2011'de imzalanmış olup, proje ihalesinin başlatılması için gerekli teknik şartname çalışmaları sürdürülmektedir. 2012

yılında projenin fiilen başlaması beklenmektedir. Projenin toplam bütçesi yaklaşık olarak 2.005.500 avro, ulusal eş finansmanla karşılanacak kısım ise bu bütçenin yüzde 10'una denk gelen 200.550 avro tutarındadır.

- Türk elektrik sisteminin Avrupa elektrik sistemi ile entegrasyonunun sağlanması amacıyla 2007 yılı Katılım Öncesi Mali Yardım Programlaması kapsamında TEİAŞ tarafından önerilen ve Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmiş olan UCTE ile Senkron Paralel İşletme için Türkiye Elektrik Sistemi Frekans Kontrol Performansının Rehabilitasyonu Projesinin hizmet sözleşmesi Aralık 2010'da imzalanmıştır. Projenin Ocak 2012'de tamamlanması beklenmektedir. Proje için herhangi bir ulusal katkı payı bulunmamaktadır.
- 2010 yılı Katılım Öncesi Mali Yardım Programlaması kapsamında TEİAŞ tarafından önerilen Şebeke Yönetmeliğinin ENTSO-E Mevzuatı ile Uyumlaştırılması başlıklı proje Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilmiştir. Avrupa Birliği ile Türkiye arasında 2010 Yılı Finansman Anlaşması Nisan 2011'de imzalanmıştır. Projenin operasyonel anlaşmasının ise 2011 yılı sonuna kadar imzalanması beklenmektedir. Projenin toplam bütçesi 1,5 milyon avro olup, ulusal eş finansmanla karşılanacak kısım ise bu bütçenin yüzde 10'una denk gelen 150.000 avro tutarındadır. Projenin 2012 yılı içerisinde başlatılması beklenmektedir.

Tablo 4.18: Enerji Politika Taahhütleri Matrisi

	(1000 Avro)			
	2011	2012	2013	2014
1. TEİAŞ'ın Yapısının ve Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi				
A. Uygulama Profili	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	---	-200,6	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	---	200,6	---	---
2. Şebeke Yönetmeliğinin ENTSO-E Mevzuatı ile Uyumlaştırılması Projesi				
A. Uygulama Profili	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	---	-150,0	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	---	150,0	---	---
Toplam Net Bütçe Etkisi				
A. Uygulama Profili	---	---	---	---
B. Net Bütçe Etkisi	---	-350,6	---	---
B.1. Bütçe Gelirlerine Doğrudan Etkisi	---	---	---	---
B.2. Bütçe Giderlerine Doğrudan Etkisi	---	350,6	---	---

EK TABLolar

Tablo 1.a: Makroekonomik Görünüm

	ESA Kodu	2010	2010	2011	2012	2013	2014
		Düzye (Milyon TL)	Yüzde Değişim				
1. GSYH, 1998 Fiyatlarıyla	B 1 * g	105.739	9,0	7,5	4,0	5,0	5,0
2. GSYH, Cari Fiyatlarla	B 1 * g	1.103.750	15,9	16,1	11,3	10,2	10,3
Büyümenin Bileşenleri (1998 Fiyatlarıyla Yüzde Artış)							
3. Özel Kesim Tüketim Harcamaları	P3	73.200	6,7	6,1	3,0	3,5	3,5
4. Kamu Kesimi Tüketim Harcamaları	P3	11.328	2,0	6,5	3,1	3,4	2,2
5. Toplam Sabit Sermaye Oluşumu	P51	25.154	29,9	19,8	6,5	8,8	8,6
6. Stok Değişmesi*	P52+P53	-2.140	2,4	0,2	0,1	-0,1	-0,1
7. Mal ve Hizmet İhracatı	P6	25.503	3,4	3,2	4,7	7,3	8,5
8. Mal ve Hizmet İthalatı	P7	29.658	20,7	10,8	4,3	6,2	6,7
GSYH Büyümesine Katkı Oranları							
9. Yurtiçi Nihai Talep	---	---	10,9	9,6	4,1	5,2	5,0
10. Stok Değişmesi	P52+P53	---	2,4	0,2	0,1	-0,1	-0,1
11. Toplam Net Mal ve Hizmet İhracatı Dengesi	B11	---	-4,4	-2,3	-0,1	-0,1	0,1

* Büyüme katkı

Tablo 1.b: Fiyat Gelişmeleri

Yüzde Artış, Yıllık Ortalama	ESA Kodu	2010	2011	2012	2013	2014
1. GSYH Deflatörü	---	6,3	8,0	7,0	5,0	5,0
2. TÜFE	---	8,6	5,9	6,6	5,0	4,9

Tablo 1.c: İşgücü Piyasasında Gelişmeler

	ESA Kodu	2010	2010	2011	2012	2013	2014
		Düzye	Yüzde Değişim				
1. İstihdam Düzeyi (Bin Kişi) *	---	22.594	6,2	5,9	1,4	2,0	2,1
2. İşsizlik Oranı (ILO tanımına göre)	---	3.046	11,9	10,5	10,4	10,2	9,9
3. Emek Verimliliği Artışı	---	---	2,7	1,5	2,6	2,9	2,9
4. Ekonomi Geneli Nominal Ücret Artışı	---	---	---	---	---	---	---

* 15+ yaş

Tablo 1.d: Ödemeler Dengesi

GSYH İçindeki Pay (Yüzde)	ESA Kodu	2010	2011	2012	2013	2014
1. Cari İşlemler Hesabı	---	-6,4	-9,4	-8,0	-7,5	-7,0
- Dış Ticaret Dengesi	---	-7,7	-11,1	-10,0	-9,7	-9,3
- Hizmetler Dengesi	---	2,0	2,5	2,6	2,8	2,8
- Gelir Dengesi	---	-1,0	-0,9	-0,8	-0,9	-0,8
- Cari Transferler	---	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
2. Sermaye ve Finans Hesabı (Rezerv Dahil)	---	5,8	8,1	8,0	7,5	7,0
Net Hata Noksan	---	0,6	1,3	0,0	0,0	0,0

Kaynak: Gerçekleşme TCMB, tahmin Kalkınma Bakanlığı.

Tablo 2: Kamu Maliyesi

GSYH İçindeki Pay (Yüzde)	ESA Kodu	2010	2011	2012	2013	2014
Alt Kalemlere Göre Borçlanma Gereği*						
1. Genel Devlet	S13	2,9	1,0	0,8	0,8	0,4
2. Merkezi Yönetim	S1311	1,4	0,5	0,3	0,0	-0,1
3. Fon	S1311	-0,2	-0,2	-0,7	-0,6	-0,5
4. Mahalli İdareler	S1313	0,2	0,2	0,2	0,3	0,1
5. Sosyal Güvenlik	S1314	2,4	1,3	1,8	1,8	1,7
6. Döner Sermaye	S1311	-0,2	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1
7. İşsizlik Fonu	---	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7
Genel Devlet (S13)						
8. Toplam Gelir	TR	35,4	36,4	36,8	36,5	36,1
9. Toplam Harcamalar	TE	38,3	37,4	37,6	37,3	36,5
10. Borçlanma Gereği	EDP.B9	2,9	1,0	0,8	0,8	0,4
11. Faiz Ödemeleri	EDP. D41+FISIM	4,5	3,5	3,6	3,5	3,3
12. Faiz Giderleri Hariç Denge	---	-1,6	-2,5	-2,8	-2,7	-2,9
Gelirler						
13. Vergiler	---	19,6	20,0	20,0	20,0	19,8
14. Sosyal Fonlar	D61	8,1	9,2	9,2	9,2	9,2
15. Faktör Gelirleri	D4	5,5	5,0	4,7	4,7	4,5
16. Diğer	---	1,9	1,9	2,0	1,8	1,9
17. Toplam Gelir	TR	35,4	36,4	36,8	36,5	36,1
Giderler						
18. Toplam Tüketim	P32	17,0	16,9	16,7	16,5	16,0
19. Toplam Sosyal Transferler	D62+D63	5,8	5,0	5,4	5,4	5,3
20. Faiz Ödemeleri	EDP. D41+FISIM	4,5	3,5	3,6	3,5	3,3
21. Sübvansiyonlar ¹	D3	0,7	0,8	0,7	0,7	0,6
22. Yatırım	P51	3,4	3,6	3,3	3,4	3,3
23. Diğer	---	6,8	7,5	7,8	7,8	8,0
24. Toplam Harcamalar	TE	38,3	37,4	37,6	37,3	36,5

* (+) açığı (-) fazlayı ifade eder

(1) Tarımsal destekleme, KİT görev zararı, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonunu kapsamaktadır.

Tablo 3: Genel Devlet Borç İstatistikleri

	ESA Kodu	2010	2011	2012	2013	2014
GSYH'ya Oran, Yüzde						
1. Toplam Brüt Borç Stoku	---	42,2	39,8	37,0	35,0	32,0
2. Borç Stokundaki Değişme	---	---	-2,4	-2,8	-2,0	-3,0
Toplam Borç Stokundaki Değişime Katkılar						
3. Faiz Giderleri Hariç Genel Devlet Dengesi	---	---	-2,5	-2,8	-2,7	-2,9
4. Faiz Ödemeleri	EDP D.41	---	3,5	3,6	3,5	3,3
5. Nominal GSYH Artışı	---	---	-6,4	-4,2	-3,6	-3,3
6. Borç Stokunu Etkileyen Diğer Faktörler	---	---	3,0	0,6	0,8	-0,1

Tablo 4: Devresel Gelişmeler*

	2010	2011	2012	2013	2014
1. GSYH Büyümesi (1998 Fiyatlarıyla, %)	9,0	7,5	4,0	5,0	5,0
2. Borçlanma Gereği / GSYH (%)	2,9	1,0	0,8	0,8	0,4
3. Net Faiz Ödemeleri / GSYH (%)	3,6	2,8	3,1	2,9	2,7
4. Potansiyel GSYH Büyümesi (%)	4,4	4,5	4,5	4,4	4,3
5. Üretim Açığı (Potansiyelden Yüzde Fark)	-3,1	-0,3	-0,8	-0,2	0,4
6. Devresel Bileşen / GSYH (%) **	0,9	0,0	0,2	0,1	-0,0
7. Devresel Düzeltilmiş Denge / Potansiyel GSYH (%) **	2,3	2,0	1,8	1,6	1,2
8. Devresel Düzeltilmiş Faiz Giderleri Hariç Denge / Pot. GSYH (%)**	-2,1	-1,4	-1,9	-1,9	-2,1

* Genel Devlet

** (+) açığı, (-) fazlayı ifade eder.

Tablo 5: Önceki Güncellemeden Farklılıklar

	2010	2011	2012	2013	2014
GSYH Büyümesi (Yüzde Artış)					
Önceki Güncelleme	6,8	4,5	5,0	5,5	---
Son Güncelleme	9,0	7,5	4,0	5,0	5,0
Fark	2,2	3,0	-1,0	-0,5	---
Genel Devlet Borçlanma Gereği (GSYH'ya Oran, Yüzde)					
Önceki Güncelleme	3,7	2,1	1,8	1,1	---
Son Güncelleme	2,9	1,0	0,8	0,8	0,4
Fark	-0,8	-1,1	-1,0	-0,3	---
Genel Devlet Brüt Borç Stoku (GSYH'ya Oran, Yüzde)					
Önceki Güncelleme	42,3	40,6	38,8	36,8	---
Son Güncelleme (AB Tanımlı)	42,2	39,8	37,0	35,0	32,0
Fark	-0,1	-0,8	-1,8	-1,8	---

Tablo 6: Katılım Öncesi Ekonomik Program (2012-2014) Hazırlıklarında Kullanılan Dış Ekonomik Gelişmelerle İlgili Varsayımlar*

	2010	2011	2012	2013	2014
Döviz Kurları					
Parite (\$/€)	1,33	1,40	1,35	1,33	1,33
Reel Kur (Yüzde Değişim)**	7,0	-11,5	0,0	0,0	0,0
GSYH Artışı					
Avro Alanı (Reel, Yüzde Değişim)	1,8	1,6	1,1	1,5	1,7
Dünya Ticareti (Reel)					
Dünya Ticaret Hacmi Artışı (Yüzde)	12,8	7,5	5,8	6,4	6,7
Uluslararası Fiyatlar					
AB Tüketici Fiyat Endeksi (Yüzde Artış)	2,0	3,0	1,8	1,8	1,9
ABD Tüketici Fiyat Endeksi (Yüzde Artış)	1,6	3,0	1,2	0,9	1,1
Petrol Fiyatları (\$/varil)	77,2	104,7	97,0	101,5	102,2

*IMF, Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Eylül 2011

** (+) değerlenmeyi, (-) değer kaybını göstermektedir.

Tablo 7: Yapısal Reform Gündemi ve Gelişmeler

Geçen yılın KEP’inde anılan önlemler	Yapılma Durumu (E/H)	Tarih ¹²	Yorumlar
Özelleştirme			
Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi	H	2011	Aras, Vangölü, Boğaziçi, Trakya, Dicle, İstanbul Anadolu Yakası, Toroslar, Akdeniz Elektrik Dağıtım Şirketlerinin özelleştirilmesi onaylanmış olup, sözleşmesi imza aşamasındadır.
Şans oyunlarının özelleştirilmesi	H	---	Şans oyunlarının lisans verilmesi suretiyle özelleştirilmesine ilişkin iptal edilen ihalenin yeniden yapılmasına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.
TCDD İzmir ve Derince Limanları için özelleştirme işlemlerine başlanması	H	2011	İzmir ve Derince Limanlarının özelleştirme ihalesinin tekrar yapılması amacıyla imar planı çalışmaları devam etmektedir.
Akarsu santrallerinin özelleştirilmesi	E	2011	EÜAŞ’a ait bazı akarsu santrallerinin özelleştirme süreçleri tamamlanmıştır.
Şeker Fabrikaları A.Ş.’nin özelleştirilmesi	H	2011	TŞFAŞ’ye ait Malatya, Erzincan, Elazığ ve Elbistan Şeker Fabrikalarından oluşan B Portföy grubu ile Kastamonu, Kırşehir, Turhal, Yozgat, Çorum ve Çarşamba Şeker Fabrikalarından oluşan C portföy grubunun bir bütün halinde varlık satışı yöntemiyle özelleştirmesi için yapılan ihale süreci tamamlanmış olup onay beklenmektedir. 2014 yıl sonuna kadar tüm şeker fabrikalarının özelleştirilmesi yönünde çalışmalar devam etmektedir.
Rekabet Hukuku ve Politikaları			
4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunda hem uygulama etkinliğinin artırılması, hem de AB’deki tüzük ve duyuru şeklinde yürürlükte bulunan mevzuat ile uyum sağlanması amacıyla değişiklik yapılması	H	2012	Kanun tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi gündeminindedir.
Yatırım Ortamının İyileştirilmesi			
Kıyı Kanunu	H	2012	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından hazırlanan Kıyı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağına ilişkin ilgili kuruluşlardan görüş alınması süreci devam etmektedir.
Mali Sektör			
Merkezi Takas ve Merkezi Saklama İşlemleri konusundaki yapının geliştirilmesi	H	2012	Merkezi takas ve merkezi saklama kuruluşlarına ilişkin olarak yeni Sermaye Piyasası Kanununda düzenlenmesi öngörülen değişikliklerin yürürlüğe girmesini müteakip, söz konusu kurumların organizasyon ve faaliyet esasları ile ilgili temel düzenlemelerin yapılması, takas teminatlarının korunması ve borsada gerçekleşmiş işlemlerin sonucunda takas yükümlülüğüne konu olmuş varlıkların takas işlemi henüz gerçekleşmemiş olsa dahi korunması gibi konuların düzenlenmesi, ayrıca mevcut durumda uygulanan takas sisteminin temel ilkelerinin ilgili düzenlemelerde yer almasının sağlanması ve bu ilkelerde gerekli görülen değişikliklerin yapılması hedeflenmektedir.

¹² Yapıldığı veya yapılması öngörülen tarihtir.

Aracı kurumların sermaye yeterliliğine ilişkin sermaye piyasası mevzuatının ilgili AB direktifleriyle uyumlaştırılması	H	2009-2012	Sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelerin AB müktesebatı ile uyumu ile ilgili olarak Eşleştirme projesi sırasında taslaklar hazırlanmıştır. Ancak, ortaya çıkan finansal kriz ile birlikte sermaye yeterliliği düzenlemelerinde yeni yaklaşımlar söz konusudur. Bu nedenle yeni uluslararası uygulamalara paralel olarak, SPK tarafından çalışmalar yapılacaktır.
Devlet İç Borçlanma Senetlerinin (DİBS) Merkezi Kayıt Kuruluşu bünyesinde kayıtleştirilerek müşteri bazında saklanması	H	2012	Proje kapsamında kesin alım satım işlemlerine konu DİBS'lerin kaydi sistemde izlenmesine yönelik gerekli mevzuat değişiklikleri gerçekleştirilmiş ve işlem esasları belirlenmiştir. Ayrıca, DİBS'lerin konu edildiği repo-ters repo işlemlerinin kaydi sisteme entegrasyonu bağlamında gerekli çalışmalara başlanmış olup söz konusu çalışmalar devam etmektedir. Öte yandan kaydi sistemde tedbir, haciz ve benzeri adli ve idari taleplere yönelik Sermaye Piyasası Kanununda yapılan değişiklik yürürlüğe girmiştir. Proje kapsamında Merkezi Kayıt Kuruluşu tarafından ilgili kurumlarla birlikte yürütülen teknik hazırlık ve çalışmaların tamamlanarak 30 Haziran 2012 tarihinde sisteme geçilmesi öngörülmektedir.
Tarım			
Tarım ve Köyişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanunun çıkarılması	E	2011	AB müktesebatının öngördüğü şekilde özellikle bitki sağlığı, veteriner ve gıda güvenliği hizmetlerinin bir arada yürütülmesinin gerektirdiği işlevsel örgütlenmeyi, tarımsal araştırma-geliştirme ve yayım hizmetlerinin birbirlerini tamamlayıcı bir yapıda yürütülmesini ve toprak koruma ve arazi kullanımında politika geliştirme kapasitesinin artırılmasını da dikkate alarak, 8 Haziran 2011 tarih ve 639 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı kurulmuştur.
Su Ürünleri Kanununda değişiklik yapılması	H	2012	Sürdürülebilir balıkçılığın temini ve AB müktesebatına uyum amacıyla kaynak yönetimi, kaliteli ürün temini gibi konularda düzenlemeleri kapsayacak şekilde Su Ürünleri Kanununda değişiklik yapılacaktır.
Bölgesel Gelişme			
649 Sayılı Avrupa Birliği Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname	E	2011	641 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye 23 üncü maddesinden sonra gelmek üzere Bölgesel Gelişme Yüksek Kurulu ve Bölgesel Gelişme Komitesinin kuruluşu, üyeleri ve görevleri ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.
641 Sayılı Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	E	2011	Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT) Kalkınma Bakanlığı olarak yeniden yapılandırılmıştır. DPT'ye ilişkin 19 Haziran 1994 tarihli ve 540 sayılı KHK, ek 2. maddesi hariç yürürlükten kaldırılmıştır.
Bakanlar Kurulu Kararı	E	2011	Bakanlar Kurulu Kararı ile belediyelerin, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunun 19 uncu maddesi uyarınca bütçe gelirleri üzerinden kalkınma ajanslarına aktaracakları payların oranı binde beş olarak belirlenmiştir.

Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik	E	2011	Yönetmeliğin; tanımlar, destek yasağı, desteklenecek proje ve faaliyetler, mali desteklere ilişkin esaslar, doğrudan finansman desteği esasları, teknik desteklere ilişkin esaslar ve ortak hükümlere yönelik bölümlerinde değişiklikler yapılmıştır.
Sağlık ve Sosyal Güvenlik Reformu			
Ulusal Sağlık Bilgi Sisteminin güçlendirilmesi	H	2012	Hastane Randevu ve Sevk Entegrasyonu Sisteminin pilot uygulaması yaygınlaştırılacaktır. İlaç takip sistemine ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır. Tele-Tıp uygulaması yaygınlaştırılacaktır.
Bilgi ve İletişim Teknolojileri			
Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun	H	2011	Kanun Tasarısı Taslağı yeni yasama döneminde TBMM'ye tekrar sevk edilecektir.
Avrupa Konseyinin 185 sayılı Siber Suç Sözleşmesi	H	2011	10 Kasım 2010 tarihinde Türkiye tarafından imzalanarak taraf olunan, Avrupa Konseyinin 185 sayılı Siber Suç Sözleşmesinin TBMM tarafından onaylanması çalışmaları yürütülecektir.
Telekomünikasyon Sektöründe Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Gizliliğin Korunması Hakkında Yönetmelik	H	2011	2002/58/EC sayılı Elektronik Haberleşme Sektöründe Kişisel Bilgilerin İşlenmesi ve Gizliliğin Korunması ile 2006/24/EC sayılı Kamuya Açık Haberleşme Hizmetleri veya Kamu Haberleşme Şebekesi ile bağlantılı olarak Üretilen veya İşlenen Verilerin Saklanması Hakkındaki Direktiflere uyum amacıyla, 6 Şubat 2011 tarihli ve 25365 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Telekomünikasyon Sektöründe Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Gizliliğin Korunması Hakkında Yönetmeliğin değiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Türk Ticaret Kanunu	E	2011	14 Şubat 2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile sermaye şirketleri için internet sitesi kurma ve tacirlere elektronik imza ve kayıtlı elektronik posta sistemi kullanımı ile ilgili yükümlülüklerin yanı sıra elektronik ortamda defter tutma yükümlülüğü getirilmiştir. Ayrıca bu kanunla şirketlerin yönetim kurulu toplantılarını elektronik ortamda yapabileceği sağlanmıştır.
Tebliğat Kanunu	E	2011	6099 Sayılı Tebliğat Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla yapılan düzenlemeler ile tebliğat sürecinin elektronik ortamda yapılmasına olanak sağlanmış, ayrıca sermaye şirketleri için elektronik tebliğat alma zorunluluğu getirilmiştir.
Enerji			
Elektrik dağıtım şirketleri için özelleştirme çalışmalarının sürdürülmesi	E	2012	Elektrik dağıtım varlıklarının özelleştirilmesi çalışmalarına 2011'de devam edilmiştir. 2012'de dağıtım özelleştirmelerinin tamamlanması beklenmektedir.
Elektrik üretim varlıklarının özelleştirme çalışmalarının sürdürülmesi	E	2004-2014	2010'da ihalesi yapılan santrallerin devir çalışmaları 2011'de sürdürülmüştür. 2012'de çalışmaların hızlanması beklenmektedir.

TEİAŞ'ın Yapısının ve Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi	H	2009-...	Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi'nin (TEİAŞ) kurumsal yapısının güçlendirilmesi ve teknik kapasitesinin artırılması genel amaçlarına yönelik olarak; elektrik iletim sisteminde canlı bakım yapılması, iş güvenliği ve eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesi, insan kaynakları politikalarının revize edilmesi, IT yapısının iyileştirilmesi ve organizasyonunun yeniden yapılandırılması hedeflenmektedir. Proje, 2009 Yılı Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programlaması kapsamında önerilmiş ve Avrupa Komisyonunca kabul edilmiştir. Projenin uygulanması için gerekli 2009 Yılı Finansman Anlaşması Aralık 2010'da ve projenin Operasyonel Anlaşması Mart 2011'de imzalanmış olup, proje ihalesinin başlatılması için gerekli Teknik Şartname çalışmaları sürdürülmektedir. 2012 yılında projenin fiilen başlaması beklenmektedir.
Şebeke Yönetmeliğinin ENTSO-E Mevzuatı ile Uyumlaştırılması Projesi	H	2010-...	Türk elektrik sisteminin Kıta Avrupası elektrik sistemi ile senkron paralel işletilmesi çalışmaları sonucunda ortaya çıkan mevzuat değişikliği gerekliliği çerçevesinde 2010 Yılı Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programlaması kapsamında önerilmiş ve Avrupa Komisyonunca kabul edilmiştir. Projenin 2010 Yılı Finansman Anlaşması Nisan 2011'de imzalanmıştır. Projenin Operasyonel Anlaşmasının 2011 sonuna kadar imzalanması beklenmektedir. Projenin 2012 yılı içerisinde başlatılması öngörülmektedir.
Elektrik arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar	H	2007-2012	Lisansların yatırıma dönüşmesi ve yatırımların öngörülen tarihlerde devreye girmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Kamu santrallerindeki rehabilitasyon ve verimlilik artırma yatırımlarına devam edilecektir. Yeterli petrol stokunun tutulması, stok sisteminin AB mevzuatına uyumlu hale getirilmesi ve daha güçlü bir stok yönetimi oluşturulması için bir kanun çıkarılacaktır.
Nükleer enerji alanında düzenleme ve denetleme faaliyetlerinin kurumsal olarak ayrılması	H	2007-2012	Nükleer enerji alanında düzenleme ve denetleme faaliyetleri yeni oluşturulacak bir kurum tarafından yürütülecek, araştırma, teknoloji geliştirme ve uygulama çalışmaları TAEK uhdesinde kalacaktır.